

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XXV Nr. 5 - 6 MAI - IUNIE 1966

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

APARE LUNAR SUB CONDUCEREA UNUI
COMITET DE REDACȚIE

ANUL XXV Nr. 5-6
MAI-IUNIE
1966

Redacția și Administrația : Sectorul Social-Cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Raionul Nicolae Bălcescu

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

P. F. JUSTINIAN,
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICEPREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM,
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE,
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM,
Episcop Vicar

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU,
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. STAN DIMANCEA,
Consilier cultural mitropolitan

C U P R I N S U L

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

	<u>Pag.</u>
Pr. Prof. D. STANILOAE, <i>La Duminica samarinencii</i>	377
Diac. ȘT. GH. MILEA, <i>La Duminica slăbănogului</i>	380
Prof. D. RADU, <i>Cuvînt la Sfinții Împărați Constantin și Elena</i>	384
Pr. Prof. I. RĂMUREANU, <i>La Înălțarea Domnului</i>	387
Pr. Prof. VLADIMIR PRELIPCEAN, <i>Hristos — model de slujire a oamenilor</i>	391
Arhim. JUSTINIAN DALEA, <i>La Nașterea Sfîntului Ioan Botezătorul</i>	395

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDACȚIA, <i>Acțiuni în slujba păcii (mai—iunie)</i>	399
* * * <i>Știri ecumenice și bisericesti</i>	404

ARTICOLE ȘI STUDII

N. ZABOLOTSKI, <i>Sinoadele din Biserica Veche și Mișcarea ecumenică</i> , trad. de ION V. PARASCHIV	410
Pr. GABRIEL COCORĂ, <i>Arhimandritul Veniamin Catulescu, orator</i>	423
Diac. GEORGE DINCĂ, <i>Sculptura de lemn bisericească în țările române</i>	442
Prof. EM. VASILESCU, <i>Cugetări morale și religioase. — Spicuri din literatură franceză</i>	454
Prof. C. PAVEL, <i>Dimensiunea morală a faptelor mărunte</i>	461
Pr. EM. PĂSCULESCU-ORLEA, <i>Cînd și cum a luat naștere Tîrgul Moșilor din marginea Bucureștilor: 1574—1965</i>	469

DOCUMENTARE

Pr. HORIA CONSTANTINESCU, <i>Biserica din Calvinii</i>	511
GH. ALEXE, <i>Poetului Tudor Arghezi la 86 de ani</i>	533

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

	Pag .
REDACȚIA, <i>Inchinare Arhipăstorului</i>	534
Pr. N. V. DIACONU, <i>Deschiderea cursurilor de îndrumare pastorală pentru seria a 49-a de preoți</i>	538
REDACȚIA, <i>Conferințele de orientare din luna mai 1966</i>	541
A. N. POPESCU, <i>Insemnări fugare din excursie</i>	544
ASISTENT, <i>Serbarea de sfârșit de an școlar la Seminarul teologic din București</i>	554
ASISTENT, <i>Biserica din satul Căldăraru</i>	557
ASISTENT, <i>Hirotoniri</i>	558
ASISTENT, <i>Moment festiv la Parohia Bărcănești</i>	559
ASISTENT, <i>Instalare de preot</i>	560
ASISTENT, <i>Biserica Pătroaia-Deal</i>	561
ASISTENT, Academicianul Prof. Dr. Nicolae Gh. Lupu	562
N. I. Ș. † <i>Preotul Dumitru Teodorescu</i>	563
ASISTENT, † <i>Preotul Bucur Strafaloea</i>	564
ASISTENT, La înmormântarea sculptorului Gh. Anghel	565

EPISCOPIA BUZĂULUI

* * * <i>Serbarea de sfârșit de an la Școala de cântăreți și Seminarul teologic din Buzău</i>	567

RECENZII ȘI NOTE

<i>Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena pe anul 1966... Viena, 1966, de GH. ALEXE</i>	568
H. Krüger, <i>Ökumenische Bewegung, 1963/64</i> , Stuttgart, 1966	569
Edith Fründt, <i>Sakrale Plastik</i> , Berlin, 1965	571
H. Reich, <i>Es geht ums Leben! Der Kampf gegen die Bombe 1945—1965</i> , Hamburg, 1965	571
A. Rădulescu, <i>Momente romano-bizantine din sectorul de vest al cetății Tomis, 1966</i> , de M. G. POPESCU	572
S. și R. Waisbard, <i>Mumiile din Peru</i> , București, 1965 de N. NEAGA	574

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

PREDICI

LA DUMINICA SAMARINENCII

*«Duh este Dumnezeu și cel ce se închină
Lui se cade să I se închine cu Duhul și cu
adevărul.»*
(Ioan IV, 24).

Cuvintele pe care le-am așezat în fruntea acestei predici au fost spuse de Mântuitorul Iisus Hristos, ca răspuns la întrebarea femeii samarinece: unde se poate aduce cea mai bună închinare lui Dumnezeu: în Ierusalim, cum susțineau iudeii, sau în muntele Garizim, cum afirmau samarinenii.

Mântuitorul învață prin aceste cuvinte pe femeia samarineancă — și prin ea pe noi toți — că nu locul contează când se aduce închinare lui Dumnezeu, ci modul în care se aduce. A spune că numai într-un anumit loc se poate aduce închinare lui Dumnezeu, înseamnă a socoti că Dumnezeu este numai în acel loc, deci că Dumnezeu este mărginit și trupesc. Or, Mântuitorul Iisus îi spune femeii că Dumnezeu nu este trup, ci Duh, și de aceea nu Se află numai într-un singur loc, ci pretutindeni; așadar, oriunde ne poate auzi și primi rugăciunea.

Faptul că noi găsim mai mult îndemn la rugăciune în biserici nu contrazice acest cuvânt al Mântuitorului, pentru că bisericile sînt și ele răspîndite în toate localitățile, la îndemîna tuturor, pe cînd în vremea Testamentului Vechi nu exista decît templul din Ierusalim, unde trebuiau să meargă, măcar din cînd în cînd, toți iudeii să se închine lui Dumnezeu. Acum e prezent Hristos cu trupul și cu sîngele Lui în toate bisericile de pretutindeni; în toate e adus jertfă la Sfînta Liturghie pentru păcatele noastre și ale morților noștri, ca și pentru ajutorul nostru în viață. Iar bisericile sînt între casele noastre și puterea jertfei lui Hristos din biserici se întinde peste și prin casele noastre și noi Il simțim, pe El, cu darul și cu ajutorul Lui, pretutindeni, în drumurile și în ocupațiile noastre, dacă ne înălțăm pe aripile rugăciunii cu gîndul la El. «Căci

Domnul aproape este» — spune Sfântul Apostol Pavel (Filip. IV, 15) și «în El trăim și ne mișcăm și sintem» (Faptele XVII, 28).

Pe de o parte, această puțință și datorie de a preamări pe Dumnezeu în tot locul pune în lumină cu mult mai vie măreția lui Dumnezeu decât într-un singur loc. Pe de alta, aceasta ușurează foarte mult pe credincioși ca să-și îndeplinească datoria și pornirea sufletească de a se închina lui Dumnezeu și dă puțința ca ea să se poată face în orice zi și la orice oră din zi.

Dar Mîntuitorul nu S-a mulțumit să spună samarinencii — și prin ea nouă — numai că Dumnezeu este de față, ca Duh, pretutindeni, și că deci, putem și trebuie să-I aducem închinare în orice loc și în orice zi, că El a adăogat și o învățătură despre modul cum trebuie să-I aducem închinare lui Dumnezeu. Închinarea noastră trebuie să fie «în Duh și Adevăr» — a spus Mîntuitorul.

Acestea sînt cuvinte mari, cuvinte pline de înțeles dumnezeiesc. Nimeni nu poate scoate la arătare tot înțelesul lor; de aceea, ne vom mulțumi și noi să punem în lumină numai cîte ceva din bogatul lor conținut.

Sfântul Chiril din Alexandria, un sfînt părinte al Bisericii vechi, a scris pe la anul 430 d. Hr. două cărți mari, ca să arate că închinarea cu Duhul și cu Adevărul este opusă închinării din Vechiul Testament, care consta în aducerea de jertfe de animale în templul din Ierusalim. Hristos ne-a despovertat de aceste jertfe, aducîndu-Se pe Sine ca jertfă nesfîrșit mai prețioasă decît toate acele jertfe, căci nu putea sîngele de tauri și de viței să curețe conștiințele cum poate să curețe sîngele lui Hristos — spune Sfîntul Apostol Pavel.

El ne cere acum numai să ne unim ființa noastră cu El, în continuarea jertfei Sale de pe altarele bisericilor. Omul, înainte de Hristos, nu-și dădea ființa sa lui Dumnezeu cînd se închina, ci dădea o parte din bunurile sale exterioare, dar lui Dumnezeu îi este mai scump sufletul nostru, inima noastră, ființa noastră. Mai mult se dă omul lui Dumnezeu prin sufletul său decît prin anumite lucruri exterioare ale sale.

Prin aceasta, Domnul Hristos a adus oamenilor o nouă ușurare în închinarea ce o aduc lui Dumnezeu. Este o ușurare care face și ea cu puțință închinarea în orice clipă și în orice loc. Hristos ne-a scăpat de drumuri și de cheltuieli mari, pentru ca să-I aducem închinare. În schimb, ne cere să ne dăruim ființa noastră întregă, iar aceasta este spre cel mai mare folos al nostru, căci Dumnezeu Se sălășluiește astfel în toate cutele ființei noastre, curățînd-o de toate gîndurile și faptele urite și întărîndu-ne spre cele bune, adică sfîntîndu-ne.

Noi am scăpat astfel de jertfele exterioare ale animalelor, dar încă sîntem de multe ori robii altei închinări externe. Noi nu ne rugăm în duh atunci cînd ne rugăm numai cu buzele, căci a ne ruga «cu duhul» înseamnă a ne ruga cu cele dinlăuntru ale noastre, cu simțirea noastră, cu gîndul că vorbim cu Dumnezeu, că sîntem în fața Lui. Cîtă neplăcere producem celui ce ne ascultă cînd îi vorbim numai cu gura, cînd nu

sîntem atenți la ceea ce spunem, cînd din pricina aceasta cuvintele noastre sînt reci și noi nepăsători, cînd prin toată poziția noastră arătăm celui cu care vorbim că sîntem cu gîndul în altă parte, că nu-i acordăm propriu-zis nici un respect.

Dar, dacă lipsa de respect e ceva jignitor chiar față de semen, cu cît mai jignitoare este această lipsă de respect cînd vorbim de Dumnezeu numai cu buzele, iar gîndul ne este în altă parte, cînd duhul nostru nu participă la rugăciune, cînd atenția noastră este împrăștiată, cînd gîndul nostru nu stă țintă la Cel Căruia ne rugăm. Se spune că de cîte ori un preot sau de cîte ori un credincios care se roagă cu tot sufletul adunat în rugăciune, că întinde în jurul lui duhul rugăciunii, că atrage și pe cei din jur în adîncul liniștit al rugăciunii. Cineva a spus: numai ce iese din inimă merge în inimă. Cine nu se roagă din inimă nu are în cuvintele sale, în ființa sa iradierea care să meargă la inima lui Dumnezeu și la inima celor din jur.

Cine se roagă cu gîndul concentrat, cu sufletul încredințat că Dumnezeu e în fața lui, se arată convins de cuvîntul Mîntuitorului că Dumnezeu ca Duh e pretutindeni și deci și în locul unde se roagă în acea clipă. Iată legătura între învățătura că Dumnezeu e Duh și deci pretutindeni și între trebuința de a te ruga cu toată simțirea, cu duhul.

Desigur, un credincios care se roagă cu duhul dă dovadă că duhul său e înălțat și încălzit de duhul lui Dumnezeu, că s-a pus prin aceasta în legătură cu Dumnezeu și că prin puterea duhului dumnezeiesc simte față de Tatăl Ceresc căldura iubirii de fiu. Duhul dumnezeiesc ne face vii în rugăciunea noastră, prin el strigăm în rugăciunea noastră cu inima plină de afecțiune către Dumnezeu: «Avva, Părinte» (Rom. VIII, 28). Duhul vine în ajutor neputințelor noastre în rugăciune.

Dar Mîntuitorul ne cere să ne rugăm «în adevăr» sau «cu adevărul». Aceasta înseamnă în primul rînd să știm cum ne rugăm, iar în al doilea rînd să știm ce să cerem în rugăciunea noastră. De cîte ori nu întîlnim credincioși și mai ales credincioase care nu știu cui se roagă și cer lucruri necuvenite. Dumnezeu, pentru aceștia, nu are o față lămurită, e ca o putere oarbă pe care trebuie s-o silești prin gesturi și cuvinte ciudate, lipsite de înțeles ca să ți se îplinească o poftă oarecare, un interes egoist, să se dea la o parte o piedică din calea îndeplinirii plăcerilor tale, din calea unor succese exterioare, a izbîndirii asupra unor semeni, numai ca să te poți arăta mai tare ca ei. În toate acestea, religia se confundă cu un fel de vrăjitorie și omul nu iese din aceste fapte cu nici un folos pentru îmbunătățirea lui sufletească și pentru mîntuirea lui.

Credinciosul trebuie să știe că Dumnezeu este Tatăl. Fiul și Duhul Sfînt. Că Tatăl a trimis dintr-o nețărmurită iubire față de noi pe însuși Fiul Său Unul Născut în lume; că acesta a luat trup și suflet omenesc, că S-a răstignit din aceeași iubire față de noi, pentru iertarea păcatelor noastre, că a înviat, asigurîndu-ne și nouă la sfîrșitul timpului învierea pentru vecie; că pînă sîntem pe pămînt ne conduce prin Duhul Său cel

Sfint pe un drum de îmbunătățire și desăvârșire neîncetată, de iubire de Dumnezeu și de oameni, ca să devenim vrednici de împărăția veșnică a iubirii.

Acestea trebuie să le știm și să le cerem. Să rugăm pe Dumnezeu pentru mîntuirea noastră și pentru creșterea puterilor noastre sufletești spre toate cele bune, ca să ne putem mîntui. Să ne rugăm și pentru sănătatea și cumințenia noastră și a copiilor și a fraților noștri. De asemenea și pentru pacea și buna înțelegere între toți oamenii; să nu ne rugăm pentru izbîndirea noastră în plăceri ușoare, în lucruri rele și nefolositoare, în biruința pornirilor noastre de ură, de mîndrie și de invidie împotriva semenilor noștri. Să ne rugăm să fie cu noi duhul iubirii de Dumnezeu și de oameni, ca să putem răspunde cu iubirea noastră la iubirea lui Hristos Domnul și să sporim în pace și comuniunea cu toți credincioșii și cu toți oamenii cu care ajungem în legătură. Căci Duhul Sfint este puntea de unire între credincios și credincios, e deschiderea și voința de prietenie și de bună înțelegere a celui credincios cu orice om, e cel ce dă fiecărui om un alt dar, dar și pornirea de a folosi darul său spre folosul altora. Duhul e bunul comun al tuturor, e cel în care ne întîlnim și ne simțim toți una. Unde este dezbinare și dușmănie, nu este Duhul. Acolo nu poate fi nici rugăciune adevărată, rugăciune «în duh».

Se cuvine deci să rugăm pe Dumnezeu să ne dea puterea «să păzim unitatea Duhului în legătura păcii», cum spune Sfintul Apostol Pavel (Efes. IV, 3).

Rugîndu-ne «în duh și în adevăr», vom putea să simțim tot mai mult ce mare lucru se cuprinde în binecuvîntarea aceluiași sfînt apostol: «Darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl și părășia Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți» (II Cor. XIII).

Pr. Prof. D. STĂNILOAE

LA DUMINICA SLĂBĂNOGULUI

«Iisus i-a zis: Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă» (Ioan V, 8).

Din cercetarea vieții de toate zilele ne putem da seama, că atît omul, cît și animalele și plantele — de cînd se nasc și pînă mor — sînt însetate după vigoare.

După ea este însetat tînărul care face tot felul de exerciții cu forțele ființei lui, pentru ca să le crească, să le dezvolte și să le întărească. Că

este care acest sport pe care tineretul îl cultivă cu pasiune? Nimic altceva decât o sete după întărirea forțelor sale.

Dar această sete o manifestă și omul matur. Și aceasta se poate observa în diferite domenii: politic, științific, social, dar mai ales în direcția tehnică — care nu este altceva decât o aplicare a științei. Căci ce este oare toată această zbatere a omenirii de a pătrunde tot mai adânc în tainele naturii, decât setea omului de a pune în valoare legile ei?

De asemenea e însetat și sufletul credinciosului. Omul credincios care crede în Iisus Hristos își dă seama că în viața de toate zilele, el este supus la o serie întreagă de ispite. Fiind slăbit din cauza păcatului simte și el nevoia de putere, pentru ca să-și întărească sufletul în lupta ce o are de dus împotriva păcatului. Și atunci în fața acestei dorințe ni se înfățișează Biserica lui Hristos, care ne arată drumul către putere. Ea ne așează astăzi înaintea sufletelor noastre icoana unui slăbănog: a celui slăbănog de 38 de ani, prin urmare a unui om care avea o viață întreagă de slăbiciune în urma lui. Din evanghelie se vede, că el era ajuns la cel mai înalt grad de slăbiciune cu putință. Și pentru ca să ne dăm seama de lucrul acesta, evanghelia ni-l prezintă într-o scaldătoare, unde mai erau și alți slăbănogi, dar nu toți așa de slabi ca el; unde mai erau și alții de bolnavi, dar nu toți așa de bolnavi ca el.

În această scaldătoare se cobora, ne spune evanghelia, din când în când îngerul Domnului și tulbura apa scaldătoarei. Iar cine putea să intre primul în apa scaldătoarei, se făcea sănătos, adică recăpăta puterea, care îi lipsea din pricina bolii sale. Acest slăbănog era atât de slab, încât el de mulți ani de zile stătea acolo lângă această scaldătoare și nu putea ca să intre într-însa, din cauză că nu se putea mișca singur și din pricină că nu era nici altcineva, căruia să i se facă milă de el, să vină la el, să-l ia și să-l ducă în scaldătoare, atunci când trebuia. De aceea sârmanul slăbănog stătea aici și privea trist cum alții se fac sănătoși și pleacă, iar el rămâne neconținut pe patul lui și așteaptă în zadar.

Acest slăbănog, pe care ni-l înfățișează sfânta evanghelie de astăzi, este simbolul cel mai desăvârșit al slăbiciunii creștinului păcătos. În el trebuie să recunoaștem pe credinciosul, care fiind slăbit din cauza păcatelor stă lângă scaldătoare, vede când se tulbură apa, vede cum alții se vindecă, dar el nu are puterea necesară pentru a se arunca în scaldătoare. Și astfel stă mai departe, privind, stingându-se, murind încet, încet.

*

Fiecare creștin duce o luptă cu sine însuși. Zi de zi, săptămână de săptămână, lună de lună, an de an, luptăm cu noi înșine. Nici un creștin nu poate tăgădui că nu duce lupta aceasta, căci cine nu luptă, acela nu trăiește. Cine luptă cu sine însuși, acela arată că are viață într-însul.

Dar nu este de ajuns să avem viață. Noi sîntem însetați după o viață puternică și această viață se arată prin biruință. Cine dintre noi poate spune, că din această luptă pe care o ducem cu noi înșine, ieșim întot-

deauna biruitori? Căci nu luptăm cu partea cea bună din noi, luptăm împotriva pornirilor egoiste ale sufletului nostru.

Diavolul are grijă ca să nu ne lase în pace pe niciunul dintre noi. Fiecare dintre noi cunoaștem ispitele lui. Fiecare dintre noi simțem, în duhul nostru, zi de zi în luptă cu diavolul, care, în noi toți aprinde focul patimilor, focul pornirilor celor păcătoase. Cine nu duce această luptă cu sine însuși, cu această parte inferioară din el, cu aceste porniri rele, venite de la diavol, acela dovedește, prin aceasta, că el este mort, că el nu mai are viață sufletească într-însul. Ori, dacă viața noastră spirituală este amenințată de moarte prin înșelăciunile diavolului, care încearcă să pătrundă în sufletul nostru, când ducem lupta împotriva lor, care dintre noi este întotdeauna biruitor? Și totuși câți biruiesc, reușesc să câștige o mare victorie. Căci biruind asupra pornirilor noastre, ne biruim pe noi înșine. Și din momentul în care din această luptă voi ieși biruitor, pot fi sigur că voi birui și pe diavol cu toate ispitele lui. Deci în noi rezidă și puterea și slăbiciunea. În noi este cauza tuturor înfringerilor noastre. Noi simțem obirșia, locul, cetatea unde se poate instala, unde se poate introna, biruitoare puterea sau slăbiciunea. Purtăm în noi doi oameni — căci spune Sfântul Apostol Pavel: «...nu fac binele ce-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârșesc». Și cu toții plîngem și ne sfișiem în adîncul sufletului nostru, din pricina că nu simțem biruitori desăvîrșiți înnauntru nostru.

Și atunci, iată, să privim la icoana slăbănogului. Să privim și să înțelegem că într-însa ni se zugrăvește, cum nu se poate mai puternic și mai plastic, adîncul ființei noastre.

Evangelhia ne spune că de acest slăbănog s-a apropiat într-o zi Mîntuitorul și l-a întrebant: «Vrei tu să fii sănătos?» Iar slăbănogul a răspuns: «Doamne cum să nu vreau? Dar n-are cine să mă ajute, ca să intru în scaldătoare». Mîntuitorul îi răspunde: «Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă!» Și atunci s-a petrecut în acel slăbănog o minune: în clipa în care el a crezut în Mîntuitorul, în clipa aceea, în ființa lui s-a trezit puterea, care pînă atunci era stinsă.

Aceasta simbolizează lucrarea Mîntuitorului, pe care o face El în fiecare din noi, *dacă credem în El*. Iată minunata descoperire pe care ne-o face astăzi slăbănogul. Prin el aflăm astăzi unde este izvorul puterii. El nu este în altă parte decît acolo unde este și viața. Căci puterea este un simplu atribut al vieții, iar viața este în Dumnezeu. Și fiindcă în Hristos îl avem pe Dumnezeu făcut om, de aceea nu există în altcineva puterea și mîntuirea, decît numai în Hristos. «Eu sînt calea, adevărul și viața», spune Hristos, iar cel ce crede în El capătă puterea după care sufletul lui însetează.

Pe firul istoriei vieții creștinești au fost mulți slăbănogi, pe care Hristos i-a ridicat din slăbănie lor. Și ei erau slabi ca slăbănogul din evanghelia de astăzi. Dar descoperind pe Hristos și punîndu-și toată creștința lor în El, s-au ridicat din patul slăbăniei lor, devenind oameni puternici, în sufletul lor. Aceștia sînt sfinții pe care calendarul Bisericii

ni-i așează neconținut în fața sufletului nostru, și care ne arată că izvorul la care ne-am dus noi și am băut este Iisus Hristos.

Dar prin acest slăbănog, bolnav cu trupul, Biserica ne arată și figura oricărui slăbănog, bolnav cu sufletul.

Bolnav cu sufletul este oricine, care săvârșește păcatul. Iar păcatul este pentru suflet ceea ce este paralizia pentru trup. Cu cât creștinul este mai mult stăpinit de el, cu atât paralizia sufletului este mai cumplită. Și cine nu păcătuiește? Cine nu-l săvârșește cu cuvântul sau cu fapta, cu știință sau cu neștiință? Toți îl săvârșim, toți sîntem niște bolnavi cu sufletul și tuturor Mîntuitorul ni se adresează cu această întrebare: «Vrei să fii sănătos?»

La această întrebare însă unii răspund că nu sînt bolnavi. Aceștia sînt acei creștini cu numele, care aud cuvîntul lui Dumnezeu dar nu-l urmează, nu-l pun în practică. Își recunosc păcatele, dar nu fac nimic pentru a se îndrepta. Din contră. ei caută să se apere, să se justifice, făcîndu-se proprii lor avocați.

A te supune voii lui Dumnezeu, sau a face binele înseamnă a sacrifica interesul și plăcerea în favoarea dreptății și a datoriei, cînd acestea vin în conflict. Aceasta cere însă luptă și păcătosul renunță la luptă. El preferă mai curînd păcatul, căci acesta nu-i cere luptă; el sacrifică mai curînd dreptatea și datoria pentru a-și satisface interesul și plăcerea lui, negîndindu-se la consecințele lui.

În sfîrșit, sînt bolnavi, care-și mărturisesc păcatele și vor cu tot dinadinsul să se facă sănătoși.

Aceștia, știindu-se neputincioși din cauza slăbiciunii firii noastre supuse păcatului, aleargă în pridvoarele Bisericii creștine și așteaptă să primească de acolo mîntuirea prin rezervoarele miraculoase ale credinții.

Aceștia îndată ce aud întrebarea: «Vrei să fii sănătos?» cunosc glasul acesta. Cunosc că este glasul Aceluia, de care ascultă și vîntul și marea și întreaga natură, și orice a zis, s-a și făcut. Și cunoscînd glasul acesta, ei se încred în el, și fac ce zice el, și se mîntuiesc de orice boală sînt cuprinși.

Sînt însă creștini, care vor să se bucure de toate plăcerile și bună-tățile pămîntești, dar totodată să se bucure și de cele cerești. Ar vrea să stăpînească «mărgăritarul cel de mare preț» fără să dea ceva în schimb.

Ei ar vrea să aducă lui Dumnezeu sacrificii, care să nu-i coste nimic. Ar vrea să capete mîntuirea pe degeaba, fără luptă, fără suferință. Aceasta nu se poate. Și Pilat a vrut să scape de Domnul Hristos, dar trebuie să credem că cu adevărat a voit, numai că a zis: «Vreau» și nu a făcut? Și tînărul din Evanghelie a vrut să fie desăvîrșit, dar cînd Mîntuitorul i-a spus mijlocul prin care se poate ajunge la desăvîrșire, s-a lipsit și a plecat întristaț.

Așa voiesc și cei mai mulți dintre noi mîntuirea. Recunosc că sînt păcătoși, că suferă din pricina păcatului, ar vrea să se mîntuiască, să fie oameni cuminți, cinstiți, drepecți, bineplăcuți și oamenilor și lui Dumnezeu,

dar nu pun în practică această dorință sfântă, nu voiesc să rupă cu păcatul.

*

Ne-am adunat aici, la scaldătoarea credinței, ca să căpătăm fiecare ajutorul de care avem nevoie. Deci, dacă voim să plecăm la casele noastre mai îndreptați, să facem ceea ce poruncește Mîntuitorul, prin slăbănogul din Sfînta Evanghelie de astăzi: să ne sculăm, să luăm patul și să umblăm. A ne scula înseamnă a ne naște din nou, a ne scula din patul păcatelor și a ne împăca cu Dumnezeu, pe care l-am miniat prin păcatele noastre.

Doamne, Iisuse Hristoase, care ai venit în lume ca să mîntuiești pe cei păcătoși, dintre care cei dintîi sîntem noi, am venit astăzi la scaldătoarea milostivirii Tale, ca să căpătăm de la Tine ajutorul de care avem nevoie. Dă-ni-l, Doamne, pentru ca să putem pleca mai îndreptați, mai sănătoși la casele noastre și mai întăriți pe calea binelui și pe viitor să nu mai păcătuim. Amin.

Diac. ȘTEFAN GH. MILEA

CUVÎNT LA SFINȚII ÎMPĂRAȚI CONSTANTIN ȘI ELENA

Biserica noastră Ortodoxă prăznuiește astăzi pe sfinții de Dumnezeu încununăți și întocmai cu Apostolii, marii împărați Constantin și maica sa Elena, hramul acestei Catedrale și ocrotitorii tuturor acelor care le urmează pilda și le poartă cu vrednicie numele.

Întru pomenirea lor, cu dreaptă credință, cu cucernicie, se cuvine să ne aducem aminte, de viața lor împodobită cu fapte bineplăcute lui Dumnezeu, și întru smerenie desăvîrșită să le înălțăm laude după vrednicie, ca unora care au urmat lui Hristos și au slujit Evanghelia lui Hristos în lume.

Căci cum nu vom aduce prinosul nostru de duhovnicească cinstire acestuia dintre cei puternici care cu înțelepte legiuiri a dat deplină libertate Bisericii lui Hristos? Cum nu vom cinsti amintirea aceluia care s-a nevoit mult pentru slava numelui lui Hristos, strîngînd soboare de episcopi, ca să nimicească erezii și ridicînd mulțime de biserici împreună cu mama sa, împărăteasa Elena, care a descoperit lemnul sfintei și izbăvitoarei Cruci, semnul biruinței noastre creștinești? Cum nu vom lauda și cinsti după vrednicie, pe sfînta Elena, învățătoarea dreptei credințe, grăitoarea adevărului, ocrotitoarea săracilor, și cinstitoarea Sfintei Cruci?

De aceea, să vedem acum pentru ce Sfînta noastră Biserică îi numește pe amîndoi «sfinți», «de Dumnezeu încununăți» și «întocmai cu Apostolii mari împărați».

Cu toată evlavia ne plecăm înaintea sfinților, oștenii lui Hristos, care s-au nevoit în viața aceasta, propovăduind cuvîntul lui Dumnezeu, trăind cu sinceritate adevărul Evangheliei și apărînd cu statornicie dreapta credință.

Noi creștinii, îi cinstim pentru desăvîrșirea lor morală în Hristos, pentru slujirea pe care ei au adus-o lui Hristos, pentru memoria pe care Biserica Sa le-o păstrează, numărîndu-i în ceata sfinților, alături de Apostolii Domnului.

Biserica Ortodoxă așează pe Constantin și pe maica sa Elena în ceata sfinților, atît pentru mîntuirea și desăvîrșirea lor personală, cît și pentru slujba adusă de ei Bisericii lui Hristos. Sfîntul Constantin și-a agonisit prin har dumnezeiesc înțelepciunea lui Solomon, blîndețea lui David și dreapta credință a Apostolilor. Biserica îi numără în ceata dreptilor, fiindcă «darurile cele bogate și bune primind de la Dumnezeu, bine întru dinsele a sporit». «Dorînd pe Hristos, împăratul slavei veșnice. Sfîntul Constantin pe idoli i-a defăimat și biserica a ridicat pe pămînt Celui ce s-a răstignit pentru noi și la ceruri cu slavă s-a înălțat».

Pe maica sa Elena, Biserica o numără în ceata aleșilor pentru că ea «cu fapte dumnezeiești și-a zidit inima sa biserică lui Dumnezeu, și biserică sfințite a zidit acolo unde Hristos Domnul nostru a pătimit pentru a noastră mîntuire». Pentru că «învățăturile Domnului, cu credință le-a primit și fapte bune a odrăslit», cu lumina cea dumnezeiască luminîndu-se, întunerecul necunoștinței l-a lăsat la o parte și cu «sfinții s-a sălășluit, plină fiind de sfințenie și de luminare».

Laudă lui Hristos să cîntăm deci acum și cinstire să aducem acestor sfinți, fiindcă Hristos a făcut din ei «bucuria creștinilor».

Cu ce cuvinte de laudă, vom putea cinsti, după vrednicie, hotărîrea luată de împăratul Constantin cel Mare la Milen în anul 313, cînd a acordat libertate religiei creștine.

Prinos de recunoștință și cinstire să aducem acestor sfinți împărați, Constantin și Elena, care au contribuit cu fapta vieții lor, călăuziți de Duhul Sfînt, la răspîndirea și întărirea creștinismului în lume, ridicînd ei înșiși biserici împodobite în care creștinii să se închine în deplină libertate adevăratului Dumnezeu.

Biserica noastră cinstește în ei pe ziditorii unei noi ere în istoria bisericăscă universală și pe ctitorii veacului de aur al creștinismului, în care s-au cristalizat dogmele noastre fundamentale.

Dar Biserica Ortodoxă îi numește nu numai «sfinți», ci și «de Dumnezeu încununăți». Căci viața personală și activitatea ca împărat a Sfîntului Constantin, slujind Biserica lui Hristos, se datoresc și unui semn special, unei minuni pe care Dumnezeu a arătat-o lui Constantin: «Nu de la oameni ai luat chemarea, — zice o cîntare bisericăscă — ci ca dumnezeiescul Pavel o ai avut aceasta mai virtos decît, lăudate Con-

stantine, cela ce ești întocmai cu Apostolii, de la Hristos Dumnezeu». Din cer ca și pe Pavel de demult te-a vinat Hristos Domnul, Constantine, învățându-te să cinstești pe acest împărat Unul» — glăsuiește o altă cîntare.

Era în ajunul unei mari bătălii, pe care Constantin trebuia s-o dea cu Maxențiu, tiran al Romei. Bătălie decisivă pentru însăși soarta sa și a imperiului său. Constantin vede deodată pe bolta cerească deasupra soarelui care cobora spre asfințit, semnul luminos al Sfintei Cruci purtînd pe ea inscripția: «Întru aceasta vei învinge». Minunea și-a dezlegat înțelesul noaptea următoare, cînd lui Constantin i s-a arătat în vis însuși Mîntuitorul Hristos cu Crucea în mină, spunîndu-i să coasă semnul Sfintei Cruci pe toate steagurile oștirii lui și asigurîndu-l că așa va ieși biruitor din bătălie.

De Dumnezeu încununat a fost nu numai marele Constantin, căruia i s-a arătat pe cer semnul biruitor al Sfintei Cruci și Hristos însuși, vorbindu-i în vis, ci și Sfînta sa mamă, împărăteasa Elena, cînd, dorul și dragostea lui Hristos pornind-o spre Ierusalim, a săpat locul unde a fost răstignit Mîntuitorul, ca să mîntuiască lumea.

Cît de fericită trebuie să fi fost ea, cînd, după o viață întreagă de rugăciune și trăire creștină, a găsit, în anul 326, acest sfînt și neprețuit odor al creștinătății? Cît de fericit trebuie să fi fost și Sfîntul Constantin, fiul ei, cînd a văzut Crucea pe care a pătimit Domnul?

De Dumnezeu încununată i s-au arătat, apoi, Sfîntul Constantin și Sfînta Elena, cînd au fost primiți în ceata Sfinților cu cuvintele Stăpînului ceresc: «Bine slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost pusă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria Stăpînului tău» (Matei XXV, 21).

Pe sfinții de Dumnezeu încununată Constantin și Elena, Biserica noastră îi mai numește și «întocmai cu Apostolii mari împărați». Aceasta, pentru că amîndoi, au întărit cu cuvîntul și faptele lor credința cea adevărată, sprijinind Biserica, în misiunea ei mîntuitoare în lume. Luminată și apostolică este fapta Sfîntului Constantin, aceea de a fi întrunit primul Sinod Ecumenic, ținut la Niceea, în anul 325, pentru a stinge erezia lui Arie și a mărturisi pe Domnul nostru Iisus Hristos ca Dumnezeu adevărat, născut nu făcut și deoființă cu Tatăl.

«Întocmai ca Apostolii» s-a arătat Sfîntului Constantin, deoarece chemarea și dreapta credință a Apostolilor de sus le-a luat, de la Hristos, pe care rodindu-le cu harul Lui, stîlp și izvor al Ortodoxiei s-a dovedit peste veacuri.

Rîvnind apostolilor, Sfîntul împărat Constantin și Sfînta împărăteasă Elena, au arătat lumii, spre încredințare, cinstire și întărire a creștinilor împotriva uneltirilor diavolești. Crucea Domnului descoperită de ei în pămîntul Ierusalimului.

Acestea sînt pricinile pentru care Biserica noastră a numit pe Constantin și Elena sfinți, de Dumnezeu încununată și întocmai cu Apostolii mari împărați și pentru care înaintașii noștri i-au ales ca patroni ai orașului București și ocrotitori ai catedralei mitropolitane a Ungrovlahiei, azi catedrală patriarhală.

Pilda vieții și activității sfinților pe care îi prăznuim astăzi să aprindă în noi aceeași râvnă a împlinirii învățaturii evanghelice.

După exemplul lor, și după puterile, priceperea și posibilitățile noastre, să fim și noi creștini cu convingeri profunde și, cu fapte ale iubirii de Dumnezeu și de aproapele, să întemeiem în inima noastră lăcaș duhovnicesc lui Dumnezeu. Credința noastră în Dumnezeu trebuie să fie tare și sinceră, caldă și activă, să se arate prin fapte de iubire frățească față de toți oamenii.

Asemenea Sfinților Constantin și Elena să urmăm și noi toate poruncile lui Hristos.

Ca slujitori ai păcii și frățietății între oameni. Sfântul Constantin și Sfânta Elena se adresează și creștinilor de astăzi, îndemnându-i a-și spori râvna pentru salvarea păcii și apărarea vieții în lumea întreagă, împotriva acelor care, deși creștini, din interes egoiste, întretin încă flacăra războiului și vrăjmășia în lume, uitând că Dumnezeu nostru «este Dumnezeul păcii» (I Cor. XIV, 33), și că Mântuitorul Hristos, «a venit în lume tocmai ca lumea viață să aibă și mai mult să aibă» (Ioan X, 10).

De aceea, după exemplul Sfântului Constantin și Elena, «să urmărим faptele păcii și cele spre folosul tuturor» (Rom. XIV, 19), silindu-ne să păzim unitatea Duhului în legătura păcii» (Efes IV, 3).

Și acum să rugăm pe bunul Dumnezeu să ne îndrepte pașii pe urmele virtuților și ale faptelor Sfinților împărați Constantin și Elena, pentru ca dincolo, în viața cea fără de sfârșit, să fim și noi primiți în ceata dreptilor și a sfinților bineplăcuți lui Dumnezeu. Iar sfinților prăznuți astăzi să le strigăm din adâncul inimii noastre: «Bucură-te Constantine, cea ce lui Pavel ai râvnit și Crucea lui Hristos ai ridicat, arătînd-o lumii»; «Bucură-te cea ce ești întocmai cu Apostolii cinstiți», «întărirea credincioșilor»; «Bucură-te Elena, lauda femeilor, căci cu fapte dumnezeiești ți-ai zidit inima ta biserică lui Dumnezeu și biserici sfințite ai ridicat Mântuitorului Hristos. Amin.

Prof. DUMITRU RADU

LA ÎNĂLȚAREA DOMNULUI

Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos a petrecut pe pământ, după prea slăvita Sa Înviere din morți, încă patruzeci de zile, întărind în credință pe sfinții apostoli și pe toți aceia care-L cunoscuseră și-L înconjuraseră cu credință și dragoste.

Trupul Său cel proslăvit după înviere, deși era întru totul asemenea trupului de mai înainte, avea acum puteri supranaturale, devenise ne-

muritor și nesticăcios, iar viața Sa de acum părea Sfinților Apostoli și celor ce-L întâlneau mai supraomenească. Dar inimile tuturor erau arzând de bucurie văzind aevea pe Învățătorul și Domnul înaintea lor.

Cu toții erau preocupați de o întrebare: vor vedea ei pururea pe Domnul în mijlocul lor? Se vor împărtăși ei fără contenire de sfintele și cereștile Sale învățături?

În a patruzecia zi de la strălucita Înviere a Mântuitorului, fără ca sfinții apostoli să știe sau să prevadă ceva, s-a petrecut minunea Înălțării Domnului Hristos la ceruri, unde stă în slavă și putere de-a dreapta Tatălui Ceresc.

Sfintele Evanghelii de la Marcu și Luca și cartea Faptelor Apostolilor ne istorisesc Înălțarea Mântuitorului la cer, care încoronează viața și activitatea Sa pămîntească.

În această zi, Mântuitorul plecase cu ucenicii spre Betania, cam la 3—4 km. depărtare de Ierusalim, unde înviase din morți pe prietenul Său Lazăr. S-au întors apoi cu toții la Muntele Măslinilor, la aproape 1 km, și jumătate de Ierusalim. Era una din frumoasele zile de mai. Răcorelii de dimineață începuse să-i facă loc fierbințeala zilei. Unduirile ușoare ale vîntului legăneau ramurile bine înfrunzite și încărcate cu roadele crude ale pomilor. De sus, de pe Muntele Măslinilor, se zăreau strălucitoare turnurile templului și zidurile albe ale caselor mai înalte din cetatea Ierusalimului.

Sfîntul evanghelist Luca ne spune că apostolii I-au pus Domnului Iisus întrebarea: «Doamne, oare în vremea aceasta vei așeza Tu din nou împărăția lui Israel?» Iar Mîntuitorul le-a răspuns: «Nu este lucrul vostru să știți vremurile și soroacele pe care Tatăl le-a pus într-a Sa atotputernicie» (Fapte I, 6—7). Apoi, Domnul Hristos Și-a ridicat mîinile să-i binecuvinteze; și pe cînd îi binecuvînta, în timp ce ei aveau ochii ațintiți spre El, S-a înălțat la cer, iar un nor L-a ascuns de la ochii lor (Luca XXIV, 5—52; Fapte I, 9—10), așa precum altă dată, în ziua Schimbării Sale la Față, un nor strălucitor L-a învăluit și L-a ascuns.

În cartea sa, Sfîntul Luca mai adaogă un fapt: în timp ce sfinții apostoli stăteau cu ochii pironiți spre cer, privind încremeniți de uimire la Iisus ce Se înălța din fața lor, li s-au arătat deodată doi îngeri îmbrăcați în alb, care le-au zis: «Bărbați galileeni, ce stați și căutați spre cer? Acest Iisus care S-a înălțat la cer din mijlocul vostru va veni în același fel cum L-ați văzut mergînd la cer» (Fapte I, 11). Apoi sfinții apostoli s-au întors la Ierusalim, cu bucurie mare și, mergînd la templu, laudau și binecuvîntau pe Dumnezeu (Luca XXIV, 52—53).

* .

În această strălucită zi, cînd toată creștinătatea sărbătorește Înălțarea Domnului la cer, se cuvine să ne ridicăm și noi ochii minții pe Muntele Măslinilor și privind ca și apostolii la Domnul care S-a ridicat de pe pămînt la cer și șade de-a dreapta Tatălui, să medităm și noi creștinii de astăzi la însemnătatea acestei sărbători.

Faptul cel mai minunat care uimește înțelegerea noastră omenească și care are cele mai fericite urmări pentru viața fiecăruia dintre noi, este că prin Înălțarea Sa la cer, Domnul Hristos Se înfățișează înaintea Tatălui Ceresc și șade de-a dreapta Sa, întru mărire și cinste, în plinătatea persoanei Sale. Căci Domnul Hristos cel înviat și proslăvit suie la ceruri, o dată cu firea Sa dumnezeiască, și firea noastră omenească pe care a primit-o în persoana Sa, a înnoit-o, a sfințit-o și a glorificat-o, făcînd-o nestrucăcioasă, nemuritoare și veșnică.

«O! Adîncul bogăției, înțelepciunii și științei lui Dumnezeu! — exclamă Sfîntul Apostol Pavel — Cît de nepătrunse sînt judecățile Lui și cît de neînțeles căile Lui» (Rom. XI, 33). Într-adevăr, cînd stăm și reflectăm mai adînc, pentru a pătrunde adevărurile descoperite de Dumnezeu în Sfînta Scriptură, înțelegem că la creația cea dintîi a omului, firea omenească, deși putea ajunge la îndumnezeire, ea nu s-a învrednicit să fie îmbrăcată și îndumnezeită, căci a căzut în păcat.

Acum înțelegem mai bine milostivirea și marea iubire de oameni a lui Dumnezeu. Căci Fiul Lui, Cel Unul Născut, n-a îmbrăcat firea îngerilor, care ajunsese la desăvîrșire, ci firea omului celui căzut și slăbit, pentru ca s-o restaureze, s-o înnoiască și sfințească, iar la urmă, prin Învierea și Înălțarea Fiului lui Dumnezeu la cer, s-o îndumnezeiască și s-o facă părtașă la nestrucăciune și nemurire, pentru ca să se bucure de lumina cea neînserată a dumnezeirii.

Prin primirea firii omenești și îndumnezeirea ei în persoana Sa, Iisus Hristos Mîntuitorul a devenit creatorul unei umanități noi. Chipul și asemănarea lui Dumnezeu, pe care le poartă în sine orice om, dobîndește prin puterea lui Hristos și a Sfîntului Duh puteri noi pentru realizarea binelui pe pămînt și dobîndirea bunurilor nepieritoare și cerești.

Firea noastră, nevrednică altădată de paradisul pămîntesc, deoarece Adam și Eva, din cauza păcatului neascultării de Dumnezeu, au fost alungați din rai, se face astăzi părtașă, prin Înălțarea Mîntuitorului și șederea Sa de-a dreapta Tatălui, de paradisul cel ceresc din Ierusalimul cel de sus.

Astăzi îngerii și toate puterile cerești se bucură, pentru că prin înălțarea firii cerești la tronul cel veșnic al Tatălui Cel dătător de lumină, cele de sus se unesc cu cele de jos.

Astăzi, se împlinesc cuvintele lui Iisus: «De acum veți vedea cerurile deschise și pe îngerii lui Dumnezeu urcîndu-se și coborîndu-se peste Fiul Omului» (Ioan I, 51).

Dar tot atît de minunat este și faptul că prin Înălțarea Mîntuitorului la cer, firea omenească este ridicată la o cinstitie mai mare chiar decît cea a îngerilor, cum ne încredințează Sfîntul Apostol Pavel, cînd spune: «Nu unor îngeri a supus Dumnezeu lumea viitoare» (Evrei II, 5); «Nu știți că sfinții vor judeca lumea și chiar pe îngeri»? (I Cor. XV,2).

De aceea, în planul lui Dumnezeu pentru mîntuirea lumii, sărbătoarea Înălțării Domnului reprezintă pentru fiecare credincios și pentru întreaga Biserică încoronarea lucrării Fiului lui Dumnezeu în lume.

Firea noastră, primită de Domnul Hristos în persoana Sa, străbate astăzi cerurile, stă mai presus de îngeri, mai presus de heruvimi și sera-

fimi, se bucură de deosebită cinste și mărire, deoarece prin persoana Fiului lui Dumnezeu șade de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl, împreună cu Sfântul Duh.

Minunată este această privesște care ni se înfățișează ochilor noștri duhovnicești! Stînd de-a dreapta Tatălui, Iisus Hristos este acum solul credincioșilor, este mijlocitorul mîntuirii noastre către Dumnezeu. El este Marele Păstor, este Arhiereul cel Mare, care străbate cerurile și dă binecuvîntare tuturor celor care cred în El.

Iisus mijlocitorul se întoarce acum la Dumnezeu Tatăl, mijlocind pentru nevoile noastre, ascultînd rugăciunile Sfintei Fecioare Maria, Maica Sa, și ale sfinților, pentru noi, ascultînd pururea rugăciunile noastre ale celor de pe pămînt, și trimițîndu-ne prin puterea Sfîntului Duh revărsarea bogată a harului dumnezeiesc și a binefacerilor Sale,

După Învierea și Înălțarea Mîntuitorului, noi credincioșii nu mai stăm sub apăsarea păcatului, ci sub revărsarea harului dumnezeiesc, care face să rodească în sufletele noastre iubirea, bunătatea, respectul unuia față de altul, înțelegerea, ajutorarea aproapelui, conlucrarea spre plinirea binelui în lume, trăirea în pace cu toți oamenii, conlucrarea pentru făurirea păcii între oameni.

Faptul că Domnul Hristos a preamărit și îndumnezeit trupul Său, cu care S-a suit astăzi la ceruri, ne dă încredințarea că și noi putem deveni prin puterea lui Dumnezeu locuitori ai lumii cerești, cetățenii împărăției Sale celei veșnice.

Cunoscînd prin descoperirea dumnezeiască acest adevăr, Sfîntul Apostol Pavel ne spune în Epistola către evrei: «Noi nu sîntem fiii indoielii ca să pierim, ci fiii credinței, ca să ne cîștigăm sufletele» (Evrei X^o. 39).

*

După ce a împlinit misiunea pe care Dumnezeu Tatăl I-a încredințat-o pe pămînt, Domnul Hristos S-a suit la ceruri ca un Dumnezeu și stă în cinste și mărire de-a dreapta Tatălui. El însuși a mărturisit despre Sine: «Eu și Tatăl una sîntem» (Ioan X. 30). Iar sfinților Săi apostoli le-a spus: «Să știți că Tatăl este în Mine și Eu sînt în Tatăl» (Ioan X. 38).

Dar Domnul Hristos S-a suit la ceruri nu numai pentru Sine, ci și pentru fiecare din noi; El S-a suit la ceruri pentru a ne pregăti fiecăruia un loc în împărăția Sa cea veșnică.

«În casa Tatălui Meu — ne-a spus El — multe lăcașuri sînt. Iar de n-ar fi, nu v-ași fi spus. Ci merg să vă pregătesc un lăcaș. Și de Mă voi duce și vă voi pregăti loc, iarăși voi veni și vă voi lua la Mine, pentru ca acolo unde sînt Eu să fiți și voi» (Ioan XIV. 2—4).

Pentru ca fiecare din noi să se învrednicească a dobîndi un loc de odihnă în fericire în împărăția lui Dumnezeu, noi trebuie să ne ferim de păcate și de răutate, trebuie să ne silim în această viață a împlini voia și poruncile Sale cele sfinte. Iar poruncile ni le-a spus chiar Domnul Hristos și sînt acestea: «Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău».

«Aceasta este marea și cea dintii poruncă; iar a doua, asemenea ei, este: «Să iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși». «În aceste două porunci se cuprinde toată Legea și proorocii».

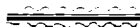
Să fim încredințați că în realizarea binelui pentru semenii noștri și în trăirea unei vieți sfinte și curate, noi nu sîntem singuri, căci pururea ne stă în ajutor Domnul Hristos, care ne-a spus: «Și iată, Eu sînt cu voi pînă la sfîrșitul veacurilor» (Matei XXVIII, 20).

Mai curînd sau mai tîrziu, ne vom înfățișa înaintea Lui și vom răspunde fiecare pentru cîte am făcut în această viață. «Oricui i s-a dat mult — ne spune Domnul Hristos — i se va cere mult; și cui i s-a încredințat mult, i se va cere și mai mult» (Luca XII, 48). Nimeni nu va rămîne nepedepsit pentru păcate; nimeni nu va rămîne nerăsplătit pentru binele făcut oamenilor în această lume, și mai ales pentru binele făcut acelor care au nevoie de sprijinul nostru.

Sărbătorim astăzi slăvita Înălțare la ceruri a Domnului Hristos; să-I mulțumim deci pentru cîte a făcut pentru noi din iubire.

Să-L rugăm ca să ne stea fără conținere într-ajutor, pentru ca petrecînd viață curată, virtuoasă și sfîntă, să ne învrednicim și noi de împărăția Sa cea cerească, bucurîndu-ne pururea de lumina cea neînsetată a feții Sale. Amin!

Pr. Prof. I. RĂMUREANU

HRISTOS — MODEL DE SLUJIRE A OAMENILOR

«Fiul Omului n-a venit ca să i se slujească, ci El să slujească și să-Și dea viața ca răscumpărare pentru mulți» (Matei XX, 28).

Sînt multe întîmplări din viața pămîntească a Domnului nostru Iisus Hristos care ne impresionează și ne mișcă adînc. Așa este senina prevestire a suferințelor Sale, de care Iisus vorbea, cu multă vreme înainte, în atotștiința Sa Dumnezeuiască; este, apoi, momentul acela al zbuciumului înfricoșat din grădina Ghetsimani, cînd Mîntuitorul Se ruga Tatălui cu lacrimi și sudori de sînge; este răbdarea plină de iubire cu care Iisus a suferit, atît slăbiciunea și lepădarea ucenicilor, cît și iertarea dușmanilor Săi.

Nu mai puțin, ne uimește și ne mișcă spălarea picioarelor, de la Cina cea de Taină: Iisus Se afla cu ucenicii Săi, la masa de rămas bun, «știind că I-a sosit ceasul să plece din lumea aceasta la Tatăl». Atunci, S-a sculat de la masă, S-a dezbrăcat de haina Lui, s-a încins cu un ștergar și, tur-

fimi, se bucură de deosebită cinste și mărire, deoarece prin persoana Fiului lui Dumnezeu șade de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl, împreună cu Sfântul Duh.

Minunată este această priveliște care ni se înfățișează ochilor noștri duhovnicești! Stînd de-a dreapta Tatălui, Iisus Hristos este acum solul credincioșilor, este mijlocitorul mîntuirii noastre către Dumnezeu. El este Marele Păstor, este Arhiereul cel Mare, care străbate cerurile și dă binecuvîntare tuturor celor care cred în El.

Iisus mijlocitorul se întoarce acum la Dumnezeu Tatăl, mijlocind pentru nevoile noastre, ascultînd rugăciunile Sfintei Fecioare Maria, Maica Sa, și ale sfinților, pentru noi, ascultînd pururea rugăciunile noastre ale celor de pe pămînt, și trimițîndu-ne prin puterea Sfîntului Duh revărsarea bogată a harului dumnezeiesc și a binefacerilor Sale,

După Învierea și Înălțarea Mîntuitorului, noi credincioșii nu mai stăm sub apăsarea păcatului, ci sub revărsarea harului dumnezeiesc, care face să rodească în sufletele noastre iubirea, bunătatea, respectul unuia față de altul, înțelegerea, ajutorarea aproapelui, conlucrarea spre plinirea binelui în lume, trăirea în pace cu toți oamenii, conlucrarea pentru făurirea păcii între oameni.

Faptul că Domnul Hristos a preamărit și îndumnezeit trupul Său, cu care S-a suit astăzi la ceruri, ne dă încredințarea că și noi putem deveni prin puterea lui Dumnezeu locuitori ai lumii cerești, cetățenii împărăției Sale celei veșnice.

Cunoscînd prin descoperirea dumnezeiască acest adevăr, Sfîntul Apostol Pavel ne spune în Epistola către evrei: «Noi nu sîntem fiii îndoielii ca să pierim, ci fiii credinței, ca să ne cîștigăm sufletele» (Evrei X. 39).

După ce a împlinit misiunea pe care Dumnezeu Tatăl I-a încredințat-o pe pămînt, Domnul Hristos S-a suit la ceruri ca un Dumnezeu și stă în cinste și mărire de-a dreapta Tatălui. El însuși a mărturisit despre Sine: «Eu și Tatăl una sîntem» (Ioan X. 30). Iar sfinților Săi apostoli le-a spus: «Să știți că Tatăl este în Mine și Eu sînt în Tatăl» (Ioan X. 38).

Dar Domnul Hristos S-a suit la ceruri nu numai pentru Sine, ci și pentru fiecare din noi; El S-a suit la ceruri pentru a ne pregăti fiecăruia un loc în împărăția Sa cea veșnică.

«În casa Tatălui Meu — ne-a spus El — multe lăcașuri sînt. Iar de n-ar fi, nu v-ași fi spus. Ci merg să vă pregătesc un lăcaș. Și de Mă voi duce și vă voi pregăti loc, iarăși voi veni și vă voi lua la Mine, pentru ca acolo unde sînt Eu să fiți și voi» (Ioan XIV, 2—4).

Pentru ca fiecare din noi să se învrednicească a dobîndi un loc de odihnă în fericire în împărăția lui Dumnezeu, noi trebuie să ne ferim de păcate și de răutate, trebuie să ne silim în această viață a împlini voia și poruncile Sale cele sfinte. Iar poruncile ni le-a spus chiar Domnul Hristos și sînt acestea: «Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău».

«Aceasta este marea și cea dintii poruncă; iar a doua, asemenea ei, este: «Să iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși». «În aceste două porunci se cuprinde toată Legea și proorocii».

Să fim încredințați că în realizarea binelui pentru semenii noștri și în trăirea unei vieți sfinte și curate, noi nu sîntem singuri, căci pururea ne stă în ajutor Domnul Hristos, care ne-a spus: «Și iată, Eu sînt cu voi pînă la sfîrșitul veacurilor» (Matei XXVIII, 20).

Mai curînd sau mai tîrziu, ne vom înfățișa înaintea Lui și vom răspunde fiecare pentru cîte am făcut în această viață. «Oricui i s-a dat mult — ne spune Domnul Hristos — i se va cere mult; și cui i s-a încredințat mult, i se va cere și mai mult» (Luca XII, 48). Nimeni nu va rămîne nepedepsit pentru păcate; nimeni nu va rămîne nerăsplătit pentru binele făcut oamenilor în această lume, și mai ales pentru binele făcut acelor care au nevoie de sprijinul nostru.

Sărbătorim astăzi slăvita Înălțare la ceruri a Domnului Hristos; să-I mulțumim deci pentru cîte a făcut pentru noi din iubire.

Să-L rugăm ca să ne stea fără conținere într-ajutor, pentru ca petrecînd viață curată, virtuoaasă și sfîntă, să ne învrednicim și noi de împărăția Sa cea cerească, bucurîndu-ne pururea de lumina cea neînsetată a feții Sale. Amin!

Pr. Prof. I. RĂMUREANU

HRISTOS — MODEL DE SLUJIRE A OAMENILOR

«Fiul Omului n-a venit ca să i se slujească, ci El să slujească și să-Și dea viața ca răscumpărare pentru mulți» (Matei XX, 28).

Sînt multe întîmplări din viața pămîntească a Domnului nostru Iisus Hristos care ne impresionează și ne mișcă adînc. Așa este senina prevestire a suferințelor Sale, de care Iisus vorbea, cu multă vreme înainte, în atotștiința Sa Dumnezeuiască; este, apoi, momentul acela al zbuциumului înfricoșat din grădina Ghetsimani, cînd Mîntuitorul Se ruga Tatălui cu lacrimi și sudori de sînge; este răbdarea plină de iubire cu care Iisus a suferit, atît slăbiciunea și lepădarea ucenicilor, cît și iertarea dușmanilor Săi.

Nu mai puțin, ne uimește și ne mișcă spălarea picioarelor, de la Cina cea de Taină: Iisus Se afla cu ucenicii Săi, la masa de rămas bun, «știînd că I-a sosit ceasul să plece din lumea aceasta la Tatăl». Atunci, S-a sculat de la masă, S-a dezbrăcat de haina Lui, s-a încins cu un ștergar și, tur-

nînd apă într-un vas, a început să spele picioarele ucenicilor Săi și să le șteargă.

E un lucru cu totul neobișnuit! Cel mare slujește pe cei mici! Domnul și Învățătorul se pleacă la picioarele unor slugi... Nepricepînd înțelesul adînc al acestui act de smerenie, unul dintre ucenici încerca să-l oprească pe Domnul, strigînd: «Doamne, Tu să-mi speli mie picioarele»? Și totuși, Mîntuitorul lumii a îndeplinit această faptă de smerenie, fiindcă spălarea picioarelor ucenicilor Săi avea drept scop să lămurească rostul venirii Sale în lume, să rezume întreaga Lui Evanghelie, să dovedească tot rostul patimilor și suferințelor Sale, să arate tot aurul învățaturii Lui, adică slujirea oamenilor, din adîncă iubire pentru ei.

Zice Iisus: «Dacă Eu, Domnul și Învățătorul vostru, v-am spălat picioarele și voi sînteți datori să vă spălați picioarele unii altora. Pildă v-am dat, ca și voi să faceți cum am făcut Eu» (Ioan XIII, 15).

În cuvîntul meu de învățătură de astăzi, doresc să vă vorbesc despre «Iisus Hristos — model de slujire a oamenilor».

Slujirea aproapelui este una dintre cele mai înalte îndatoriri ale noastre de creștini. Împlinind această îndatorire după pilda Mîntuitorului, noi ne arătăm vrednici de numele de creștini și creștem în har și în cunoștința Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos (II Petru III, 18).

Cu multe veacuri înainte de a se arăta lumii, proorocul Isaia L-a văzut cu duhul pe Mîntuitorul și L-a descris oamenilor din vremea sa. Dar el nu L-a văzut ca împărat înconjurat de slavă și putere, nici ca biruitor cucerind întinse țări; ci, ochilor sufletești ai proorocului, viitorul Izbăvitor al omenirii li Se înfățișa ca un «om al suferinței», purtînd pe umerii Săi toată povara suferințelor omenirii. «El suferințele noastre le-a purtat și durerile noastre le-a luat asupra Lui. Noi am crezut că El este pedepsit, lovit de Dumnezeu și smerit. Dar El era străpuns pentru păcatele noastre zdrobit pentru fărădelegile noastre» (Isaia LIII, 45).

Acesta a fost Iisus Hristos în persoana Sa divină și omenească, în lucrarea Sa de izbăvire: o jertfă de răscumpărare pentru cei în suferință.

A venit la noi Fiul lui Dumnezeu; nu sol, nici înger s-a pogorît pe pămînt să ridice pe Adam cel căzut și să șteargă lacrimile Evei, ci Cel născut din veșnicie din Tatăl S-a coborît la noi, luînd chipul robului, ca să caute și să mîntuiască pe cei pierduți.

Întruparea lui Iisus a fost mijlocul ales de înțelepciunea dumnezeiască de a se apropia de firea noastră și a o ridica la slava cea dintîi.

Patimile și moartea pe cruce au fost prețul prin care Fiul lui Dumnezeu ne-a răscumpărat din puterea răului. Iată tot înțelesul crucii Domnului Hristos. Jertfa Lui, începînd cu ieslea smerită din Betleem și pînă la calvarul din Ierusalim, a fost o jertfă de răscumpărare de bună voie și din iubire pentru întreaga omenire în suferință.

De aceea, Iisus cu drept cuvînt a zis despre Sine: «Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci să slujească El și să-Și dea viața pentru mulți».

Dacă «slujire» a numit El întruparea și moartea Sa pe cruce, pentru izbăvirea omenirii, nu mai puțin merită acest nume tot binele pe care l-a

făcut Iisus tuturor din jurul Său. Însuși Domnul S-a identificat pe Sine cu robul lui Dumnezeu pe care l-a văzut același prooroc Isaia, zicînd: «Duhul Domnului este peste Mine, căci Domnul M-a uns să binevestesc săracilor, M-a trimis să vindec pe cei cu inima zdrobită, să vestesc celor robiți libertatea și celor din lanțuri mîntuire» (Isaia LXI, 1; Luca IV, 18—19). Cîtînd aceste cuvinte în sinagoga din Nazaret, Iisus a zis: «Astăzi s-a împlinit Scriptura aceasta, în azul vostru» (Luca IV, 21).

În adevăr, Iisus împărțea binefacerile Sale cu timp și fără timp, alinînd durerile și suferințele oamenilor. Cînd vedea El mulțimile rătăcind ca niște oi fără păstor, Iisus avea milă de ei și-i învăța (Marcu VI, 34). Cînd norodul Îl urma zile întregi ca să-I asculte cuvîntul și flămînzea, Iisus făcea minunea înmulțirii pîinilor și-i sătura. Cînd întilnea pe ulițele și în piețele cetăților din Galileea și Iudeea slăbănogi, leproși sau îndrăciți, El avea milă de ei și-i vindeca. Cînd cineva era cu inima zdrobită, Domnul se apropia cu dragoste și puterea Lui dumnezeiască și-i mîngîia, ierta, reda oamenilor încrederea și bucuria vieții.

Însuflețit de dragoste fără margini, Iisus slujea oamenilor fără răgaz, din toată inima și fără căutare la fața omului. Cei vechi cunoșteau iubirea față de rude, de prieteni de concetățeni. Cei vechi făceau bine binefăcătorilor. Iisus însă trece peste această mentalitate îngustă și ne învață prin cuvîntul Său și prin faptele Sale să vedem în fiecare om pe semenul și fratele nostru și iubirea noastră să se resfrîngă asupra tuturor oamenilor. El a rostit admirabila Sa cuvîntare de pe munte în care ne învață că sîntem datori a iubi și ajuta pe toți oamenii.

În minunata Sa pildă despre samarineanul milostiv, Domnul arată cum un străin are milă de un alt străin nenorocit. Cînd femeia cananeeancă din părțile Sidonului a apelat la ajutorul Său, Iisus n-a respins-o, ci i-a vindecat fiica bolnavă. În ultima clipă a vieții Sale, fiind pironit pe cruce, El s-a rugat, zicînd: «Părinte, iartă-i, căci nu știu ce fac» (Luca XXIII, 34).

Vorbînd despre Hristos ca model de slujire a oamenilor, nu pot să nu amintesc și de faptul că Mîntuitorul și acum, după slăvita Sa înviere și înălțare la cer, n-a uitat și nu uită în veac pe acei pentru care S-a smerit și pentru care S-a jertfit. Acolo în ceruri, unde șade de-a dreapta Tatălui, El a ridicat trupul cel preamărit, luat din sinul Prea Sfintei Fecioare; acolo El mijlocește pentru noi, și Se roagă pentru noi: «Hristos a intrat în cer, cu însuși sîngele Său, ca să se înfățișeze acum pentru noi, înaintea lui Dumnezeu» (Evrei IX, 24).

După ce Iisus a spălat picioarele ucenicilor Săi la Cina cea de Taină, S-a adresat lor și le-a zis: «Pildă v-am dat vouă, ca și voi să faceți cum v-am făcut Eu». În spălarea picioarelor ucenicilor Săi, înainte de patimile Sale, Iisus a descoperit o înaltă învățătură, cu un înțeles adînc nu numai pentru Sfinții Apostoli, dar și pentru toți creștinii, pentru toți oamenii din toate veacurile. Mîntuitorul a arătat prin fapta Sa simbolică că noi toți avem datoria de a sluji în dragoste pe semenii noștri, în împrejurările în care trăim, după nevoile pe care le întilnim.

Așa ne învață și Sfântul Ioan Evanghelistul: «După aceasta cunoaștem că sîntem în El: cine zice că rămîne în El, dator este, precum acela a umbra, și el să umble» (I Ioan III, 11).

După cum toată viața pămîntească a lui Iisus, toate gîndurile Sale toate faptele Sale n-au avut alt scop decît îndepărtarea întinericului, ridicarea omului, fericirea lui, binele lui sufletesc și trupesc, așa și toată viața noastră trebuie să fie pusă în slujba oamenilor, închinată înălțării lor. Dragostea prisositoare, revărsată de sus de la Dumnezeu prin Iisus Hristos asupra lumii, ca o ploaie binefăcătoare asupra unui pămînt însetat, trebuie să se întoarcă din nou spre Dumnezeu, prin dragostea noastră și slujirea jertfelnică a unora față de alții.

Este un adevăr bine statornicit în Sfînta Evanghelie. Noi ne putem recunoaște creștinii după semnul iubirii față de aproapele: «Întru aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții» (Ioan XIII, 35); iar dragostea aceasta plină de jertfă, pentru binele aproapelui nostru, o numim slujire. Sînt multe chipurile în care putem fi următorii Celui care S-a jertfit pentru mîntuirea noastră.

În slujba oamenilor se află preotul bisericii, care stă treaz la vegherea sufletelor și-și păstorește cu abnegație pe cei încredințați păstoriei sale, povățuindu-i spre o viață curată și sfîntă, plăcută lui Dumnezeu și oamenilor. În slujba omului se află toți aceia pe care Dumnezeu i-a înzestrat cu daruri bogate și care știu să le întrebuițeze pentru mai multă lumină, mai multă fericire în societatea omenească.

Toate aceste fapte și lucruri, făcute din dragoste pentru om, sînt adevărat «spălări ale picioarelor», sînt virtuțile lui Hristos care lucrează în lume; sînt puteri care au darul să aducă mult bine și pace pe pămînt. Astăzi, mai mult decît oricînd altă dată, ideea slujirii aproapelui în dragoste e mai actuală. Acum, cînd se zidește o lume nouă, cînd se pune capăt trecutului de asupriri și nedreptăți, cînd persoana omului este din ce în ce mai mult prețuită, Evanghelia lui Hristos își vedește mereu valoarea. Ea vine ca o nouă revărsare de lumină, aduce un leac minunat pentru vindicarea multor răni ce le-a lăsat pe trupul bieteii omeniri asuprirea, egoismul, nedreptatea și ura.

Să fim recunoscători purtării de grijă a lui Dumnezeu pentru noi; să slujim binelui tuturor, să ne purtăm sarcinile unul altuia și așa vom împlini legea lui Hristos. «Căci El n-a venit să I se slujească, ci ca să slujească și să-Și dea viața ca răscumpărare pentru mulți».

Lui I se cuvine toată cinstea și închinăciunea, împreună cu al Său Părinte, Prea Bunul și de viață Făcătorul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor». Amin!

Pr. Prof. VL. PRELIPCEAN

LA NAȘTEREA SFÎNTULUI IOAN BOTEZĂTORUL

«Și tu, pruncule, prooroc al Celui Prea-înalt te vei chema, că vei merge înaintea feței Domnului, ca să gătești calea Lui».

Prăznuim astăzi nașterea Sfântului Ioan Înaintemergătorul și Botezătorul Domnului nostru Iisus Hristos, care a fost cel din urmă prooroc al Legii celei Vechi și cel dintii prooroc al Testamentului Nou, pecetea amânduror Testamentelor, așa cum îl numește sfânta noastră Biserică. Glasul Cuvîntului, Sfeșnicul Luminii, omul trimis de la Dumnezeu să mărturisească despre Lumină. Așa cum soarele își trimite zorii ce anunță răsăritul, așa a fost pentru venirea lui Dumnezeu în lume Sfântul Ioan Botezătorul, a cărui naștere o prăznuim astăzi.

În bezna adîncă în care zăcea omenirea căzută în păcat, ca într-o noapte fără lună, stăruia totuși pe cerul năzuințelor omenesci o lumină ca spuză de stele ce dă strălucire boltei întunecate. Erau profeții care, — de la Moisi și Aaron, Iesei și David, Ilie și Elisei și pînă la Isaia, Ieremia, Iezechiel și Daniil, dimpreună cu cei 12 așa-numiți profeți mici — formează constelațiile de aur ale Descoperirii lui Dumnezeu în lume, înainte de a se întrupa El însuși în ea. La depărtare de veacuri, în urma tuturor și înaintea lui Hristos, — a lui Dumnezeu însuși ce avea să vină, — apare Sfântul Ioan și apariția pecetluește în ea mărturia de netăgăduit a venirii lui Hristos, pe care L-a arătat ucenicilor și lumii întregi, zicînd: «Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii».

Fiul preotului Zaharia din rînduiala lui Abia și al Elisabetei, din fetele lui Aaron, s-a născut în Aim Kerim, un sat din Iudeea. Nașterea lui prevestită de îngerul Domnului tatălui său, pe cînd slujea la templul din Ierusalim, în rînduiala săptămîinii sale, cu toate evenimentele minunate care au însoțit-o, dovedesc că Sfântul Ioan cu adevărat este înaintemergătorul despre care Sfântul Prooroc Isaia a proorocit, zicînd: «Iată, Eu trimit pe îngerul Meu înaintea feței Tale, carele va pregăti calea înaintea Ta. Glasul celui ce strigă în pustie, gătiți calea Domnului, drepte faceți cărările Lui».

Se naște din părinți sterpi, care pînă la adînci bătrînețe n-au avut copii de care doreau și pentru care s-au rugat toată viața lor. «Iată — zice îngerul tatălui său — că s-a auzit rugăciunea ta și femeia ta Elisaveta îți va naște ție fiu și vei chema numele lui Ioan și vei avea bucurie și mulți se vor bucura, căci el va fi mare înaintea lui Dumnezeu și se va umple de Duhul Sfînt încă din pîntecele maicii sale».

De bucurie, bătrînul nu-i venea să creadă: « Eu sînt bătrîn și femeia mea înaintată în vîrstă; din ce vom cunoaște aceasta»? Și îngerul i-a dat un semn: «Eu sînt Gavriil, care am fost trimis să-ți vestesc ție acestea și iată vei rămîne mut, neputînd a vorbi, pînă în ziua în care se vor împlini acestea». Și semnul s-a împlinit: ieșind el din templu, unde tîmîiase, nu putea să mai grăiască și au cunoscut toții că a văzut vedenie în templu și el le făcea semn și a rămas mut, — zice Sfînta Scriptură.

Și Elisaveta a conceput, lemnul uscat a odrăslit mlădiță, pământul sterp și pustiu a odrăslit pe fiul pustiei, bucurându-se că Domnul Dumnezeu a făcut aceasta ca să ridice rușinea ei dintre oameni, căci acuma vecinii și neamurile ei se bucurau împreună cu ea că a mărit Domnul mila Sa cu dînsa. La bucuria aceasta a luat parte și Prea Sfînta Născătoare de Dumnezeu, Sfînta Fecioară Maria, care a venit degrabă în casa lui Zaharia, la Elisaveta, rudenia sa. Mare le-a fost mirarea amîndurora atunci cînd s-a întîmpinat, căci auzind Eliseveta salutarea Mariei, a săltat pruncul cu bucurie în pîntecele ei și plină de bucuria pe care Duhul Sfînt i-o inspira, a cunoscut taina. Pruncul ei, zămislit din făgăduință, a văzut pe Domnul Dumnezeu pe care-L purta Sfînta Fecioară în Sine, de aceea ea a strigat cu mare glas, zicînd: «Binecuvîntată ești Tu între femei și binecuvîntat este rodul nîntecelui Tău, căci, iată, cum am auzit glasul salutării Tale, a săltat în mine cu bucurie pruncul ce mi l-a făgăduit Dumnezeu și prin aceasta m-am convins acum că se vor împlini toate cele spuse nouă de la Domnul».

A fost și acesta un semn ce se alătura atîtor minunate întîmplări și toate confirmau, rînd pe rînd că Dumnezeu care a hotărît să-Și facă sălaşul între oameni, i-a ales pe ei slujitori ai tainei, iar pe Sfîntul Ioan, Înaintemergătorul Său. Maica Domnului, purtînd în Sine comoara Tainei, a rămas la Elisaveta ca la trei luni, deci pînă la nașterea Sfîntului Ioan, ocazie de noi și minunate confirmări.

În ziua a opta după naștere, cînd se făcea tăierea împrejur și cînd, după obicei, trebuia să-i pună pruncului numele «Zaharia», după numele tatălui său, Sfînta Elisaveta a cerut să-l numească Ioan, iar Sfîntul Zaharia, cerînd tăblița, a scris: «Ioan să-i fie numele lui», — și s-au mirat cu toții, căci nimenea în rudenia lor nu se chema așa. Și s-a dezlegat muțenia lui Zaharia și, lăuda pe Dumnezeu și plin de Sfîntul Duh profetea.

S-a dezlegat limba tatălui celui născut să glăsuiească în pustiu: «pocăiți-vă, că s-a apropiat Împărăția Cerurilor». S-a dezlegat muțenia celui care a născut pe glasul Cuvîntului, cel care avea să strige: «Vine după mine Cel mai tare decît mine, Cel care mai înainte de mine a fost, Cel care are să vă boteze cu Duh Sfînt și cu foc». Dar glasul Cuvîntului era mic și, abia născut gungurea în limba pruncilor bucuria de viață.

De aceea, s-a dezlegat glasul tatălui său care a început să binecuvinteze pe Dumnezeu care a cercetat și a răscumpărat pe poporul Său. Ca și cum ar fi văzut pe Hristos, căruia micul său fiu îi va fi înaintemergător, Zaharia a binevestit pe Răsăritul dintru Înălțime, care vine în lume să lumineze pe cei dintru întuneric, să îndrepteze picioarele omenirii pe calea păcii. De aceea, întorcînd privirile spre fiul său, care răsărise ca zorile aceluia Soare, a zis: «iar tu, pruncule, Prooroc al Celui Prea Înalt te vei chema, căci vei merge înaintea feței Domnului, ca să gătești calea Lui».

Vorbea prin Zaharia Sfîntul Duh; anunța norodului credincios pe Sfîntul Ioan ce se tilcuiește «Darul lui Dumnezeu», trimis în lume să anunțe venirea Darului cel mîntuitor al lui Hristos. Zaharia vorbea și Duhul Sfînt îl învăța, iar pruncul creștea și se întărea cu Duhul pînă în ziua ară-

tării sale lui Israel, cînd toate acestea s-au împlinit a avea, cînd fiul lui Zaharia trezea poporul prin cuvîntul lui inflăcărât și prin botezul pocăinței. Acest copilăș micuț și fără putere a devenit profetul cu glasul ca de tunet, ce fulgera împotriva desfriului împăraților, nedreptății cărturarilor și a fariseilor și împotriva păcatului de orice fel. «Pui de vipere... cine v-a spus că o să scăpați de mînia ce va să fie? Faceți dar roade vrednice de pocăință... căci, iată, securea stă la rădăcina pomului și tot pomul care nu face roade bune, se taie și în foc se aruncă».

Așa, mînuța de om ce sta în brațele lui Zaharia și acesta îi profețea, a ajuns să fie ceea ce a zis însuși Mîntuitorul despre el: «Din cîți s-au născut din femeie, nimeni nu este mai mare decît Ioan Botezătorul». El este prietenul Mirelui Hristos care, atunci cînd a văzut pe Hristos venind la Iordan, L-a cunoscut și Duhul Sfînt i-a descoperit «peste capul celui ce vedea Duhul pogorîndu-se, Acela este». Și L-a văzut și L-a cunoscut și Ioan, cu mîna de țărînă, s-a atins de creștetul Celui ce ținea toate cu mîna și omul Ioan a botezat pe Hristosul Dumnezeu și Înaintemergătorul a devenit botezător al Mirelui Hristos, care Și-a luat mireasă lumea, iar Ioan, plin de bucurie, zicea: «Cel ce are mireasă, mire este, iar prietenul mirelui care stă și-l ascultă, se bucură foarte de glasul mirelui; această bucurie a mea acum s-a împlinit. Hristos trebuie să crească și eu acum mă micșorez, așa ca zorile în fața soarelui».

Și s-a micșorat pînă la tăierea capului pe care l-a închinat lui Hristos. Dar nu numai atunci și nu numai pînă la moartea sa, ci și acum și pînă în veac, Sfîntul Ioan Botezătorul rămîne înaintemergător al lui Hristos, pentru fiecare din noi.

Se vîd pe marginea drumurilor niște flori formate din multe floricele galbene, în chipul crucii; ele se numesc în popor sînziene; credința este că prin crucile din care sînt alcătuite, ele au darul să păzească pe călători în drumul lor și pe credincioși în casele lor. Aceste flori numite cu numele Sfîntului Ioan, ne amintesc de darul sfîntului de a păzi și îndruma calea noastră spre Hristos și spre mîntuire.

Spre ușa fiecăruia din noi este un drum pe care vine Hristos să bată, să ceară să I se deschidă, pentru a fi cu noi, pentru a ne uni pe noi cu El. Pe fiecare din aceste drumuri vine și mai înainte mergătorul Sfîntul Ioan Botezătorul. Spre fiecare din noi, el adresează cuvîntul său plin de convingere și hotărîre: «Vine după mine Cel căruia nu sînt vrednic să-I dezleg cureau încălțămîntei Lui; pocăiți-vă, smeriți-vă viața, pară-vă rău că ați lovit pe Dumnezeu cu păcatul, ca și cu palma; pentru toate acestea, căiți-vă, că s-a apropiat Împărăția Cerurilor. Cel ce are două haine, să dea și celui ce nu are, iar cel ce are bucate, așijderea să facă. Cel care este sus pus, să se ferească de a face nedreptate și să nu acuze pe nedrept pe nimeni».

Părinților le spune: «întoarceți-vă inima spre copiii voștri» și copiilor neascultători le strigă: «Îndreptați-vă spre lumină». Oamenilor ce se dușmănesc, el le arată pe Hristos iubitorul de oameni și popoarelor ce se războiesc, le arată pe Hristos Pacea lumii.

Fiecăruia după firea și ocupația sa, Sfântul Ioan Botezătorul ne arată ce trebuie să facem. Nu cere nimănui să se pustnicească în modul trăirii sale, dar fiecăruia ne aduce aminte că avem o chemare de adevărat creștin, a cărui datorie este dragostea de Dumnezeu și dragostea de aproapele, care se arată prin milă, dreptate și pace.

La ușa sfântului altar, Sfântul Ioan arată credincioșilor noștri Sfânta Jertfă și când preotul chiamă spre Potir zicînd: «cu frica lui Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați», Sfântul Ioan Botezătorul, arătînd spre potir, zice: «Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii».

Spre acest glas dumnezeiesc, spre acest strălucit sfeșnic al luminii ne chiamă pe noi praznicul de astăzi al nașteri sale. Cu ce ne vom înfățișa dar la leagănul Înaintemergătorului? Cu ce vom întîmpina pe cel care a propovăduit lumii apropierea împărăției lui Dumnezeu. Cu nimic altceva decît cu hotărîrea de a ne pune în slujba acestei împărății a lui Dumnezeu, cu hotărîrea de a-i asculta îndemnul lui: «faceți fapte vrednice de pocăință».

În postul prin care trecem, în rugăciunile ce le facem, în serviciul pe care-l avem, în recreațiile ce ne luăm, în vacanța și concediile în care ne ducem, în muncă și odihnă în bucurie și întristare, să fim hotărîți a face totul pentru biruința păcii.

În această hotărîre sfîntă, veniți, așadar, să întîmpinăm nașterea Sfântului Ioan cu această hotărîre și cu inima arzînd de pacea și dragostea împărăției lui Dumnezeu, să-i strigăm lui așa: Bucură-te, cela ce ești darul lui Dumnezeu; bucură-te, steaua stelelor și zorile răsăritului celui de sus; bucură-te, cela ce îndreptezi pașii noștri pe calea mîntuirii; bucură-te, cela ce speli inima noastră cu botezul pocăinței; bucură-te, împărțășitorul darurilor Împărăției lui Dumnezeu; Bucură-te, prea cinștite Înaintemergătorule al mîntuirii noastre. Amin!

Arhim. JUSTINIAN DALEA

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI ÎN SLUJBA PĂCII

(mai - iunie)

PROMOVAREA ȚELURILOR PĂCII ȘI COOPERĂRII INTERNAȚIONALE. — Într-un articol publicat de Acad. Ștefan S. Nicolau, vicepreședinte al Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din Republica Socialistă România, în revista «pentru Apărarea Păcii» (București, 1966, Nr. 5. p. 1—2) și intitulat pregnant «Partidul și pacea», se arată că analiza realităților României Socialiste relevă «concordanța între opera vastă de construcție social-economică desfășurată pe plan intern și coordonatele politicii noastre externe — apărarea păcii și dezvoltarea colaborării între popoare». Subliniind că pornind de la interesele fundamentale ale poporului român, de la cerințele progresului continuu al țării, «partidul a pus în mod consecvent în centrul politicii sale industrializarea socialistă, baza avântului întregii economii, a dezvoltării multilaterale a societății socialiste, factor hotărâtor al asigurării independenței și suveranității naționale», — articolul scoate în evidență faptul că «în problemele vieții internaționale actuale, țara noastră, sub conducerea Partidului Comunist Român, acționează pe baza convingerii că este de datoria fiecărui stat, mare sau mic, de a-și aduce contribuția la cauza preîntâmpinării unui nou război mondial, la slăbirea încordării internaționale și statornicirea unei păci trainice în lume».

În continuare se afirmă că «poporul român este solidar cu lupta popoarelor din întreaga lume pentru pace, libertate și independență, împotriva imperialismului, a colonialismului și neocolonialismului, pentru dezvoltarea de sine stătătoare a economiei și culturii tuturor statelor, mari sau mici, pe calea progresului și bunăstării, pentru dreptul fiecărui popor de a-și afirma nestingherit ființa și personalitatea». Aceasta nu este posibilă decât la temelia relațiilor externe ale țării nu stau «principiile de nezdruccinat ale suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc». «Întreaga desfășurare a vieții internaționale. — afirmă Dl. Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Comitetului Central al Partidului Comunist Român,

— arată că respectarea acestor principii are o însemnătate hotărâtoare pentru dezvoltarea unor relații normale între state, pentru asigurarea dreptului fiecărui popor de a-și hotărî propria soartă, de a-și rezolva singur treburile, potrivit voinței sale. Imixtiunile sub orice formă în treburile altor popoare frânează progresul lor social, duc la încordare și neîncredere între state, dăunează colaborării internaționale, crează pericole pentru cauza păcii». Condamnînd cu fermitate acțiunile agresive și amestecul brutal în treburile interne ale altor țării, articolul arată că «încetarea cursei înarmărilor și înfăptuirea dezarmării generale, interzicerea armelor nucleare și distrugerea stocurilor existente, desființarea bazelor militare străine și retragerea trupelor aflate pe teritoriul altor state, crearea de zone denuclearizate în diferite regiuni ale lumii și desființarea blocurilor militare, înlăturarea rămășițelor celui de-al doilea război mondial, prin încheierea tratatului de pace german — sînt tot atîtea obiective în sprijinul cărora se pronunță țara noastră». De aceea, o caracteristică a politicii noastre externe elaborate de partid este «manifestarea ei activă în problemele vieții internaționale, spiritul de inițiativă și perseverență de care dă dovadă în promovarea țelurilor păcii și cooperării internaționale». În acest sens, articolul menționează că au trecut puține luni de cînd în Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite au fost adoptate două importante documente bazate pe propunerile făcute de România: Declarația cu privire la promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare și Rezoluția privind acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate între statele europene aparținînd unor sisteme social-politice diferite».

În încheiere se scoate în evidență că întregul nostru popor «sărbătorește cea de a 45-a aniversare a Partidului Comunist Român, conducătorul său încercat și înțelept, făuritorul politicii de construire a socialismului și apărare a păcii, pe care o urmează cu devotament și încredere nețărmurită».

ÎN PIAȚA CATEDRALEI DIN ZÜRICH. — Tradiționalul marș de primăvară din acest an, din Elveția, a avut loc pe traseul Hettingen—Wintertur—Bassedorf—Zürich. După cum ne relatează presa, «demonstranții au mărșăluit într-o perfectă disciplină, abordînd lozinci pentru pace în Vietnam, împotriva înarmării atomice și pentru succesul tratativelor de dezarmare de la Geneva. Marșul a fost organizat de Mișcarea elvețiană împotriva înarmării atomice și de Mișcarea tineretului, desfășurîndu-se sub semnul Apelului adresat Consiliului Federal, prin care se cere guvernului elvețian să depună eforturi în vederea încurajării oricăror încercări de a se împiedica diseminarea armelor nucleare și de a participa la «construcția și la menținerea păcii». Acest marș care a însumat 58 de km. s-a încheiat cu un mare miting, care a avut loc în piața Catedralei din Zürich și la care au participat cîteva mii de persoane din Elveția germanică, italiană și romandă.

PENTRU ÎNTĂRIREA PACII ÎNTRE POPOARE. — Premiul internațional Lenin «Pentru întărirea păcii între popoare», pe anul 1965 a fost atribuit unor eminenți militanți ai mișcării mondiale pentru pace. Cei distinși cu înaltul titlu de laureați ai acestui premiu, sînt următorii: Jamsaranghin Sambu, om de stat și militant pe tărîm obștesc din Republica Populară Mongolă; Joseph Curtis, militant pe tărîm obștesc din Nigeria; Miriam Vire-Tucminen, militantă pe tărîm obștesc în Findanda, secretar general al Organizației «Partizanii păcii din Finlanda» și membră a Consiliului Mondial al Păcii; Miguel Angel Asturias, scriitor și militant obștesc din Guatemala; și Giacomo Manzu, mare sculptor din Italia.

PENTRU STATORNICIREA UNUI CLIMAT DE PACE ȘI BUNĂ VECINĂTATE. — Cu prilejul celei de a patra întîlniri a reprezentanților comitetelor de colaborare balcanică, la Sofia, Dl. Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România, a trimis un mesaj de salut care a fost citit în ședința de deschidere, care a avut loc la 23 mai 1966. În mesaj se spune că «Poporul și guvernul român militează pentru statornicirea în Balcani a unui climat de pace și bună vecinătate, pentru dezvoltarea multilaterală a colaborării și prieteniei dintre popoarele acestei regiuni, țeluri nobile care călăuzesc întîlnirea dumneavoastră și întreaga activitate a comitetelor pe care le reprezentați». Arătînd că largă recunoaștere internațională a ideilor colaborării pașnice între popoare este oglindită de adoptarea în unanimitate la cea de-a XX-a sesiune a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, a rezoluției «Acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate între statele europene aparținînd unor sisteme social-politice diferite», precum și de ecoul pozitiv pe care l-a trezit această rezoluție în rîndurile opiniei publice mondiale, mesajul afirmă în continuare că România «consecventă politicii de pace și colaborare cu toate țările pe baza respectării stricte a independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, integrității teritoriale, a respectului și avantajului reciproc, consideră că propunerile privind realizarea colaborării și înțelegerii multilaterale între țările balcanice și mențin deplina lor actualitate». Remarcînd cu satisfacție progresele realizate în ultimii ani în direcția îmbunătățirii relațiilor, a intensificării contactelor și schimburilor în diferite domenii, între țările acestei regiuni, Domnul Ion Gheorghe Maurer afirmă printre altele că «Acțiunile și manifestările de colaborare multilaterală cu participarea organizațiilor obștești din toate țările balcanice îmbogățesc conținutul legăturilor tradiționale statornicite între popoarele noastre de-a lungul bogatei lor istorii, contribuie la o mai bună cunoaștere și apropiere reciprocă».

În încheierea Mesajului se arată că «Guvernul român își va aduce și în viitor întreaga sa contribuție la statornicirea în Balcani a unor relații de colaborare pașnică, înțelegere și bună vecinătate între toate statele și va sprijini orice inițiativă îndreptată spre atingerea acestui scop nobil».

PACEA ȘI ECUMENISMUL. — Presa centrală din țara noastră a arătat la timpul convenit că între 23 și 25 mai 1966, s-au desfășurat la București, — la invitația Prea Fericitului Patriarh Justinian —, lucrările Comisiei ecumenice a Conferinței Creștine pentru Pace. După Te-Deum-ul săvârșit, în dimineața zilei de 23 mai a. c., de un sobor de preoți, ortodocși în biserica «Sfânta Ecaterina», în cadrul căruia P. S. Episcop Visarion Ploieșteanul, Vicar Patriarhal și I. P. S. Mitropolit Alexei de Tallin și Estonia, au rostit cuvântări de salut, ședințele Comisiei Ecumenice au avut loc, în continuare, în sala mare a Palatului Sfântului Sinod, din incinta Mănăstirii Antim, din Capitală. Așa cum reiese și din comunicatul dat cu acest prilej, la ședință au luat parte reprezentanți și oaspeți ai următoarelor Biserici: Federația baptistă din Uniunea Sovietică; Biserica baptistă din Ungaria; Biserica Ortodoxă Bulgară; Biserica evanghelică reformată din orașul Basel (Elveția); Biserica evanghelică din Berlin; Biserica evanghelică a Uniunii Berlin-Brandenburg; Biserica evanghelică a Fraților Boemi; Biserica evanghelică luterană din Polonia; Biserica evanghelică reformată din Polonia; Biserica luterană din Danemarca; Biserica luterană din Ungaria: Hervormde Kerk din Olanda; Patriarhia Ecumenică; Biserica Ortodoxă a Antiohiei și a întregului Orient; Biserica reformată din Cehoslovacia; Biserica reformată din România; Biserica romano-catolică; Biserica Ortodoxă Română; Biserica Ortodoxă Rusă; Biserica evanghelică luterană-slovacă din Cehoslovacia și Biserica Botezului din Olanda.

Lucrările Comisiei s-au desfășurat sub președinția I. P. S. Mitropolit Alexei de Tallin și Estonia, ajutat de Prof. Dr. J. Michalko (Cehoslovacia) și pastorul M. W. Zeuthen (Danemarca), în calitate de locțiitori ai președintelui. Secretar al Comisiei a fost pastorul M. B. Koelbing din Elveția. Au fost prezentate următoarele referate: Episcop Dr. Z. Kaldy (Budapesta): «Principii biblic-teologice ale ecumeniei»; I. S. Mitropolit Alexei: «Privire de ansamblu asupra colaborării confesionale pentru pace»; P. C. Diac. Prof. Dr. N. I. Nicolaescu, rectorul Institutului Teologic Universitar din București: «Structura și metodele colaborării între confesiuni din punctul de vedere al unui teolog ortodox»; Prof. Dr. W. Schweitzer (Bethel): «Posibilitățile și limitele colaborărilor, în perspectiva unui teolog evanghelic din Germania Apuseană; Lector-șef Günther Wirth (Berlin): «Problema lumii celei una din punct de vedere ecumenic».

O atenție deosebită a fost acordată referatului susținut de P. C. Rector N. I. Nicolaescu, privind «Structura și metodele colaborării între confesiuni din punctul de vedere al teologiei ortodoxe». P. C. Sa a demonstrat cu argumente biblice și patristice, că din punct de vedere creștin nu pot fi invocate nici un fel de impedimente în calea colaborării cu orice om, cu orice instituție și cu orice organizație pentru slujirea păcii, fraternității și dragostei.

În încheierea documentatului său referat, P. C. Rector N. I. Nicolaescu a arătat urmările celor două războaie mondiale asupra țării noastre și mărețele înfăptuiri ale poporului român în cei aproape douăzeci și doi de ani de muncă pașnică, dreptate socială, independență națională și co-

laborare internațională, subliniind în același timp contribuția Bisericii Ortodoxe Române și în special activitatea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în slujba păcii și a promovării dreptății, frățietății, și dragostei între oameni și popoare.

Vicepreședintele J. Michalko mulțumind P. C. Rector N. I. Nicolaescu, a remarcat faptul subliniindu-l că P. C. Sa «a lămurit perfect raportul dintre coexistență și proexistență și că a arătat sarcinile ce ne stau în față, semnalind greutățile ce trebuie învinse și indicind metodele de lucru ce pot fi folosite, șansele pe care le avem, precum și învățămintele ce trebuie scoase din bogata experiență și din fidelitatea exemplară a Bisericii Ortodoxe Române în slujba păcii».

După cum se menționează și în comunicat, toate referatele susținute au arătat că noțiunea de ecumenă implică o responsabilitate pentru lumea întreagă.

Cu prilejul dezbaterilor care au avut loc, Comisia ecumenică a Conferinței Creștine pentru Pace s-a ocupat, printre altele, de posibilitățile și limitele colaborării cu diferite organizații creștine și religioase, care se străduiesc pentru pace. De asemenea Comisia ecumenică a făcut un apel urgent la solidaritate cu toate forțele care se pronunță pentru încetarea agresiunii din Vietnam.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a invitat pe membri Comisiei la o recepție în seara zilei de 24 iulie 1966, la care a luat parte și Domnul Profesor Dumitru Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor.

În după amiaza ziei de 25 iulie, corul Institutului Teologic Universitar, sub conducerea D-lui Prof. Nicolae Lungu, a dat în onoarea membrilor Comisiei ecumenice a Conferinței Creștine pentru Pace, un concert de coruri religioase, populare și patriotice.

Următoarea sesiune a Comisiei ecumenice a fost fixată în jumătatea a doua a lunii mai din anul 1967, într-o localitate ce se va anunța ulterior.

REDAȚIA

ȘTIRI ECUMENICE ȘI BISERICESTE

La 26 octombrie 1965, după aproape un mileniu și jumătate, sfintele moaște ale Sfântului Sava s-au reîntors la Ierusalim.

Născut în anul 439 la Capodochia, Sfântul Sava, după ce a trăit ani de zile în diferite mănăstiri din Palestina, a întemeiat o lavră între Ierusalim și Marea Moartă, trăind acolo pînă la moartea sa din anul 532. Prin felul trăirii învățăturii Mîntuitorului de către viețuitorii ei, Lavra Sfântului Sava și-a cîștigat bun renume în istoria monahismului creștin. Sfântul Sava însuși s-a vădit ca destoinic apărător al ortodoxiei față de monofizitism. După multe peregrinări sfintele moaște ale Sfântului Sava au ajuns la Veneția, și acum, printr-o înțelegere între Patriarhia Ortodoxă din Ierusalim și Biserica Romei, s-au reîntors, trecînd prin Atena, la Lavra Sfântului Sava de la Ierusalim. Cu această ocazie au fost săvîrșite pioase servicii divine în Biserica Patriarhiei din Ierusalim, la care au participat și reprezentanți ai celorlalte Biserici creștine.

Sfîntul Sinod al Patriarhiei din Ierusalim a decretat ziua de 26 octombrie ca sărbătoare în cinstea Sfântului Sava.

Seminarul teologic din Odesa și-a sărbătorit, la 13 decembrie 1965, 20 de ani de activitate.

«*Conferința creștină pentru pace*» (Praga), a fost acceptată de UNESCO ca membră.

Societatea biblică norvegiană a sărbătorit în mai 1966 jubileul de 150 de ani. Cu acest prilej poșta norvegiană a pus în circulație o marcă poștală, avînd imprimată o biblie deschisă și monograma lui Hristos.

Moaștele Sfîntului Tit, primul episcop al Cretei, au fost predate la 22 mai 1966, în cadrul unui serviciu divin, de către reprezentanți ai patriarhului din Veneția Întîistătorului Bisericii Creta, Mitropolitului Eugeniu de Heraklion. La solemnitate au participat și trimiși ai Bisericii din Grecia și ai Patriarhiei ecumenice, de care ține Biserica Ortodoxă din Creta.

Biserica Ortodoxă din Creta are 460.000 de credincioși, 8 eparhii și cca. 700 de preoți.

Mitropolitul Meliton a vizitat, ca trimis al Patriarhului ecumenic Atenagora I, Bisericile ortodoxe autocefale, pentru a discuta cu Întâistătătorii acestora problemele în legătură cu întrunirea unui prosinod panortodox, după hotărîrea luată de prima Conferință panortodoxă de la Rhodos (1961). Acest prosinod va fi prima adunare bisericească panortodoxă de acest fel după multe veacuri. Mitropolitul Meliton l-a vizitat și pe Prea Fericitul Patriarh Justinian.

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe din Albania l-a ales pe Episcopul Damian de Agyrocastro ca Mitropolit de Tirana și Durazzo și Arhiepiscop al întregii Albanii, — urmaș al decedatului Mitropolit Paisie Vodica.

Biserica Ortodoxă din Albania are 220.000 credincioși, 4 eparhii, 5 Episcopi, 250 parohii și 200 preoți.

În ziua de 13 martie 1966 s-a sfințit la Prilep un nou episcop, *Metodie Velicki*, pentru Biserica Ortodoxă din Macedonia.

În cadrul Patriarhiei sîrbe, Biserica ortodoxă din Macedonia este autonomă. Ea are 500.000 de credincioși, 3 eparhii și 210 parohii cu cca. tot atîția preoți.

Mitropolitul Nicodim de Leningrad și Ladoga (Patriarhia din Moscova) a vizitat sf. Munte Athos, interesîndu-se de situația monahilor ruși de acolo. Guvernul grec a acceptat trimiterea a 5 monahi ruși la Athos.

Sfîntul Sinod al Bisericii Ruse a înființat două vicariate în Exarhatul său pentru Europa centrală, sfințind pentru ele pe Episcopul Ionatan (Kopolovitch), cu sediul în Berlinul apusean, și pe Episcopul Irineu (Susemihl) cu sediul în München (R.F.G.). Patriarhul Alexei a mai sfințit pe Arhimandritul Dionisie ca Episcop-vicar cu sediul la Rotterdam — pentru eparhia din Belgia și Olanda (Arhiepiscop Vasile), ținînd de Exarhatul rus vest-european. Iar Arhiepiscopul Antonie a fost ridicat la rangul de Mitropolit și confirmat ca Exarh al Exarhatului rus vest-european, cu sediul la Londra.

Sfîntul Sinod al Patriarhiei Ortodoxe din Antiohia, sub președenția Patriarhului Teodosie VI, a aprobat înființarea, în Mînăstirea Balamad de lângă Tripoli, a unei facultăți teologice cu limba de predare arabă, pentru arabii ortodocși din Patriarhiile din Alexandria, Antiohia și Ierusalim. Numărul acestora se cifrează la 600.000. Pînă acum funcționa la Balamad un seminar pentru clerul de la parohii. Studii teologice superioare făceau arabii ortodocși mai ales la Facultatea teologică din Halki (Patriarhia ecumenică de Constantinopol).

Mitropolitul Emilian, reprezentantul permanent al Patriarhiei ecumenice la Consiliul ecumenic al Bisericilor la Geneva și observator la Conciliul Vatican II, a declarat că vechea constituție bisericească nu cu-

noaște un organ superior sinodului, care e cel mai înalt organ legislativ și executiv al Bisericilor locale și al Bisericii întregi. După concepția bisericească veche, care-i și concepția Bisericilor răsăritene, Patriarhul nu este deasupra sinodului, ci în sinod.

În urma faptului că Papa a concentrat în decursul istoriei toată puterea în mîna sa, Roma se poate apropia iarăși de Biserica răsăriteană numai dacă revine la constituția sinodală a vechii Biserici.

Între 1—15 septembrie a. c., se întrunește la Belgrad comitetul pregătitor pentru convocarea comisiilor de teologi interortodoxe, formate pe baza unei hotărîri a celei de a treia Conferințe panortodoxe de la Rhodos, în vederea reluării tratativelor unionale cu anglicanii și vechii catolici.

Comisia unională inter-vechi-catolică e formată din episcopi și profesori de teologie, aparținînd diferitelor Biserici naționale și avînd ca președinte pe Arhiepiscopul de Utrecht, Dr. Andreas Rinkel.

Tratativele vor începe probabil în toamna aceasta, la Atena.

Arhiepiscopul Hrisostom din Atena, primatul Bisericii Ortodoxe din Grecia, l-a primit recent în audiență privată pe redactorul-șef Heinz Gatrein, reprezentantul permanent la Atena al Agenției internaționale de informații vechi-catolice. Arhiepiscopul a salutat înființarea în Grecia a unei agenții vechi-catolice de contact și informații și a vorbit laudativ despre toate străduințele făcute pentru restabilirea dreptei credințe vechi bisericești în Bisericile apusene. Totodată a îndemnat la vigoare față de catolicismul roman.

Teologul Solon Ninikas a publicat în revista «Ecclesia», organul oficial al Bisericii Ortodoxe din Grecia, un articol intitulat «Cum înțeleg Romano-catolicii reunirea» — articol tipărit și separat drept «Cartea Albă» pentru motivarea atitudinii rezervate a Bisericii Ortodoxe din Grecia față de Biserica Romano-Catolică. Analizînd declarațiile Papilor Pius XI, Pius XII, Ioan XXIII și Paul VI, în privința reunirii Bisericii Romano-Catolice cu Biserica Ortodoxă, autorul ajunge la concluzia că principial este de dorit un dialog între Bisericile menționate, dar că el trebuie să înceapă cu lămurirea problemelor de ordin dogmatic și ecleziologic.

Revista «Ecclesia» supune unei masive critici și decretul despre ecumenism dat de Conciliul Vatican II. Într-un articol nesemnat, (publicat și ca «extras») se atrage atenția asupra primejdiilor care ar putea apare pentru Bisericile ortodoxe în urma înfăptuirii singularelor decrete din partea Bisericii Romano-Catolice. Probă că Vaticanul nu intenționează să-și modifice metodele de propagandă — se spune în articol — constituie și faptul că traducerea grecească a decretului despre ecumenism este trimisă direct preoților Bisericii Ortodoxe din Grecia, fără înștiințarea prealabilă a Arhiepiscopului din Atena.

Atenagora I, Patriarhul ecumenic din Constantinopol, a refuzat să aprobe constituirea unei Biserici Ortodoxe în Italia. E vorba de cîteva grupe de credincioși romano-catolici italieni, care s-au separat de Biserica

Romei, rugînd să fie primite împreună cu preoții lor, în Biserica Ortodoxă și să li se sfințească și dintre ei un episcop.

În luna mai a. c., *Arhiepiscopul de Canterbury și primat al Comunității Bisericilor anglicane, Dr. Mihael Ramsey*, a vizitat Ierusalimul, discutînd, cu acest prilej, cu Patriarhul ortodox de acolo despre reluarea tratativelor unionale între ortodocși și anglicani.

Primatul Bisericii anglicane i-a vizitat și pe Patriarhul ortodox-armean și pe Patriarhul latin din Ierusalim. Cu prilejul acestei vizite Arhiepiscopul de Canterbury a prezidat și sesiunea Comitetului consultativ al Conferinței Lambeth, care s-a ocupat de problema în legătură cu Conferința internațională a episcopilor anglicani, care se țin tot după 10 ani în palatul Lambeth din Londra, reședința primatului — de aici numirea de «Conferința Lambeth». Prima Conferință Lambeth s-a ținut în 1867, ultima în 1958, iar proxima va fi în 1968, la care, spre deosebire de trecut, va fi reprezentat și episcopatul vechi-catolic, în urma comuniunii depline între Biserica anglicană și Biserica vechi-catolică. Tema generală a Conferinței este intitulată: «Înnoirea Bisericii» cu privire la credința Bisericii, la slujirea profețască și a mirenilor și la unitatea creștină. «Comitetul consultativ» menționat este un consiliu episcopal interanglican, care rezolvă problemele «Conferinței Lambeth», între sesiunile ei, avînd caracter consultativ, ca și însăși «Conferința Lambeth». El este constituit din Întîistătătorii celor 19 Biserici catolice autonome, aparținînd comunității anglicane, președinte fiind ex-officio Arhiepiscopul de Canterbury.

La întoarcerea spre patrie, primatul Bisericii anglicane l-a vizitat oficial pe Patriarhul ortodox sîrb, Gherman. Duminică, 1 mai, Arhiepiscopul de Canterbury a săvîrșit, în paraclisul patriarhiei ortodoxe sîrbe, o sfință liturghie după ritul anglican, la care au participat și Patriarhul ortodox Gherman, membrii Sfintului Sinod al Patriarhiei Sîrbe și corpul diplomatic. În continuare s-a săvîrșit Sfînta liturghie în Catedrala patriarhală, urmată de cuvîntări rostite de Patriarhul ortodox și de Primatul anglican.

Dr. Urs Küry, episcopul Bisericii vechi-catolice din Elveția și profesor universitar la Berna, a ținut la 21 aprilie a. c. în Frankfurt-Main o conferință cu titlul «Catolicismul ne-roman și Vaticanul II», la care au participat numeroși credincioși aparținînd Bisericilor ortodoxă, anglicani și veche-catolică.

Lămurînd suportul catolicității vechi-bisericești, care-i comună Bisericilor ortodoxă, anglicană și vechi-catolică și care se caracterizează prin cristocentrism, și analizînd, în continuare, cele patru constituții elaborate de Conciliul Vatican II privitoare la Revelație, Biserică, Liturghie și Ecumenism. Conferențiarul constată o îmbucurătoare apropiere a Bisericii romano-catolică de cristocentrismul catolic originar, dar totodată exprimă și rezerve față de anumite concepții doctrinare ale Bisericii romano-catolice. Faptul însă că s-a accentuat mult Sfînta Scriptură, poate fi motiv de sperat că vor cădea în desuetudine multe puncte din învățătura și teologia romano-catolică, bazate numai pe speculații ulterioare, dar care sînt pereți des-

părțitori față de Bisericile neromane, de pildă dogma despre primatul papal, despre infailibilitatea papală, despre Fecioara Maria ș. a. Numai o papalitate reformată după vechile principii catolice — a subliniat conferențiarul — va putea constitui un centru de unire a întregii creștinătăți.

Dr. Edwin Morris, Arhiepiscop anglican de Wales, într-o cuvîntare oficială rostită în sinodul Bisericii sale (20 aprilie 1966), vorbind despre actualele tendințe unionale, a spus că anglicanii nu vor recunoaște niciodată dogmele romano-catolice despre infailibilitatea și episcopatul universal al papii. O reunire a anglicanilor cu Roma n-a apărut încă la orizont, fiindcă Roma stăruie pentru acceptarea unor doctrine inacceptabile pentru anglicani. O reunire ar fi oarecum posibilă numai luînd ca model concordatul încheiat în 1931 la Bonn între Bisericile anglicane și vechi-catolice, care, pe baza păstrării de ambele părți a vechii catolicități bisericești, acordă fiecărei părți independență și libertate în doctrină și în practica liturgică.

Consiliul ecumenic al Bisericilor din Alexandria a ales în aprilie 1966 ca președinte al său pe Zaven Cincinian, Episcop armean-gregorian și vicar patriarhal al Kathlicos-ului din Ecimiazin. În funcția de secretar a fost confirmat Dr. Teodoros Moschonas, consilier de presă al Patriarhiei ortodoxe din Alexandria.

Consiliul ecumenic al Bisericilor din Austria a organizat «săptămîna rugăciunii pentru unitatea creștină» în săptămîna de dinaintea Rusaliilor. Cu acest prilej, în ziua de 22 mai, s-a săvîrșit, în Biserica ortodoxă greacă din Viena, un «serviciu divin ecumenic», la care a predicat un preot vechi-catolic.

La 2 mai 1966, în cadrul unei solemnități bisericești, Seminarul teologic general (General Theologic Seminary, New York) al Bisericii episcopale anglicane din America a conferit *Dr. Andreas Rinkel*, Arhiepiscop de Utrecht și Primat onorific al comunității Bisericii vechi-catolice, titlul doctor în teologie *honoris causa*. În *Laudatio* pentru acordarea titlului menționat se spune, între altele, că «îndelungata și prețioasa prietenie a Dr. Rinkel față de Bisericile comunității anglicane și-a ajuns punctul culminant în faptul că a fost membru al comisiei, care a înfăptuit Concordatul de la Bonn, prin care Bisericile anglicane și vechi-catolice au constituit împreună o deplină comunitate bisericească și că multa sa știință, adîncă sa pietate și priceputa sa conducere au contribuit extraordinar de mult la întărirea prieteniei între Bisericile catolice independente din Olanda, Germania, Elveția, Austria, Polonia, Jugoslavia, Cehoslovacia, Spania, Portugalia, Filipine și din țările de limbă engleză...» (Akid, 108/109, 966).

Karl Bart. La 10 mai 1966 a împlinit 80 de ani prof. Karl Bart, bine cunoscut teolog protestant care, cu concepțiile sale teologice, a dominat în bună parte teologia protestantă din ultimele patru decenii. Dogmatica sa,

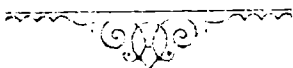
apărută sub titluri diferite și în multe ediții, — teologie interesată de «divinitatea lui Dumnezeu» și de antropologia «umanității omului» — a generat multe discuții teologice, pro și contra, antrenând și pe teologi aparținând altor confesiuni.

† *S. A. Kupressov*. În ziua de 14 decembrie 1965 a încetat din viață, în vîrstă de 79 ani, Serghei Alexievitsch Kupressov, profesor la Academia duhovnicească din Leningrad. Titlul de magistru în teologie l-a dobîndit cu lucrarea: «Privire istorică asupra predicei lui Vasile cel Mare». Ca profesor a activat din anul 1912, predînd teologia comparată, sectologia și istoria literaturii ruse.

† *Karl Adam*. La 1 aprilie 1966 a decedat la Tübingen, în vîrstă de 90 de ani, cunoscutul profesor de teologie dogmatică romano-catolică, Karl Adam. Din seria lucrărilor sale menționăm: *Jesus Christus und der Geist unserer Zeit* (Iisus Hristos și spiritul vremii noastre). Augsburg 1931; *Die Geistige Entwicklung des heiligen Augustinus* (Dezvoltarea spirituală a Sf. Augustin). Augsburg 1931; *Das Wesen des Katholizismus*, Düsseldorf, 1934; *Die sakramentale Weihe der Ehe* (Characterul sacramental al căsătoriei) Freiburg 1937.

† *Prof. Emil Brunner*. La 6 aprilie 1966 a decedat la Zürich, în vîrstă de 66 de ani, prof. Emil Brunner. Din 1924 era titularul catedrei de Teologie sistematică și practică la Facultatea de teologie din Zürich. Împreună cu Karl Barth, Rudolf Bultmann și Friedrich Gogarten a aparținut reprezentanților fruntași ai «teologiei dialectice», curent teologic protestant, care, după primul război mondial, a preocupat, sub un aspect sau altul, și teologii altor confesiuni. Teolog profund, cu gîndire clară și cu larg orizont ecumenic, a exercitat o mare influență asupra dezvoltării teologice protestante. Din seria lucrărilor sale menționăm: «Der Mittler», «Der Mensch im Widerspruch», «Das Gebot und die Ordnungen», «Gerechtigkeit», «Das Missverständnis der Kirche», «Das Ewige als Zukunft und Gegenwart» ș. a.

Ob.

ARTICOLE ȘI STUDII

SINOADELE DIN BISERICA VECHIE ȘI MIȘCAREA ECUMENICĂ

În studiul cu acest titlu, N. Zabolotski, docent la Academia duhovnicească din Leningrad, analizează critic din punct de vedere ortodox referatele puse în discuție la Consultația de la Oxford, organizată, în august 1965, de către Comisia «Credință și Constituție» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, la dezbaterile cărei consultații autorul a luat parte activă.

Pentru judiciozitatea atitudinilor și a pozițiilor și pentru temeinicia argumentării socotim de folos publicarea, în traducere, a întregului studiu apărut în «Revista Patriarhiei din Moscova», 1966, nr. 2, p. 58—64 și nr. 3, p. 53—55.

*

[p. 58] * «Formularea problemei despre Sinoade și activitatea sinodală în dialogul ecumenic este legitimă. Pentru Bisericile și denomițiile care mărturisesc Simbolul de credință niceoconstantinopolitan, în care se vorbește de Biserică, ca despre Una, Sfântă, Sobornicească (Catholică) și Apostolească, organizarea sobornicească (catholică) a Bisericii a constituit totdeauna pravila fără schimbare. Înțelegerea diferită a termenului «catholică» nu a împiedicat apariția în viața comunității creștine a principiului sobornicității în acel sens specific al lui, în care este redată în traducerea slavonă expresia „καθολική” din Simbolul de credință.

În vremea veche, începând cu epoca apostolică, acest principiu a fost exprimat în chip esențial prin adunările Bisericii întiiistătătoare și prin Sinoadele bisericești generale — locale și ecumenice. După despărțirea de la 1054 și după Reformă, acest principiu s-a manifestat în organizarea sinodală a Bisericii locale, în sinoadele mari și mici din Răsărit și din Apus, și de asemenea, în parte, în conferințele și congresele protestante.

Sobornicitatea trebuia să-și găsească oglindire și în Mișcarea ecumenică. De aceea problemele care se pun în dialogul ecumenic și, în spe-

* În cuprinsul traducerii am indicat, prin introducerea, la începutul fiecărui rînd din pagina originală, a numărului paginii respective, scris cu caractere cursive între paranteze drepte.

cial, problemele puse la Consultația de la Oxford din 1965 — despre raporturile între Mișcarea ecumenică contemporană și vechile Sinoade și despre felul în care se manifestă sobornicitatea în Mișcarea ecumenică — sînt firești. Răspunsurile la aceste întrebări se pot obține prin confruntarea [p. 59] cadrului istoric-bisericesc și a structurii dogmatice a vieții bisericești cu Mișcarea ecumenică. Începutul unei astfel de confruntări a fost pus la consultația teologică de la Oxford, care a fost organizată de Comisia permanentă pentru «Credință și Constituție» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în colegiul Mansfield al Universității din Oxford (Anglia), la sfîrșitul lunii august 1965.

La consultația, care s-a desfășurat sub conducerea Dr. Lucas Fischer, au luat parte reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe de Răsărit și al Bisericilor Vechi Orientale, ai Bisericilor Anglicană și Veche-Catolică, — și ai Bisericilor Protestante — Evanghelică și Reformată. În conformitate cu tema semnalată au fost ascultate și dezbătute referatele: *Dezvoltarea structurilor sobornicești în epoca Sinodului I Ecumenic* (Prof. I. D. Ziziulas-Atena); *Sinoadele ținute pînă la Constantin cel Mare în lumina ecleziologiei catolice timpurii și a ecleziologiei vechi catolice* (Prof. Karl Anresen — Göttingen, R.F.G.); *Autoritatea Sinodului I Ecumenic* (Prof. S. L. Grinsleyd-Oxford); *Autoritatea sinoadelor* (Dr. C. N. Kella-Hamburg, din Biserica Coptă); *Recepția Sinoadelor* (Prof. Liviu Stan-București); *Recepția Sinoadelor în Biserica Veche* (Prof. A. Adam, Betel, R.F.G.); *Ce rol au jucat clerul și poporul la Sinoade? Este Sinodul, în chip obligator, o adunare a episcopilor?* (Prof. H. Altendorf-Tübingen, R.F.G.); *Însemnătatea termenului «ecumenic» în legătură cu Sinoadele*; (Prof. A. Anastasiu-Salonic, Grecia). La discuții au luat parte: Prof. F. M. Katzenbach (Strassbourg), Prof. G. Kretschmar (Hamburg), Pastor G. Pederson (Dama), cîțiva profesori de la Universitatea din Oxford și Docentul N. Zabolotski (Lenin-grad). Consultația de la Oxford a format o treaptă în studierea problemei puse și o verigă în dialogul ecumenic despre sinoade și sobornicitate. Următoarea consultație în cadrul Comisiei «Credință și Constituție» a fost hotărîită pentru luna iulie 1966.

*

Hotărîrile pancreștine asupra conștiinței generale a Bisericii despre ceea ce noi numim Sfînta Tradiție și despre ceea ce întărește neconținut în noi — după credința noastră — Duhul Sfînt. În acest caz practica vine în strînsă atingere cu învățatura de credință. Practica hotărîrilor pancreștine decurge din întregul fel de a fi și din însăși esența vieții Bisericii. Această practică este firească pentru că cultul, cu partea lui centrală — liturghia — este de neconceput fără participarea generală a credincioșilor în frunte cu întîistătătorii lor. Ea e necesară în virtutea faptului că membrii comunității sînt legați între ei prin participarea comună în dragostea frățească, poruncită de Domnul. Ea este importantă și pentru faptul că comunitățile separate sînt unite prin însuși acest fapt ca mem-

bri într-un singur Trup al Bisericii. Întemeierea unei astfel de practici se află în Evanghelia după Matei XVIII, 19—20 și în Faptele Apostolilor I, 16—22; V, 2—6; XV, 5—29, ca și în epistolele Apostolilor. Despre ea vorbesc scrierile Sfinților: Ignatie Teoforul, Irineu de Lugdun, Clement Romanul, Dionisie al Alexandriei, Ciprian al Cartaginei. Confirmarea ei se întâlnește în scrierile lui Tertulian, ale Părinților de mai târziu și ale istoricilor bisericești.

Revenind la Mișcarea ecumenică, trebuie observat că, în toată activitatea ei, ea apelează la conștiința Bisericilor. Mișcarea ecumenică ajută Bisericilor ca pe calea dialogului să ajungă la înțelegere. Pentru atingerea țelului său fundamental — unitatea în credință, dragoste și acțiune — teologia ecumenică cercetează din nou calea, pe care a urmat-o Biserica creștină Veche în lupta ei pentru unitate. Teologia ecumenică face această pentru că drumul parcurs de Bisericile creștine în noile condiții ale vremii noastre trebuie să rămână fără schimbare drumul lui Hristos, mărturisit de Evanghelie, de scrierile apostolice, de operele Părinților și Dascălilor Bisericii, de Tradiția bisericească. Procedînd în acest fel, Mișcarea ecumenică poate [p. 60] descoperi în învățătura Bisericii Vechi și în practica veche bisericească calea spre unitate.

Sobornicitatea și sinoadele nu pot fi despărțite de viața Bisericii. În epoca veche sinoadele au constituit particularitatea ei caracteristică. În legătură cu aceasta, părerea pe care Consultația de la Oxford a exprimat-o, răspunzînd la problemele puse de temă, — este justă. În referatul final se subliniază că Mișcarea ecumenică poate constitui stadiul pregătitor pentru renașterea activității sobornicești pancreștine, îndeosebi îndreptată spre statornicirea și întărirea unității Bisericilor. În toate acestea se reflectă ceea ce a fost deja înfăptuit în dialogul ecumenic. Amintim că «în urma întîlnirii teologilor evanghelici germani cu teologii Biserici, Ortodoxe Ruse la Zagorsc, în 1963, au fost înscrise, în teze comune, următoarele: «Teologii ortodocși recunosc însemnătatea teologică și eclesiologică indiscutabilă a celor șapte Sinoade Ecumenice, care, cu ajutorul Sfintului Duh, au exprimat în hotărîri dogmatice precise credința Bisericii și au statornicit organizarea ei canonică. Teologii evanghelici sînt întru totul de acord cu părerea teologilor ortodocși că Dumnezeu prin vechile Sinoade Ecumenice a condus Biserica pe un asemenea drum, către care noi putem privi cu recunoștință. În hotărîrile dogmatice ale acestor Sinoade noi ascultăm într-adevăr glasul Sfintului Duh. Teologii ortodocși manifestă convingerea că sobornicitatea constituie caracteristica esențială a Bisericii, caracteristică ce se manifestă în chip văzut în convocarea sinoadelor ecumenice și locale și în rezolvarea pe calea sobornicească a problemelor care țin de competența Bisericii. Teologii evanghelici și ortodocși socotesc că Biserica vede în sinoade împlinirea făgăduinței dumnezeiești (Matei XVIII, 17—22), și tot din aceasta încredințarea că și în viitor Biserica va putea rezolva problemele controversabile pe principii sobornicești, prin chemarea Duhului Sfînt». În aceasta se descoperă legătura intimă între «Zagorsc» și «Oxford». Este neîndoielnic că o asemenea legătură, în apre-

cierea sinoadelor și a activității sobornicești, se va descoperi totdeauna când în discuții va fi atinsă această problemă.

Problema sobornicității este din nou împinsă pe primul plan de viața Bisericii. Se poate presupune că există toate posibilitățile pentru justa ei rezolvare. Înțelegerea reciprocă în dialogul ecumenic asupra acestei probleme demonstrează că adevărul transmis Bisericii asupra organizării ei sobornicești s-a păstrat în diferitele comunități creștine, chiar dacă aceasta s-a făcut în măsuri variate. Sarcina dialogului ecumenic constă în a prezenta acest adevăr în puritatea lui. Exemplul de la «Zagorsc» și de la «Oxford» demonstrează seriozitatea punerii problemei despre sinoade și despre activitatea sobornicească în dialogul contemporan din vremea noastră, și de asemenea constituie o mărturie despre perspectiva favorabilă în desfășurarea dialogului în această direcție.

Tematica referatelor ținute la Consfătuirea de la Oxford permite o reprezentare în legătură cu diapazonul gândirii ecumenice cu privire la Sinoade. Se are în vedere o dezvoltare treptată a temei despre Sinoade și despre sobornicitate cu aplicarea la Mișcarea ecumenică. Pentru prima etapă dialogul presupune studierea unor astfel de probleme ca: *Biserica și sobornicitatea, Sinoadele și unitatea Bisericii, convocarea sinoadelor, calitatea de membru al sinoadelor, hotărârile normative ale sinoadelor, recepția* (de la latinescul: *receptio* — primire; termen prin care se arată primirea, acceptarea de către Biserică a sinoadelor). Problemele enumerate au căpătat o lămurire prealabilă la Consultația de la Oxford. În continuare se așteaptă dezvoltarea tematicii anunțate. În chip neîndoielnic, pe măsura desfășurării, dialogul trebuie să angajeze probleme cu totul speciale, care vor avea legături cu teologia dogmatică, cu cea canonică, cu istoria Bisericii, cu practica liturgică și cu morală creștină. Această situație va atrage în dialog pe specialiștii diferitelor domenii ale teologiei, pe toți membrii Bisericii și în special pe întiiistătorii ei, cărora Duhul Sfânt le-a încredințat apărarea cuvântului adevărului.

[p. 61] În legătură cu dialogul se impune necesitatea ca Bisericile să găsească răspunsuri la problemele care au fost puse în timpul consultației de la Oxford. În chip mai precis aceste probleme se formulează astfel:

- a) Conținutul și forma activității sobornicești. În ce chip s-a manifestat sobornicitatea Bisericii în istoria bisericească?
- b) Cui revine dreptul de a convoca sinoadele? Regularitatea sinoadelor.
- c) Participanții la sinoade și la activitatea sobornicească.
- d) Rolul sinoadelor ca organe ale Bisericii.
- e) Recepția hotărârilor sinoadelor: latura dogmatică, latura canonică și latura liturgică în acțiunea de recepție.
- f) Consiliul Ecumenic al Bisericilor și activitatea sobornicească.

Răspunsul nostru cel mai general la aceste probleme poate fi rezumat la următoarele: este de la sine înțeles că se impune cu necesitate absolută

separarea a ceea ce este esențial în conținutul și forma activității sobornicești; ceea ce ține de esența sobornicității a rămas neschimbat în cursul istoriei Bisericii; iar ceea ce este neesențial a fost supus la schimbări în dependență de condițiile de timp și de loc, și provocate de nevoile Bisericii. În acest fel se impune problema separării a ceea ce este esențial de ceea ce este neesențial. Din cercetarea perioadei vechi a istoriei bisericești se constată cu ușurință că forma activității sobornicești a fost cea supusă cele mai adesea la schimbări. În veacul apostolic întreaga Biserică se strânge în jurul întiiistătătorilor lor — Apostolii —, pentru comunitatea liturgică și pentru rezolvarea în comun a problemelor vitale. Iar în epoca primară creștină activitatea sobornicească a îmbrăcat îndeosebi forma harismatică, formă ce se manifesta prin adunări ale întiiistătătorilor Bisericii și prin diferite slujiri ale membrilor ei. Însă o dată cu răspîndirea Bisericii această orinduială a vieții sobornicești s-a schimbat. Deja Sinodul Apostolic de la anul 51 se dovedise, după forma lui, ceva cu totul deosebit de adunările comunității primare creștine. O altă schimbare a formei s-a precizat și în activitatea sobornicească din veacurile al II-lea și al III-lea. În epoca post-apostolică fiecare Biserică Locală, conducîndu-se după principiul sobornicității, trăia în comuniune frățească și liturgică sub conducerea episcopilor, ca urmași ai Apostolilor la cîrma Bisericii. Colegialitatea apostolică a fost continuată în colegialitatea episcopală, care s-a extins la întreaga Biserică. Ca urmare a acestui fapt a apărut prezența colegiilor de prezbiteri de pe lângă scaunele episcopale, ca organe consultative. Episcopii Bisericilor Locale își trimeteau unul altuia o parte din pîinea euharistică drept semn al comuniunii Bisericilor lor. Toate acestea constituiau forma sobornicească văzută a unității Bisericii.

Pentru rezolvarea chestiunilor de deosebită importanță se adunau sinoade locale, după cît se pare, cu o largă reprezentare bisericească. Prin epistolele episcopale lucrările acestor sinoade erau făcute cunoscute Bisericii din toată lumea. În vremea aceasta episcopii, ca întiiistătători ai Bisericilor, se manifestă din ce în ce mai mult ca martori și exponenți ai activității sobornicești. Iar după edictul de la Milan, viața Bisericii în condiții noi impunea și noi forme pentru activitatea sobornicească. Devenise posibilă convocarea sinoadelor ecumenice, la care episcopilor Bisericii Ecumenice le revenea sarcina să formuleze credința Bisericii și să rezolve problemele ce priveau organizarea Bisericii. Sinoadele ecumenice au fost adunări bisericești de o deosebită însemnătate. Deși convocate de împărați, ele nu erau mai puțin organe ale Bisericii. Dacă hotărârile lor corespundeau credinței Bisericii și fuseseră întocmite în duhul Tradiției Apostolice, erau primite de către Biserică ca insuflate de Duhul Sfînt. Cercetînd aceste manifestări ale vieții sobornicești a Bisericii vechi, ne putem convinge că, cu oarecare deosebire, Bisericile erau în fond unite. În primul rînd această unitate se manifesta în conținutul lăuntric al activității sobornicești, care a fost totdeauna activitate a Bisericii manifestată prin persoana întiiistă-

torilor ei — Apostolii și episcopii —, dar de asemenea și prin persoane din rîndul clerului, care fuseseră împuternicite să reprezinte comunitățile locale. Conținutul activității sobornicești l-a constituit în toate epocile [p. 62] viața Bisericii în toată multilateralitatea ei: organizarea și conducerea bisericească, orînduirea vieții Bisericilor Locale, festivitățile religioase, instalarea episcopilor, frămîntările provocate de prigoane și lichidarea urmărilor prigoanelor, apărarea credinței și a ordinii, lupta cu ereziile și cu schismele și, ca o consecință, formularea mult mai precisă a învățaturii de credință, viața morală a clerului și a poporului și așa mai departe. Așadar absolut esențial pentru activitatea sinoadelor era unirea în credință, în dragoste și în acțiune. Sinoadele erau chemate să organizeze viața comunității creștine în situația schimbătoare a lumii. Orînduirea bisericească ca instituție ierarhică de conducere și responsabilitate condiționa forma adevărată a lor. Schimbările de structură ale perioadei vechi nu au tulburat forma adevărată a activității sobornicești, care a rămas totdeauna forma sinodului bisericesc. Dacă schimbările în formă ar fi avut un caracter esențial, structurile schimbate în acest fel nu ar fi fost permise de Biserică ca deplin valabile. Așa s-a întîmplat cu forma structurii sinoadelor apărute în veacul al V-lea. Atunci, din pricina neputinței de a aduna prea des sinoade **, au apărut sinoadele de pe lîngă scaunele mitropolitane, al căror prototip fuseseră colegiile prezbiteriale. Din zilele Sinodului al IV-lea Ecumenic și pînă în vremea noastră sistemul sinodal continuă să se mențină în Biserica Ortodoxă de Răsărit și joacă un foarte important rol în viața ei. Cu toate acestea însă sinoadele nu înlocuiesc prin ele înșile sinoadele bisericești, care după fond și după formă au ca prototip Sinodul Apostolic din anul 51, Sinoadele al II-lea și al III-lea Ecumenice și Sinoadele din epoca de după Constantin cel Mare.

Din exemplul adus se vede că Biserica, respectînd inviolabilitatea a ceea ce țin de fondul (esența) activității sobornicești, nu a lăsat în considerare forma acesteia. Schimbarea de formă chiar dacă și exista, aceasta avea loc doar în măsura în care ea era necesară pentru viața Bisericii și dacă în ea nu se cuprindeau contradicții față de principiile fundamentale ale sobornicității. Schimbarea structurilor vechi sinodale justifică deosebirea «a două forme de sobornicitate», despre care s-a vorbit la consultația de la Oxford:

1) «sobornicitatea universală», care prezintă însemnătate pentru viața Bisericii în întreaga ei istorie, și care își păstrează puterea pentru vremea noastră și pentru viitor;

** Autorul înțelege aci sinoadele «ecumenice» și pe cele «locale» din marile Biserici creștine, pe care le numește cu regularitate soboare (соборы) spre deosebire de sinoadele apărute pe lîngă scaunele mitropolitane (menționate imediat) și pentru care autorul folosește cu regularitate sinoade (синоды). Așa se explică înțelesul expresiei «forma structurii sinodale» de care se vorbește în frazele imediat precedente, și al expresiei «sistem sinodal» de care este vorba și în pasajul imediat următor.

2) și acele trăsături exterioare ale sobornicității, care au fost caracteristice pentru diferite perioade din istoria bisericească, adică pentru epoca apostolică, pentru veacurile al II-lea și al III-lea, pentru epoca sinoadelor ecumenice și pentru epoca schismei celei mari. Totuși această diferențiere nu îngăduie să se tragă concluzia că este necesară o revizuire deplină a vechilor sinoade cu renunțarea la așa-numitele «etaloane sobornicești ale trecutului». Vremea nouă va introduce, fără îndoială, noi trăsături în activitatea sobornicească a Bisericii. Însă acestea nu vor fi trăsături de schimbări cardinale ale principiilor bisericești. Participanții ortodocși la dialog în mod firesc vor susține că forma sinodului-local și ecumenic —, cu tot ce ține în fond de el, nu și-a pierdut însemnătatea pînă în zilele noastre și că este singura acceptabilă pentru adevărata orînduire sobornicească și singura eficientă pentru rezolvarea problemelor bisericești atît pentru prezent, cît și pentru viitor.

În numărul factorilor nepermanenți ai activității sobornicești este nevoie, evident, să se socotească toate elementele exterioare care țin de convocarea sinoadelor. Dacă în vremea creștinismului primar inițiativa convocării adunărilor pancreștine și a Sinodului de la anul 51 a aparținut Apostolilor, în veacurile al II-lea și al III-lea inițiativa a trecut pe seama episcopilor. Dar după edictul de la Milan în convocarea sinoadelor și în realizarea lor din punct de vedere extern, cel mai mare rol — dacă nu se poate spune rolul exclusiv — l-a jucat statul. După despărțirea Bisericilor și o dată cu întărirea în Apus a autorității episcopului din Roma, atît pe plan bisericesc, cît și pe plan statal, s-a format părerea că papii au dreptul exclusiv de a convoca sinoadele și de a confirma hotărîrile sinodale. Însă în toate împrejurările puterea exterioară organizatoare începea să acționeze numai în cazul cînd Biserica avea o nevoie imperioasă de a rezolva o problemă sau alta prin sinod. Biserica însăși era inițiatorea convocării sinodului. Sinodul a fost totdeauna organ al Bisericii, independent de cel care, în chip exterior, lua parte la organizarea lui. Astăzi însă, avînd în vedere condițiile schimbate în viața comunității bisericești, problema convocării sinodului — local sau ecumenic — va fi rezolvată prin acordul general al Bisericilor, inițiativa putînd aparține oricărei Biserici.

Al doilea factor referitor la convocarea sinoadelor îl constituie regularitatea. Istoria Bisericii mărturisește neregularitatea convocării sinoadelor ecumenice. Într-adevăr, a cincea regulă a Sinodului I Ecumenic pare a îngădui să se gîndească la posibilitatea convocării regulate, cel puțin a sinoadelor locale. Totuși, luată în contextul său istoric și ideologic, regula aceasta, vorbește nu despre sinoadele ecumenice, ci despre sesiunile regulate, cu caracter de conducere administrativă, ale structurilor sobornicești, în numărul cărora intră și sesiunile amintitelor sinoade. Așadar inițiativa convocării sinoadelor și regularitatea lor nu trebuie să facă parte din numărul însușirilor esențiale pentru activitatea sobornicească a Bisericii.

Astfel stă chestiunea cu participații la sinoade și la activitatea bisericească. Vorbind despre acestea, sîntem datori totdeauna să pornim de la concepția despre Biserică — ca despre unitatea de mărire constantă și neîntreruptă —, care are, pe de o parte, libertatea de înfiere și, pe de altă parte, orînduirea de viață, orînduire instituită de Dumnezeu. Prima latură presupune: participarea întregii Biserici și a fiecărui membru al ei în activitatea sobornicească; dezbateră înțeleaptă și liberă a problemelor și luarea hotărîrilor în concordantă cu ceea ce impun nevoile întregii Biserici și așa cum vrea Duhul Sfînt. Această latură se manifestă în mod special în procesul de recepție al sinoadelor, de care va fi vorba mai departe. A doua latură cere participarea la sinoade a tuturor persoanelor, care în chip natural — după încredințarea Sfîntului Duh și după însărcinarea comunității bisericești — sînt răspunzătoare pentru Bisericile Locale. Istoria sinoadelor și practica bisericească de astăzi indică pe episcopi ca participanți obligatori la sinoade. Întemeierea pe mărturia istoricului bisericesc Eusebiu în legătură cu Sinoalele antimontaniste din veacul al II-lea — mărturi care îngăduie să se poată gîndi la o componentă neepiscopală a acestor sinoade — constituie o slabă obiecție împotriva componentei episcopale a sinoadelor. După cum se știe, sinoadele din vremea aceea (cele dintîi atestate de istorie) au lucrat sub președinția episcopilor (vezi V. V. Bolotov, *Lecții*, II, p. 353). Hotărîrile sinoadelor au fost rezoluții episcopale (P. Lapin, *Sinodul ca organ suprem al autorității bisericești*, Kazan, 1909). Într-adevăr, la sinoade erau prezente și alte persoane ierarhice, și chiar mireni. Uneori cei ce erau episcopi au jucat la sinoade un rol însemnat, ori chiar excepțional, ca, de exemplu, diaconul Atanasie la Sinodul I Ecumenic sau monahii la Sinoadele al VI-lea și al VII-lea Ecumenice. Biserica Romană a fost cele mai adesea reprezentată la majoritatea sinoadelor de către prezbiteri ca legați papali; cu toate acestea membrii neepiscopi ai sinoadelor au activat totdeauna din însărcinarea episcopilor lor — întîistătători ai acelor Biserici cărora aparțineau acești membri ai sinoadelor, care nu făceau parte din cinul episcopal. În ceea ce privește pe mireni, în majoritatea cazurilor aceștia îndeplineau funcții administrative. Această observație are în vedere și pe înșiși împărații pentru care semnătura împărătească pe actele sinoadelor nu însemna nimic altceva decît că hotărîrile sinodale erau acceptate ca acte de stat. Așadar prezbiterii, diaconii și mireni aveau la sinoade doar vot consultativ. Însemnătatea hotărîtoare revenea episcopilor — conducătorii harici de fapt ai vieții creștine din Bisericile lor. Aceasta constituie regula principială a activității sobornicești. Componenta episcopală a sinoadelor exprimă regula neschimbată a Bisericii, prin care — după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel — Duhul Sfînt așază păzitori «ca să păstorească Biserica Domnului și a lui Dumnezeu» (Fapte XX, 28).

Caracteristica aceasta este — de la sine înțeles — pentru Bisericile Ortodoxă, Romano-Catolică și pentru credincioșii Bisericilor Vechi Orientale (antecalcedoniene); și ea ar trebui să fie limpede pentru vechii-catolici și, în parte, pentru anglicani. Pentru frații protestanți însă, și pentru cei ce aparțin «penticostaliștilor», acceptarea componenței episcopale a sinoadelor prezintă o greutate neîndoielnică. Pentru aceasta din partea protestantă, — care acceptă reprezentarea bisericească cu depline puteri ca avînd o importanță incontestabilă, însă neavînd episcopi —, propune ca rezolvare «reprezentarea la sinoade într-un alt mod oarecare». Se poate nădăjdi că divergența de păreri care există în legătură cu problema despre participanții la sinoade va fi depășită. La aceasta duc două căi:

Din partea Bisericii, în orînduirea neschimbată a organizării ei, nu se cuprinde interzicerea categorică pentru clericii inferiori și pentru m. reni de a participa la pregătirea, realizarea și acceptarea sinoadelor. Dimpotrivă, participarea generală înlesnește activitatea sobornicității. Așadar discuția este doar în legătură cu exprimarea oficială de voință, care aparține și trebuie să aparțină numai episcopilor.

De altă parte, pentru comunitățile care în prezent nu au episcopi, rămîne permanent deschisă calea restabilirii episcopatului, prin introducerea situațiilor pierdute, doctrinare și morale, și prin restabilirea binefăcătoare a unității întrerupte în viața creștină. De altfel practica protestantă nu este străină de vechiul prezbiterat și chiar de episcopat (Bisericile Protestante din țările scandinave și Bisericile Episcopaliene Metodiste). Dialogul despre preoție va trebui să înlesnească înțelegerea corectă a întregii probleme puse în discuție.

Rolul sinoadelor, ca organe ale Bisericii, necesită o mult mai atentă și mai adîncă cercetare, decît poate fi făcută într-un articol de revistă. În legătură cu această chestiune se pun o sumă de probleme ca: insuflarea de către Duhul Sfînt a părinților sinodali și a sinoadelor în genere, mijloacele de cercetare a chestiunilor la sinoade, orînduirea votării, stabilirea înțelegerii necesare pentru unitatea sinodului, atitudinea față de neacordul minorității, precizarea autorității sinodului, confirmarea hotărîrilor sinodale și multe altele. Deosebit de important în studierea acestei probleme este de a ține permanent vie în conștiință legătura organică între sinoade și Biserică. Sinoadele nu există în afara Bisericii și nici deasupra Bisericii. Ele constituie persoana Bisericii, sfîntă și infailibilă în toată integritatea ei. Fiecare sinod este legat cu Biserica prin pregătirea premergătoare, prin participarea persoanelor cu responsabilitate și autoritate, prin recepția posterioară. Fiecare sinod face evidentă tradiția sfîntă, constantă și neîntreruptă a Bisericii — Tradiția ei. Mitropolitul Cartaginei, Capreol, scria în legătură cu Sinodul al III-lea Ecumenic: «Cine avea să transmită părerilor sale despre credința catolică tăria (autoritatea) de atunci, este dator

să întemeieze părerea sa cu judecata părinților vechi, să nu se întemeieze pe autoritatea sa proprie, pentru ca în acest chip să fie evident că el, — întemeindu-și părerea în parte pe părerile celor vechi, și în parte pe părerea celor mai noi —, susține, propovăduiește și menține unicul adevăr al Bisericii, păstrat de la început pînă în vremea de acum în simplitate, și puritate cu tărie nestrămutată și cu demnitate» (*Actele Sinoadelor Ecumenice*, tom. I, Kazan, 1887, p. 236).

[nr. 3, p. 55.] Însușirea constantă și necesară a sinoadelor este legătura lor cu Biserica. Însă în legătură cu aceasta nu este mai puțin important să se țină seama de latura istorică și de latura omenească a activității sobornicești. «Fiecare sinod ecumenic — scrie prof. V. V. Bolotov — formează nu numai un fapt dogmatic, ca organ prin care se vestește cunoscutul adevăr dogmatic, ci și un fapt istoric, cu anumite însușiri și acțiuni omenești (*Lecții*. IV, p. 288). În sînul sinodului libertatea membrilor lui și particularitățile lor omenești se pot manifesta în chip liber și acest fapt se poate reflecta în hotărîrile sinodale. Biserica posedă sfințenia și infailibilitatea. Cu toate acestea istoricește se știe că unele sinoade s-au îndepărtat total sau în parte de la aceste însușiri ale Bisericii adevărate. Elementul imperfecțiunii omenești care a acționat în asemenea cazuri a introdus tulburarea în Biserică și a cerut din partea ei lecuirea, care se obține prin darurile Sfintului Duh și necesită timp. Istoria Bisericii oferă exemple de lecuire a incapacităților omenești de înțelegere și demonstrează că activitatea sobornicească în această privință [p. 547], nu s-a terminat niciodată în timpul lucrărilor oricărui sinod, ci totdeauna s-a prelungit — uneori în decurs de veacuri întregi și chiar pînă în vremea noastră — ceea ce poate fi numit de asemenea recepție în sensul larg al cuvîntului.

În cercetarea noastră (rusă) teologică se prezintă două puncte de vedere în legătură cu recepția hotărîrilor sinodale și a sinoadelor:

1) Sinoadele sînt autoritare prin ele însele ca organe ale Sfintului Duh. Hotărîrile lor sînt indiscutabile și incontestabile.

2) Sinoadele înseși și recepția lor sînt judecate într-o formă sau alta de către Biserică și numai după aceea sînt acceptate.

Primul punct de vedere își găsește confirmarea în credința chiar a sinoadelor și în mărturisirea celor contemporani cu ele. Părinții Sinodului al VI-lea Ecumenic scriau: «După ce acest lucru a fost stabilit de noi cu sîrguință și cu atenție, hotărîm că nu se îngăduie nimănui să propovăduiască, sau să scrie, sau să alcătuiască altă credință». Iustinian în *Novela a CXXXV-a* mărturisește: «Noi primim dogmele sinodale ca pe cuvîntul lui Dumnezeu și pravilele lor le păzim ca legi». Faptul că sinoadele ecumenice purtau în sine înseși temeiurile înaltelor lor împuterniciri constituie un adevăr, și poate fi demonstrat dogmatic și istoric. Sinoadele constituie manifestarea principiului esențial al Bisericii, al sobornicității ei, și dacă ele acționează pe baza Sfintei Scripturi și a Tradiției Apostolice, atunci

hotărârile lor sînt într-adevăr insuflăte de Duhul Sfînt, general obligatorii și investite cu autoritate din chiar momentul promulgării lor. Istoria Bisericii, începînd cu epoca apostolică, oferă exemple de infailibilitate și de necontestare a hotărîrilor sinoadelor. În calitate de argument pentru confirmarea acestei idei poate fi adus și considerentul că întîistătătorii bisericilor aduceau la sinoade părerea deja temeinic formată a Bisericilor Locale, adesea exprimată în prealabil la Sinoadele Ecumenice anterioare. Ei erau martori ai credinței Bisericilor lor, credință care, fiind confirmată la sinodul ecumenic, primea doar înaltă sancționare și recunoașterea pancreștină.

Cel de-al doilea punct de vedere își are întemeiere în prelungirea activității sobornicești, după terminarea ședințelor sinodale. Și acest punct de vedere poate fi demonstrat.

1) Însăși Biserica și organul ei — Sinodul — constituie organisme divino-umane. În ele harul Duhului Sfînt acționează în conlucrare cu libertatea omenească. Aceasta din urmă are tendință bună, dar sînt cu puțință și excepții. Slăbiciunile firești ale laturii omenești sînt lecuite prin har, însă nu în chip silnic. Dacă aceste slăbiciuni sînt în stare să se manifeste la sinod — ceea ce s-a semnalat în istoria Bisericii — ele trebuie corectate de către Biserică.

2) Întrucît Biserica și sinodul bisericesc sînt legate indisolubil, sinodul doar exprimă credința Bisericii și convingerile ei în formulele învățaturii de credință, și de conduită în regulele de morală. Din pricina aceasta sînt necesare pregătirea prealabilă și verificarea ulterioară a sinoadelor din partea Bisericii.

3) Orice Sinod este nevoit să țină seama de o oarecare incapacitate de înțelegere a unei părți din comunitatea bisericească. În aceste cazuri, sinodul contestă falsitatea de cugetare a ereticilor și stabilește pentru Biserică criteriile pentru deosebirea a ceea ce este adevărat de ceea ce este fals. Acest fel de acțiune din partea sinodului se numește «anatemă» (de la termenul grecesc care înseamnă: despărțire, separare). Prin această acțiune sinodul dovedește îndepărtarea de bunăvoie a ereticilor de Biserică. Anatema a dobîndit un conținut propriu odios în baza împrejurărilor istorice. În realitate ea constituie doar un apel categoric adresat celor ce gîndesc altfel de a primi adevărul mărturisit de Biserică. Acest fel de a înțelege este îngăduit de faptul extrem de interesant «de aducere de la erezie» întîmplat la Sinodul al VII-lea Ecumenic (este vorba de apelul adresat către sinod de un șir de foști episcopi iconoclaști — Vasile al Ancirei, Teodor al Mirei Lichiilor, Teodosie al Ammariei și alții, care prezentau în scris renunțarea la erezie — cu rugămîntea [p. 55] de a fi primiți în sinul Bisericii — (*observația redacției* «Revistei Patriarhiei din Moscova»).

4) Apelul la primirea credinței nu constituie o mărturie despre slăbiciunea sinodului și nici o tăgăduire a autorității și puterii lui. Dimpotrivă, într-un astfel de apel se demonstrează tăria credinței creștine, a infailibilității și a obligativității sinoadelor, tărie îmbinată cu conștiința dragostei creștine atotcuprinzătoare și cu respectul față de libertatea calității de creștin. Cuvîntul sinodului este cuvînt rostit cu autoritate, însă care pretinde neapărat și acceptarea în chip liber.

Este evident că ambele păreri nu greșesc împotriva adevărului. Contradicția între ele, după cît se pare, poate fi rezolvată cu ușurință.

Tratarea ecumenică a problemei despre autoritatea sinoadelor presupune necesitatea recepției sinoadelor drept singura cale cu putință pentru restabilirea elementelor pierdute ale unității. Dialogul ecumenic poate duce la recepție, dacă la sfîrșitul lui se urmărește unitatea în credință și dragoste, unitate altădată atestată de părinții sinodali. Pe această cale domnesc harul, adevărul și libertatea, și pentru aceea ea este calea Bisericii.

Faptul istoric că totuși Biserica nu a recepționat toate sinoadele a căpătat în dialogul ecumenic o accentuare deosebită, pentru că există o diferență în recepția hotărîrilor dogmatice și canonice, și pentru că în mare parte poate depinde de factori secundari și neteologici. În legătură cu aceasta s-a subliniat, de asemenea, că în Mișcarea ecumenică are loc un proces de «recepție reinnoită», ceea ce impune cercetării problema despre însemnătatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Mișcarea ecumenică constituie un studiu pregătitor pentru renașterea activității sobornicești în dimensiuni pancreștine. Însă unii creștini, care cercetează superficial activitatea sobornicească se lasă ispitiți să vadă în Consiliul Ecumenic o formă oarecare de sinod. Dar o atît de simplistă înțelegere întilnește protestul nu numai al participanților ortodocși la Mișcarea ecumenică, ci și al multor protestanți, chiar în sinul Consiliului Ecumenic. Desigur că în Mișcarea ecumenică și în Consiliul Ecumenic există ceva din sobornicitate, totuși în ea nu este și nu poate fi deplina exprimare a sobornicității. Consultația de la Oxford s-a pronunțat în chip categoric că Consiliul Ecumenic al Bisericilor nu constituie un sinod. În sarcina Consiliului Ecumenic intră sprijinirea dialogului pentru trezirea și întărirea activității sobornicești în fiecare Biserică și în întreaga comunitate ecumenică.

Discordanța între Consiliul Ecumenic al Bisericilor și sinod este evidentă în formă și în metodă. Pentru Consiliul Ecumenic cea mai acceptabilă formă o constituie conferința, iar ca metodă a fost ales dialogul; sinodul însă nu este o conferință. Sinodul, deși ascultă pe cei care gîndesc altfel, totuși nu poartă cu ei un dialog în înțeles ecumenic. Dezbaterile la sinod cu toată complexitatea lor au scopul nu de a evidenția diferitele puncte de vedere în vederea încercării ulterioare de a ajunge la un acord prin compromis, ci au scopul de a găsi cea mai precisă formulare a adevărului care aparține Bisericii. În această acțiune unanimitatea la sinod

este un lucru de la sine înțeles, pentru că numai în acest caz sinodul poate fi acceptat de către Biserică. Consiliul Ecumenic și conferințele organizate de el constituie o treaptă premergătoare pentru activitatea sobornicească și pentru sinoade. Dialogul stimulat de Consiliul Ecumenic al Bisericilor nu constă numai în scoaterea la iveală a punctelor de vedere diferite și a pozițiilor ireconciliabile, însă duce în același timp și la o înțelegere reciprocă în lumina adevărilor unice dăruite de Dumnezeu pentru întreaga creștinătate. Mișcarea ecumenică dă astfel Bisericilor putința să scoată în evidență din ce în ce mai mult adevărata sobornicitate care nu a încetat niciodată să fie patrimoniul Bisericii.

Acestea sînt cele mai generale răspunsuri la problemele puse de Consultația de la Oxford».

ION V. PARASCHIV

ARHIMANDRITUL VENIAMIN CATULESCU, ORATOR

Datoria de a învăța păstorii adevărurile creștine, impuse de canoanele 58 apostolic și al 19-lea de la sinodul al VI-lea ecumenic, deși în mai mică măsură, a fost totuși în atenția preoților din secolul al XIX-lea, unii din ei străduindu-se, după puteri, pregătire și talent să fie la înălțimea datoriei mai ales în a doua jumătate a secolului când am avut preoți pregătiți în seminarii. Dar și înainte de înființarea acestora am avut câteva figuri bisericesti care s-au impus în istoria omileticii, datorită atît rivnei lor de a se instrui, cît mai cu seamă talentului cu care au fost înzestrați, din al căror număr de altfel nu prea mare, amintim pe episcopul Ilarion al Argeșului, episcopul Dionisie Romano al Buzăului, arhimandritul Ghenadie Țeposu, mai tîrziu episcop de Argeș, și arhimandritul Veniamin Catulescu, care a fost complet ignorat de istoria omileticii românești.

Veniamin Catulescu a fost fiul preotului Stan de la biserica Doamnei din București, originar din Orezu-Ialomîța, și s-a născut la 20 ianuarie 1816, purtînd numele de botez Ștefan.

La vîrsta de 5 ani a fost dat să învețe la școala grecească, unde, deși nu i-a plăcut, s-a «pedepsit», după propria-i mărturisire, patru ani. După aceea, cînd a luat ființă școala românească de la Sfîntul Sava a fost dat aici, enumerîndu-se printre cei mai buni elevi dar în urma închiderii cursurilor din cauza unei epidemii de ciumă, copilul Ștefan a fost dat la prăvălia unui văr al său, unde a stat patru ani de zile.

Intervenind în acest timp îmbolnăvirea unui frate care a fost dus spre îngrijire la Mînăstirea Cernica, unde venea des să-l vadă, natura înconjurătoare atît de frumoasă, cît mai ales slujbele religioase la care asista au fost determinate pentru copilul Ștefan de a îmbrățișa viața monahală la vîrsta de 15 ani, în anul 1831.

Starețul de atunci, sfîntul Calinic, apreciindu-i inteligența și dragostea pentru carte, l-a luat ucenic și, după cîtva timp, l-a tuns în monahism sub numele de Veniamin. După aceea, datorită vocii sale deosebite și cunoștințelor psaltice, ce le dobîndise între timp, a fost numit cîntăreț și mai tîrziu hirotonit ierodiacon.

Veniamin ierodiaconul însă n-a stat aici decît pînă în anul 1844, cînd, socotind mediul mînăstiresc prea strîmt pentru orizontul său intelectual, părăsește mînăstirea spre a-și desăvîrși cultura în școlile din București. Aici, datorită înțelegerii lui Petrache Poenaru, a urmat, în mod excepțional, cursului la Sfîntul Sava, iar spre a-și asigura existența materială a fost angajat cîntăreț la paraclisul Belu de pe Podul Mogoșoaiei. Dar nici de data aceasta nu reușește să termine cursurile, pentrucă, în anul 1848, îmbrățișînd ideile progresiste ale revoluționarilor, a fost numit comisar de propagandă în județul Vlașca ¹.

După înăbușirea revoluției și potolirea spiritelor, a funcționat în calitate de cîntăreț la biserica Sărindar, iar în primăvara anului 1851, cînd se redeschide seminarul bucureștean, mitropolitul Nifon îl numește profesor și director, păstrîndu-și această calitate pînă la 11 octombrie 1857, cînd, prin concurs, ocupă catedra de religie de la Sfîntul Sava ².

A murit la 7 ianuarie 1890, fiind înmormîntat la Mînăstirea Cernica. Foștii elevi și admiratori au luat cunoștința de moartea sa din paginile ziarului «*Voința Națională*», din 10 ianuarie 1890, care publica următorul necrolog:

«Aflăm cu adîncă părere de rău că alaltăieri, duminică, s-a săvîrșit din viață arhimandritul Veniamin Catulescu, în vîrstă de 73 de ani, după o foarte lungă suferință.

Venerabilul părinte a fost unul dintre cei mai distinși și mai demni membrii ai clerului nostru. Ca profesor la liceul Sfîntul Sava din București, în curgere de trei zeci de ani, a crescut în învățăturile moralei cu adevărat evanghelice atîtea generațiuni, care nu-l vor uita, iar ca predicator a fost un orator cult de mare talent. Vocea lui a răsunat puternică și convingătoare în mai toate bisericile capitalei și nu se sfia, în timpurile apăsătoare dintre 1850—1859, să propage ideile liberale cu primejdia prigonirilor chiriarhi-cești și chiar a exilului.

Viața lui a fost simplă, apostolică, nerîvnitoare de măriri, la care ar fi putut ajunge, mai ales în anii din urmă, cînd a fost rugat să primească mitra și cîrja arhierescă, dar a preferat să trăiască în umbra schimniciei și să moară fără sunet.

Rămășițele pămîntești ale acestui bărbat plin de virtuți patriarhale s-au condus astăzi, marți, însoțite de o mulțime respectuoasă de foști școlari admiratori ai săi, la mînăstirea Cernica, chinovia unde el fusese închinat și unde va odihni de veci».

Ca profesor și director de seminar, arhimandritul Veniamin Catulescu s-a ilustrat în mod deosebit atît prin calitatea expunerii cît mai ales prin tactul pedagogic, dovedindu-se pedagog înăscut. Cînd preda, «clasa era electrizată cu privirea lui adînc pătrunzătoare și nimeni nu îndrăznea să

1. *Anul 1848 în Principatele române*, vol. II, p. 563—566.

2. Arhierul Dr. Veniamin Pocitan Birlădeanu, *Arhimandritul Veniamin Catulescu*, în «*Biserica Ortodoxă Română*», seria III-a, anul XLVIII (1930), nr. 4, p. 301—311.

facă cea mai mică mișcare, iar dragul de a-l asculta îi cuprindea pe toți și-i ținea ca pironiți, într-o atențiune încordată»³.

Pe lângă îndeletnicirea de profesor, din care a făcut epocă, arhimandritul Veniamin Catulescu a desfășurat și o activitate oratorică susținută fiind caracterizat de contemporani, după cum am văzut, «orator cult de mare talent».

Nepunind la îndoială această afirmație publică despre realul talent predicatorial, dar cu rezerve în ceea ce privește nivelul intelectual al cuvântărilor, amintim că era socotit de contemporani «un maestru al amvonului», cuvântările sale fiind mult gustate de populația Capitalei. «Oricând și oriunde se vestea că va predica părintele Catulescu, creștinii se grăbeau a se aduna în mare număr. Catulescu era impozant și atrăgător. Avea un talent firesc de a înfățișa lucrurile și-și dobîndise faima de abil cuvîntător», relatea arhiepiscopul Veniamin Pocitan, care își culesese informațiile de la familie și de la contemporani. Și mai afirma acest istoriograf că cea mai mare parte din cuvîntări erau improvizate și că niciodată Catulescu nu citea cuvîntările, ci le rostea.

Cercetînd predicile și cuvîntările sale, ce se cuprind în două voluminoase manuscrise, aflate în Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, cota 5823, partea I-a, II-a și a III-a intitulate «Predici și Discursuri», care cuprind în prima parte 71 «predici asupra Moralei Evanghelice», în partea a doua 9 «discursuri la seminar și imnuri pentru seminariști», iar în partea a treia, 72 discursuri funebre, aserțiunea că predicile și cuvîntările sale erau improvizate nu mai rezistă.

Că vorbea liber, fără să citească este, desigur, o realitate dar mulțimea de predici și cuvîntări rămase în manuscris, demonstrează că arhimandritul Veniamin se pregătea, scriindu-și cuvîntările. De altfel, era obligat să facă aceasta de dispozițiile autorităților superioare bisericești, care prevedeau ca orice cuvîntare rostită de un cleric să fie, în prealabil, văzută de către mitropolit⁴.

Cuvîntul său, care, prin mijloacele externe, căpăta mare putere de viață și impresiona, iar nu prin adîncimea ideilor și frumusețea stilistică, era mult gustat și căutat în special de pătura mijlocie a meseriașilor și negustorilor, întîlnindu-l cuvîntînd la înmormîntarea unor: cococari, pînzari, zarafi, băcani, apoi preoți, profesori, ca: Lazăr, fără nicio dată biografică și Nicefor, fost profesor la Brașov, Craiova și Sfîntul Sava, probabil, colegi de profesorat, dar și la cîteva nume sonore ale vremii sale ca la parastasul pentru mama și copiii lui C. Aristia, la moartea vornicului Gh. Filipescu sau la parastasul fostului șef al oștirii Ioan Odobescu⁵. A vorbit, de asemeni, la înmormîntarea Sfîntului Calinic, episcopul Rîmnicului, dar textul cuvîntării n-a fost inclus în manuscrisele amintite.

3. *Ibidem*, 1890, p. 2.

4. Pe manuscrisul care conține cuvîntarea la înmormîntarea lui Ioan Odobescu, el nota: «din lipsa formalității de a fi văzut mai întîi de Prea Sfinția Sa Părintele Mitropolit, a rămas nerostit, 1857, aug. 13», (ms. 5823, II, f. 292).

5. *Anunțătorul român*, 1857, nr. 77.

Vorbind la moartea «vrednicului de laudă și neuitată pomenire, fericitul psalt și poet Anton Pann», a cărei limbă era ca trestia», Veniamin Catulescu afirma cu temeritate că «biserica română a pierdut pe cel dintii și unicul ei bărbat care o împodobise cu scrierile și cîntările bisericesti». Și cum afirmația se cerea demonstrată, adăuga: «Aceasta n-o poate tăgădui nimeni din cîți sînt slujitori ai Altarului lui Dumnezeu și l-e drag a lauda și cînta lui Dumnezeu în viața lor, că negreșit pe compozițiile și scrierile acestui răposat cîntă și vor cînta și vor lauda pe Dumnezeu în viața lor».

E desigur unul din meritele lui Anton Pann, relevat și subliniat cu îndrăzneală, dacă ținem seamă că în viață răposatul a avut unele scăderi morale care erau incompatibile cu calitatea de psalt și profesor la o școală teologică.

Mai mult încă, arhimandritul Veniamin Catulescu a subliniat, și poate pentru prima dată, meritele majore al lui Anton Pann pentru dezvoltarea vieții noastre culturale, întii, prin prețuirea și valorificarea folclorului, și al doilea, că prin tipăriturile sale a reușit să dezvolte gustul pentru citit în păturile de jos, cînd spunea: «și n-a fost destul c-a împodobit și a îmbogățit biserica română de cîntări bisericesti, ci prin scrierile și poemele sale a făcut să aibă mulțumire tot Românul de clasa cea mai de jos, încît să ațite gustul și curiozitatea tuturor spre citire: căci dacă autorii și poeții cei subilimi sînd vrednici de laudat, sunt însă numai pentru cei literați, în vreme ce răposatul nostru prieten a fost pentru tot poporul român, căci nimeni n-a cîntat prin versuri toate anecdotele, proverbele și fabulele române decît numai el singur».

A cuvîntat și la înmormîntarea lui Dobrică Tîntăveanu, «cîntăreț din cei mai cunoscuți între Români», care a împărtășit și altora talentul său, deoarece, a fost profesor de muzică psaltică, timp de 5 ani, la seminarul Central, apoi alții 11 ani, la seminarul din Buzău, și în cele din urmă «în-vățător de arta sa în particular» la biserica Domnița Bălașa, unde fusese cîntăreț și avea o școală cu 12 elevi.

A mai vorbit și la moartea părintelui Iov, egumenul mînăstirii Văcărești, 9 mai 1856, care, prin jertfire față de metania sa «a devenit așa de renumit și cunoscut nu numai în această capitală și țară și chiar la cele patru patriarhii ale Orientului și la curțile împărătești de la care s-a onorat cu decorații».

Că era mult căutat de pătura mijlocie a negustorilor și meseriașilor, în rîndul cărora se afișa un snobism prin a avea cuvîntare la înmormîntare, se desprinde, în mod suficient, din amănuntul că arhimandritul Veniamin Catulescu a vorbit și la înmormîntarea unui copil de 3 ani al unui oarecare Ghiță Lumînăraru. Nu poți vorbi la înmormîntarea unui copil de 3 ani, decît numai dacă ești solicitat, iar faptul că era invitat să ia cuvîntul în asemenea împrejurări reiese din cele spuse la înmormîntarea preotului Gheorghe, tatăl arhimandritului Inochentie Chițulescu, viitor episcop la Buzău.

Cuvîntările sale funebre sînt lipsite de date biografice, care le-ar fi sporit mult valoarea documentară, cuvîntătorul rezumîndu-se doar la considerații în legătură cu viața și moartea după care caută să sporească at-

mosfera de întristare prin accentuarea sentimentului de singurătate ce stăpânește familia după despărțire de cel drag, pasagiul ce urmează, rostit la înmormântarea preotului Dimitrie de la Sfânta Vineri, mai 1852, fiind concludent în acest sens.

«N-am venit să vă arăt cine a fost, de unde și cum a viețuit, n-am venit zic să-i fac un cuvânt panegiric, nu; eu am venit să plîng nenorocirea și trista poziție a jalnicei lui femei și a orfanilor lui copilași, care rămaseră fără ajutor și fără conducător pe drumul cel plin de suferințe al vieții aceștia; am venit să descriu trista stare în care rămaseră, prin care să pot atinge inimile prietenilor lui, să-i aduc la mila și compasiunea lor...» (*ms. 5823, II partea a III-a, f. 216—219*).

Contrar principiului că în asemenea ocazii trebuie să ridice moralul prin sublinierea virtuții speranței și să accentuez că nu sîntem singuri ci, potrivit învățăturii credinței noastre, stăm în comuniune prin rugăciuni cu cei plecați dintre noi în lumea cealaltă, arhimandritul Veniamin Catulescu, după cum am văzut, căuta să stoarcă lacrimi de la întreaga asistență, ajutat, în special, de talentul oratoric natural cu care era înzestrat, cum a făcut și la înmormântarea preotului Gheorghe, tatăl arhimandritului Chițulescu, unde, printre altele, reamintindu-i pierderea mamei și a unicii surori, adăugă:

...Dar astăzi durerea ta este mult mai simțitoare, pierzînd pe venerabilul tău tată, care-ți reînvie durerea pierderii mamei și a surorii. Atunci te-ai întristat destul, ai vărsat torente de lacrimi, dar tot mai aveai o scînteie de mîngîiere, știind că ți-a rămas bătrînul tată, care te iubea mult.

Astăzi, însă-l pierduși și pe dînsul, singura ta mîngîiere, singura ta rudenie. Astăzi rămăseși cu totul strein, tu azi nu mai ai nici tată, nici mamă, nici frate, nici surori. (*ms. 5823, II, f. 245 r. 247*).

Dacă în general, cuvîntările funebre pot fi caracterizate prin prolixitate, lipsă de stil și figuri oratorice, în schimb, predicile și în special panegiricile sînt notabile prin aplicarea metodelor omiletice.

Astfel, știa să facă introducere frumoasă, care să ducă direct la subiect, cum e cea de la praznicul Bunei Vestiri, 1852, unde, voind să explice troparul sărbătorii, introducea în temă pe ascultători prin aceste fraze: «Frumoase sînt toate sărbătorile de peste an, strălucite sînt toate praznicile împăratești pe care Biserica noastră le ține, (...) dar nici una din sărbători nu se poate compara în bucurie, veselie, strălucire și mărire cu sărbătorirea zilei de astăzi = pentru că aceasta este vîrfurile și începutul tuturor sărbătorilor. Toate praznicile și-au începutul de la aceasta, că de n-ar fi fost aceasta, celelalte n-ar fi urmat niciuna; de n-ar fi fost acest praznic, Hristos nu s-ar fi născut, de n-ar fi fost acesta, Hristos n-ar fi pătimit, n-ar fi murit, n-ar fi înviat, de n-ar fi fost acesta, Adam și Eva strămoșii noștri, nu s-ar fi izbăvit de blestem. Iadul nu s-ar fi zdrobit și puterea diavolului nu s-ar fi sfărîmat: de n-ar fi fost sărbătoarea aceasta, omenirea nu și-ar fi cîștigat mîntuirea. De aceea și biserica, plină de veselie, cîntă: astăzi este începutul mîntuirii oamenilor. Și pentru ce astăzi, este începutul mîntuirii oamenilor?» (*ms. 5823, I, f. 38—41 r.*)

Iată cum pregătea ascultătorii pentru tema Sfintei Treimi:

«În toate praznicile ne învățăm și cunoaștem despre putere, iconomie, bunătatea și acțiunea lui Dumnezeu, despre care, cred, că nimeni nu se poate îndoii și nimeni nu le poate tăgădui. În fiecare praznic serbăm numai parte din atributele și lucrările mîntuitoare ale Dumnezeirii; precum la sărbătoarea Crăciunului nu vedem alt decît Dumnezeu întrupat, iconomisînd mîntuirea lumii, la sărbătoarea Paștelor nu simțim decît nemărginita sa putere, călcînd moartea, zdrobind iadul, nimicînd pe diavolul și dezrobînd neamul omenească. Asemenea și în celelalte praznice simțim parte din puterea și (... lipsă în text) dumnezeirea, arătîndu-se nouă printr-o singură persoană: una din numărul cel nedespărțit al Treimii și această persoană îmbrăcată și învăluită sub mantaua omenirii.

Iar în praznicul cel de astăzi serbăm toată Dumnezeirea, simțim toată absolutatea atribuțiilor ei; ne închinăm puterii nemărginite și ne cuprinse, ne numai de mîntuirea omenească ci și de toată lumea și de toate cerurile, mărim ființa aceea deosebită de toate ființele sferei noastre și care de-abia se poate simți la mîntuirea celor ce s-au luminat de însăși această Dumnezeire, prin pămîntul religiei creștine, prin îndeplinirea poruncilor, printr-o viață curată și sfîntă.

Astăzi prăznuim, zic, Dumnezeirea cea nedespărțită după ființa sa și despartită după persoane, adică: Tatăl, Fiul, Sfîntul Duh, Dumnezeire una, carea mai înainte de toți vecii vecilor a fost de sine și de la sine, neavînd nici început, nici sfîrșit».

În predicile și în special panegiricele sale, arhimandritul Veniamin Catulescu nu rămînea numai în sfera teoretică, ci de multe ori găsim oglindită viața cotidiană cu moravurile ei, biciuînd cosmopolitismul și lipsa de patriotism.

După ce ilustrează acest snobism și cu alte exemple din viața cotidiană, în continuare, spre a ilustra gradul pînă unde se mergea cu prețuirea necontrolată și superlativă a tot ce era strein, arhimandritul Veniamin Catulescu arată că pînă și la căsătorii se preferă streinii. Dar, pentru ca să nu se creadă că este un xenofob sau un patriot fanatic, el ținea să precizeze că «nu este vorba aici ca să desprețuim cu totul pe streinii, nu, ci totul este ca să nu preferim pe streinii mai mult în ceea ce merită și Românul nostru și dacă primim pe un strein în casa noastră, mai întîi să ne informăm bine despre dînsul, de învățătura lui, de capacitatea lui și de conduita lui». (*ms. 5823, I, f. 38*).

În anul 1853, vorbind în catedrala mitropolitană din București, în ziua de Sfîntul Vasile, în cunoscuta perioadă de frămîntări, suspectări și persecuții ce se afixau după revoluția din 1848, arhimandritul Veniamin, cu acelaș accent fierbinte de patriotism, încheia:

«Așa, sfînte Ierarhe Vasile, cu drept fiii sufletești ai tăi, ne rugăm ție: roagă pe stăpînul Hristos să ștergă din inimile Românilor pizma, zavistia, ura, ambiția și neumirea, rămîie toate patimile, toate viciile și toate suferințele lor în anul ce a trecut; cază toate relele ca într-un abis, a nu se mai întoarce în inimile lor, ci cu începerea anului nou, începă:

Românii o viață nouă și sfântă, însoțită de toate fericirile care să le rămie pentru totdeauna și astfel fiind desbrăcați de patimi și tăiați împrejur la cerbicia inimii, să ne închinăm și să mărim pe cel de curînd născut și astăzi tăiat împrejur pentru mîntuirea noastră, Hristos adevăratul Dumnezeuul nostru, împreună cu Prea Sfîntul Său Duh și cu cel fără de început al său Părinte, în veci nesfîrșiți. Amin».

Patriotismul său, concretizat prin acțiunea desfășurată în calitate de comisar de propagandă la 1848, și l-a afișat, și după aceea, însă prilejul cel mai bun de a și-l reafirma a fost oferit de luptele pentru Unire, cînd la adunările preoțești știa să dinamizeze voințele și să trezească sentimente patriotice înalte. Ne-au rămas din această perioadă cîteva cuvîntări, adevărate piese documentare, mai ales despre starea materială mizeră a preoților din vremea sa, care după propia-i expresie erau adevărați «cerșători în costumul preoțesc».

«Din cîți ne aflăm aici adunați și ceilalți ai Capitalei și ai satelor, socotesc că prea puțini suntem care să nu fim fiii de preoți la cea mai mare parte și nepoți și strănepoți de preoți», își începea arhimandritul Catulescu una din aceste cuvîntări.

«Prin urmare, de prisos socotesc c-ar fi să pomenesc suferințele părinților noștri, cînd ale noastre ne strivesc mult mai mult decît pe dînșii. Căci dacă lă soarta lor nu se gîndeau stăpînitorii și șefii lor, cel puțin îi favorizau timpul și evlavia cea oarbă a creștinilor. «Preoții de azi au ajuns adevărați «cerșetori în costum preoțesc» din «lipsa mijloacelor de viațuire, pentru marea sărăcie, pentru povara familiei».

«De vrem să fim onești — sublinia cu tărie — de vrem să ne păstrăm dignitatea, murim de foame cu copii noștri. De alergăm să căpătăm sau mai bine să zic să cerșetorim, suntem degradați și desprețuiți. Copii noștri, din pricina sărăciei, rămîn fără cultură; pe fetele noastre suntem siliți să le mărităm după bărbății cei mai de rînd și incapabili în societate că n-avem cu ce le înzestra».

După ce, în continuare, înfățișează situația destul de precară a preoțimii, arhimandritul Veniamin Catulescu adăuga, explicîndu-se:

«Ca preot, ca confratele vostru, ca Român, ca cel ce împreună cu ceilalți Români buni doresc în genere fericire dragii noastre patrii și în parte mîngîierea și ușurarea mult suferitoarelor noastre familii, mișcat de zel și compătimire, ocazia zilei de azi mă făcu a-mi arăta înaintea sfinții voastre sentimentul inimii mele».

Și cum prin Divanul Ad-hoc urma să se exprime toate doleanțele tuturor păturilor populației, arhimandritul Veniamin îndemna preoțimea, în continuare, la acțiune:

«Dacă altă dată și pînă acum am suferit și am tăcut, poate din frică sau că nu a fost ocaziunea, acum nu e de a tăcea, nu e de a suferi, nu e de a se teme, căci Dumnezeu prin stăpînitorii Europei ne-a dat libertatea de a vorbi și ocaziunea de a ne arăta durerea și a ne primi vindecarea infamei boale ce ne-a făcut așa de degradați în ochii fiilor noștri duhovnicești.

Astăzi este momentul să lucrăm cu zel, cu conștiință, cu frica lui Dumnezeu și cu milă de copilașii noștrii, care cer piinea din toate zilele. Astăzi zic, cînd raza luminii cei cerești s-a revărsat și asupra noastră ca să fim și noi chemați în adunarea națională ca să ne exprimăm liberi dorințele și suferințele, să nu ne sfiim, să nu ne temem, ci, în unire, să ne consultăm și consultațiunile noastre drepte să se propuie de cei aleși în sînul nostru înaintea nației, cerînd cu stăruință și cu curaj»⁶.

Remarcabile, din punct de vedere al patriotismului, afișat cu multă convingere. sînt două cuvîntări: una rostită în ziua de Paște — probabil anul 1859, în fața domnitorului Cuza și a doua, rostită la o adunare a reprezentanților din Divanul Ad-hoc.

În prima cuvîntare⁷, pornind de la textul: «Acesta este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim într-însa», cuvîntătorul arată că dintre toate sărbătorile noastre creștinești «cea mai strălucită, mai solemnă și mai veselitoare este ziua Paștelor; Paștile în care omnirea s-a eliberat din tirania demonului și s-a ardicat iarăși la gradul său de perfecțiune, la demnitatea de a fi omul iarăși fiul părintelui ceresc, căci bariera ce era între pămînt și cer s-a spart, vrajba, ce era între om și Dumnezeu, s-a împăciuit».

Noi însă, pe lângă sărbătorile religioase, avem și sărbători naționale, în care românii «își aduc aminte de bărbații lor cei mari, care i-a scăpat din sclavie la generare și i-a pus în rîndul popoarelor europene». Dar de cîteva veacuri aceste sărbători, românii le serbau doar în biserica inimii lor și pe altarul pieptului lor cu suspine și lacrimi vîzîndu-se în decadentă și degradare neomenoasă în care ajunseră prin necurmatele suferințe din partea inamicilor interni și externi». În ultimul timp însă, Dumnezeu, care nu ne-a părăsit niciodată, ne-a dat o sărbătoare mult mai măreață decît toate, atunci cînd cele două țări l-au ales domn pe Cuza Vodă. Acum, în această zi, și-au văzut românii realizate toate visurile, speranțele și dorințele. Acum, fiii lui Mihai și Ștefan și strănepoții lui Traian s-au înfrățit sub numele de români, de aceea pot striga: «Acesta este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim într-însa». Continuînd apoi, cu imagini și paralele scripturistice, arhimandritul Veniamin Catulescu sublinia importanța și măreția actului alegerii lui Cuza de către muntenii care nu-l cunoșteau:

«Prea înălțate Doamne, dacă frații noștrii Moldoveni v-au ales de Domn și părinte al lor; dacă ei vă iubesc și vă sînt devotați, sînt destul de laudă și fericiți, dar nu atît, Măria Ta, pentrucă ei v-au cunoscut și aplecările și caracterul și virtuțile și talentele cu care Dumnezeu V-a înzestrat ca să guvernați popoare. Noi însă sîntem și mai fericiți decît dinșii căci, fără a vă cunoaște, noi am crezut, noi V-am iubit, noi V-am ales, noi ne-am dat cu trupul și cu sufletul nostru Măriei Voastre — și aceasta zic după zisa Mîtuitorului Hristos: «Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut». Noi am crezut că pe cel care l-au ales frații noștri Moldoveni, acela este

6. Ms. 5823, I, f. 171—172.

7. *Ibidem*, f. 183 v — 186 r.

Unsul Domnului Dumnezeu pe care cerul ni l-a păstrat pentru acest veac ca să facă fericirea Românilor.

Deși mai înainte prin valea Ierihonului României au trecut și Preotul Mihai și Levitul Ștefan, dar n-au putut sârmanului rănit de tilharii României, ci ați venit samarineanul, Măria Voastră, care credeam că vei ardica pe rânile României, o vei depune în mîinile gazdei Adunării Naționale și îi vei da cei doi dinari: dreptatea și mila, cu care să poarte grija și să vindece toate ranele bolnavului: România și pe urmă vei recompensa pe cei ce i-a vindecat ranele și au readus-o în starea de sănătate morală și materială prin legi noi, drepte și umane. Iată pe cine privesc Românii în Măria Voastră, pe mîntuitorul lor, pe liberatorul lor și cred fără îndoială că nu se vor înșela în credința și în speranța lor».

În a doua cuvîntare⁸, pornind de la același text folosit la prima și făcînd un paralelism între istoria evreilor din Vechiul Testament și istoria noastră, Veniamin Catulescu arăta că dacă profetul David, cu multe veacuri înainte, din inspirație dumnezeiască, a plîns pentru împărțirea Israelului în două regate, pentru risipirea Ierusalimului și pentru ducerea în robie, apoi, tot el, datorită aceleiași inspirații, «prevăzînd unirea lui Israel, întoarcerea din robie, ridicarea templului și restabilirea drepturilor religioase și politice, s-a veselit exprimînd: «Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim într-însa». Revinînd prin comparație la cei care contribuiau la unirea și restabilirea drepturilor strămoșești pierdute și călcate, arhimandritul Catulescu arată că pot cînta și ei la fel, «veselindu-ne împreună toți Românii din ambele Principate, îmbrățișați prin unirea voinței și a fericirii așteptate».

Dar, dacă la restabilirea Israelului Dumnezeu a folosit ca instrument o singură căpetenie politică, astăzi la reînvierea și unirea noastră într-un singur stat. El se folosește de șapte căpetenii ale lumii civilizate, fapt destul de semnificativ, care urmează să ne întărească convingerea că actul mult așteptat al Unirii va fi plin de trăinicie. Și aceasta, pentru faptul că, «unde este unul nu este legătură completă, nu este unire și tărie, nu este siguranță, și eternitate: chiar Dumnezeuii i-a plăcut să se manifeste omenirei în trei persoane unite într-o singură ființă». În schimb, șapte este putere mai mare, simbolul unirii, asigurării și eternizării.

În continuare, după ce arată că cei aleși și-au desfășurat activitatea prin comitate nestingheriți chiar din momentul sosirii la noi în țară a reprezentanților celor șapte puteri, Veniamin Catulescu se adresa ascultătorilor în stil mobilizator:

«Momentul a sosit, iată, sunteți la porțile vieții, intrați fără temere, nimic nu este care să vă facă a vă îngrozi sau a vă sfii. Totul stă în mîna voastră, totul depinde de voința voastră, bateți și se va deschide, cereți și vi se va da.

Nu mai rămîne dar de temut sau de îndoit în marea epocă de regenerare în care ne aflăm. Ea este cu bunăvoința lui Dumnezeu și cu însuflarea sfîntului său Spirit.

8. *Ibidem*, f. 174 r — 175 v.

Mergeți, dar, o frați deputați, fii ai României, mergeți cu bărbăție și veselie, intrați în Divanul Ad-hoc, intrați voi cei întâi născuți în Sfânta Sfințelor, intrați pîrga nației Române, intrați și prin voi vor intra toți Românii, frații, și consînginii voștri! Cereți și prin voi va vorbi toată România! Cereți și prin voi vor cîștiga binele toți frații voștri Români!

Gîndiți-vă că sînteți invitați la masa patriei, la cina lui Dumnezeu. Voi sînteți cei chemați din Evanghelie la cina împăratului Universului, nimeni, atrași de patimi și de interes personal, să nu pricinuiască că și-a cumpărat părechi de boi, moșie sau muieră, ca să se lipsească de această strălucită, sfîntă și mîntuitoare cină a puterii.

Mergeți toți la masa patriei! faceți voia lui Dumnezeu și a nației ce v-a ales și v-a chemat!

Cereți cele patru puncte ale programului național! Sfințiți-l în unire cu toți Românii, carii nimic alt nu doresc decît aceasta! Cereți-le, cu curătenia inimii și cu amorul fericirii patriei voastre și Dumnezeu, prin cei 7 îngeri, puteri reprezentante ale lui pe pămînt vi le va da, dacă toți veți intra cu haina de nuntă a dreptății, a frăției și a naționalității.(. . .)

Intrați, frați deputați, în divanul celor ce vă așteaptă! Dar, bage de seamă nu cumva vreunul să fie desbrăcat de haina devotată, de haina cerută de nație, a dreptății și a frăției, că acela, legat de mîini și de picioare, se va arunca în întunerecul cel mai din afară, unde este vai și plîns. Acela se va scoate din viața și fericirea nației; numele lui va fi scris în istorie cu litere negre din catranul iadului. În vreme ce de veți intra cu suflete drepte, îmbrăcați în haina luminii cerești, cerînd în unanimitate dorințele Românilor, frații voștri, numele voastre se vor scrie în cartea vieții cu litere de aur; în numele voastre se vor arde monumente sacre, de aur; numele voastre vor fi păstrate de toate generațiile României ca sfînte și veți fi cîntați și lăudați în veacuri neuitate.

Nu desprețuiți pămîntul pe care acum stați căci este sfînt! Aduceți-vă aminte că și altădată tot pe această cîmpie, față cu patronul nostru sfîntul Dimitrie, s-a serbat asemenea solemnitate; aici și altădată s-a depus jurăminte, pe care unii le-au călcat, iar alții le-au păstrat cu sîngele și cu viața lor și care acum a reînviat. Gîndiți-vă că acest loc este sfînt, că acela pe care sta Moisi și pe care, respectîndu-l, și-au scos încălțămîntele picioarelor.

Gîndiți-vă că aci odată o să se ridice un monument strălucit în memoria acestei serbări și a celei de mai nainte.

Faceți, o frați deputați, ca țărîna mormintelor strămoșești, prin faptele voastre patriotice să simtă ușurare, iar sufletele lor în ceruri să salte de bucurie, văzînd pe fiii și strănepoții lor scăpați de apăsări și nedreptăți, înfrățiți, prin dezbrăcarea patimilor personale, văzînd pe toți Româno-Moldovlahi uniți sub un singur prinț intrînd în marele și strălucitul cor al popoarelor Europene.

Faceți, zic, fraților, ca și străbunii noștrii în cer și noi pe pămînt, să cîntăm astăzi cu mulțumire ca David: «Aceasta este ziua care a făcut-o Dumnezeu să ne bucurăm și să ne veselim într-însa» și binecuvîntarea lui Dumnezeu să fie cu noi cu toți în veci, Amin».

În afară de aceste cuvîntări care ne demonstrează în ce măsură era arhimandritul Veniamin însuflețit de patos luptător, de pe urma lui a rămas și cuvîntări ținute în timpul cît a funcționat ca director al Seminarului din București, începînd cu cea rostită la redeschiderea seminarului, la 24 mai 1851, și sfîrșind cu cele ținute la solemnitatea împărțirii premiilor.

Toate cuvîntările au text¹ scurt, sînt lipsite de idei pedagogice și eleganță stilistică, dar, oglindind, într-o oarecare măsură, viața seminarului pot fi folosite, cu precauțiune, mai ales față de textele laudative adresate mitropolitului Nifon, ca informații documentare.

Astfel, în cuvîntarea din 27 iunie 1854 arătînd că absolvă seminarul abia un număr de 15 elevi, arhimandritul Catulescu motiva această situație datorită lipsei de spațiu.

«Dar cauza micului număr nu este nici domniile profesori, căci felul dumnealor este cunoscut de obște, nici neîngrijirea Prea Sfinției Voastre, pentru că cine nu știe că cea dintîi grijă ce v-a ocupat, cînd ați primit cîrma arhipăstoriei, a fost întocmirea seminarului, nici preoții că, atrași de glasul chemării Prea Sfinției Voastre să-și dea copiii la învățătură au venit din toate părțile, ci numai proasta și strîmta încăpere în care se află seminarul; lipsa în sfîrșit, de o încăpere spațioasă și într-adins clădită pentru acest așezămînt, pentru care Prea Sfinția Voastră n-ați încetat în tot timpul de la organizația seminarului și nici acum a o pretinde, după cum o știți. Dar de nu s-a putut înființa încă a fost lipsa mijloacelor materiale, nenorocire ce-a tras cu sine starea în care se află astăzi seminarul»⁹.

Subliniind, cu altă ocazie, cumințenia elevilor, arhimandritul Catulescu ne furnizează amănuntul că acea clădire era atît de necorespunzătoare încît nu avea nici împrejmuire.

În cuvîntarea rostită la împărțirea premiilor în anul 1853, subliniind apartenența noastră de «popoarele Europei» arată că în ultimul timp am început a imita pe cele mai luminate popoare în multe lucruri bune, dar acest împrumut l-am făcut fără o selecție ajungînd să împrumutăm și lucruri rele. Nu e de mirare însă, justifică el această situație, «căci dacă popoarele mature în civilizație greșesc, apoi noi, carii de abia ne aflăm în leagănul ei, de vom greși, nu putem fi osîndiți».

Noi am început să avem o viață mai civilizată, imitînd «în cele progresive» popoarele cele mai avansate pe scara civilizației de cînd am început să avem conducători autohtoni. Acest progres însă, care urma un curs firesc, a fost întrerupt de mai multe ori, și cuvîntătorul exemplificînd cu aspecte din viața bisericească, arăta că deși sînt abia numai 19 ani de la înființarea seminariilor, ele au fost închise de două ori, împuținînd, prin aceasta, numărul preoților «mai luminați».

Adresîndu-se, după aceasta, mitropolitului Nifon, arhimandritul Catulescu ne dă o informație prețioasă și inedită despre acțiunea acestuia întreprinsă împotriva superstiției și ignoranței cu ajutorul preoțimei.

9. Ms. 5823, II, f. 266.

«Drept aceea, Prea Sfinția Voastră, îndată ce ați primit cirja arhipăstorească, pe lângă grăbirea de a se redeschide seminarul, n-ați încetat totdeauna a da porunci circulare în toate eparhiile ca preoții și tot clerul să fie exacti în misia și datoriile lor și tot creștinul să respecte ziua Duminicii și a sărbătorilor celor mari, prin încetarea de orice lucrare și speculă. Asemenea, văzînd că cei mai mulți din creștini au părăsit cu totul Biserica, iar unii chiar și pe Dumnezeu, alergînd la descîntece și vrăji, ați compus o circulară întemeiată pe argumentele scripturei și ale Sfinților Părinți, plină de morala evanghelică și de adevărul religiei creștine.

Pe aceasta nu dorind a o întipări în inima fiecăruia auditor creștin, ați chemat cîteva persoane din cler, pe carii i-ați examinat înși-vă de se pot exprima, așa încît să poată fi înțeles de tot creștinul și pe urmă i-ați rînduit pe la bisericile Capitalei în mai multe Duminici.

Dar aceste osteneli, Prea Sfințite, n-ar fi în cădere să le întîmpinați Prea Sfinția Voastră, ci fiecare preot în enorie și satul său, să fie atît de învățat și luminat încît în toate Duminicile și sărbătorile să rostească niște asemenea cuvinte morale, religioase și -instructive. Din nenorocire însă, mai nicăeri nu se văd, nu se aud, pe nici un amvon și sunteți siliți Prea Sfinția Voastră, pe lângă celelalte nenumărate osteneli ce întîmpinați neconținut, să vă mai adăogați și aceasta»¹⁰.

Tot în calitate de director al Seminarului mitropolitan, arhimandritul Veniamin Catulescu a cuvîntat la recepția de la mitropolie ținută la 1 ianuarie 1853 și la ziua onomastică a mitropolitului Nifon, 11 august, dintre care cea rostită în anul 1852 a fost publicată mai tîrziu în «Predicatorul»¹¹, precum și la recepția de la mitropolie ținută cu prilejul Anului Nou.

Rostite, în cea mai mare parte, pe un ton laudativ, convenționale, aceste cuvîntări nu conțin decît un singur pasagiu notabil și acesta nu din punct de vedere oratoric, ci pentru o mai largă cunoaștere a biografiei cuvîntătorului¹².

Aceasta este, expusă în mod sumar, activitatea predicatorială și oratorică a arhimandritului Veniamin Catulescu.

Judecînd prin relație, ele se bucurau, atunci cînd au fost rostite, mai bine de o sută de ani în urmă, de o mare popularitate și apreciere, cu toate că în multe din ele azi găsim, mai ales în cele funebre, platitudini și o mare risipă de vorbe, contemporanii prețuind mult elementul declamator și talentul natural care le ridica valoarea.

10. *Ibidem*, f. 261—262.

11. *Anul II, nr. 46, 22 ianuarie 1859*, p. 366—368.

12. Într-o cuvîntare ținută în ziua Sfîntului Nifon, nedată, arhimandritul Veniamin vorbind despre «bunătatea inimii și nobilul sentiment» al mitropolitului Nifon, care era de față, adăuga: «Eu sunt unul care pînă alaltăieri rătăceam pe ulițele Capitalei, aflat în cea mai mare strimtoare, împovărat de creșterea a cinci copilași orfani și îngrijirea unei mume slăbită de bătrînețe, cărora nu eram în stare a le procura de ajuns pîinea din toate zilele. Prea Sfinția Voastră, nerugat, nesilit de nimeni și mișcat de singurul sentiment uman, ați avut bunătatea a mă chema, a mă primi ca pe fiul rătăcit din Evanghelie, a mă atașa de părintescul brats, a mă pune în capul seminarului...» (*ms. 5823, I, p. 210*).

Așa cum am arătat, arhimandritul Veniamin Catulescu a rămas însă remarcabil în panegirice, cum este cel rostit la Nașterea Maicii Domnului, din anul 1852, precum și în câteva cuvântări cu caracter politic, care ni-l dezvăluie că era însuflețit de patos luptător și că în întreaga-i viață a avut o conștiință neînfrântă de cetățean pe care și-a manifestat-o din plin ori de câte ori a fost nevoie.

Din mulțimea cuvântărilor funebre, unde întîlnim multe platitudini, cea rostită la înmormîntarea lui Anton Pann are o deosebită valoare prin afirmațiile judicioase față de rolul acestuia în promovarea muzicii psaltice, cît și mai ales față de acțiunea de valorificare a folclorului nostru.

De o valoare restrînsă și inegală, predicile și cuvîntările arhimandritului Veniamin Catulescu marchează, o etapă importantă în istoria omileticii românești de la jumătatea secolului al XIX-lea, mai ales dacă reținem că ele provin de la un autodidact în teologie.

Pr. GABRIEL COCORA¹

ANEXE

1. *Cuvînt rostit la Nașterea Maicii Domnului, 8 septembrie 1852.*

«Cine este aceasta care se arată ca aurora, frumoasă ca luna, strălucitoare ca soarele, îngrozitoare ca armile biruinde ce merg cu steagurile filfinde?» Cîntarea cîntărilor, cap. 6 stih 9.

Multe sînt sărbătorile bisericii creștine pe care noi credincioșii le serbăm cu evlavie și veselie, ca pe unele ce ne sînt pricinuitoare de mîntuire. Frumoase și plăcute ne sînt toate zilele în care serbăm minunile și facerile de bine ce Dumnezeu a lucrat pentru mîntuirea omenirii. Astăzi însă este o zi care se poate numi cea dintîi dintre zilele în care Dumnezeu a vrut să mîngîie neamul omenesc. Astăzi este o sărbătoare care, îndrăznesc a zice, că le covîrșește pe toate: că de n-ar fi fost această zi favorabilă omenirii celelalte nu s-ar fi ivit, de n-ar fi existat această sărbătoare solemnă, celelalte sărbători nu s-ar fi înființat niciuna.

Astăzi se ivi pe orizont aurora care, înălțîndu-se pe firmament, vesti venirea strălucitorului Soare care goni întunerecul din tot universul. La ivirea acestei Aurore se miră îngerii, se îspăimîntează demonii, se bucură oamenii, întreabă în general toată natura: «Cine este aceasta care se ivește ca aurora?»

Această Auroră este prunca iubită de părintele ceresc, pentru că răsări ca crinul între spinii păcatelor în văile pămîntene «Ca crinul între spinii, zice Dumnezeu în Cîntarea Cîntărilor, așa este iubita mea între fecioare. O! Cît este de frumoasă iubita mea și prihană nu este pentru tine».

Această Auroră este prunca a cărei frumusețe, sfințenie, minie și putere, ca să i le descrie după cuviință, se întunecă în mîntea cea mai presus de ceruri, retorii și poeții cei mai elocvenți, cînd vor s-o laude, rămîn fără cuvînt ca niște pești fără glas.

Cum dar să nu se mire îngerii cînd o văd ivîndu-se ca Aurora din văile pămîntene, mai frumoasă decît luna și mai strălucitoare decît soarele?

Cum să nu se îngrozească demonii cînd o simt că este mai îngrozitoare decît armile biruitoare? Cum să nu se bucure oamenii cînd știu că o pruncă cu atîtea merite și talente mai presus de fire a odrăslit din sinul lor?

Cum să n-o iubească părintele ceresc, cînd numai pe dînsa unica o vede răsărînd din spinii pămîntului, frumoasă și fără prihană ca un crin?

Ei bine! dar cine este această Auroră care se ivește așa de frumoasă, iubită, măreață și puternică?

Este floarea toiagului celui uscat, zice Aaron;

Este rugul cel nears de focul Dumnezeirii, vestește Moisi.

Este lina pe care s-a pogorit nesimțit cereasca rouă, arată Ghedeon.

Este palatul pe care înțelepciunea lui Dumnezeu l-a zidit pe șapte stîpi, cîntă Solomon.

Este norul cel ușor pe care s-a odihnit Domnul, este fica a căreia frumusețe o pofti împăratul ceresc și căreia fata Tirului, împărăteasa Sava, fetele împărăților și toți bogatii noroadelor, viind se vor închina feței ei cu daruri, psalmodiază David;

Este așteptarea neamurilor, prevestirea proorocilor, lauda apostolilor, bucuria mucenicilor, mărirea ingerilor, cîntă biserica.

Aceasta este prunca aceea care o să nască pe Emanuil, strigă marele versificator Isaia;

Este semnul cel mare ce s-a văzut pe cer în Apocalips: femeia îmbrăcată ca soarele, șezînd pe lună și încoronată cu stele;

Este strănepoata căzutului Adam și strămoașei Eva, care se nascu astăzi cu preaslăvire și mai presus de fire din bătrînul și dreptul Ioachim și din stearpa Ana;

Este prunca Maria, care se ivi din coapsele lor, ca aurora dimineții, mai frumoasă decît luna, mai strălucitoare decît soarele și mai grozavă decît armile biruitoare;

Este fecioara, zic, care re pricinui stălcuita serbare de astăzi.

Feciorească, da, este sărbătoarea, fecioare serbați! A maicii lui Dumnezeu este mărirea; maici cîntați imnurile de mîrire! A Dumnezeștilor părinți este bucuria, părinți bucurați-vă! A toată lumea este veselia, toate cele din lume, împreună veselîți-vă. Toate ierarhiile cerești purtătoare de strălucire și toate privilegiatorii raiului astăzi cu neadormite versuri cîntați nașterea prunței fecioarei Maria!

Munți săltați ca berbecii și dealuri săriți ca mieii oilor!

Copaci, bateți cu ramurile și flori binemirosoare îmbălsămați atmosfera! Riuri, oprîți-vă repeziciunea și izvoare încetați din curs întru mărirea ficei lui Dumnezeu, cea ce se naște astăzi, ca Aurora ce se ivește din văile Carmilului și din munții Libanului!

Veselește-te, bătrînule Ioachim, și tu neroditoare Ana; ștergeți-vă lacrămile, aruncați doliul sterpăciunii, însoțiți toată natura ceea ce se bucură de Aurora, ce se ivește din coapsele voastre, carea este mai frumoasă decît luna și mai strălucitoare decît soarele!

Astăzi Eva, străbuna neamului omenesc, saltă văzînd împlinită zisa creatorului că sămînța muerei va zdrobi capul diavolului care i-a pricinuit pierderea Edenului și îndoita moarte».

Astăzi cetele proorocilor se odihnesc văzînd desăvîrșită cele prezise de ei prin insuflarea Sfîntului Duh.

Astăzi David își pregătește harfa prin care vestește lumii că mărirea ficei împăratului ceresc este înfășurată și împodobită cu ghirlande de aur, împletite cu strălucirea Dumnezeirii.

Astăzi, Ioachim și Ana se înfățișează cu curaj la altarul nemuririi, și-si depun sacrificiul cu bucurie fără a mai fi de faima nației și disprețul preoților pentru nodire.

Astăzi și noi credincioșii în acest templu Dumnezeesc să înălțăm imnuri de veselie, văzînd ivindu-se din cea stearpă Aurora ce se înalță mai presus de ceruri, văzînd născîndu-se prunca prin care greșeala strămoașei Evei se iartă, raiul se deschide și heruvimul păzitor cu sabia de văpaie se depărtează de la poarta lui; văzînd, zic, născîndu-se fecioara prin care iadul se sfîrîmă, blestemul se pierde și neamul omenesc se ridică din cumplita cădere!

Fecioare, împletind cununi și întocmind coruri, însoțiți pe Mariam și pe ficele Ierusalimului și, viind, înconjuțați pe prunca fecioara ce s-a născut astăzi.

Maici! întovărășiți-vă cu maica fecioara și întrunindu-vă glasurile, înălțați inimi de laudă ficei împăratului mării!

Stepe! lepedînd întristarea nerodirii, dați mîna cu prorocirea Anei și cîntați împreună: Cea stearpă a născut șapte și cea mult roditoare întru fii a slăbit.

Părinți! apropiați-vă de Ioachim și ziceți împreună împăratului ceresc: Bine-cuvîntat ești Doamne, cel ce dă rugăciunea celui ce se roagă și binecuvîntează anii dreptului.

Săraci! nu mai plîngeți, ci, împreunîndu-vă, cîntați: Voi ridica de la pămînt pe cel lipsit și din gunoiu școală pe cel sărac.

Tineri! însoțiți pe tinerii din Babilon și înălțînd glasurile, lăudați pe Dumnezeu, zicînd: Bine ești cuvîntat Doamne, Dumnezeul părinților noștrii, lădat și preaslăvit este numele tău în veci.

Bătrîni! lepădînd slăbiciunea bătrîneței, cîntați împreună: Să nu se laude cel puternic întru puterea sa, că Domnul slab va face pe protivnicul său.

Preoți și Arhieri! însoțiți pe Moisi și pe Aaron și cîntați împreună: Să cîntăm Domnului că cu mărire s-a proslăvit, acesta este Dumnezeuul nostru și-l vom proslăvi pe el, Dumnezeul părinților noștrii și lui vom înălța pre el; acesta este Dumnezeuul nostru, care ne dă ajutor și acoperămînt spre mîntuire pe prunca Maria, carea se ivește ca Aurora, mai frumoasă decît luna, mai strălucitoare decît soarele și mai îngrozitoare decît armile cele biruitoare.

Veniți, zic, și voi, frați creștini, cîți bucuria și veselia sărbătorii de astăzi a nașterii Născătoarei de Dumnezeu ne-a adunat acum în această măreață biserică, înălțînd mîinile și inimile către icoana fecioarei și întrunînd glasurile să-l rostim rugăciuni de laudă după putere, zicînd:

Bucură-te lumina nouă a mîntuirii oamenilor, auroră a darului, apunerea păcatului;

Bucură-te înțaiia strălucire a soarelui gîndit, raza întiiu născută a fericitei zile, nepătăta oglindă a Sfințeniei și a fecioarei și înfricoșată minune a atotputericiei lui Dumnezeu;

Bucură-te împlinirea doritei nădejdi a patriarhilor și a prorocilor ceea ce o rază din înghețatele inimi ale născătorilor tăi, născută din pîntec neroditor, mai întii ai văzut lumina fericirii decît a soarelui;

Bucură-te, ceea ce ai fost mai întai locuitoare a cerului cu sufletul și apoi a pămîntului cu trupul, ceea ce ai fost mai întii fica cerescului Părinte și apoi a lui Ioachim și a Anei;

Bucură-te, ceea ce te naști ca Aurora împodobită cu florile cereștilor virtuți, crești ca soarele, incununată cu razele Dumnezeescului dar și viețuiești ca finicele, singura minune a naturii între născuții de femei.

Primește, o, prea sfîntă pruncă, felul inimei noastre cu care astăzi stăm în Casa Dumnezeirii adunați spre serbarea sfintei tale nașteri.

Ca Aurora ce te ivești pe tîria cerului, mai frumoasă decît luna și mai strălucitoare decît soarele, luminează inimile noastre ca să putem umbla fără zăcînire pe drumul virtuții. Ca îngrozitoare mai mult decît armile biruitoare, apără patria noastră de ori ce nenorocire și calamitate și dă putere spre a face binele binecredinciosului nostru Domn și Prea Sfințitului nostru Arhipăstor.

Așa prea sfîntă pruncă, auzi-ne rugăciunea și primește-ne smerita laudă, ca în veacuri nenumărate, în ziua nașterii tale să strigăm creștinii cu veselie;

Aceasta ce se ivește ca Aurora, frumoasă ca luna și îngrozitoare ca armile biruitoare, este patroana neamului omenesc, împărăteasa cerului și a pămîntului, mîngîierea scribiților, protectricea nenorocitelor, mîntuirea păcătoșilor este maica Dumnezeului nostru, cu care împreună să-ți înălțăm mărire, cînte și închinăciune în veci nesfîrșiți, Amin. (*Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România*, ms. 5823, I, f. 30 r — 33 v).

2. Cuvînt rostit la înmormîntarea lui Anton Pann²

«Lăudă suflete al meu pre Domnul; lăuda-voi pre Domnul în viața mea; cînta-voi Dumnezeuului meu pînă ce voi fi».

Dumnezeu, ființă supremă și creatorul ființelor, de sine este lăudat și cîntat pentru că ori unde ne aruncăm ochii vedem obiectele care-l laudă și-l cîntă, i se supune, îl ascultă, se ține și vestesc nemărginita lui putere, înțelepciune, bunătațe și nemărginire. Toate, zic, îl cunosc și nu-și ies niciodată din legile lui cele neștrămutate. Numai omul nebun nu i se supune, nu-l laudă, îi calcă legile și-l nesocotește. De aceea, proorocul David zice: «zis-a cel nebun întru inima sa că nu este Dumnezeu».

Pentru ce oare omul ajunge în această nebulie? Pentru că nu se gîndește că toate bunătățile ce-l înconjoară și mărire și avere și ranguri și sănătate și altele îi sunt date de la Dumnezeu. De aceea și Dumnezeu îl aduce în extremitățile nenorocirii, în degradarea dobitoacelor precum zice acelaș prooroc: «Omul în cinste fiind n-a cunoscut alăturatu-s-au cu dobitoacele fără de minte și s-au asemănat lor». În vreme ce aceia care-l cunosc i se supun, îl laudă și-l cîntă în toată viața lor, îi învrednicește de toată liniștea conștiinței pe pămînt și după moarte îi primește în sinul fericirii sale ca pe niște fii ai săi și face ca și națiile viitoare să-i laude și să-i cînte și pre dinșii, ca cum n-ar fi fost din ființele ordinare umane, ci ceva mai presus, precum chiar acest prooroc îi cîntă și-i laudă zicînd: «Dumnezeii sînteți și fii ai celui Prea înalt toți».

De aceea, fraților, suntem datori să zicem către sufletul nostru: «laudă suflete al meu pre Domnul», să zicem totdeauna a fi recunoscător către Dumnezeu pentru toate facerile sale de bine ce ni le dă în fiecare moment și sufletul nostru să primească această consultație a voinței noastre și să ne răspundă cu mulțumire. «Voi lăuda pre Domnul în viața mea, voi cînta Domnului meu pînă ce voi fi».

Așa au făcut toți bărbații cei buni și care s-au temut de Dumnezeu și au cunoscut facerile lui de bine și ei numai au lăudat și au cîntat pe Dumnezeu, ci au și scris acele laude și cîntări, îndemnînd pe toți urmașii lor a-i imita în cele frumoase și plăcute lui Dumnezeu.

Unul din acei bărbați cari cu toată inima i-a plăcut a lăuda pe Dumnezeu și a-i cînta în toată viața, unul, zic, din aceia a cărui limbă era ca trestia, scriitorul ce scrie degrab și împodobit cu frumusețea în cele ce se reducea spre lauda și cîntarea lui Dumnezeu;

Unul din aceia care pe lingă datoria către Dumnezeu n-a uitat și datoria către aproapele său și către patria sa, unul zic, din acei bărbați care și-a cunoscut datorita ce se cuvine lui Dumnezeu și ce se cuvine Cezarului, a fost și vrednicul de laudă și neuitată pomenire, fericitul psalt și poet Anton Pann, ce astăzi ca fiecare om, plătindu-și fireasca datorie, se aduce înconjurat de toți amicii lui la locașul de veci.

În adevăr amar este acest pahar, dureroasă este această despărțire pentru tot omul.

Fie omul de clasa cea mai de jos tot trebuie să se găsească cineva care să sufere pentru pierderea lui, dacă nu mai mulți, dar cel puțin o mămă, un frate, un fiu, o soție sau o inimă creștină și compătimitoare.

Dar acest pahar este mult mai simțitor cînd prietenii pierd un prieten sincer, cînd soția pierde un soț scump, cînd statul și patria pierde un bărbat de care aveau trebuință. Într-adevăr, nu voi să minț și zic ca statul a pierdut un bărbat care ar fi putut face mintuirea și fericirea lui, ci biserica română a pierdut pe cel dintîi și unicul ei bărbat care se împodobise cu scrierile și cîntările bisericesti.

2. Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, ms. 5823, II, p. 323—325; Victor Papacostea și Mihail Regleanu, *Seminarul Central*, București, 1938, p. 304—307.

Aceste n-o poate tăgădui nimeni din cîți sînt slujitori Altarului lui Dumnezeu și l-e e drag a lăuda și a cînta lui Dumnezeu în viața lor, că negreșit pe compozițiile și scrierile acestui răposat cînta și vor lăuda pe Dumnezeu în viața lor.

Și n-a fost destul c-a împodobit și a îmbogățit biserica română de cîntări bisericești, ci prin scrierile și poemele sale a făcut să aibă mulțumire tot Românul de clasa cea mai de jos, încît să ațîțe gustul și curiozitatea tuturilor spre citire; căci dacă autorii și poeții cei sublimi sînt vrednici de lăudat, sînt însă numai pentru cei literați, în vreme ce răposatul nostru prieten a fost pentru tot poporul român, căci nimeni n-a cîntat prin versuri toate anecdotele, proverbele și fabulele române decît numai el singur. Cine nu știe că a slujit în patria noastră bisericii în multe împrejurări, prin talentul artei sale, a fost cîntăreț la mai multe biserici, profesor la seminarul sfintei mitropolii, a făcut mulți cîntăreți, nu numai aici, ci în Transilvania, frații noștri Români se laudă cu cîntările și cîntăreții formați de dînsul.

Drept aceia, fraților, cîți l-am cunoscut și îi am avut amicia, să credem că biserica Română a pierdut pe cel mai distins cîntăreț și care s-a ostenit mai mult decît toți, pentru podoaba bisericii și luminarea Românilor în specialitatea muncii bisericești și dacă ostenele și zelul său au fost cunoscute sau nu de cine a trebuit să se cunoască, nu știu, el însă își va afla în ceruri de la cel drept răsplătitor, plata ostenelelor sale.

Și noi cel puțin să fim recunoscători ai amicieii lui și al meritului, pentru care cu părere de rău, să-l însoțim pînă la mormînt și să păstrăm suvenirul amicieii lui și oricînd ne vom îndulci de compozițiile lui, precum și în ceasul acesta, să-i zicem: Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească împreună cu toți cîntăreții bisericești, cu Damaschin, cu Cucuzel, cu Cozma și cu alții.

«Veșnica lui pomenire», (ms. 5823, II, f. 323—325, Victor Papacostea și Mihail Regleanu, *Seminarul Central, București, 1938, p. 304—307*).

3. Cuvînt rostit la înmormîntarea psaltului Dobrică Tîntăveanu.

«Cînta-voi Domnului în viața mea, cînta-voi Dumnezeu-lui meu pînă ce voi fi».

Tot creștinul în adevăr, laudă și binecuvîntează pe Dumnezeu creatorul său, care i-a dat ființa, l-a înzestrat cu talente minunate și cu voie liberă, i-a nlesnit toate bucuriile și frumusețile naturii ca să se bucure de dînsule, l-a făcut stăpîn, și împărat peste tot ce este sub cer, precum zice David: «Mîcșoratu-l-ai pre el cu puțin oarece decît îngerii, toate le-ai supus sub picioarele lui», tot creștinul, zic, și în general tot omul, laudă și mărește pe făcătorul său; dar nu ca acela a căruia misie este a stării neconținut în templul Dumnezeirei; nu ca acela care s-a consacrat pe sine din pruncie a sluji lui Dumnezeu; ca Asaf, marele cîntăreț, care cînta înaintea sicriului mărturiei, precum zice în cartea Neemie: Asaf din început, întiul cîntăreților, a fost rînduit spre cîntarea și lauda lui Dumnezeu.

Orice creștin se duce la biserică odată sau de două ori pe săptămînă, ca să laude pe Dumnezeu în biserică. În vreme ce acela a căruia misie este a sluji templului, nu o dată, nu de zece ori pe săptămînă cîntă, laudă și mărește pe făcătorul său, ci în toate zilele și în toate ceasurile, precum zice David: «Seara și dimineața și amiază și, spune-voi și voi vesti, cînta-voi și voi lăuda numele tău Prea înalt și de șapte ori în zi te voi lăuda Doamne!

Unul din cei ce și-a ales misia a lăuda pe Dumnezeu și care și-a consacrat viața întru a cînta și a binecuvînta pe făcătorul său prin imnuri sfinte și dumnezești, unul zic, din cei ce s-a făgăduit să cînte Domnului în toată viața, să cînte Dumnezeului său pînă ce va fi, a fost și răposatul cîntăreț a lui Dumnezeu, Dobrică Tîntăveanu, ce astăzi îl vedem înaintea noastră lungit pe patul morții și care fu chemat de boală timp de mai multe luni.

El, din mica sa copilărie și pînă eri, nu s-a depărtat de casa lui Dumnezeu, în care cînta, lăuda și binecuvînta pe Făcătorul său, prin dulcele și armonioasele

lui inuri și cîntări. Dar n-a fost destul pentru dînsul numai aceasta: el s-a silit pînă în momentul ducerii lui de la noi a împărtășii și altora talentul său. Cinci ani a fost profesor de muzică la seminarul Sfintei Mitropolii, chiar de la înființarea lui; după aceea unsprezece ani la seminarul sfintei Episcopii de la Buzău; deosebit de aceasta, totdeauna n-a încetat a fi învățător de arta sa și în particular, precum și aci la marea biserică Domnița Bălașa, în post de cîntăreț în dreapta, se ocupa și cu învățătura a 12 copii.

Dar, precum marele cîntăreț Asaf, Psalmodistul David, Ioan Damaschin, Ioan Cucuzel, Roman cîntărețul și alți mulți, cari pe lingă misia lor de a lăuda pe Dumnezeu prin dulcele lor cîntări, au fost și bărbați sfinți n-au putut să scape a nu plăti obștescul tribut al morții. Asemenea și răposatul acesta, deși cîntăreț al lui Dumnezeu din mica sa copilărie, deși abia în vîrsta de 40 de ani, deși din ostenele sale îngrija de trebuințioasele iubitei sale soții, de o soacră bătrînă și două fice ale ei, nu putu a se da în lături a nu plăti același tribut obștesc, pe care-l plătește și săracii și bogații și împărați și robi și sfinți și păcătoși.

Astăzi, dar se despărți de iubita sa soție, de celelalte ființe care-l credeau de singura lor speranță și mîngiere pe pămînt; se despărți de iubirii și sincerii lui amici, lăsîndu-i pe toți pătrunși de intristare pentru pierderea unui amic bun și cîntăreț din cei mai cunoscuți între Români.

Nu rămîne alta a face, o, tristă și jalnică soție și voi o, prieteni iubiți, decît să vă mîngiați și să vă ștergeți lacrămile pentru pierderea lui, căci ca slujitor și cîntăreț al lui Dumnezeu din mica sa copilărie și pînă ieri, Hristos îl va odihni, împreună cu toți dreptii cei de o profesie cu dînsul, în locașurile cerești. Iar noi toți, cîți ne-am adunat la înmormîntarea lui, împreună cu rugăciunile preoților, să-i zicem cu toții: «Dumnezeu să-l odihnească și să-l ierte. Veșnica lui pomețire». (ms. 5823, II, f.357—358).

4. Cuvînt rostît la înmormîntarea preotului Gheorghe, tatăl P. S. Inocentie Chițuleșcu, episcopul Buzăului, biserica Popa Tatu, 1853, noiembrie 16.

Frați creștini! Duhul lui Dumnezeu, prin gura prea înțeleptului Sirah zice: Teme-te de Domnul și cinstește pe preot». Mulți din dragostea voastră care astăzi la această tristă ceremonie v-ați adunat, sunteți care cunoașteți scripturile și mai mulți care nu le cunoașteți. Toți însă cred că aveți în inimă acel deget al lui Dumnezeu care vă arată și vă dictează de a vă teme de Dumnezeu și de a cinsti pe preot. Toți, zic, vă temeți de Dumnezeu, căci cunoașteți că el este creatorul totului și părintele nostru, care ne dă tot ce ne trebuie pentru existența trupului și mîntuirea sufletului și prin urmare și credem că și nenorocirile de la dînsul ne vin ca niște mîngieri sau ca niște dojeni părintești și trebuie să le primim cu mulțumire. Toți iarăși cred că cinstiți pe preot, căci-l cunoaștem că este un al doilea părinte al nostru duhovnicesc. mijlocitor între om și Dumnezeu, a căruia misie este foarte grea și vrednicia foarte înaltă, el ne primește din leagăn. ne duce pe duhovniceștele lui brațe pe tot drumul vieții și ne conduce prin sfintele lui rugăciuni și jertfe pînă în veșnicie. crez, zic, în scurt, că omul, și mai virtos tot creștinul deși nu știe scripturile, dar îndeplinește aceste două porunci, adică: de a te teme de Dumnezeu și de a cinsti pe preot.

Eu însă acum, viu nu ca să învăț scriptura, nu ca să vă predic temerea lui Dumnezeu, nici să vă sfătuiesc cinstirea de preot, nici să laud virtuțile răposatului preot ce stă înaintea noastră care a slujit acestui altar al lui Dumnezeu mai 40 de ani, ci voi să vă spu că memoria suferințelor mari enori ne face să le plătim chiar în viața noastră.

Vedeți pe răposatul preot Gheorghe, îl știți mai bine decît mine, îi cunoașteți suferințele mai cu de-amănuntul decît mine. Știți că a petrecut între voi, ca părinte al vostru duhovnicesc, ca slujitor al lui Dumnezeu și ca prieten bun. a trăit, zic, în această enorie mai o jumătate de veac, unde și-a consumat și tinerețe și

bătrînețe, chiar bătrînețea, prin urmare, crez, că astăzi nu e niciunul care să aibă ceva asupra-i, că a suferit din parte-i vre-o nedreptate.

Astăzi dar se despărți de toți dîndu-și obștescul sfîrșit, plăți datoria firei și plăți scump; o plăți aducîndu-și aminte că chiar astăzi cu cinci ani mai înainte și-a înmormîntat pe scumpa sa soție și mai înainte cu puțin pe draga sa fică. Poate că ar fi băut chiar de atunci acest amar pahar, dacă dorul iubitorului și unicului său fiu ce se afla în străinătate l-a părăsit, ca viind să-i arate ranele inimii sale pricinuite prin moartea soției și a ficei, să-i arate țărîna maicii și iubitei sale surioare. Dragostea sa cea părintească l-a făcut să trăiască o viață plină de dureri, și iarăși plină de mulțumire primindu-și pe iubitul fiu de care era respectat și îngrijit în bătrînețele sale cele pline de străinătate. Astăzi însă memoria suferințelor lui l-a făcut să biruiască și dragostea fiului și, lăsînd lumea, să se ducă la scumpa lui soție și fică. Drept aceea toți să-i sărutăm binecuvîntătoarele mîini, să ne luăm cel din urmă adio, iar mai virtos o! voi preoți și conslujitori ai lui, luați-vă și iertare, căci cu voi a fost legat mai de aproape, între care, poate ca oameni, o fi urmat vre-o dată și cîte o mică nemulțumire sau supărare, acum este momentul veșnicei despărțiri; prin urmare iertați și veți fi iertați. Apoi întorcîndu-ne către iubitul și mult streinul său fiu, să împlinim acea datorie umană, mîngîindu-l și ușurîndu-i durerea și întristarea.

Amice, colegule și frate— Neinvitat de nimeni, nerugat nici chiar de tine, astăzi, în momentul cel mai dureros al vieții sale, cînd inima ta este pătrunsă de dureri și amortită de întristare mai mult decît totdeauna, măcar că și altădată ai mai gustat din acest pahar al acestei suferințe mai virtos cînd te aflai în streinătate, unde ca o albină înțeleaptă îți adunai mierea cunoștinței și a moralității, auzind că ai pierdut și mamă și soră, dar astăzi durerea ta este mult mai simțitoare, pierzînd pe venerabilul tău tată, care-ți reînvie durerea pierderii maicii și a surorii. Atunci te-ai întristat destul, ai vărsat torente de lacrimi, dar tot mai aveai o scînteie de mîngiere, știind că ți-a rămas bătrînul tată, care te iubea mult.

Astăzi, însă-l pierduși și pe dinsul, singura ta mîngiere, singura ta rudenie. Astăzi rămăseși cu totul strein, tu azi nu mai ai nici tată, nici mamă, nici frați, nici surori!

Ah! ce durere pentru inima ta și ce întristare pentru cei ce te cunosc. Crede însă, scumpe amice, că tu nu ești strein, căci deși în adevăr, ai pierdut tot și tată și mamă și frate, dar cu inima ta cea blîndă, cu sufletul tău cel dulce, cu caracterul tău cel statornic, cu amicia ta cea sinceră, cu purtarea ta cea cinstită ai atras amorul multora, ți-ai făcut în amicii tăi cei buni și tată și mamă și frați. Prin urmare mîngie-te de întristare; asvîrlă desnădejdea și șterge-ți lacrimile; mai virtos că tu ți-ai iubit părinții, i-ai respectat și ai îngrijit de bătrînețele lor. Crede că aceasta este o mare binecuvîntare a cerului pentru tine și o mare fericire pentru bătrînul tău tată, căci te-ai invrednicit să îngrijești de înmormîntarea lui.

Mîngie-te, mîngie-te, iubite amice și frați, Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească împreună cu cei ce i-a iubit și i-a pierdut.

Veșnica lui pomenire (ms. 5823, II, f. 245 r—247).

SCULPTURA ÎN LEMN BISERICESCĂ ÎN ȚĂRILE ROMÂNE

Sculptura în lemn — xilografia — este un desemn în relief care reproduce în mod plastic o figură, o imagine, o idee sau un sentiment. Acest meșteșug a fost cel mai vechi mijloc de a ilustra sau de a reproduce un text, chiar înainte de invenția caracterelor mobile din lemn, de către inventatorul tiparului Johannes Gutenberg, care în întovărășire cu alți doi tipărește prima carte din lume — Biblia latină.

«Xilografia sau sculptura în lemn era deja practică la mai multe popoare, fie pentru a reproduce imagini, fie pentru a imprima cărți cu textul săpat în lemn»¹. Pentru această îndeletnicire — sculptura în lemn — s-a folosit ca material esență lemnoasă: bradul, plopul, aninul, etc. Cu timpul însă s-a constatat că aceste esențe erau prea slabe și nu rezistau la imprimarea cărților decît la un tiraj redus.

Pentru a se putea obține însă un tiraj cu randament mărit s-au întrebuițat alte esențe lemnoase, mult mai tari și mult mai rezistente, cum au fost: părul, mărul, cireșul și mai ales buxus, esențe care au ținut locul, pentru imprimat, pînă în momentul cînd a apărut gravura în metal. Ca unelte folosite pentru sculptura în lemn s-au întrebuițat, printre altele: cuțitul, dalta, buriul și buceardaua.

Arta gravurii în lemn, a luat locul migăloaselor și frumoaselor miniaturi care, timp îndelungat au făcut fala manuscriselor, atît la noi cît și în alte țări.

Sculptura în lemn și-a făcut apariția în continentul european, prima dată, în Germania, și în Italia, în Veneția, orașul frumoaselor palate, biserici, muzee de pictură și sculptură, oraș în care a strălucit, peste veacuri arta imprimeriei și a artelor plastice. În aceste părți ale continentului au apărut cele mai vechi și mai frumoase gravuri în lemn.

1. Virgil Molin. *Xilografia, în Almanahul Graficei Române*, Craiova. 1927. p. 155—167.

Cu timpul sculptura în lemn a pătruns și la noi. Ea s-a dezvoltat la început, în Muntenia și Moldova pentru că aici «clericii și în special călugării sînt cei dintii dascăli ai poporului cei dintii luminători și cu cuvîntul și cu pana»². Dar mînăstirile noastre, nu au fost numai un îndreptar de viață culturală ci și «pepinierile în care se formaseră vlădicii noștri cărturarii, pisarii, zugravii, sculptorii, tipografii...»³.

În Muntenia și Moldova cele dintii tipografii, au aparținut domniei adică Statului, ele «se numeau domnești, pentru că erau aduse și întreținute cu cheltuiala Statului, iar cu supravegherea lor erau însărcinați mitropoliții, ca la Iași, Tîrgoviște și București; episcopi, ca la Buzău și Rîmnicul-Vîlcii sau alte fețe bisericești ca la Snagov și Mînăstirea Neamțului.

Acesta este motivul pentru care găsim toate tipografiile noastre din trecut instalate prin lăcașurile mînăstirilor sau reședințele episcopale sau mitropolitane»⁴.

Cele mai vechi tipărituri în țara noastră ilustrate cu gravuri în lemn sînt cele trei cărți ieșite de sub teascurile tipografiei ieromonahului Macarie: Liturghierul slavonesc, tipărit la Tîrgoviște, în anul 1508, început sub domnia lui Radu cel Mare și terminat sub domnia lui Mihnea cel Rău.

Acest liturghier «are o mare bogăție de vignete ornamentale, precum și inițialele ornate pentru aproape toate literele alfabetului cirilic»⁵.

Octoihul, tipărit la Tîrgoviște, în redacție medie bulgară, în anul 1510, care cuprinde cele opt glasuri într-un singur volum. În acest octoih rămîn numai trei frontispicii, iar literele ornate dispar aproape toate. Dispariția acestor ornamente se explică prin faptul că: «cele mai multe frontispicii și litere ornate, sculptate în lemn, s-au uzat și n-au mai putut fi folosite la tipărirea celei de a doua cărți»⁶. Acest Octoih a fost tipărit în timpul domniei lui Vlad Vodă cel Mare.

Cea de a treia tipăritură, dintre cele dintii și mai vechi cărți apărute în Țara Românească, este Tetravanghelul slavonesc, tipărit în Tîrgoviște în anul 1512, în timpul domniei lui Neagoe Basarab. Acest Tetravanghel «a servit ca model pentru Tetravanghelul tipărit la Belgradul Serbiei la 1552, iar «inițialele ornate sînt de același tip ca și cele din Liturghierul de la 1508, afară de un model nou»⁷.

Aceste trei cărți tipărite «sînt cea mai veche dovadă a inițiativei iubitorilor de cultură a domnilor Țărilor Românești într-o vreme cînd

2. George Ionescu, *Spicuri din trecutul tipografiei cu privire mai ales la tipografiile românești*, București, 1907, p. 7.

3. Athanasie Mironescu, *Istoricul Eparhiei Rîmnicului-Noului Severin*, București, 1906, p. 267.

4. George Ionescu, *Spicuri din trecutul tipografiei*, București, 1907, p. 7—8.

5. P. P. Panaitescu, *Octoihul lui Macarie (1510) și originile tipografiei în Țara Românească*, în «Biserica Ortodoxă Română», București, 1939, nr. 9—10, p. 548.

6. Idem, *op. cit.*, p. 548.

7. Ion Bîanu și Nerva Hodoș, *Din Bibliografia românească veche*, București, 1903, Tom. I (1508—1716. p. 9 și 20,

tipografia se descoperise în apus abea de o jumătate de veac și când multe țări, de pildă Rusia moscovită nu o avea încă»⁸.

Cu tipărirea Liturghierului slavonesc 1508; Octoihul — 1510 și Te-travanghelul slavonesc 1512, cele dintii tipografii din țara românească își încetează activitatea tipografică. Toate aceste tipăriri «sînt frumos împodobite cu gravuri în lemn. Frontispicii cu negru și cu roșu, ornamente împletite, flori și inițiale din împletituri tăiate după modelul celor ce, împodobeau manuscriptele minăstirilor noastre»⁹.

În ceea ce privește origina gravurilor în lemn, care au împodobit Liturghierul slavonesc, Octoihul și Te-travanghelul, s-au purtat multe discuții de către istoricii noștri. Al. Odobescu a emis teoria că acele gravuri în lemn sînt de origină venețiană. B. P. Hașdeu combate această teorie, spunînd: «Noi nu credem găsindu-le întocmai astfel înainte de tipăriturile lui Mihnea și Neagoe, în cele două evangheliare manuscripte, executate în Moldova, în anume la Minăstirea Neamțului, din ordinea lui Ștefan cel Mare, în 1492 și 1502, aflătoare astăzi, cel dintii la biblioteca Reg. din Munich și celelalte la acea imperială din Viena...

Prin urmare, chiar presupunîndu-se că aceste litere s-ar fi turnat pentru trebuința tiparului și tot încă rămîne contestat că desenul primitiv era curat românesc, luat de prin manuscriptele muntene și moldovene din secolul precedent»¹⁰.

Prof. N. Iorga, la rîndul său, dezbătînd și el originea gravurilor în lemn, de pe aceste trei tipăriri, crede că ieromonahul Macarie a imitat frontispiciile și inițialele după manuscrisele noastre din veacul al XV-lea, cu oarecare transformări: «Dungulițele ajungînd acum ca niște mlădițe mici, înnodările pierzîndu-se în tot felul de complicații, florile de scai luînd chipul unor boboci împodobiți... în această operă de imitație, el a introdus maniera largă, mlădioasă înflorită a Renașterii»¹¹.

Diaconul Coresi tipărește la Tîrgoviște, în anul 1558 Triodul Penticostar, care este cea mai voluminoasă carte din veacul al XVI-lea. Ea a fost începută în vremea lui Petrașcu Vodă și s-a terminat în timpul domniei lui Radu Vodă.

Împorțanța acestei lucrări constă «Nu în caracterele ei grosolane și neregulate, ci în inițialele, în frontispiciile și mai ales, în icoanele ei, toate săpate în lemn»¹².

Icoanele care împodobesc Triodul Penticostar tipărit de Diaconul Coresi sînt în număr de 11 și reprezintă scene biblice ca: Iisus pe Cruce; Punerea în mormînt, Învierea lui Hristos; Hristos se arată Mariei; Toma

8. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 521.

9. Gh. Racoveanu, *Gravura în lemn la Minăstirea Neamțului*, București, 1940, p. 11.

10. B. P. Hașdeu, *Un tezaur de tipo-xilografia română de pe la 1550*, în *Revista «Traian»*, București, 1869, nr. 10, p. 92 și urm.

11. N. Iorga, *Istoria Românilor în chipuri și icoane*, București, 1906, vol. III, p. 35.

12. Gh. Racoveanu, *op. cit.*, p. 11.

pipăie coasta Mintuitorului; Vindecarea Slăbănogului; Vindecarea Orbului; Iisus în Templu; Iisus și Samarineanca; Înălțarea Domnului și Pogorîrea Sfântului Duh.

Măiestria sculpturii pentru imprimarea celor 11 icoane și Triodul Penticostar a făcut ca aceste icoane să constituie «unice» monumente de artă, ale gravurii în lemn din xilografia românească a veacului al XVI-lea. Multe din «elementele» din aceste icoane se întîlnesc în miniaturile manuscriselor noastre din veacul al XV-lea. În ceea ce privește cine a fost gravorul care a săpat clișeele, B. P. Hașdeu susține că era român. întemeindu-se pe faptul că nu cunoștea bine limba slavonă. Lucrarea lui «Nu e nicidecum bizantină, adică silită, imobilă, încărcată ci originală românească apropiindu-se însă de cea occidentală, adică naturală, animată, simplă»¹³.

Figurile și draperiile din cele 11 icoane amintesc pe cele apusene din veacul al XV-lea. Unele aduc cu cele germane. Elementele din aceste icoane de pildă gardurile, despre care Hașdeu spune că sînt parcă fotografiate după gardurile cîmpene românești, sînt identice cu elementele din gravurile germane, din veacul al XV-lea și al XVI-lea»¹⁴.

După tipăritura lui Coresi, — Triodul Penticostar din 1558 — au venit timpuri potrivnice care au făcut ca arta gravurii în lemn pentru ilustrarea cărții să înceteze și o dată cu ea și arta tipografică. Abia spre mijlocul veacului al XVII-lea firul leagă din nou arta tipografică cu cea a sculpturii în lemn.

În timpul domniei lui Matei Basarab, sculptura în lemn a cunoscut o epocă mult mai roditoare, datorită faptului că acest evlavios domn. «iubitor de cultură», a obținut de la Petru Movilă — Mitropolitul Kievului care era de origină română, — o tipografie cu toate cele trebuincioase, în urma stăruințelor lui Meletie Macedoneanul tipograful, care era cunoscut lui Petru Movilă ca unul ce învățase în Oficina acestui prelat de la Peceresca din Kiev.

O dată cu această tipografie Petru Movilă trimise lui Matei Basarab și doi lucrători ruși: Ivan Glebcovici și Ivan Cnutovici, care tipăriseră la 1635 un Molitvenic sau Evhologhiu, numit azi Trebnic și care poate fi considerat ca prima carte ieșită din teasurile românești, din acea epocă. Vignetele din capul Molitvenicului din 1635, tipărit la Cîmpulung, comparate cu toate vignetele cărților tipărite la Govora și în urmă la Cîmpulung, are o asemănare perfectă, de trăsături și stil, desenul în alb, pe fond negru, ceea ce denotă caracteristica epocii și chiar sorginta comună a vignetelor, adică același săpător Meletie, făcînd vignetele pentru aceeași tipografie»¹⁵.

Pentru meritele sale deosebite, în arta tipografică și cultură, acest Meletie a fost ridicat de către Episcopul Rîmnicului la rangul de Egumen-Stareț, al Mînăstirii Govora, iar domnitorul Matei Basarab, prin Hrisovul

13. B. P. Hașdeu, *op. cit.*, cap. XI.

14. Gh. Racoveanu, *op. cit.*, p. 11—12.

15. George Ionescu, *Spicuiri din trecutul tipografiei*, București, 1907, p. 10.

dat în București la 6 ianuarie 1634, îl întărește ca Egumen la această minăstire spunând printre altele: «Am dăruit acestui cuvios, bărbat vrednic, Meletie Macedoneanul ca să fie Egumen în această Minăstire Govora, pînă la moartea lui...»¹⁶.

Acest Meletie cunoștea meșteșugul turnătoriei și al săpării literelor și acest al tipografiei «nu-l ținu ascuns ci-l dăruie și la cîțiva din ucenicii săi dintre care se amintește dascălul Popa Dobre, întiul tipograf din Alba-Iulia»¹⁷.

La Episcopia Buzăului, Episcopul Mitrofan, numit și Huski, adică de la Huși, a introdus primele teascuri tipografice «cu cheltuiala lui Constantin Brîncoveanu, a cărui dărnice, pentru răspîndirea culturii s-a simțit și în părțile asiatice, locuite de creștini ortodocși.

Episcopul Mitrofan era un cunoscător adînc al meșteșugului tipografiei și al săpării stampelor, meșteșug învățat la tipografia Mitropoliei din Iași, unde lucrase ca culegător, în timpul Mitropolitului Dosoftei, ajutat de ucenicii Pavel și Andrei Ursu. El venise la Iași de la Minăstirea Bisericiani.

Între anii 1688—1691 pe Mitrofan îl găsim la București tipărind cărți bisericești între care *Biblia de la 1688* și Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Mărgăritare*, la 1691 la care a lucrat ca simplu lucrător»¹⁸.

Tot la Buzău Episcopul Damaschin a tipărit *Apostolul*, pe care mai întii îl mai tipărise în anul 1683 împodobit «cu minunate ilustrații săpate în lemn». Amintim de asemenea, printre altele, *Octoiul* sau *Osmoglasnicul*, tipărit în anul 1700, al cărui titlu este încadrat de o gravură mare, cu compartimente și cu stemă.

În secolul al XVII-lea «prin gravorii ruteni — din timpul lui Matei Basarab și Vasile Lupu, începem să cunoaștem gravura occidentală germană; cu fondul negru, cu scene eșalonate pe mai multe planuri, cu motive arhitectonice antice. Gravorii din vremea aceasta nu mai sînt modești ca cei de altă dată, ei încep să-și semneze operele. Cărțile tipărite în veacul al XVII-lea se disting într-o frumoasă ornamentație. Gravorii ruteni lucrează în stil rusesc, cu perspective de clădiri cum nu se zideau la noi, planșele săpate în lemn frontispicii și figuri în stil apusean»¹⁹.

Spre sfîrșitul veacului al XVII-lea și începutul celui de-al XVIII-lea apare în țara noastră o artă a sculpturii în lemn, autohtone, superioară celei din timpul lui Matei Basarab.

În epoca lui Constantin Brîncoveanu sculptura în lemn pentru ilustrarea cărții a cunoscut o înfloritoare strălucire. De aci înainte, începe o artă independentă prin lucrările lui: Ioanichie Bacov, Antim Ivireanu, Ursul Zugravul. La București, la Snagov și Buzău, s-au tipărit cărți care au făcut mîndria tiparului românesc. Felul cum erau prezentate cu «caracterele, inițialele împodobite cu flori și cu figuri, frontispiciile, florile

16. George Ionescu, *op. cit.*, p. 11.

17, 18. George Ionescu, *Tipografia de la Episcopia Buzăului* (f. 1. f. a.), p. 199.

19. Gh. Racoveanu, *Sculptura în lemn la Minăstirea Neamțului*, București, 1940, p. 12.

de sfârșit, chenarele, învrăstările cu roșu, bunul reperaj, spațiile marginale ale spațiilor, hirtia, toate acestea se întrec în frumusețe și strălucire. Gravurile de acum nu mai sînt imitații după cele rutene. O artă independentă se plămădise»²⁰.

Arta imprimeriei, a gravurii în lemn și în aramă, în timpul lui Antim Ivireanu era în floare, pentru că el era un iscusit artist, a cărui faimă era cunoscută și peste hotare.

Despre iscusitul său simț artistic — Del Chiaro — ambasadorul venețian face mențiune în lucrarea sa, «Istoria delle moderne Rivoluzioni della Valachia» tipărită la Veneția în anul 1718, că, la Tipografia Ungro-Vlahiei a văzut în vremea conducerii ei de către Antim, gravuri în lemn și aramă, iar Antim știa să se inițieze minunat în orice fel de lucrări, în deosebi, gravuri, desene, broderii și remarcă, în același timp, că tipografia era înzestrată cu foarte frumoase caractere grecești, arabe și valahe, iar tipograful erau valahi.

Veacul al XVIII-lea se poate spune cu drept cuvînt că este veacul în care gravorii români se întrec între ei în arta sculpturii în lemn, pentru ilustrarea cărților. La începutul veacului al XIX-lea apar gravori în lemn cu Ursul Zugravul, fost ucenic al Ieromonahului Mitrofan «făcătorul de tipare», de la Bisericani; la Iași Ieremia (Marco); Grigorie (Stanovici) împreună cu Sandul (Bucureșteanul) și Simion; la Blaj Vlaicu și Ioanichie; la Rîmnic Popa Costandin și fiul său Gheorghie și Popa Constantin tipograful Rîmniceanul.

În secolul al XIX-lea mai sculptează în lemn, pe alte meleaguri: Costantie Ieromonahul la București; Sandu Tipograful la Blaj; Ioan Zugravul la Sibiu, iar Dimitrie tipograful la Rîmnic. Totuși, în acest secol, în al doilea deceniu, «gravorii Mînăstirea Neamțului domină cu autoritate cîmpul acestei arte la români»²¹.

În Mînăstirea Neamțului, pe plaiurile moldovene, arta gravurii în lemn a înnodat firul manuscriselor împodobite cu miniaturi și cu migala caligrafică. Aci se dau la iveală gravuri în lemn, unele nesemnate iar altele semnate de: Protoierei Mihail (Strilbițchi) și Policarp fiul său, Simion, Ghervasie, Teodosie, Damian și alții, care au săpat scene biblice din Noul Testament, sau portrete cum este cazul Starețului Paise de la Neamț.

Tot în acest timp, adică cu Teodosie, Ghervasie, monahii și Damianul ieromonahul de la Neamțu, putem aminti o gravură în lemn a Ieromonahului Narcis, gravură litografiată care reprezintă pe Sfîntul Cuvios Sisoe și care se află în colecția de planșe litografiate în biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, fostă proprietatea scriitorului Liviu Rebreanu, asupra cărora scriitorul Adrian Maniu a făcut un studiu introductiv²².

Gravura în lemn, la Mînăstirea Neamțului încetează în anul 1860; totuși și după această dată gravurile acelor osîrduitori s-au folosit, prin

20. Gh. Racoveanu, *op. cit.*, p. 13.

21. Gh. Racoveanu, *op. cit.*, p. 13.

22. Adrian Maniu, *La gravure sur bois en Roumanie*, Bucarest, 1929.

clیșee în lemn, fie pentru ilustrarea cărților de slujbă, fie pentru tipăritul icoanelor. Unele din aceste gravuri ale călugărilor nemțeni au fost copiate pentru clیșee zincografice care au servit mai târziu, la împodobirea cărților bisericești.

Gravorii din Minăstirea Neamțului au întrebuintat pentru arta lor lemnul de păr pe care-l aveau la îndemână și care era destul de rezistent. Pentru marile tiraje ei au mai folosit esența lemnoasă «buxus» pe care o procurau din pădurile Caucazului. Această esență a fost folosită în Europa, pentru gravura în lemn încă din secolul al XVI-lea.

Sculptura în lemn și-a dat roadele ei și în Ardeal lăsînd posterității nume înscrise pe răbojul xilografilor români. În vechiul Blaj, de care ne leagă atîtea evenimente literare și istorice, «a fost în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea o oficină de xilografi, pe care un milostiv pod de casă ne-a păstrat-o aproape întregă. Ea este așezată astăzi dimpreună cu scheletul teascului bătrîn, în sala cea mare a bibliotecii Arhiepiscopice»²³.

«Cei dintii tipografi gravori despre care știm, care au lucrat în vechia tiparniță, de la Blaj sînt: Vlaicul, Vasile Costantin, Dumitru Rîmniceanu și Mihail Betskereki. Aceștia sînt cei care îngrijesc primele tipografii blăjene»²⁴.

La numărul acestora, între anii 1750—1800, se mai adaugă încă un număr de 14 tipografi și gravori care alături de cei dintii osîrduitori, în timp de o jumătate de veac au dat 60 de tipărituri «împodobite toate cu gravuri în lemn de cea mai bună artă pămînteană. Și cărțile de la Blaj aveau multă căutare nu numai în Transilvania ci și în Principatele de acelaș grai și sînge, unde le răspîndeau negustorii din Brașov, încărcate în cară, făcînd bune afaceri și nu mai puțină apostolie națională»²⁵.

Printre cei 18 tipografi și gravori care au lucrat în tipografia de la Blaj între anii 1750—1800, apare unul cu numele «Sandul Sin Ieremia Tipograf» după cum se poate vedea în Evanghelia de la 1765, avînd următoarea însemnare: «Tipăritu-s-a în anul de la mîntuirea lumii 1765, de noi cei mai jos numiți tipografi: «Sandulu tipografulu de la Iași, Sin Ieremie tipograf» iar într-un ceaslov printre alți tipografi semnează și «Sandulu Sin Ieremia Tipografulu ot Iaș».

Foaia de titlu și cei patru evangheliști din interiorul Evangheliei de la 1765, sînt săpate toate de «Sandul» precum și foaia de titlu a apostolului din 1767, care este o «operă de vădit talent» și de înalt simț artistic bizantin» ilustrînd în 1773 a patra ediție a lucrării Polustavul.

Venind din Ardeal, «Sandul tipografulu», «aducea și măestria de gravor din școala moldoveană mai înaintată, cu linia mai fină, cu proporții deosebit îngrijite».

23. Alexandru Lupeanu Melin, *Xilografii de la Blaj, 1750—1800*, Blaj 1929, p. 7—8. 24. Idem, *op. cit.*, p. 11. 25. Idem, *op. cit.*, p. 23—24.

Biblioteca din Blaj mai păstrează încă din gravurile lui Sandu, în colecția sa, următoarele:

Sfântul Ioan evanghelistul; Plustavul — încadrarea de stil; Vos-criseniexvo, «o copie de pe Învierea Domnului din Apostolul de la Buzău 1704»²⁶.

Cu meșteșugul gravurii în lemn s-au ocupat și țărani din satul Nicula și Hășdate, din Ardeal. Unele gravuri în lemn, ale țăranilor din Nicula se găsesc în Muzeul etnografic din Cluj. Ele au fost studiate de academicianul profesor George Oprescu.

«Gravura de la Nicula și Hășdate este o creație populară», spune prof. acad. George Oprescu²⁷ și²⁸. Din acest sat, Nicula, se presupune că arta gravurii în lemn a trecut curînd la un sat de peste deal Hășdate. Că acest sat a fost «satul xilografilor, este și faptul că acolo au fost găsite vre-o 15 clișee din lemn, cu care s-au tras o parte din sutele de mii de icoane, pe hîrtie, și dacă pictura pe sticlă n-a avut aci, la un pas de Nicula, nici o înflorire aceasta se datorește probabil faptului că dezvoltarea ei a fost înăbușită de aceia a gravurii în lemn»²⁹.

De unde au învățat acești țărani meșteșugul în lemn nu se cunoaște. Documentele timpului nu vorbesc nimic despre ei. Se presupune totuși că ei au desprins acest meșteșug de la unii meșteri gravori din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea, care ar fi putut veni în pelerinaj, să vadă «Icoana făcătoare de minuni», din Nicula, sau de la meșterii din apropiatele mînăstiri moldovene, cu care cei din satul Nicula și probabil și cei din satul Hășdate aveau legături cu aceste mînăstiri nemțene, sau poate dintr-o altă parte ardeleană cum ar fi aceia a Blajului³⁰.

Printre negustorii din Ardeal, care veneau cu diferite mărfuri în țara noastră, au început să pătrundă și unele icoane care nu respectau regulile iconografiei Bisericii Ortodoxe.

Episcopul Calinic al Rîmnicului aflînd despre acest lucru, cere Mînisterului de Culte, în ianuarie 1863 să ia măsuri ca să oprească intrarea în țară a acestor neguțători, care vin din Ardeal și aduc cu ei, printre altele, spre vînzare un fel de «închipuie icoane» lucrate așa de prost, cum nu înfățișează decît caricaturi și cu atît mai mult deosebite de icoanele sfinților.

Acești neguțători aduceau și unele tablouri tot sub denumire de icoane pe care era desenat un cocoș pe care le vindeau pe la săteni «drept icoane» înșelîndu-i că este cocoșul ce a cîntat pe cînd Mîntuitorul a fost prins. Episcopul Rîmnicului auzind despre acestea cere oprirea lor deoarece prin ele «se aduce necinstirea adevăratelor chipuri ale sfinților, recunoscute de biserica noastră, imputînd evlavia către cele bisericesti,

26. Idem, *op. cit.*, p. 18—20.

27. G. Oprescu, *Arta țărănească la Români*, București, 1922 p. 69.

28. G. Oprescu, *Grafica românească în secolul al XIX-lea*, București, 1942, vol. I, p. 206.

29. Ion Mușlea, *Xilografiile țăranilor români din Ardeal*, București, 1939, p. 4.

30. Idem *op. cit.*, p. 5.

făcînd pe unii din oameni crescuți în simplitate, a se închina la cocoș drept adevăratele noastre icoane»³¹.

Dar, meșteșugul sculpturii în lemn a servit în decursul timpului nu numai la tipărirea și ilustrarea cărților sau la imprimarea icoanelor, ci și la ornamentarea sfintelor locașuri.

Acești săpători în lemn, înzestrați cu simț artistic, cu multă răbdare și mîgală și îmbrăcați cu duh de evlavie au lăsat urme adînci în arta noastră decorativă — sculptată — care din cele mai vechi timpuri au împodăbit bisericile și minăstirile de pe meleagurile țării noastre.

De la acești meșteri ai sculpturii în lemn ne-au rămas: uși împărătești și de intrare, tîmple, candelabre, sfeșnice împărătești, jețuri domnești și ariherești, iconostase, tetrapoade, porți de intrare în sfintele locașuri, cruci de mînă și troițe la răscruci de drumuri, mergînd pînă la cel mai mic obiect necesar cultului «Pristornicul» cu pecete în formă de cruce, sau «pistornicul» cum îl numește creștinul cînd îl folosește la facerea prescurilor.

Nu însă toate aceste obiecte de cult, sculptate în lemn, au fost păstrate pînă în zilele noastre. Unele s-au distrus de vreme, altele din cauza nepăstrării oamenilor, sau altele prin înlocuirea lor cu altele de metale, cum au fost de pildă uși de la intrare în biserică. Unele au fost «înlăturate ca niște bucăți de lemn mîncate de cari și netrebnice, în locul cărora ctitorii și epitropii au avut mîndria de a pune uricioase table de fier, împodobite cu inițialele acelora care le-au plătit»³².

Totuși, în ciuda vremurilor trecute, biserica noastră se poate mîndri cu obiecte bisericesti sculptate în lemn, păstrate azi prin Biserici și Mînăstiri, prin Muzeele orașelor sau ale Mînăstirilor.

Nu voi însera, în acest articol, un catalog al obiectelor de artă bisericască, sculptate în lemn, păstrate pînă în zilele noastre ci voi arăta în treacăt cîteva din ele care reprezintă o deosebită valoare și prețuire artistică. Ca vechime și valoare artistică, menționez mai întîi ușile împărătești: de la Mînăstirea Snagov și Cotmeana.

Ușa împărătească de la Biserica Snagov, afirmă Academicianul Prof. George Oprescu, că «este fără îndoială, una din operele cele mai de preț ale sculpturii noastre vechi, superioară ca execuție și sub raportul realismului oricărei picturi bisericesti contemporane, într-un relief viguros, personagiile au atitudini nobile și mișcări firești, observate cu mare atenție.

Meșterul necunoscut-care ne-a lăsat-o era și un înzestrat sculptor animalier. Căii pe care călătoresc sfinții din registrul de jos, au mersul și înfățișarea unor animale vii la care structura și detaliul anatomic sînt urmărite cu fidelitate. Ușa Bisericii de la Snagov — este — împărțită în trei registre; aci întîlnim, în partea de sus, aceeași scenă a Buneivestiri, ca și la ușa de la Cotmeana, în care de astă dată apare nu numai

31. Emil Vîrtosu, *Trei gravuri în lemn cu temă religioasă*, București, 1938, p. 4 (cele trei gravuri din această lucrare sînt: Sfîntul Nicolae, cocoșul care a cîntat pe cînd Mîntuitorul a fost prins și Sfîntul Gheorghe Nou din Ianina).

32. N. Iorga, *Istoria Românilor în chipuri și icoane*, București, 1906, vol. 3, p. 63.

Îngerul și Fecioara, dar și, pe lângă fiecare din aceștia, câte un personaj, cu coroană și nimb, desfășurînd filactere, adică suluri de pergament, ceea ce ne face să credem că este vorba de doi profeți. Se ivesc și unele elemente de prezentare a mediului, fragmente de arhitectură, arbori stilizați, un vas cu crini, simbolizînd nevinovăția Fecioarei întocmai ca în picturile cu același subiect din acea vreme.

Urmează apoi un registru mijlociu, cu patru sfinți, în atitudini ceva mai rigide, și, în partea de jos, doi sfinți militari, Gheorghe și Procopie. Aceștia din urmă sînt amîndoi călări, primul străpungînd cu lancea balaurul, cel de al doilea, pășind pe un cîmp înflorit cu o flamură în mînă»³³.

Profesorul C. C. Giurescu, scriînd despre importanța ușii de la Cotmenea, afirmă că ea ar fi primul obiect sculptat care ni s-a păstrat în Țara Românească. Cele două canaturi sînt acoperite aproape în întregime de o sculptură fină, reprezentînd șase rînduri, dispuse longitudinal de crengi cu frunze. În partea superioară e înfățișată Bunavestire, de o parte Arhanghelul Gavriil de partea cealaltă Fecioara Maria. Inscricția scurtă, — lămurind această scenă, e în limba slavă. Foarte veche din secolul al XV-lea³⁴.

Ma' menționează în continuare Prof. C. C. Giurescu ca vechime ușa Bisericii de la Mînăstirea Cobia din veacul al XVI-lea și ușa de la Biserica Mînăstirii Tazlău.

Virgil N. Drăghiceanu descrie în catalogul Colecțiilor Comisiei Monumentelor Istorice, publicat în București, în anul 1913, ușile împărătești de la Mînăstirea Bistrița și cele de la Mitropolia Tîrgoviște. «Cine vrea să-și dea seama de bogăția și de puterea acestui lucru de sculptură ornamentală spune Prof. N. Iorga că poate găsi o frumoasă dovadă despre dînsul în ușa de intrare a Bisericii Colțea din București, făcută la începutul veacului al XVIII-lea cu șerpuirile sale de flori și cu cele patru tipuri energice, ale evangheliștilor din colțuri. Ușa de la Colțea este o adevărată filigramă în lemn»³⁵.

Del Chiaro, ambasadorul venețian, în scrierile sale, vorbește despre Mitropolitul Antim Ivireanul că era un om înzestrat de daruri așa de mari, știind să facă într-un chip minunat orice fel de lucru de mînă. Am văzut spune el: «săpături în lemn și de aramă». Alexandru Odobescu ne mărturisește și el că Antim era «un artist luminat...» iar în Mînăstirea Antimului, care este clădită de dînsul «se zice că ușile de la intrare ale Bisericii sînt lucrute de dînsul și ce e mai necontestat, broasca acelor uși, cu plăselele mari de aramă, gravate cu chipuri poartă încă inscripțiunea numelui său»³⁶.

33. G. Oprescu, *Sculptura statuară românească*, [București], 1954, p. 18—21.

34. C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, București, 1937, Vol. II, partea a II-a, p.664—666, Capitolul «Despre sculptura în lemn».

35. N. Iorga, *Negoțul și meșteșugurile din trecutul românesc*, București, 1906, p. 64.

36. N. Dobrescu, *Viața și faptele lui Antim Ivireanul*, București, 1910, p. 81—84.

Tot dintre obiectele bisericești, sculptate în lemn cu vechime și valoare artistică mai menționăm câteva:

Uși împărătești la:

- Biserica Stavropoleos din secolul al XVIII-lea;
- Biserica Radu-Vodă din secolul al XVIII-lea;
- Biserica Cotroceni;
- Biserica fostei Mitropolii Tîrgoviște;
- Biserica Mitropoliei Moldovei;
- Biserica Tîrgul-Hurezi și altele.

— *Catapetesme sau tîmple bisericești la:* Biserica Stavropoleos, Biserica Cotroceni, Biserica fostei Mitropolii Tîrgoviște, «splendidă lucrare de sculptură bizantină», după cum afirmă specialistul Virgil N. Drăghiceanu în descrierea pe care o face în Catalogul Comisiei Monumentelor Istorice; Biserica Sfîntul Dumitru din Craiova; Biserica și Paraclisul Episcopiei Rîmnîcul; Biserica Mînăstirii Arnota; Biserica Sfinții Trei Ierarhi din Iași; Mînăstirea Neamțului, Sfîntul Gheorghe din Iași, despre care N. Iorga afirmă că este «cea mai frumoasă catapeteasmă din secolul al XVIII-lea»³⁷.

— *Jețuri domnești la:* Biserica Stavropoleos, Mînăstirea Cotroceni, Scaunul Domnesc al familiei Ghica din 1767 de la Biserica Sfîntul Spiridon-Nou, acum la Muzeu-³⁸.

Scaunul lui Petru Rareș din secolul al XVI-lea; Tronul Domnesc cu portretul lui Vasile Lupu; Biserica Golia din Iași; Tronuri domnești provenind de la bisericile mînăstirilor: Homor, Probota, Moldovița și Slatina»³⁹.

— *Sfeșnice împărătești:* sculptate în lemn sînt puține afirmă dl. Prof. Victor Brătulescu, pe de o parte din pricina înlocuirii lor cu altele tot din lemn, colorate violent în ultimii 50 de ani, sau cu altele de metal, iar pe de altă parte, fiind mai ușor de înlocuit înainte de această vreme»⁴⁰. Prof. O. Tafralescu, pomeneste în lucrarea sa despre două sfeșnice de pe vremea lui Petru Schiopul pe care le-a găsit părăsite într-o magazie a bisericii Galata, din Iași⁴¹. Prof. C. C. Giurescu, amintește de asemenea de un sfeșnic de la Biserica Arburea.

Nu putem trece cu vederea, «amvoanele care sînt sculptate uneori ca o horbotă, peste care întinzîndu-se veșmîntul strălucitor al poleiturii, ele seamănă cu o stofă bogată și rară»⁴², spune istoricul Nicolae Iorga.

37. N. Iorga, *Sculptura în lemn românească*, București, 1937, p. 4.

38. Victor Brătulescu, *Arta veche românească*, București, 1938, p. 14.

39. C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, București, 1937, vol. II, partea II-a, p. 664—666.

40. Victor Brătulescu, *Arta veche românească*, București, 1938, p. 16.

41. O. Tafralescu, *Sculptura românească în lemn*, Iași, 1936, p. 4.

42. N. Iorga, *Istoria românilor în chipuri și icoane*, București, 1906, vol. III, p. 63.

Un obiect, sculptat în lemn, care reprezintă o piesă interesantă și care «se crede» că datează din prima jumătate a secolului al XVIII-lea este candelabrul de la Jigoreni, din județul Vaslui, adus de la fostul Schit — Cetate. «Candelabrul este sculptat în lemn de tei și are forma unei coroane. El se compune din două părți distincte și anume: policandru propriu-zis, ce are forma unui poligon dodecadon și mitra exagonală cu șase ramuri ondulate.

Candelabrul are diametrul 2,38 m. și e format din 12 ornamente dreptunghiulare, avînd partea superioară în formă de semicerc, iar vârful fiecărui ornament dreptunghiular, la unele cîte o cruce sculptată în lemn. Policandru este demontabil și se desface în 12 ornamente dreptunghiulare și 12 scuturi care acoperă ornamentele dreptunghiulare.

Pe scurt, candelabrul are forma unei mitre de arhieru — bizantine, cu aspecte de coroană, avînd icoanele pictate cu: aur, roșu, albastru închis sau negru; întregul policandru are pictate ornamentele sculptate cu aur și numai chenarele sînt cenușii.

Sculptura este o minunată împletitură de linii sinuase vădînd o înfluență apuseană. Se poate afirma că policandru de lemn de la Jigoreni este o capodoperă»⁴³.

Sculptura în lemn — xilografia — a fost cel mai vechi mijloc care a servit mai întîi la reproducerea de text, la ilustrarea cărților și mai tîrziu și la ornamentarea obiectelor de cult și laice, iar săpătorii în lemn prin truda și migala lor, secole de-a rîndul au înflorit pămîntul românesc cu obiecte sculptate, cu care astăzi ne putem mîndri.

Diac. GEORGE DINCA

43. Oct. Mărculescu, *Candelabru de lemn de la Jigoreni, județul Vaslui*, în *Revista Istorică Română*, București, 1946, vol. XVI, fasc. II, p. 183—184.

CUGETĂRI MORALE ȘI RELIGIOASE

SPICUIRI DIN LITERATURA FRANCEZĂ

Tot căutînd texte potrivite pentru seminarul de limba franceză pe care îl conduc la Institutul teologic din București, am întîlnit în literatura franceză și în diferite crestomații și dicționare numeroase cugetări morale și religioase, de-o mare profunzime și frumusețe, exprimate de unii dintre cei mai de seamă scriitori, gînditori și oameni de știință francezi din veacul al XVI-lea pînă astăzi. Și cum este știut că, în general, cugetările, maximele, aforismele stimulează utile reflecții personale, am socotit că ar fi de folos pentru studenții noștri teologi și pentru preoții Bisericii noastre să culeg și să dau în traducere românească măcar o parte din aceste cugetări, însoțindu-le de unele indicații sumare asupra autorilor din care au fost culese. În felul acesta, preoții și studenții teologi vor gusta cîte ceva din înțelepciunea oamenilor mari ai Franței, care s-au perindat de-a lungul veacurilor în această țară, îmbogățind nu numai cultura patriei lor ci și pe aceea a lumii întregi.

Aceasta nu înseamnă, desigur, că alte popoare n-au avut și nu au scriitori, gînditori și oameni de știință la fel de mari sau că în literatura altor popoare nu există cugetări la fel de frumoase și profunde ca acelea din literatura franceză. Cineva a cules din literatura indiană vreo 7000 de cugetări și le-a publicat în trei volume. Dar, fiindcă am avut la îndemînă cugetări culese din literatura franceză, le prezint acum pe acestea, urmînd ca, dacă va fi cu putință, să prezint cu alte prilejuri și cugetări din alte literaturi occidentale sau orientale, folosindu-mă, firește, de traducerile care există în limbile accesibile mie. Căci o maximă — așa cum spunea un scriitor francez, Joseph Joubert (1754—1824) — este «expresia exactă și nobilă a unui adevăr important și incontestabil. Maximele bune sînt germeii oricărui bine: adînc fixate în memorie, ele hrănesc voința».

*

Începem deci, în ordine cronologică, cu veacul al XVI-lea, din care reținem totuși numai o singură cugetare a lui *François Rablais* (1494—1533), călugăr benedictin, medic, profesor de anatomie, apoi preot la Meudon, autor al celebrelor scrieri «Gargantua» și «Pantagruel», în care este criticată, între altele, lăcomia celor puternici. Iubitor de oameni, de dreptate, și avînd un adevărat cult pentru știință, Rablais a spus într-un loc din scrierea sa «Pantagruel»: «Știință fără conștiință nu este decît ruină a sufletului».

Din veacul al XVII-lea reținem mai multe cugetări de o mare frumusețe. Iată ce spune, de pildă, marele filozof și om de știință *Descartes* (1596—1659) despre cărțile bune, în lucrarea sa intitulată «Discurs asupra metodei»: «Lectura tuturor cărților bune este ca o convorbire cu cei mai cinstiți oameni ai vremurilor trecute».

Din volumul de «Maxime» cam pesimiste ale scriitorului *La Rochefoucauld* (1613—1680), redăm numai următoarea cugetare: «Spiritele mediocre condamnă de obicei ceea ce le depășește puterea lor de înțelegere». Tot asemenea, din foarte moralizatoarele fabule ale lui *La Fontaine* (1621—1695) am ales numai următoarea cugetare, hazlie dar interesantă: «E mult mai bine singur decît cu proști».

În schimb, din volumul de «Cugetări» ale celebrului matematician, fizician și filozof *Blaise Pascal* (1623—1662) am ales trei fragmente scurte, deși interesează tot volumul, care trebuie citit de studenții teologi și de preoți. «Ce este omul? — se întreabă Pascal —: Un neant față de infinit, un tot față de neant, ceva la mijloc între nimic și tot». «Omul spune el în altă parte — nu este decît o trestie, cea mai slabă din natură, dar o trestie care gîndește». «Vreți să se creadă bine despre voi? — mai spune el — nu vă lăudați».

Tot în veacul al XVII-lea au trăit și celebrii oratori religioși francezi *Bossuet* (1627—1704) și *Bourdaloue* (1632—1704). Iată ce spune Bossuet într-una din renumitele sale cuvîntări funebre: «În vreme ce sufletul cere ceva, plăcerea cere altceva; astfel sufletul, devenit prizonier al plăcerii, devine în același timp vrăjmaș al rațiunii». Iar Bourdaloue spunea într-o carte a sa intitulată «Despre pierderea vremii»: «Nu este nimic mai de preț decît timpul, deoarece el este prețul veșniciei». Atenție deci la folosirea timpului în așa fel încît să merităm viața veșnică!

Iată și trei cugetări scurte, dar pline de adînc înțeles, ale lui *Boileau* (1636—1711), marele critic literar francez din veacul al XVII-lea, autorul celebrei lucrări «Arta poetică». «Nimic nu este frumos — zice el — decît adevărul: numai adevărul este vrednic de iubit». «Ignoranța este totdeauna gata să se admire», mai spune el. Și apoi o cugetare care privește pe leneși, dar și pe sînguincioși: «Grea povară a nu avea nimic de făcut».

O preocupare specială pentru formarea caracterelor a avut-o în veacul al XVII-lea *La Bruyère* (1645—1696), autorul cunoscutei scrieri intitulate «Caractere», din care extragem următoarele cugetări: «Modestia

este pentru merit aceea ce umbrele sînt pentru figuri într-un tablou: ea îi dă forță și relief». «Plictiseala a intrat în lume prin lene».

Tot preocupări moralizatoare a avut și *Fénelon* (1651—1715), care a fost cleric, arhiepiscop și educator al ducelui de Bourgogne, pentru care a scris cunoscutele lucrări «Fabule» și «Aventurile lui Telemac». «Omul vrednic să fie ascultat — spune Fénelon — este acela care nu se folosește de vorbă decît pentru gîndire, și de gîndire decît pentru a exprima adevărul și virtutea». Cu privire la război, Fénelon era clar: «Războiul este un rău care dezonoarează neamul omenesc».

Iată și o cugetare, numai una, a marelui poet tragic *Racine* (1639—1699), prietenul lui Molière și al lui Boileau, care a scris și poezii religioase: «Credința fără fapte, este ea o credință sinceră?»

Trecem acum la scriitorii din veacul al XVIII-lea, chiar dacă unii dintre aceștia și-au trăit cea mai mare parte a vieții în veacul al XVII-lea, cum e cazul cu moralistul *Joseph Joubert* (1754—1824), din al cărui volum de «Cugetări» morale și religioase extragem, ca fiind foarte frumoase, următoarele: «Teama de Dumnezeu ne este la fel de necesară pentru a ne menține în bine, pe cît de necesară este frica de moarte pentru a ne reține în viață». «Trebuie să facem bine cînd putem și să facem plăcere oricînd, fiindcă putem oricînd». «Nimeni nu e bun, nu poate fi folositor și nu merită să fie iubit, dacă nu are ceva ceresc, fie în inteligență prin gîndiri, fie în voință prin simțăminte care sînt îndreptate spre cer». «Eroarea agită, adevărul odihnește». În fine, o ultimă cugetare a lui *Joseph Joubert*, care interesează îndeosebi pe studenții teologi din ultimul an: «Nu trebuie să-ți alegi ca soție decît femeia pe care ai alege-o ca prieten dacă ar fi bărbat».

Iată și două cugetări ale literatului și filozofului *Montesquieu* (1689—1755), autorul celebrei scrieri «Spiritul legilor», care a publicat de asemenea un volum de cugetări: «Studiul — zice el — a fost pentru mine suveranul remediu împotriva neplăcerilor vieții, neavînd niciodată vreo supărare pe care o oră de lectură să n-o fi risipit». Cealaltă cugetare: «Lucru minunat! religia creștină, care nu pare să aibă alt scop decît fericirea din viața viitoare, face fericirea noastră și în viața de aici de pe pămînt».

Din scrisul lui *Voltaire* (1694—1778) vom reține mai multe cugetări.. «Munca — spune el — îndepărtează de noi trei rele mari: plictiseala, viciul și sărăcia». «Prietenia cu un om mare este o binefacere a zeilor». «Este mai bine să riscăm salvînd un vinovat decît să condamnăm un nevinovat». «Momentul în care ne naștem este un pas spre moarte». «Dumnezeu a făcut dulcea iluzie pentru fericirii nebuni din vîrsta frumoasă, pentru bătrînii nebuni, ambiția, și pentru înțelept resemnarea». «Puținul bine pe care l-am făcut este cea mai bună lucrare a mea».

Din celebra lucrare a lui *J.-J. Rousseau* (1712—1778). «Emil», reținem o singură cugetare: «Trebuie să roșim cînd facem o greșeală, nu cînd

o reparăm». Tot asemenea, din lucrările filozofului și enciclopedistului *Diderot* (1713—1784): «Chiar dacă cineva ar face numai ace, trebuie să fie entuziasmat de meseria sa pentru a excela în ea».

Din volumul de «Cugetări și maxime» al moralistului *Vauvenargues* (1715—1747), mai puțin pesimist decât *La Rochefoucauld*, reținem două cugetări: «Gîndurile mari vin de la inimă» și «Virtutea valorează mai mult decât gloria». Și tot două cugetări reținem din volumul de «Maxime și cugetări» al moralistului *Chamfort* (1741—1794): «Puțină filozofie duce la disprețul față de erudiție; multă filozofie duce la respectul față de ea». «În lucrurile mari, oamenii se arată așa cum le convine să se arate; în cele mici, ei se arată așa cum sînt».

În fine, tot numai două cugetări reținem din cunoscutele «Fabule» ale lui *Florian* (1755—1794): «Să ne ajutăm unul pe altul și astfel povara necazurilor noastre va fi mai ușoară». «Binele pe care cineva îl face fratelui său pentru răul pe care îl suferă este o ușurare».

Napoleon Bonaparte (1769—1821) a avut în Franța mulți admiratori. Dintre aceștia face parte și scriitorul *Henri Beyle*, cunoscut sub pseudonimul *Stendhal* (1783—1842), romancier, psiholog realist, așa cum îl știm din romanele «Roșu și Negru» și «Minăstirea din Parma». Într-o scrisoare către sora sa *Paulina*, *Stendhal* spunea: «Mă felicit din ce în ce mai mult pentru hazardul care ne-a făcut să iubim lectura... Este un depozit de fericire mereu sigur și pe care oamenii nu pot să ni-l răpească».

Iată și o cugetare a marelui poet liric *Lamartine* (1790—1868), reprezentant de frunte al romantismului, care a scris multe poezii de inspirație religioasă, unul dintre volumele sale de poezii purtînd chiar titlul «Armonii poetice și religioase». Iată ce spune el despre om: «Mărginit în natura sa, infinit în dorințele sale, omul este un Dumnezeu căzut care își amintește de cer».

La fel de frumos se exprimă și poetul liric și dramatic *Casimir Delavigne* (1793—1843): «Viața este o luptă a cărei încununare este în cer»; ca și poetul, romancierul și autorul dramatic *Alfred de Vigny* (1797—1863): «Prietenii — spune acesta — ce este o mare viață, dacă nu un gînd al tinereții realizat la vîrsta matură».

Din lucrările filozofului pozitivist *Auguste Comte* (1798—1858), a cărui viață coincide aproape întru totul cu aceea a celor trei poeți amintiți mai sus, reținem următoarea frumoasă cugetare: «Nimeni nu posedă alt drept decât acela de a-și face totdeauna datoria». Iar renumitul istoric *Jules Michelet* (1798—1874), care era de altfel și scriitor, preamărea într-o scriere a sa bunătatea astfel: «Bunătatea este creație; bunătatea este fecunditate, este însăși binecuvîntarea actului sacru».

Una dintre figurile interesante ale clerului francez din veacul al XIX-lea este aceea a călugărului dominican *Lacordaire* (1802—1861), predicator strălucit al catedralei *Notre-Dame* din Paris, care cerea în predicile sale reconcilierea Bisericii Catolice cu lumea modernă, eliberarea

națiunilor apăsate și alte lucruri de felul acesta, pentru care a fost blamat de papa, dar a fost reprezentant al poporului în 1848 și membru al Academiei Franceze începînd din 1868. «Un suflet — spunea el — este el singur un mare popor».

În aceeași vreme, marele scriitor *Victor Hugo* (1802—1885), șeful romantismului și luptător democrat, scria și poezii de inspirație religioasă, ca acelea cuprinse mai ales în volumul «Contemplările», de unde extragem următorul fragment de rugăciune: «Eu vin la Tine, Doamne, mărturisind că Tu ești bun, milostiv, îngăduitor și blînd, o Dumnezeule viu! Recunosc că numai Tu știi ce faci și că omul nu este nimic altceva decît o trestie care tremură în vînt». De asemenea, adresîndu-se bogaților, *Victor Hugo* spunea: «Dați, bogaților! Milostenia este sora rugăciunii».

Și tot în același timp, poetul simbolist *Charles Baudelaire* (1821—1867), autorul mult discutatului volum de poezii intitulat «Florile răului», aducea osanale muzicii spunînd: «Muzica spintecă cerul», iar în jurnalul său intim pleda pentru muncă în următorii termeni: «Trebuie să muncim, dacă nu de plăcere, cel puțin din disperare, deoarece, făcînd bine socoteala, a munci este mai puțin plictisitor decît a te distra».

Iată și o cugetare a dramaturgului moralist *Alexandre Dumas-fils* (1824—1895), care se referă la bani: «Nu prețui banul nici mai mult nici mai puțin decît valorează el: banul este un servitor bun și un stăpîn rău».

Frumoase cuvinte întîlnim, desigur, și la oamenii de știință francezi din veacul al XIX-lea, ca de pildă la marele chimist și fiziolog *Louis Pasteur* (1822—1895), întemeietorul bacteriologiei moderne: «Măreția faptelor omenești — spune acesta — se măsoară după inspirația care le dă naștere». Iar cunoscutul entomologist *Jean Henri Fabre* (1823—1915) spune; referindu-se la război: «Războiul este arta de a omori în stil mare și de a face cu glorie aceea ce, făcut în mic, duce la spînzurătoare». «Întreaga istorie este de neînțeles fără Hristos», spune și *Ernest Renan* (1823—1892).

În fine, ca să încheiem cu veacul al XIX-lea, iată și o cugetare a Cardinalului *Lavigerie* (1825—1892), care a fost primat al Africii și a întemeiat misiunea romano-catolică a Școlilor din Orient. «Dragostea creștinească — spunea acesta — este arma de căpetenie, aceea care pătrunde inimile și face în ele răni de viață veșnică».

Dintre oamenii de știință din veacul al XX-lea ne oprim la trei și din operele fiecăruia dăm cîte o cugetare. Astfel, *Gustave Le Bon* (1841—1931); care a fost medic și scriitor, unul dintre întemeietorii psihologiei mulțimilor, a spus într-o lucrare a sa: «Locul omului în viață este marcat nu prin ceea ce știe, ci prin ceea ce vrea și ceea ce poate»; iar marele matematician și fizician *Henri Poincaré* (1854—1912) a spus în lucrarea sa intitulată «Valoarea științei»: «Gîndirea nu este decît un fulger în mijlocul nopții. Dar acest fulger este totul». Al treilea om de știință la care ne oprim este un cleric, călugărul romano-catolic *Pierre*

Teilhard de Chardin (1881—1955), paleontolog renumit, dar și gânditor creștin, ale cărui idei fac astăzi obiectul celor mai vii discuții în Occident nu numai în lumea catolică ci și în afara ei, organizându-se chiar congrese pentru discutarea ideilor lui și concursuri cu premii pentru cele mai bune lucrări asupra vieții și operei lui. «Tot ceea ce urcă este convergent», a spus acesta, referindu-se probabil la unificarea omenirii printr-un progres continuu și, poate, la centrarea ei în Dumnezeu prin aspirațiile cele mai nobile.

Dintre numeroșii poeți, prozatori și dramaturgi francezi contemporani, ne oprim numai la câțiva, aproape toți în viață astăzi. Poate cel mai bătrîn dintre aceștia este *Henri Bordeaux*, născut în 1870 și, deci, a împlinit 95 de ani. Iată în ce fel ne dezvăluie el misterul longevității și al bătrîneții frumoase: «Nimic mai simplu — spune el — decît a îmbătrîni tînăr. E desul să muncești cu bucurie, dînd cît mai mult din inima ta». Pentru momentele grele prin care trecem uneori în viață, *Georges Duhamel* — poet, critic, nuvelist și dramaturg, influențat în primele scrieri ale sale de curentul «unanimist», potrivit căruia scriitorii trebuie să înfățișeze viața grupurilor omenesti, a mulțimii, nu a indivizilor — recomandă lectura: «Trebuie, la anumite ore, ca omul îngrijorat, neliniștit, frămîntat, să se retragă în singurătate și să deschidă o carte, pentru a găsi în ea un principiu de interes, o temă de distracție, un motiv de îmbărbătare și de uitare». Iar *André Maurois*, care a scris mai ales importante biografii ale unor oameni celebri și, în prezent, militează pentru pace, spune că, «dacă cunoaștem pe ceilalți oameni așa cum ne cunoaștem pe noi înșine, faptele lor cele mai condamnabile ni s-ar părea că merită îngăduință».

Încheiem șirul cugetărilor cu cîteva citate din operele a doi scriitori romano-catolici. *François Mauriac* și *Paul Claudel* (1868—1955). François Mauriac, membru al Academiei Franceze, încununat cu premiul Nobel în 1952, a spus cîndva următoarele cuvinte: «Ceea ce este mai îngrozitor în lume este dreptatea despărțită de iubire». Și, cu alt prilej, într-o lucrare intitulată «Tînărul», a spus: «Viața noastră valorează atît cîte eforturi ne-a costat». În fine, Paul Claudel, poet liric și dramatic, diplomat, publicist fecund în vremea sa, decedat în 1955, a spus într-o scrisoare adresată scriitorului André Gide: «Învierea noastră nu este în întregime în viitor, ea este de asemenea în noi, ea începe, ea a început deja». Cuvinte care dau mult de gîndit.

*

Din cugetările pe care le-am prezentat mai sus se pot scoate multe învățăminte, fiecare cugetare fiind, cum cred că s-a observat, plină de miez, de gîndire concentrată și de sentimente alese și profunde. În cugetările ca acestea, marii scriitori, marii gînditori și oameni de știință și-au lăsat un fel de testament, cu dorința fierbinte de a fi folosiți oa-

menilor. Prin ele, ei au împărtășit semenilor lor gândurile lor cele mai intime și alese, experiența lor de o viață întreagă, lăsând veacurilor care au urmat un adevărat tezaur de înțelepciune.

S-a văzut, cred, cîte de mare preț au pus toți acești oameni pe muncă, pe efort, pe lectura folositoare, pe dreptate, pe iubire, pe adevăr, pe știință, pe valoarea omului, pe folosul creștinismului.

Dar cine vrea să se apropie încă mai mult de sufletul unor astfel de oameni aleși, pentru a culege de la ei înțelepciune și a le urma sfaturile, trebuie să caute să citească lucrările înseși din care s-au extras cugetări și chiar să mediteze îndelung asupra paginilor acestor lucrări, făcînd astfel o experiență sufletească deosebit de frumoasă și rodnică.

Diac. Prof. EMILIAN VASILESCU

DIMENSIUNEA MORALĂ A FAPTELOR MĂRUNTE

Viața morală a creștinului este alcătuită din stări sufletești, atitudini și fapte de valoare inegală. Există virtuți și fapte eroice, dar și virtuți și fapte mai modeste.

Faptele și virtuțile eroice sînt rare, excepționale. Nu oricine este în stare să le săvîrșească și nu oricînd. Numai cei înaintați în virtute și numai cînd se ivește prilejul, cînd împrejurările le reclamă. Ele nu constituie structura unei vieți obișnuite, mai ales că, de obicei, faptele eroice se îndeplinesc prin primejduirea sau chiar jertfirea vieții săvîrșitorilor lor, cum este cazul martirilor creștini sau al eroilor în vreme de război.

Viața morală obișnuită a majorității credincioșilor este țesută aproape în întregime sau chiar numai din firușoarele faptelor mărunte, ale faptelor zilnice.

Acestea își au, mai întîi, valoarea lor proprie, întrucît îndeplinesc un rol anumit și necesar în ansamblul vieții și activității creștinului. Nesocotirea acestora, din pricina dimensiunii lor modeste, poate avea urmări grave. De asemenea, o faptă măruntă poate constitui germele unei acțiuni eroice sau, după cum dintr-o mică ghindă crește un stejar falnic și vînjos, tot așa, în viața morală, o faptă, oricît de mică, poate pricinui efecte foarte mari.

De aceea, lucrurile și faptele mărunte nu trebuie disprețuite, ignorate, neglijate, neluate în seamă.

Greșim cînd neglijăm lucrurile mărunte, căci ele pot avea, spre exemplu, valoarea unui mic resort, care, dacă lipsește de la un ceasornic, îi face imposibilă funcționarea.

În viața morală, furtul unui obiect de cea mai mică valoare, minciuna cea mai inofensivă, rostirea unei singure vorbe ușuratică sau jignitoare pot avea grele urmări în primul rînd pentru semenii noștri și apoi pentru propria noastră ființă. Printr-o glumă, în aparență inofensivă, putem răni de moarte pe semenul nostru. Căci inima omului este fragilă ca sticla, la care chiar cele mai mici zgîrîieturi rămîn definitive, adică nu mai pot fi reparate.

Aceste mici abateri de la legea morală sînt în același timp începuturi, care, potrivit unor cunoscute legi psihologice, cer continuare și care cel mai adesea se repetă pînă cînd se învîrtoșează sub forma unei patimi. Prin repetare, păcatul crește și se agravează treptat pînă la proporții nebănuite. Înțelepciunea poporului a cristalizat această tristă experiență în zicala: «Cine azi fură un ou, mâine va fura un bou».

Primul fum tras dintr-o țigară, din simplă curiozitate, sau pentru a se distra, duce cel mai adesea la contractarea viciului fumatului. Oricît de inofensiv ar părea în comparație cu altele mai grave. — deși, uneori, poate duce la arterite, necesitînd chiar amputarea membrelor inferioare —. pa-tima fumatului prinde rădăcini atît de adînci și de puternice în ființa noastră, încît numai cu mare greutate le putem smulge. S-a constatat că cel care a izbutit să se lase de fumat, ca să-l reia, n-are decît să încerce să tragă un singur fum de țigară. De aceea, *initiis obstat* — împotrives-te începutului — este un sfat al înțelepciunii antice bine întemeiat.

Pe lîngă aceasta, nu trebuie să nesocotim faptul că un păcat, oricît de mic, constituie o deschidere spre alte păcate, care pot fi din ce în ce mai grave. Astfel, spre exemplu, Cain a început prin a fi invidiat pe fratele său Abel, pentru a sfîrși cu uciderea lui. Iuda, la început, fura cîte puțin, pentru ca, la sfîrșit, să ajungă în situația de a vinde și trăda chiar pe Iisus și de a se sinucide.

De aceea, în *Mărturisirea Ortodoxă* (partea a III-a rîsp. 43) citim despre păcatele ușoare că «nu trebuie să le nesocotim și să le lăsăm fără îndreptare... Căci și aceste păcate sînt urîte înaintea lui Dumnezeu și cuprind primejdia de a deschide intrarea păcatelor de moarte. Apoi, ele aduc neglijență, răceală și plictiseală întru împlinirea poruncilor dum-nezeiești».

Într-adevăr, nesocotirea păcatelor usoare ne deprinde cu o atitudine nepăsătoare și neglijentă față de poruncile lui Dumnezeu, care cu greu va putea fi depășită printr-o atitudine contrară în cazul unor păcate grele. După cum, în mod firesc, nu putem ridica o greutate mai mare decît după ce ne-am obișnuit treptat cu ridicarea unor greutăți mai mici, tot așa, în domeniul vieții morale, capacitatea voinței de a birui ispitele și păcatele grele crește pe măsura exercitării ei în lupta cu păcatele ușoare.

Evitarea păcatelor ușoare este cerută, de asemenea, și din conside-rarea imposibilității de a repara deplin cele stricate prin păcatul nostru.

Astfel, spre pildă, cuvîntul calomnios, odată rostit, își urmează cursul lui nefast, propagîndu-se din gură în gură, amplificîndu-se și agravîndu-se fără putința de a-i întoarce cursul, de a-l opri sau de a-i stăvili efectele dăunătoare. Îndată ce a fost rostit, a ieșit de sub stăpînirea noastră, nu mai putem avea nici o priză asupra lui. E ca un glonte, pe care, după ce l-am slobozit din armă, nu-l mai putem întoarce sau opri din drum. Pe calea retractării publice, nu se poate repara decît parțial și numai juridic onoarea celui lezat și se obține cel mult o apărare de sancțiune a făptuito-rului vinovat. Dar va fi imposibil să fie lămurită toată lumea, să fie «dezin-formată» cum se spune. Cu atît mai puțin va fi posibil să se vindece total

rana produsă în sufletul celui calomniat și să se înlăture cu totul efectele sociale ale calomniei, căci opinia publică se lasă greu convinsă de a reveni asupra unei păreri deja făcute, întrucit se conduce după proverbul: «de unde nu e foc nu iese fum».

Este fără nici o îndoială, că cele afirmate despre importanța începutului în direcția răului, a păcatului, sînt valabile și pe linia binelui.

Primul pas pe calea binelui atrage după sine alți pași, ne antrenează, ne exercită, ne deprinde cu săvîrșirea faptei bune, ne formează o capacitate care se desăvîrșește în mod progresiv, ne orientează statornic voința spre bine, cu alte cuvinte, creează virtutea.

Acest adevăr se verifică cu multă evidență în exercițiile atleților, care pornesc de la încercări foarte modeste ca să ajungă, treptat, la performanțe neabnuite și disproportionale față de realizările inițiale.

La aceste considerații adăugăm constatarea că progresul nu-i posibil fără a lua seama la lucrurile mici. Capodoperile oamenilor geniali cuprind rodul unei atenții încordate la cele mai mici amănunte. Ele nu apar în bloc și dintr-o dată ca Venus din capul lui Jupiter, ci sînt rezultatul unei munci de migală, stăruitoare și îndelungate; ele sînt o acumulare de mici reușite în lumea faptelor mărunte. Firește, că o operă genială de artă se zămislește mai întii dintr-o intuiție de ansamblu, dintr-o viziune globală, care cuprinde numai contururile și liniile esențiale, dar ea se realizează, crește și se desăvîrșește numai printr-o întregire și împlinire a acestei scheme cu toate elementele mărunte care o alcătuiesc. Neglijarea unuia din aceste amănunte poate compromite valoarea unei lucrări mari.

Dar nu numai lucrările desăvîrșite ale genilor au la bază o muncă stăruitoare și o mare atenție la cele mai mici lucruri, ci și lucrările obișnuite, realizate de noi cei de rînd, care, spre a le face în condiții cit mai reușite, trebuie să nu neglijăm lucrurile mărunte. Cu deosebire descoperirile științifice reprezintă rezultatul unei munci de mare migală, al unei atenții concentrate asupra unor elemente de dimensiuni infinitesimale, sesizabile numai la microscopul electronic. În acest domeniu, soluționarea corectă a unei probleme cere ca toate operațiile, chiar și cele mai simple, să fie corecte, pînă la milimetru. O simplă greșeală, oricît de mică, falsifică rezultatul. Multe descoperiri epocale s-au datorat exclusiv sesizării unui amănunt neglijat dî înaintași.

Prin descoperirea formidabilei energii concentrate în microcosm am învățat că și lucrurile mici, în aparență neînsemnate, cuprind valori demne de luat în seamă.

Uneori, neglijarea unui amănunt poate avea urmări foarte grave: cea mai mică imprudență aduce, adesea, mari nenorociri și ne amărăște toată viața. Așa, de exemplu, o scînteie poate da naștere unui incendiu; o mică spărtură făcută în peretele unui vapor poate produce un naufragiu; absența acarului de la postul său, chiar numai pentru o secundă, dar în timpul cînd trebuia să întoarcă manivela, duce la o catastrofă feroviară; cîteva minute de întîrziere a pilotului de avion trimis să salveze un bolnav capătă valoarea unei veșnicii, a unei fapte cu urmări ireparabile. De aceea, înțe-

leptul Sirah avea dreptate cînd afirma: «Cel ce nu bagă seama la cele mici prea curînd va cădea» (Sirah XIX, 1).

O dată cu progresul științei și al tehnicii, viața a devenit mai înlesnită în multe privințe, dar, în același timp, din ce în ce mai complicată și prin aceasta, ne solicită din ce în ce mai mult atenția la lucruri mărunte. Astfel, folosirea energiei electrice și cu deosebire a energiei nucleare pretinde o atenție încordată la cele mai mici amănunte, a căror nesocotire ar deveni fatală.

În domeniul vieții morale, datorită tehnicii moderne (radio, televiziune, aviație, etc.), distanța dintre oameni s-a micșorat foarte mult și s-au înmulțit și perfecționat mijloacele de contact între ei.

Iar frecvența contactelor interindividuale și internaționale mărește răspunderea noastră morală, cerînd o grijă sporită față de comportarea noastră în acest domeniu. Numai astfel putem valorifica pozitiv această importantă și imensă posibilitatea socială, pe care ne-o oferă civilizația actuală.

Un cuvînt rău inspirat, un gest nepotrivit pot avea repercusiuni foarte grave și practic incalculabile. O absență de numai cîteva secunde de la postul în care ne desfășurăm munca poate produce adevărate catastrofe în relațiile interindividuale sau chiar internaționale. Desigur că, urmările nu-s tot atît de ușor constatabile ca în cazul accidentelor de cale ferată, spre exemplu, dar, prin aceasta, nu mai puțin grave. Ba încă poate și mai grave tocmai pentru că, din pricina acestei întîrzieri și al caracterului insesizabil în producerea efectelor, nu ne alarmăm cum trebuie ca să luăm măsurile necesare pentru împuținarea sau măcar stăvilirea pagubelor.

Notăm că atitudinea față de datoriile mai mici este o piatră de încercare pentru noi, pentru că, în general, este mai greu să ne menținem virtuțoși în toate împrejurările și în actele mărunte, decît să fim eroici într-un singur moment excepțional.

Momentele excepționale constituie împrejurări și condiții, care, prin caracterul lor rar, pregătesc calea actului eroic. Strălucirea isprăvii în perspectivă atrage, îmbie, convinge. Uniformitatea, monotonia și caracterul șters și comun al faptelor mici adesea displac, resping, demobilizează voința noastră. Treburile zilnice din care e întocmită viața noastră sînt mărunte și, prin repetiție, își pierd importanța pentru conștiința noastră. Ele suferă o anumită depreciere și de aceea nu ne solicită destul de puternic voința și prin urmare, trebuie dusă o luptă continuă și susținută spre a le săvîrși cu aceeași grijă și tragere de inimă ca și pe cele mari.

Iată de ce nu-i deloc exagerat să afirmăm că există un eroism al faptelor mărunte, care nu-i mai prejos decît eroismul excepțional al faptelor mari, poate chiar mai merituos.

Virtutea ascultării se deprinde pornind de la lucrurile mici. Cel care este ascultător în cele mai mici nu cade atît de ușor în păcatul de moarte. În acest sens, Mîntuitorul a spus: «Cel ce este credincios în cele mai mici lucruri este credincios și în cele mai mari; și cine este nedrept în cele mai mici lucruri este nedrept și în cele mari» (Luca XVI, 10).

Prin aceste cuvinte, Mîntuitorul afirmă unitatea virtuții creștine, unitatea caracterului moral creștin. Într-adevăr, un creștin adevărat, renăscut prin harul divin și care-și trăiește viața cu Hristos, în Hristos și în duhul iubirii creștine, care lasă pe Hristos să vieze în el, are o atitudine unitară în toate manifestările sale, atît în fapte mari, cît și în cele mici. Actele creștinului, întrucît izvorăsc din aceeași iubire față de Dumnezeu și de semenii, nu pot diferi substanțial. Există un stil al vieții morale creștine, care-și pune pecetea pe toate actele creștinului și care le caracterizează.

Creștinul adevărat este în permanență preocupat de a evita păcatele, chiar și pe cele mai mici și de a le îndrepta îndată ce le-a săvîrșit. Conștiința sa nu suferă nici o abatere cît de mică de la ordinea morală. Un păcat, oricît de ușor, știrbește prestigiul moral al unei personalități, oricît de ridicat ar fi nivelul său moral general și putem spune — chiar în raport direct proporțional cu acest nivel. Păcatele mici, sînt asemenea unor pete mici pe o haină imaculată. Înlăturarea acestor pete se impune de urgență, spre a nu compromite stilul creștin al vieții morale, după cum ne grăbim să scoatem cît mai radical petele de pe o haină, neputînd suferi ca acestea, să strice înfățișarea frumoasă a acelei haine.

Fără-ndoială, că valorile superioare trebuie să primeze asupra celor inferioare, potrivit poruncii Mîntuitorului: «Căutați mai întii împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate celelalte se vor adăuga vouă» (Matei VI, 33) Dar din aceste cuvinte nu reiese excluderea valorilor inferioare, ci numai subordonarea lor celor superioare. Aceasta rezultă din cuvintele «se vor adăuga vouă». E vorba, deci, numai de o prioritate și nu de o excludere, pentru că valorile mici, ca și cele mari, sînt deopotrivă de inerente vieții noi și deci, inevitabile. Viața concretă și zilnică este un complex de lucrări mărunte. Chiar o viață trăită pe plan pur biologic nu e posibilă fără o serie de mișcări mici. Comportarea față de toate amănunțele vieții casnice, sociale, profesionale, etc. este hotărîtoare pentru mîntuirea unui creștin. În această privință, Sfîntul Apostol Pavel ne învață: «Ori de mîncăți, ori de beți, ori altceva de faceți, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceți» (I Cor. X, 31) întregind aceste spuse cu afirmația «căci toate sînt ale voastre» (I Cor. III, 22).

În Sfînta Scriptură există multe texte, în care se arată valoarea faptelor mărunte. Astfel, Mîntuitorul prețuiește paharul de apă dăruit celui însetat în numele unui ucenic (Matei X, 42), banul văduvei, sămînța mică de muștar, din care crește un copac uriaș (Matei XIII, 31—32); are grijă de oaia cea rătăcită (Matei XVIII, 12), pentru aflarea ei lăsînd pe cele 99 de oi.

De asemenea, nu neglijează nici un amănunt din Legea Vechiului Testament «cîtă vreme nu va trece cerul și pămîntul — spune Mîntuitorul — nu va trece o iotă sau o frîntură de slovă din Lege, înainte ca să se fi întîmplat toate lucrurile. Așa că, oricine va strica una din cele mai mici din aceste porunci, va fi chemat cel mai mic în împărăția cerurilor» (Matei V, 18—19).

Cu altă ocazie, Mîntuitorul spune: «În ziua judecării, oamenii vor da socoteală de orice cuvînt nefolositor, pe care-l vor fi rostit. Căci din cuvintele tale vei fi soos fără vină, și din cuvintele tale vei fi osîndit» (Matei XII, 36).

Păcatele săvîrșite cu vorba pot fi foarte grave. De aceea consideră drept foarte grele cuvintele batjocoritoare de «prost» și «nebun», adresate semenilor noștri (Matei V, 22).

În sfîrșit, Mîntuitorul nu trece cu vederea nici gravitatea păcatelor săvîrșite în inima noastră, cu gîndul și cu simțirea noastră, chiar dacă nu sînt manifestate prin cuvinte sau fapte (Matei V, 28).

Atenția pentru lucrurile mici rezultă și din cuvintele: «nici un păr din cap nu se va pierde» (Luca XXI, 18) sau din cuvintele: «pînă și perii din cap vă sînt numărați» (Matei X, 31).

În străduința noastră de a determina dimensiunea morală justă a faptelor mărunte nu trebuie să ajungem a exagera valoarea acestora în detrimentul faptelor cu adevărat mari, ci trebuie respectată o ierarhie în toate.

Astfel, în morala creștină, virtuțile nu stau pe aceeași treaptă; în fruntea tuturor sînt virtuțile teologice, iar dintre acestea, iubirea față de Dumnezeu și de aproapele are întîietate.

De asemenea, se face deosebire între păcatele de moarte și păcatele ușoare sau care se iartă, după cum se stabilește o gradație în privința gravității păcatelor, care sînt, în ordine descrescîndă: păcate contra Duhului Sfînt, păcate strigătoare la cer și păcate capitale.

Dar, încă odată, ierarhie nu înseamnă excluderea valorilor mai puțin însemnate, ci numai subordonarea lor celor superioare. De asemenea, respectarea poruncilor mai puțin însemnate nu scutește de respectul cuvenit față de poruncile mai însemnate. Dimpotrivă, cele mici stau sau trebuie să stea în strînsă legătură cu cele mari.

Astfel, faptele mărunte ale creștinului nu sînt sau nu trebuie să fie decît aplicări concrete ale iubirii de Dumnezeu și de aproapele, virtutea de căpetenie, din care trebuie să se inspire și să izvorască toate faptele (I Cor. XIII).

Iubirea este izvorul și criteriul de valorificare a tuturor faptelor creștinului. Fără iubire, nici credința, nici milostenia, nici martiriul, care sînt fapte excepționale, nu au valoare.

Dimpotrivă, un singur pahar de apă dăruit din iubire unui însetat capătă o valoare veșnică.

Referindu-se la ierarhia poruncilor morale, pe care fariseii o nesocoteau Mîntuitorul îi muștră pe aceștia spunîndu-le: «Vai vouă, cărturari și Farisei fățarnici! Pentru că dați zeciuală din izmă, din mărar și din chimen și lăsați nefăcute cele mai însemnate lucruri din Lege: dreptatea, mila și credincioșia; pe acestea trebuie să le faceți, și pe acelea să nu le lăsați nefăcute. Povățuitori orbi, care strecurați tîntarul și înghițiți cămila» (Matei XXIII, 23—24). Din aceste cuvinte nu rezultă nesocotirea faptelor mărunte, ci osîndirea celor ce, din fățarnicie, respectau din Lege

numai poruncile cele mai ușoare și neglijau pe cele mai grele și mai importante. Lucrul acesta reiese cu claritate din cuvintele: «pe acestea trebuie să le faceți și pe acelea să nu le lăsați nefăcute».

De obicei, lumea rezervă atenția și prețuirea majoră faptelor și virtuților ieșite din comun și nesocotește pe cele mai mici, pe cele obișnuite și se ferește numai de păcatele grele, neținând seama de cele ușoare, care se iartă. În cele de mai sus am încercat să arătăm că această mentalitate este greșită nu, desigur, prin prețuirea deosebită a faptelor însemnate, care este firească și îndreptățită, ci prin disprețuirea celor obișnuite și mărunte.

Nesocotirea acestora este nejustificată mai întâi pentru că, în realitate, faptele și virtuțile însemnate, eroice, sînt pregătite printr-o îndelungată și răbdătoare practicare a faptelor și virtuților mărunte, iar păcatele mici sau ușoare deschid calea păcatelor mari. În al doilea rînd, se uită caracterul unitar al virtuții, al caracterului moral, faptul că în cel mai mic act al nostru sîntem angajați cu toată ființa noastră, sîntem angajați existențial.

Un act moral este, în concret, o realitate complexă, în care se întretaie elementele multiple și variate, dar în care se exprimă personalitatea întregă a autorului lui. Oricare act, oricît de mic, întrucît exprimă voința liberă a omului în raport cu legea morală, are în întregime o dimensiune morală egală cu a oricărui alt act, oricît de însemnat ar fi.

Este un adevăr unanim recunoscut de moralști că nu există, în realitate, fapte indiferente, din punct de vedere moral. Prin urmare, orice act, oricît de mic, își are valoarea lui morală, adică se află în conformitate sau în dezacord cu legea morală atît în ce privește fapta în sine, cît și în ce privește intenția și scopul care-i stau la bază.

La aceste considerații adăugăm și pe aceea că supravegherea și disciplinarea noastră permanentă trebuie să se extindă asupra tuturor gîndurilor, sentimentelor, atitudinilor, gesturilor, cuvintelor și faptelor noastre, avînd în vedere și aspectul social pe care acestea îl prezintă, întrucît ele pot constitui binefaceri sau pagube, pilde bune sau rele, deci factori de zidire sau pricini de pagube sau grave abateri pentru semenii noștri.

Din acest punct de vedere, este de remarcat și faptul că aprecierea morală a faptei noastre mărunte este făcută de semenii noștri și deci este relativă, putînd varia de la persoană la persoană sau de la popor la popor și de la epocă la epocă. Și sîntem datori să ținem seama și de opinia publică sau a semenilor noștri. Pentru a feri pe semeni de sminteală, Sfîntul Apostol Pavel a zis că nu va mînce niciodată carne jertfită idolilor, deși conștiința sa nu-l oprea de la aceasta.

Există o serie de elemente și împrejurări, care agravează o faptă în ochii semenilor.

Astfel, o faptă își micșorează sau sporește gravitatea, țînînd seama de cele șapte împrejurări amintite în tratatele de Morală: *persoana săvîrșitorului, fapta săvîrșită, timpul și locul în care a fost făcută, scopul, mijloacele folosite și modul în care a fost săvîrșită*.

Fiecare din acestea comportă o analiză amănunțită, pe care, de obicei, n-o face și nici n-o poate face oricine. Nici măcar săvârșitorul nu-și poate da perfect seama de toate împrejurările faptei sale. Cu atât mai puțin vor putea cunoaște acestea alții. Iar din această imposibilitate practică de a aprecia just calitatea morală a faptei rele a aproapei rezultă și ușurința cu care o osîndim, socotind-o, de obicei, mai gravă decît în realitate.

De aici decurge obligația pentru noi de a ne strădui să avem o comportare ireproșabilă, să nu ne îngăduim nici cea mai mică abatere de la legea morală.

Iar cînd săvîrșim păcate ușoare, să nu le neglijăm, socotindu-le fără însemnătate, ci dîndu-ne seama de gravitatea lor reală și potențială, să ne silim de a le înlătura prin aceleași mijloace, pe care le folosim și în cazul păcatelor grele.

De asemenea, să nu disprețuim nici una din faptele și virtuțile mărunte după cum nu trebuie să nesocotim elementele, oricît de mici, din care este țesută realitatea și viața noastră. Așa, spre pildă, în activitatea noastră, pentru apărarea și consolidarea păcii, nu trebuie să neglijăm nici un amănunt și nici contribuția cea mai modestă, ci pe toate să le folosim spre a realiza acest ideal atît de scump al omenirii.

Ca încheiere, se impune constatarea că în viața noastră nu există nici un act neutral, adică indiferent din punct de vedere moral. Cu fiecare gînd, cu fiecare sentiment, cuvînt sau faptă, oricît de mărunte, ne dovedim buni sau răi, eroici sau lași.

Ne putem mîntui sau pierde atît prin acte mari cît și prin acte mărunte. De aceea, pe cît stă în puterea noastră, să le folosim pe toate spre slava lui Dumnezeu, slujirea aproapei și mîntuirea noastră.

Prof. C. PAVEL

CIND ȘI CUM A LUAT NAȘTERE TIRGUL MOȘILOR DIN MARGINEA BUCUREȘTILOR: 1574—1965

CULTUL MORTILOR LA ROMÂNI ȘI UNELE DATINI¹ LEGATE DE EL

Nu s-a scris și nu cred că se va putea scrie o Istorie a Bucureștilor, în care să nu se amintească de *Tirgul Moșilor*, care, odinioară, își avea așezarea în «marginea orașului», iar faima lui era cunoscută în toată Țara Românească.

În trecut s-a scris: «Cînd și cum s-a înființat acest bilci al Moșilor nu se știe nimic precis, fiindcă documentele vremurilor vechi nu-l pomenesc...»²; sau: «această tradiție ce datează, după credința unora, de pe vremea lui Mircea cel Bătrîn...»³; «el întreține amintirea foarte antică a moșilor capitalei»⁴. Ionescu-Gion, în a sa Istorie a Bucureștilor⁵, cînd este vorba de începuturile acestui tirg, se întrebă: Fi-va el înființat sub Mircea cel Bătrîn, sub Alexandru Vodă Mircea, la 1574, sau Matei Basarab, la 1632? — fără să dea un răspuns. Numai B. P. Hașdeu precizează timpul⁶, nu și adevăratul loc al luptei care s-a dat aci, și nici nu stăruie asupra faptului că prăsnuirea celor căzuți în acea luptă se face în creștineștile zile ale Rusaliilor.

Toți, însă, sînt de acord că acest tirg al Moșilor a luat naștere în urma unei lupte crîncene, după care, învingătorul — și după el, urmașii — luase obiceiul să prăsnuiască, an după an, pe cei ce căzuseră vitejește, cu acest prilej.

Este vorba azi de o tradiție, care s-a păstrat, însă, de izvoare istorice, altele decît documentele contemporane, în înțelesul strict al cuvîntului, și dacă sînt cerțate cu deamănîntul ne vor duce la adevăr.

Identitatea faptelor — în cazul de față, a luptelor purtate în jurul Bucureștilor — au învălmășit anii și numele celor ce le-au purtat și multora le este mai ușor a spune: «zice-se» așa, sau așa, decît a înlătura colbul de pe vechi hrisoave și a înlănțui faptele, care par dispartate la prima vedere, dar pînă la urmă te duc la deslegarea unui pretins mister.

1. Din marcele număr de datini, credințe și practici religioase legate de cultul morților la Români, publicate în studii etnografice și teologice, nu voi cita decît foarte puține și numai cele care au o strînsă legătură cu subiectul lucrării de față.

2. G. Potra, *Diņ Bucureștii de altădată*, București, 1941, p. 5.

3. Radu D. Rosetti, *Adio și „Moșilor”*, în ziarul „Universul”, din 17 mai 1940; cf. Idem: *Odini-oară...* București, 1942, p. 143.

4. D. Papazoglu, *Istoria fondării orașului București*, 1891, București, p. 30.

5. G. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, 1899, București, p. 887.

6. B. P. Hașdeu, *Ioan Vodă cel Cumplit*, Craiova, 1942, p. 160.

Citeodată este de ajuns numai să înlături înfloriturile, cu care imaginația populară l-a înveșmîntat, și vei găsi adevărul adevărat; alături, trebuie să speli, încet-încet, mlîul vitregiilor vremii sau al indiferenței oamenilor, și-ți vei vedea strălucirea. De multe ori, însă, trebuie să muncești cu răbdare și migală pînă să dai de drumul care să te ducă la el.

Chiar dacă ar fi numai o tradiție, nu trebuie să descurajeze pe nimeni în lucrul său, în cercetările sale, pentru că este știut faptul că *tradițiile homerice*, povestite în Iliada și Odiseea, au dus la descoperirea orașelor grecești Troia și Micene⁷, mai ales cînd știm cu oită sfințenie își păstrează neamul românesc tradițiile străbune.

Nu voi aminti decît cazul din vremea noastră, cînd tradiția a ajutat la însemnata descoperire istorică și arheologică: *Mormîntul lui Radu Vodă Basarab*; și altul, cînd o cronică domnească⁸ a confirmat adevărurile istorice păstrate în tradiții, veacuri întregi, în «*O seamă de cuvinte*» ale lui Neculce:

1. Din tradiția populară se știa că în Biserica Domnească din Curtea de Argeș a fost îngropat Radu Vodă Basarab (1377—1384), căruia poporul i-a spus Negru Vodă, indicînd chiar locul mormîntului, și anume: în partea dreaptă a bisericii, în fața scaunelor arhieresti, lîngă stîlpul care susține bolta. În acest loc — și numai în acest loc — de sute de ani, se așteptau coliva, colacul și vinul, în ziua Sfîntului Nicolae — hramul bisericii — pentru pomenirea ctitorului, adică a lui «Negru Vodă»⁹ și a Doamnei sale Ana.

Cu prilejul săpăturilor făcute în 1920, care urmăreau tocmai verificarea tradiției și completarea știrilor privitoare la acest străvechi locaș bisericesc, s-a descoperit, într-adevăr, în locul arătat, într-un sarcofag de piatră, rămășițele pămîntesti ale ctitorului¹⁰.

2. Cronicarul moldovean Ion Neculce (1672—1745) și-a scris opera sa (care este alcătuită din trei părți bine deosebite: o precuvîntare, o colecție de 42 de tradițiuni populare, intitulată «*O seamă de cuvinte*», și cronică propriu zisă) mai mult din dragostea pe care o avea pentru tot ce este românesc, după cum singur mărturisește, mai ales cu privire la a doua parte a cronicii sale: *Am scris singur dintr-a mea știință; nu mi-a mai trebuit istoric străin, că au fost scrise în inima mea*. Partea întâia a cronicii o scrisese după puținele izvoare românești, pe care le avusese la îndemînă, și, mai ales, după cele auzite dela bătrîni, după cum tot din cele auzite dela bătrîni a scris și cele 42 de tradițiuni, numite de el «*O seamă de cuvinte*», pe care le-a considerat tot atît de importante ca și cronică, dovadă că le-a pus chiar înaintea ei, îndată după precuvîntare¹¹.

Multă vreme aceste tradițiuni culese de Neculce au fost socotite ca un produs al imaginației populului.

A trebuit să fie descoperită cronică domnească a lui Ștefan cel Mare, scrisă în limba germană, ca să se dovedească faptul că multe din aceste tradiții, purtate din gură în gură mai mult de două veacuri, cuprînd cu prisosință în ele adevărul faptelor istorice la care se referă, întocmai ca necontestate file de cronică, dar mai îmbietoare, pentru că, odată cu cele povestite, culegare și mireasma cuvintelor nemeșugite, dar înțelepte, ale cronicarului.

7. Gh. I. Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea Statelor Românești*, București, 1945, p. 27.

8. Cronică lui Ștefan cel Mare, în limba germană, descoperită în 1911, la München (Germania), de polonezul O. Górka (*Kronika czasów Stefana Wielkiego, Moldawkiego*, ed. Academiei Polone de Științe, Cracovia, 1931; P. P. Panaitescu: *Contribuții la istoria lui Ștefan cel Mare*. Memoriile Sect. Ist. a Academiei Române, S. III. T. XV, București, 1934, p. 1 passim).

9. Biserica fusese începută de tatăl său, Nicolae Alexandru Basarab (1352—1364) și isprăvită de Radu Vodă, frate cu Vlaicu Vodă (1364—1377) și tatăl lui Mircea cel Bătrîn (1386—1418).

10. C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. I, ed. III, București, 1938, p. 424 și 426; Virgil Drăghiceanu, *Curtea Domnească din Argeș*, note istorice și arheologice, în *Bulet. Com. Mon. Istorice*, an. X—XVI, București, 1929, p. 44 și 149.

11. Gh. Cardaș, *Istoria literaturii românești, de la origine pînă în zilele noastre*, București, 1939, p. 131.

Nenumărate au fost luptele care s-au purtat în marginea orașului București și se găsec consemnate în istoria sbuciumatului nostru trecut. Din toate, însă, numai una a prilejuit nașterea acestui *Tîrg al Moșilor*. Strădania noastră va fi numai să descoperim împrejurările și anumite fapte, care au contribuit la îndătinarea unei prăznuiri creștine, într-un loc anumit și la o dată, aleasă și ținută cu sfințenie rituală, timp de mai multe veacuri, și sint încredințat că vom identifica și lupta, a cărei amintire a fost și va fi păstrată, datorită nesecatului tezaur al credințelor strămoșești.

Cele ce au urmat după acea luptă, întimplată în zile care au avut o strînsă legătură cu viața creștină a poporului, dînd naștere unui lanț al prăznuirilor anuale pentru cei trecuți din această viață, au făcut — după trecerea anilor și a veacurilor — să se uite data prilejuitoare, dar nu și fapta în sine.

Timpul îndepărtează data faptelor; simțămintele le apropie și le ține vesnic prezente. Cunoști fapte care s-au petrecut cu zeci de ani în urmă și cînd le povestești, cu tremurări de suflet, nu le mai precizezi timpul; spui numai atît: Parca-a fost ieri!... și gîndul îți zboară în trecut, micșorînd distanțele și înviînd amintirile.

Îndătinatul cult al morților, atît de răspîndit și înrădăcinat, pe care îl găsim atît la Daci, cît și la Romani, consfințit apoi și de creștinism, simțămînt ce stă, ca un așezămînt, la temelie acestui Tîrg al Moșilor — mărindu-i astfel și mai mult însemnătatea — ne va ajuta, ținînd seama și de datele istorice cunoscute, să precizăm *Cînd și cum a luat naștere Tîrgul Moșilor din marginea Bucureștilor*.

Biserica Ortodoxă învață că tot neamul creștinesc, atît cei cari au trecut din viață, precum și cei cari încă petrec aici pe pămînt alcătuiesc un trup, al cărui Cap este Hristos, și că între cei vii și între cei morți se continuă o legătură și comunicare vie, ceea ce îndeamnă pe creștini să se roage pentru cei adormiți în credință și nădejdea învierii. Așisderea și biserica se roagă întotdeauna, prin slujitorii ei, pentru cei răposați, ca prin aceste rugăciuni, preabunul Dumnezeu să se îndure și să ierte păcatele celor răposați

Sfîntul Ioan Chrisostom, supranumit Gură-de-aur (347—407), scrie în această privință: «Nu în zadar se fac aduceri (daruri ce se aduc la altar) pentru cei răposați, nu în zadar rugăciuni, nu în zadar milostenii. Toate acestea le-a poruncit Duhul Sfînt, voînd prin aceasta, ca noi, unul altuia, să aducem folos. Și astfel, el cîștigă folos dela tine și tu dela dînsul. Nu în zadar zice diaconul: «Pentru cei adormiți întru Hristos și pentru cei care se face pomenire, să ne rugăm!» Acesta nu este glasul diaconului, acesta este glasul Duhului Sfînt. Făcînd aceasta, vom aduce mîngăiere sufletelor celor răposați, după puțința noastră, în loc de lacrimi, în loc de tînguire, în loc de înfrumusețarea mormintelor, prin milostenii, prin rugăciuni, prin aduceri (daruri aduse la altar), pentruca și ei și noi să cîștigăm făgăduințele eternei fericiri prin darul și iubirea de oameni a unuia născut Fiul lui Dumnezeu»¹².

Datina bisericii creștine se reazămă pe credința în nemurirea sufletelor și în învierea trupurilor și de a se ruga în anumite zile pentru cei răposați întru nădejdea învierii și a vieții veșnice.

Întotdeauna și, mai ales, Sîmbăta, biserica, în rugăciunile ei, se adresează către Atotputernicul Dumnezeu și către toți sfinții, «pentru pomenirea și iertarea tuturor celor din veac adormiți întru bună credință» a strămoșilor, *moșilor*, părinților, maicilor, fraților, surorilor, fiilor și fiicelor, a celor dintr-o rudenie și a celor dintr-o semînție cu noi și a tuturor celor ce au adormit întru nădejdea învierii și a vieții veșnice»¹³.

În afară de aceasta, în decursul anului bisericesc sint și alte zile, în care se face pomenire generală sau universală a tuturor celor răposați. Aceste zile, hotărîte de biserică din timpuri străvechi, sint următoarele:

12. V. Mitrofanovici, *Liturgica Bisericii ortodoxe*, 1929, p. 903; c. f. Ioannis Chrysostomi, in *Acta Apostolorum*, Hom. 21 (Migne, P. G., LX, col. 170).

13. *Sfîntele și Dumnezeu-știle Liturghii ale Sfîntilor noștri Părinți Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare și Grigorie Teologul*, București, 1937, Tip. Cărilor Bisericești, p. 103.

1. *Simbăta lăsatului de carne*, cînd se face pomenirea celor din veac răposați întru bună credință, mai cu osebire pentru cei ce au luat moarte grabnică și fără timp, neimpărtășindu-se de rugăciunile bisericii, de rînduielele și datinele legii.

2. *Simbăta înainte de Pogorirea Duhului Sfînt — Duminica Mare sau Iisus-iliile* —, cînd se face pomenirea tuturor celor din veac răposaților dreptcredincioșilor creștini, a strămoșilor, a moșilor, a părinților și a fraților noștri, pentru că în ziua *cincizecimii* (cincizeci de zile de la Învierea Mîntuitorului) s-a sigilat mîntuirea lumii cu puterea prea sfîntului Duh, care își extinde lucrarea sa mîntuitoare nu numai asupra celor vii, ci și pentru cei morți, cerînd, pentru aceștia din urmă, să-i odihnească în loc luminos, în loc înverzît și răcoros, de unde a fugit toată durerea, întristarea și suspinarea și să așeze sufletele lor în lăcașurile dreptilor și dîndu-le pace și iertare de păcate.

Prăznuirea acestei zile se făcea încă de pe timpul Sfîntului Vasile cel Mare (329—379), orînduitorul vieții monahale, dela care avem și această rugăciune:

«Tu, Domnul mării, care este deapănarea, și fiul cel iubit al Părintelui celui de sus, cea ce ești lumina pururea strălucitoare din lumina pururea strălucitoare, soarele dreptății, auzi-ne pe noi cei ce ne rugăm ție și fă odihnă sufletelor robilor tăi, *ale părinților și fraților noștri*, care au adormit mai înainte, și ale celorlalte rudenii după trup și ale tuturor celor de o credință cu noi, pentru care facem pomenire»¹⁴.

3. De asemenea, biserica a orînduit, probabil în secolul al VII-lea, ca în simbăta a II-a, a III-a și a IV-a din postul Paștelui (marea pătruzeșime) să se facă rugăciuni de obște pentru cei răposați.

4. În unele biserici ortodoxe, se fac rugăciuni pentru cei răposați, în special pentru ostașii dreptcredincioși, care au căzut pe cîmpul de luptă, și în simbăta înainte de ziua pomenirii Sf. marelui martir, fost ostaș, Dimitrie (26 octombrie). Pomenirea morților, în această zi, s-a prăsnuit mai întîi în biserica din Rusia, și anume în anul 1380, după biruința repurtată asupra tătarilor de marele duce Dimitrie Ioanovici Donscoi, trecînd apoi această prăznuire și la alte biserici ortodoxe¹⁵.

Așijderea se mai face pomenirea morților, la cererile osebite ale dreptcredincioșilor pentru răposații lor, în a treia, a noua¹⁶ și a patruzecea zi precum și la trei luni, șase luni și la un an, apoi, din an în an, pînă la șapte ani, dela decesul acestora.

Pomenirea morților în ziua a treia după încetarea din viață se face pentru ușurarea de păcate a sufletului celui răposat și în amintirea Învierii Mîntuitorului cea de a treia zi¹⁷.

A noua zi, se face în amintirea ceasului al nouălea cînd a murit Iisus pe cruce, și în nădejdea de a fi ajutat de sfinții îngeri ai celor nouă cete îngerești și chiar de a fi primit întru-una din ele¹⁸.

La patruzeți de zile, se face pomenirea celui răposat în amintirea înălțării la cer a Mîntuitorului în a patruzecea zi după înviere, ca Domnul să-l facă vrednic de suirea în lăcașurile sale cerești¹⁹.

Pomenirea după trei luni, șase luni, nouă luni și un an dela încetarea din viață se face după orînduirea bisericii, care, în fiecare a treia lună, adică, în fiecare anotîmp, a rînduit simbete în amintirea morților²⁰.

14. Dr. V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 202—204; c. I. *Penticostar*: Duminica Cincizecimii, la vecernie.

15. Dr. V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 205.

16. Fără să fie trecut în pravila bisericească, s-a obișnuit — ca și azi dealtfel — să se facă prăznuire și la 20 de zile (trei săptămîni). Vezi „Așezămîntul” de pomenire al lui Ștefan cel Mare al Moldovci, încredințat, în 1466, minăstirii *Zografu* din Sfîntul Munte, și reprodus mai jos, în lucrare de față.

17. *Învățătură de credință creștină ortodoxă*, tipărită cu aprobarea Sf. Sinod și cu binecuvîntarea I. P. S. Patriarhului Justinian, București, 1952, p. 328—329; V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 904; Preot Ion Ștefan Popescu, *Noțiuni liturgice*, p. 144, c. I. Lebedev, *Liturgica*, p. 413.

18. *Ibidem*.

19. *Ibidem*.

20. *Ibidem*.

În primele veacuri creștine, cînd se împlinea un an de la moartea unui martir, sfinții apostoli, apoi ucenicii și urmașii acestora, se duceau la mormîntul acestuia, unde săvîrșeau Sfînta Liturghie întru pomenirea lui, după care urmau mese sau agape²¹. Această practică s-a generalizat apoi pentru toți creștinii. Ospățul (agapa) întru pomenirea celor răposați îl întîlnim și la romani.

Cu privire la pomenirea pînă la șapte ani, amintim că numărul *șapte* este o moștenire din Vechiul Așezămînt. La evrei, sărbătorile sînt strîns legate de acest număr. A șaptea zi a săptămîinii este Sabbatul, după șapte ori șapte zile, adică după o săptămîină de săptămîni, întîlnim sărbătoarea cincizecimii, în al șaptelea an dăm de anul sabbatic, iar după șapte ori șapte ani, întîlnim anul jubiliar²².

Creștinii săvîrșesc pomenirea celor răposați din 'an în an, pînă la șapte ani, ținînd seama de data încetării din viață a acestora, iar după trecerea acestui timp, pomenirile se fac, împreună cu a celorlalți adormiți din veac, în *Sîmbăta Moșilor* din fiecare an.

Ca și la înmormîntare, așa și la pomeniri (numite, în deobște, *parastas* *παρισυτι* — a venit în ajutor; *παραστασις* == mijlocire) se aduce la biserică, afară de colivă, paosul (vinul care se împarte pentru cei răposați) și piinea de grîu (colacul), și, aducîndu-le cei ce fac pomenirile stau înaintea lui Dumnezeu și fac mijlocire pentru cei morți. Colacul de grîu și *paosul* simbolizează trupul și singele lui Hristos. Și, precum se împărtășesc toți cei ce cred în Hristos cu aceste elemente de viață dătătoare, tot așa și *paosul* este adus la biserică pentru a gusta din el toți cei care iau parte la parastas, căci prin această gustare se vedește legătura întregului neam creștinesc — vii și morți — ca seminție aleasă și răscumpărată de Iisus Hristos prin singele său vărsat pe cruce²³.

Dintre toate simbetele de peste an, care sînt orînduite pentru pomenirea morților, creștinii ortodoxi din țara noastră socotesc că *Sîmbăta morților* (a Moșilor) de dinaintea *Duminicii Rusaliilor* (căreia îi spun și *Duminică mare*) este cea mai importantă, pentru că a doua zi — Duminică — se prăznuiește Pogorîrea Duhului Sfînt, cînd se pomenesc nu numai cei vii, ci și cei morți.

Iisus Hristos, înainte de înălțarea Sa la cer, făgăduise ucenicilor Săi că le va trimite un Mîngietor, Duhul cel Sfînt, care îi va învăța, îi va mîngia și le va împărtăși roadele mîntuirii. Această făgăduință s-a împlinit în ziua a zecea de la înălțarea lui Hristos la cer, sau a cincizecea după Înviere.

Întru amintirea acestui eveniment memorabil și însemnat, biserica serba ziua ce se numește *cincizecime*, pentru că e ziua a cincizecea după Paști, iar Duhul Sfînt se pogorîse chiar în ziua cincizecimii evreilor, pe care aceștia o serbau întru amintirea dării legii pe Muntele Sinai (lui Moisi) și ca mulțămită pentru darurile primite dela Dumnezeu la seceriș, numînd-o și sărbătoare pîrgii dela seceriș. Mai tirziu, această sărbătoare, în lumea creștină a fost numită *Rusalii* — după cum o numim și noi, românii, — dela «*Rosalia*», sărbătoare la Romani, care se serba și în legătură cu cultul morților, cam în același timp cînd creștinii serbau ziua Pogorîrii Duhului Sfînt²⁴.

Toate sărbătorile bisericești din ciclul pascal, începînd cu Lăsatul secului (de carne), pînă la Duminică Rusaliilor (inclusiv *Sîmbăta Moșilor*) cad, la ortodocși, în fiecare an, la date variabile, fiind socotite și fixate în legătură cu data Paștilor.

În primele trei veacuri creștine, comunitățile de credincioși serbau Paștile în zile diferite, conducîndu-se fiecare după anumite interpretări asupra timpului cînd se produsese marele eveniment al Învierii Domnului, pentru care motiv sinodul de la *Arelate* (anul 314) a hotărît ca toți creștinii să țină *Paștile* «într-o zi și un timp în toată lumea», iar sinodul ecumenic dela Nicea (anul 325, sub Împăratul Constantin cel Mare) a stabilit apoi ca ziua Paștilor să fie *prima Duminică după lună plină*, după echinocțiul de primăvară (21 martie), amînîndu-se cu o săptămîină

21. Econom Ioan N. Ionescu-Amza, *Rostul parastasei*, ed. IV, București, 1943, p. 73.

22. G. Popa-Lisseanu, *Romanica*. Studii istorice, filologice și arheologice, ed. „Casa Școalelor”, 1925, p. 28.

23. Dr. V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 905—906.

24. Dr. V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 144—145; G. Popa-Lisseanu, *op. cit.*, p. 28.

dacă se întâmplă să coincidă cu Pasha iudaică (14 Nisan, când se serbează Pasha iudaică²⁵ — în amintirea ieșirii lor din Egipt — este de asemenea, o zi variabilă), urmînd ca Duminica Paștilor să se serbeze, astfel, în intervalul de timp de la 25 martie, pînă la 25 aprilie.

La 1 octombrie 1924, schimbîndu-se calendarul și în țara noastră (în acea zi, începîndu-se numărătoarea zilelor cu 14 octombrie), serbarea Paștilor s-a stabilit după aceeași orînduire a Sfinților Părinți, însă în intervalul de timp dela 7 aprilie pînă la 6 mai.

La evrei, luna lui Nisan cade întotdeauna pe la sfîrșitul lunei martie și începutul lunei aprilie, iar 14 Nisan cade odată cu luna plină după echinocțiul de primăvară, deci o zi variabilă.

Paștile creștinilor sînt sărbătoarea luminată a Învierii Mintuitorului Iisus Hristos, care a suferit calvarul și moartea pe cruce cu prilejul paștelor evreești (14 Nisan) și creștinii ortodocși socotesc că nu se cade să serbeze *Duminica Învierii*²⁶ decît după trecerea zilelor care-I amintesc patima și moartea.

Popoarele preromane, care au locuit peninsula Italică, încă din epoca neolitică (mileniul al III-lea și al II-lea î.e.n.) practicau pentru răposaii lor, atît incinerarea (umbrii și latinii), precum și înhumarea (ligurii)²⁷. Peste ele au venit etruscii (în secolul al X-lea î.e.n.) fără a căuta să le influențeze, într-un fel sau altul, în ceea ce privește înmormîntarea și cultul morților. Etruscii practicau înhumarea, de la care au rămas splendidele hipogee din Etruria, morminte subterane de piatră, cu camere, și boltite, unele acoperite cu tumuli (măguri de pămînt). Decorația mormintelor lor e orientală, cu tigri, lei, leopardi și sfînci²⁸. Mai tîrziu, în mijlocul mileniului I î. d. Hr., etruscii fiind bătuți de latini și romani, se contopiră și se romanizară cu totul²⁹. Dela etrusci, romanii au luat practica mormintelor zidite din cărămidă, care au premers frumoaselor și bogat decoratelor sarcofage asemenea aceloră care au fost desgropate și în țara noastră, în cetățile dacoromane: Ulpia-Traiană — Sarmisegetuza (azi Grădiștea), Napoca (Cluj), Apulum (Alba-Iulia), Drubeta (Turnu-Severin), Romula (Reșca), Sucidava (Celei), Tomis (Constanța), etc.

De-alungul veacurilor, pînă la biruința creștinismului, romanii au avut o viață religioasă cu multiple și variate manifestări, între care și cultul morților, căruia i-au arătat un interes deosebit, legîndu-l de cinstirea multor sărbători închinare număratele zeițăți.

Una dintre aceste sărbători era sărbătoarea de primăvară a reînvierii naturii. Lumina și căldura, personificate într-un zeu al luminei și al căldurii, care era sortit să ducă o luptă crîncenă împotriva zeului întinericului și al frigului Bacchus — Sabazius, identificat cu sărbătoarea de toamnă a morții naturii³⁰. Biruința desă-

25. Prof. Teodor M. Popescu și alții, *Istoria bisericească universală*, manual pentru uzul studenților Institutelor teologice, vol. I (1—1054), București, ed. Inst. biblic și de misiune ortodoxă, București, p. 139.

26. Ziua Învierii se numește *pasha* sau sărbătoarea paștelor. Această sărbătoare mare este numită de evrei, în limba lor, *fasca* (פסחא) sau *pasha*, care înseamnă *trecere*, *ieșire*. În înțeles istoric, *pasha* înseamnă fuga (ieșirea) din Egipt a evreilor și trecerea lor în țara Canaanului; în înțeles spiritual, însă *pasha* înseamnă trecerea de la cele inferioare (pămîntești) la cele superioare (cerești), intrarea în țara făgăduinții. *Pasha* Vechiului Testament a fost numai prototip al celei creștine. Poporul evreu serba *pasha* întru aducerea aminte a mîntuirii sale din robia Egiptului, aducînd sacrificiu un miel nevinovat, neavînd nici un defect trupesc; creștinii, însă, serbează *pasha* întru aducerea aminte a rîscumpărării neamului omenesc prin patimile, moartea și învierea lui Hristos, mielul nevinovat și precurat, care a ridicat păcatele lumii, și întru aducerea aminte de mîntuirea tuturor din robia diavolului și a păcatului.

Vezi: Dr. Vasile Mitrofanovici *op. cit.*, p. 136—137.

27. G. G. Mateescu, *Strămoeșii noștri*, „Datina românească”, Vălenii de Munte, 1927, p. 25.

28. *Ibidem*, p. 32. 29. *Ibidem*, p. 45.

30. La romani, în cinstea lui Bacchus, acelaș cu Liber-Pater, se ținea, în luna decembrie, o sărbătoare numită *Drumalia*, făcînd parte din *Bacchanalia*, care se serba cu desfrînări și tot felul de excese. Cînd s-a oprit Bacchanalia, a încetat și *Drumalia*, reînviîndu-se cultul lui Liber-Pater, în curăția și nevin-

virșită asupra demonului, asupra uritei ierni, zeitatea bună și favorabilă o cîștigă abia cu sosirea verii, după trecerea zilelor babelor și schimbăcioasa vreme a primăverii.

După calendarul, nu prea sigur, al acelor vremi, această biruință, acest început de vară, se fixa într-una din zilele dintre 9 și 23 mai. În acest timp, însă, cădea și sărbătoarea de vară a lui Dionysos-Bacchus, care era celebrat cu toată pompa orgiastică a corporațiilor numite *thiasae*. Și, precum s-a întîmplat și cu sărbătoarea reînnoțirii primăverii, s-a identificat cu sărbătoarea lui Dionysos și, fiindcă în acest timp înfloresc trandafirii, a primit numirea de *Rosalia* (dies rosarum).

Patria trandafirilor era Asia. De aci, după tradiție, au trecut în Tracia (numai în ținuturile din sudul Dunării, prin *frigienii* din Asia Mică, o ramură a neamului tragic), unde cultura lor a ajuns, cu vremea, la o extraordinară dezvoltare, răspîndindu-se în toate părțile. Vestite, în antichitate, erau mai ales cîmpiile de trandafiri de la Philippi, din țara Bessilor³¹ (un trib din neamul tracilor, în ținutul din dreapta Dunării).

În patria rozelor, sub dominația romană, sărbătoarea lui Liber-Bacchus, ca și sărbătoarea reînnoțirii verii, nu putea să fie sărbătorită decît cu roze. Trandafirul, această floare drăgălașă și plăpîndă, în lumea veche a fost socotită:

1. Ca simbol al dragostei, consacrat zeității amorului, zeiței Venus, ca regină a naturii și creatoare a vieții înfloritoare: *alma Venus*, și

2. Ca floare a morții.

Cununa lui Bacchus de obicei era împletită tot din roze.

Mai importantă este constatarea strînsei legături între trandafir și cultul morților. Întrucît în sărbătorile *parentalia*, numele sărbătorii funerare, se aduceau ofrande la morminte, în special roze.

Cei vechi credeau că sufletul omenesc, după moarte se preface în divinitate. Chiar filosofii epicurieni aveau convingerea că zeii erau, în mare parte, suflete ale morților, erau *manes*. Prin însuși faptul despărțirii lor de trupuri, spiritele căpătau un fel de divinitate, care continua să se intereseze de soarta urmașilor lor de pe pămînt. De aci, cultul morților, care era în mare cinste la antici și, de aceea, *manes*, adică sufletele celor morți, erau obiectul unui cult atît public, cît și privat.

Grija pentru înmormîntare, pentru un mormînt și, mai ales, pentru celebrarea cultului la mormînt, a fost una dintre preocupările de căpetenie ale celor vechi.

Sărbătorile în cinstea *manilor* și a îngrijirii mormintelor se numeau *parentalia* și *feralia*, care se prăznuiau în zilele de 13 și 21 februarie

Ele erau publice și private. Mai importante pentru noi sînt *sacra-privata*, numite tot *parentalia* și care se celebrau în diferite epoci ale anului, nu numai în februarie. Între aceste *Sacra-privata* erau și *Rosalia* din lunile mai și iunie³², care erau mai mult o instituție pur italică, răspîndită numai întîmplător, prin coloniștii italice, și în provinciile imperiului roman³³.

Cu această ocazie, se făcea un ospăț, se împărțeau trandafiri (roze) celor prezenți și se împărțiau trandafiri și pe morminte. Acestea se săvîrșeau nu numai la *Rosalia*, ci de patru ori pe an: la ziua nașterii, la *parentalia*, la *Rosalia* și la *dies violae*, cînd, pe morminte, se mai vărsa apă, vin, lapte cald, miere, untdelemn, sînge de victime, se aprindea tămîie etc., se împodobeau cu cununi și cu flori, se

văția sa dintru început, ca a unui zeu al culsului viilor, al vinului și al petrecerilor, și locul Bacchanalelor a fost luat de *Liberalia*. Vezi: Dr. At. M. Marienescu, *Cultul păgîn și creștin*, București, 1884, p. 278.

31. În țara bessilor, numărul soilor trandafirului ajungea dela cinci pînă la o sută, *centumfolia*. Cei mai numeroși vor fi fost cei cu 30 de petale, *triantafolia*, de unde vorba românească *trandafir*, numire (latină) a cărei origine constatăm aci că ne-a venit de peste Dunăre. (Românii își întinuseră dominația în peninsula balcanică cu două veacuri înaintea erei noastre). Se știe ce bogăție de trandafiri e și pînă azi la Kazanlık, în Rumelia.

Cuvîntul latinesc *rosa* nu ni s-a păstrat decît în vorba *Rusalii* și în vorba *rușă*. Vezi: G. Popa Lisseanu, *op. cit.*, p. 22—23.

32. G. Popa Lisseanu, *op. cit.*, p. 21—25.

33. V. Pârvan, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București, 1911, p. 114.

aprindeau lampioane, se aduceau mâncări și se făceau chiar banchete. Mâncările ce se ofereau *manilor* erau: ouă, bob, linte, sare, piine și vin³⁴.

Strămoșii noștri Daci, despre care Herodot, părintele istoriei (484—406. î.e.n.), spune că «se cred nemuritori... sînt cei mai vrednici și cei mai dreapți... ei cred că nu mor ci că dacă au răposat se duc la zeul Zamolxis³⁵, pe care unii dintr-inșii îl numesc Gebeleizis»³⁶, voind parcă să arate un dispreț al cărnii, pe care îl aveau și față de moarte, practica incinerarea, mai rar înhumarea, răposaților. Ei credeau în continuarea vieții pămîntești și dincolo de moarte.

Îată ce ne relatează Prof. D. Berciu în lucrarea sa *Arheologia preistorică a Olteniei*:

În săpăturile făcute, în 1934, în cîmpurile de urne (cimitire) dela Bivolari, Balta-Verde și Cirna-Dolj, în unele morminte fără urnă funerară (din epoca mijlocie și tîrzie a bronzului — 1800—800, î.e.n.) s-au găsit sfărîmăturile unui vas, în care trebuie să fi fost purtate ultimele rămășițe ale mortului (incinerat). Spargerea vasului va fi stat în legătură cu un rit sau o practică religioasă, a cărui supraviețuire se constată și în zilele noastre (*spargerea vasului la scoaterea mortului din casă*, lămurim noi, *practicată în multe părți ale țării noastre*). În jurul urnei se așezau cu grijă vasele adiacente (suplimentare), conținînd băuturi și mâncări pentru lumea de dincolo. Citecdată asemenea mâncări erau depuse direct pe pămînt. Se adăogau — după putința familiei, sau starea materială a celui dispărut, — idoli de lut, reprezentînd o divinitate feminină, protectoare a mormintelor...³⁷. Pe lângă vasele funerare se îngropau, de asemenea, unelte, arme și podoabe: securi de piatră, de obicei în stare fragmentară, răspunzînd mai mult la o străveche tradiție, celturi de bronz, brățări și fibule... Nu se uită nici vasele mici, de toaletă, după cum nu se uită nici *lingurile de lut*... Mobilierul funerar e în raport cu starea materială a celui îngropat. Majoritatea mormintelor aparțin unei clase instărite (e vorba aci de mormintele descoperite în localitățile amintite mai sus) cu urne mari funerare și vase adiacente, cu o extraordinară bogăție de ornamente, idoli, podoabe, unelte și, mai rar, arme. În asemenea morminte, numărul vaselor ajunge pînă la 14 (mormîntul VI, de la Ostrovul Corbului). Mormintele celor săraci sînt foarte modeste: o singură urnă funerară, neornamentată (la Balta-verde), cite odată și vase adiacente, dar de o factură grosolană, podoabele deocamdată lipsesc...

În legătură cu credințele religioase, trebuie amintit că cele mai multe urne funerare au o mînușă ruptă din vechi (adică, înainte de a fi pusă în mormînt). Unele urne, sau capacul, care le acoperă, poartă o «fereastră», intenționat făcută. Această practică se va întîlni și în epoca fierului (800—1, î.e.n.). Ea aruncă o lumină asupra vieții sufletești a oamenilor de atunci. Se dezvăluie prin aceste «ferestre ale sufletului» credința în nemurire. Sufletul nu pierе, ci din cînd în cînd vine să-și vadă corpul pe care l-a părăsit. În afară de această credință, era și aceia a continuării vieții pămîntești și dincolo de moarte, de vreme ce, alături de corpul incinerat al mortului, se orînduia cu grijă și pietate cele trebuitoare pentru hrană și băutură, podoabele și uneltele, după gustul și ocupațiile pe care le-a avut în viață defunctul, și după puterea sa materială³⁸.

Cu prilejul săpăturilor arheologice făcute în 1941, 1943 și 1944, în mormintele din necropola de la Cirna-Dolj, lângă urne funerare, au fost găsite 4 figurine (idoli),

34. G. Popa Lisseanu, *op. cit.*, p. 25; cf. Marguardt: *Le culte chez les Romains*, trad. fr. I, p. 374.

35. Istoricul Ioan Russu susține, documentar, că numele acestui zeu al dacilor e *Zamolxis*, și nu *Zamolxis*, cum îl scriu foarte mulți istorici și cercetători. E un nume dacic: *Zamol* = pămînt. Vezi: I. Russu, *Religia geto-dacilor, zei, credințe, practici religioase*, Cluj, 1947, p. 65—74, și *Limba daco-tracilor*, București, 1959, p. 80—81.

36. V. Părvan, *Getica*, o protoistorie a daciei, „Cultura Națională”, București, 1926, p. 161; cf. Herodot, IV, 94; Al. Borza, *Sanctuarul dacilor*, în revista Institut. Social Banat-Crișana, X, sept.—dec. 1924, Timișoara, p. 649; Al. I. Săndulescu, *Religiunea daco-geșilor*, București, 1929, p. 12, și alții.

37. Aceasta, în epoca prezamolxiană.

38. Prof. D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, „Ramuri”, Craiova, 1939, p. 106—109.

lucrate dintr-un lut fin... Ele fac parte din zestrea mormintelor civilizației bronzului³⁹.

Mai înainte au fost descoperite astfel de figurine la Desa, Gîrla-Mare, Salcia și Balta-Verde (Dolj), la Orșova (Banat), Klicewac (Serbia-Veche), Virșet-Vatina (Banatul Sîrbesc). Sînt lucrate după cunoscutul sistem neolitic⁴⁰ (neoliticul urcă dela 1800. pînă în mileniul al VI-lea î.e.n.).

Arheologul *Menghin* a arătat încă din 1925 că acești idoli se leagă topologic de «Zeițele cu șerp» din Creta, păreri la care au subscris și alți cercetători⁴¹.

Aceste statuetă nu pot fi mai vechi de mijlocul mileniului al II-lea, î.e.n., înțind, deci, în întregime în a doua jumătate a acestui mileniu⁴² (pe care noi o socotim epoca prezamolxiană).

Arheologii Vladimir Dumitrescu și Dr. C. S. Nicolaescu-Plopșor, care au făcut aceste săpături, trag următoarea concluzie:

Acești idoli, descoperiți în morminte, reprezintă divinitatea tutelară de dincolo de moarte și sînt, astfel, imaginea unei divinități chthonice a populațiilor tracice (daco-geții erau un trib din marea familie a tracilor), care, în a doua jumătate a mileniului al II-lea, î.e.n., locuiau întreaga regiune a Dunării de mijloc și de jos, pătrunse la sud de Carpați — și, probabil, și la sud de Dunăre — încă dela începutul epocii bronzului, adică dela începutul aceluși mileniu, al II-lea, î.e.n.⁴³

Înalta spiritualizare zamolxiană, de care vorbește Herodot (în urma noilor descoperiri arheologice, o putem fixa la sfîrșitul mileniului al II-lea și începutul mileniului I-ii, î.e.n.) îi depărtează pe Daci de idoli, infiltrîndu-le și întărîndu-le sublimul credințe în nemurirea sufletelor, în jurul căreia se desfășoară toate manifestările lor în legătură cu cultul morților, împletindu-și, mai tîrziu, datinele cu ale coloniștilor romani, cu care se contopesc.

Prin faptul că Daci credeau «că ei nu mor, ci se duc la Zamolxe», după cum spune Herodot, ei nu puneau mare preț pe țărîna trupului, pe care, după moarte, îl incinerau (faceau. însă, o gaură, «o fereastră», la gura urnei funerare, sau în capul ei, în credința că sufletul vine din cînd în cînd la cenușa sa), și de aceea, nu și-au scris nici numele și nici litanii sau inscripții pe pietre funerare, nu și-au făcut morminte bogate și nici monumente funerare împodobite cu chipul lor sau al zeilor, afară de cei romanizați, sau pe cale de a se romaniza. Acestora li se însemna numele dacic, dar scrisul, inscripțiile sau litiunile erau latine; de multe ori, foloseau alfabetul grecesc.

Moșii și strămoșii noștri, urmași ai Dacilor și ai Romanilor, și după primirea creștinismului au continuat să facă praznice după înmormîntarea celor răposați, întru pomenirea lor, care, după cum am văzut, este o urmare a obiceiului roman. La romani, la praznicile pentru cei răposați, care se repetau, în urmă, la epoci determinate, numai familia avea dreptul să ia parte, în vreme ce străinii nu erau primiți⁴⁴, pe cînd Iisus Hristos învață dimpotrivă: Cînd faci prînz sau cină, nu chema prietenii tăi, nici frații tăi, nici rudele tale, nici vecini bogați; ca nu cîndva să te cheme și ei pe tine, și să ți se facă răsplătire. Cînd faci ospăț, cheamă săracii, schiopii și orbii; și fericit vei fi, că aceștia nu pot să-ți întoarcă, ci ți se va întoarce ție întru învierea drepților (Luca, XIV, 12—14).

Despre aceste praznice pomenesc și vechile rînduiri bisericești, ca *Așezămintele Sfinților Apostoli* (cart. VIII, cap. 44), și alte scrisori vechi creștine: «Noi îi poftim pe săraci și nevoiași la ospăț, pentru ca astfel serbarea noastră să devină pomenire

39. Vladimir Dumitrescu și Dr. C. S. Nicolaescu-Plopșor, *Statuetele din epoca bronzului descoperite în necropola dela Cirna-Dolj, „Craiova”, 1944, p. 1 passim.* 40. *Ibidem*, p. 16—17.

41. *Ibidem*, p. 18; cf. Haerres-Menghin, *Urgeschichte d. bilden Kunst*, p. 408.

42. *Ibidem*, p. 19.

43. Vladimir Dumitrescu și Dr. C. S. Nicolaescu-Plopșor, *op. cit.*, p. 20.

44. Preot I. St. Popescu, *op. cit.*, p. 144; cf. Fustel de Coulange, *La Cité antique*, p. 82.

pentru odihna sufletului celui adormit, iar pentru noi mireasmă bine plăcută lui Dumnezeu»⁴⁵.

Potrivit acestei învățături creștine, odată cu pomenirea morților, la zilele hotărâte de biserică, mai ales la *Rusalii*, se aduc la biserică, — pe lângă colivă, pine și vin, — mâncăruri, fructe, haine și vase (oale, străchini, talere, linguri etc.) care se împart la morminte, iar în familii, se fac prinzuri sau agape. Caracterul mozaic al cinciezimii la creștini s-a pierdut, căci ei sărbătoresc, în această zi, Pogorirea Duhului Sfânt, cunoscut la Români mai mult sub numele de Rusalii, în ajunul căreia (Simbătă) se prăznuiesc *Moșii de vară*.

Sărbătoarea Pogoririi Duhului Sfânt a fost îngemînată de creștini cu sărbătoarea păgînă, în legătură cu cultul morților, a Rusaliilor, ad *Rosalia*, ori simplu *Rosalia*, împămîntenindu-se la noi sub numele de *Rusalii*. Denumirea aceasta (ca și *calatio*, din care avem cuvîntul «Crăciun»), care, firește, nu a putut pleca din sinul bisericii oficiale, a fost primită chiar de misionari și folosită ca mijloc de popularizare repede a sărbătorilor creștine la păgînii de curînd convertiți. Tot așa sărbătoarea «Intrării lui Iisus în Ierusalim», s-a îngemînat cu cea păgînă *Florilia* (în loc de *Floralia*), sărbătoarea de primăvară a zeiței *Flora* și a florilor, de unde avem «Floriile»⁴⁶. Toate aceste numiri — scrie V. Pârvan — *Calatio, Florilia, Rosalia*, n-au fost la început decît un mijloc mnemotehnic⁴⁷ de fixare a noilor sărbători pentru păgînii care din moși strămoși erau deprinși cu celelalte (sărbători păgîne); biserica oficială, de voe de nevoie, a făcut și această concesie păgînismului, după nenumărate altele...⁴⁸.

Și mai departe, V. Pârvan scrie: În ceea ce privește acum numele creștin al sărbătorii, — sărbătorile în legătură cu ciclul Paștelui erau variabile: tot așa și «*rosaliile*», cauza firește era deosebită: deoparte socoteli calendaristice, de alta, fixarea deosebită după regiuni și epocile de înflorire a rozelor, a sărbătorii mortuare de primăvară. Analogia era foarte firească, iar fixarea mnemotehnică a Pogoririi Sfîntului Duh după sărbătoarea așa de importantă în cultul morților a Rusaliilor, nu avea nici un motiv să fie combătută de Biserică. Dimpotrivă, tacit, se îngădui ca cele două sărbători să se contopească prin *împlinirea ceremoniilor păgîne la morminte în ziua sărbătorii creștine*.

Sărbătoarea păgînă a Rusaliilor se constată prin inscripții în Moesia inferioară și în Panonia superioară. În Moesia superioară însă nu; și nici în Dacia. Dimpotrivă, în Italia, ea e extraordinar de răspîndită. Concluzia pentru Rosaliile noastre creștine nu poate fi, după cele de mai sus, decît aceasta: creștinismul latin primește în Italia numirea *rosalia* în calendarul său pentru popor; misionarii o întrebunțează apoi — din pricina clarității și putinței ei de adaptare la păgînism — și acolo unde *rosaliile* nu existau în special ca o instituție de cult; dacă forma românească a Rusaliilor trădează o origine mai nouă, aceasta provine din faptul că noi am primit numele sărbătorii tîrziu, odată cu *dominica* etc., prin misionarii latini; și anume, în special Sfîntul Nicetas⁴⁹, care predică la Bessi, «Daci», «Goți» și «Sciți»; în dreapta și în stînga Dunării deopotrivă, avea motive speciale de a întrebunța termenul *rosalia*: de o parte el era în strînse legături cu Italia — țara *rosaliilor* — unde, de două ori îl vedem ducîndu-se să viziteze pe Sfîntul Paulin din Nola (353—431), — de alta Bessii — la care el misiona — ca și ceilalți Thraci, primiseră desigur dinainte ca păgînii, sărbătoarea rosaliilor de la coloniștii italici: practica făcută

45. *Învățătura de credință creștină ortodoxă...* p. 324; cf. Tilcuire la cartea Jov (atribuită lui Origen) Cart. III Migne, P. G., XVII, col. 517.

46. Dr. V. Mitrofanovici greșit afirmă că „*Rosalia*”, sărbătoare la romani, se serba întru venerarea zeiței *Flora*, în luna mai (*op. cit.*, p. 145).

47. Procedu care ajută la memorarea cunoștințelor.

48. V. Pârvan, *Contribuții epigrafice...*, p. 110.

49. Episcopul orașului Remesiana din Dacia *Mediterranea*, misionarul despre care știm că a luptat mai mult pentru răspîndirea cuvîntului Evangheliei printre strămoșii noștri. A trăit în secolul al IV-lea și la începutul celui de al V-lea. La 367 îl înfrînim ca episcop în orașul amintit, la 414 era încă în viață.

de Nicetas cu izbindă la Bessii de limbă latină, o va fi aplicat și «dacilor» nordici, frații lor și de neam și de cultură⁵⁰.

De bună seamă că pe același făgaș au venit în Dacia, odată cu *Rosaliiile* și practicile prilejuite de cultul morților: vărsarea vinului și punerea (și chiar sădirea) florilor pe morminte, aprinderea tămâiei și a luminărilor, aducerea mâncărilor și împărțirea lor, precum și prinzurile sau agapele.

Nu avem nici o informație literară din care să deslușim — cel puțin, eu nu cunosc nici una — că și Dacii au împărțit mâncăruri și vase întru pomenirea celor răpoșați. Dar dacă în mormintele lor s-au găsit, alături de urnele funerare, și alte vase adiacente cu mâncări, băuturi și alte lucruri socotite folositoare celui răposat, cu atât mai mult îndrăznim să credem că urmașii lor, odată cu pomenirile făcute, împărțeau și oale și mâncăruri pentru trebuințele acelor «care n-au murit, ci s-audus la Zamolxe».

Și chiar dacă nu le vor fi practicat mai înainte, Dacii le-au adoptat cu ușurință, de la aceia care fuseseră aduși pentru colonizarea țării și cu care s-au contopit, iar urmașii lor au păstrat aceste datini, le-au spiritualizat cu ajutorul *mălei creștine*, și neamul nostru, harnic și muncitor, făcându-le mai bogate în conținut, le-a păstrat pînă în ziua de azi ca pe un tezaur sfînt.

Înclinăm să credem că, datorită înmormintării celor incinerati în urne din ce în ce mai frumoase, după posibilitățile materiale ale fiecăruia, și vaselor adiacente ale urnelor, precum și practica împărțirii lor întru pomenirea răpoșailor, au contribuit în bună parte la dezvoltarea ceramicii în ținuturile dacice.

În tradițiile noastre, prăznuirea sufletelor răpoșailor (a *manilor* romani) se face sub numirea de «*Moși*». În cursul unui întreg an se însemnează o mulțime de zile, consacrate spiritelor celor morți. Astfel, ca să nu pomenim decît pe cele mai importante, în calendarul nostru bisericesc întîlnim: *Moșii* de Crăciun, de Păsesimi, de Paști, de Sfîntul Gheorghe, de Ispas (Înălțarea Domnului), de RUSALII, de Rusitori, de Sfîntul Medru etc. Toiul «moșilor» este însă la *Rusalii*, atunci cînd, la București, e *tîrgul Moșilor*. Atunci se tîrguiesc donițele și în genere obiectele, care trebuiesc împărțite (dăruite) în *Simbăta morților*, înainte de Rusalii⁵¹, și toate acestea: donițe, oale, străchini, linguri, albiu, mâncăruri, vin etc., în parte, sau toate la un loc, se numesc, la rîndul lor, tot «*Moși*», care se dau sau se primesc de către credincioși.

Cărturarul G. Popa-Lisseanu mai adaogă: Și, după cum Romanii aveau credința că la sărbătorile *manilor*, moșii lor, la *Parentalia*, *Rosalia*, *Lemuralia* etc., iei morții lor din morminte și se împărțesc din prinoasele ce li se aduc, tot astfel și noi românii credem, că de la Joia-Mare, dinaintea Paștilor, pînă la Rusitori, a șaptea sau a noua zi după Rusalii, raiul stă deschis și că morții, în acest interval de timp, petrec printre oameni.

În darurile ce și le aduc copiii, în ziua de Rusalii, daruri constînd dintr-un ou, pus într-o ulciică cu lapte cald, sau din ucele goale împodobite cu flori, colindînd, întocmai ca în ajunul Crăciunului, din casă în casă, întrevedem elementele cultului lui Bacchus (Bacchus-Dionysos) și elementele sărbătorilor *Parentalia*, *Rosalia* și *Feralia*⁵².

În legătură cu subiectul nostru iată ce scrie Tudor Pamfile, în studiul său etnografic *Sărbătorile de vară la români*:

După rînduielele religiei creștine, *Simbăta e ziua morților*.

Mîntuitorul Hristos, care murise pe cruce Vineri, a stat Simbătă toată ziua mort și pus în mormînt, ca să învieze Duminică.

Din această relatare a Sfîntelor Evanghelii și din cercetarea credințelor păgine din antichitate, mitologiei spun că morții sînt duși în împărăția *Sfintei Simbete* de către *Sfînta Vineri*, după cum *amurgul* (personificat prin *Sfînta Vineri*) conduce în noapte (personificat prin *Sfînta Simbăta*). Noaptea în întuneric, iei

50. V. Părvan, *Contribuții epigrafice...*, p. 114—116.

51. G. Popa Lisseanu, *op. cit.*, p. 20.

52. *Ibidem*.

strigoii și *duhurile rele*; noaptea, și prin urmare *Sfânta Simbătă* este stăpina acestor duhuri.

Drumul către cei răposați va fi prin împărăția *Sfintei Simbete*, adică în ziua *Simbetei* ne putem apropia de cei morți. Simbăta se dă pretutindeni de pomană pentru sufletul morților, care pomană poate să conștie din *mîncare*, *băutură*, *haine de purtat* și altele. Rugăciuni pentru mîntuirea sufletelor lor de păcate se pot face și în alte zile, dar *pomana* cea mai bine primită de Dumnezeu este cea făcută în ziua *Simbetei*.

Cînd nu se poate da cuiva un lucru de pomană, acel lucru se aruncă pe *apă*, *apa Simbetei*, care-l va duce și-l va așeza, după credința poporului, în locul cuvenit. Astfel se întîmplă cu obiectele sfinte (sfințite), dar vechi, precum: *icoane* de lemn, *mîncate* de cari, *candele* crăpate, *sfeșnice*, rămășițe de luminări și altele. Acestea nu se aruncă afară, unde nu-i cu puțință să nu fi căzut o fărîmă de spurcăciune, ci se aruncă pe apă, spre a fi duse pe *lumea cealaltă*, a morților, prin mijlocirea *apei Simbetei*.

Se știe de toată lumea ce însemnează blestemul acesta:

— «Du-te, duce-te-ai pe *apa Simbetei!*»

«Cine *dă*, lui își *dă*, sau oricînd (sau orice) vei *da*, vei găsi», zice Românul; dar, afară de aceasta, el are credința neștrămutată că ziua cea mai bună pentru *dat* este Simbăta. *Simbăta* este ziua *moșilor*, strămoșilor (adormiți în veac, completează biserica noastră), cînd urmașii sînt datori să-și aducă aminte de dînșii, și sa nu uite că și cei de pe *lumea cealaltă* au nevoie de toate, întocmai ca și cei ce încă mai trăiesc.

Este îndeobște cunoscut faptul că sărbătorile și prăznuirile noastre de peste an sînt creștine, orînduite de Sfinții Părinți bisericești, iar multe din practicile legate de ele sînt păgine. Acestea sînt concesioni făcute păginismului și lăsate să dăinuiască atîta timp cît ele nu strică și nu diminuează fondului spiritual al credinței creștine⁵³.

În țara noastră este credința că «din toate *Simbetele* și, prin urmare din toți *moșii*, ziua cea mai nimerită pentru facerea *pomenilor* și *pomenirilor* este *Simbăta Duminicii mari*, în ajunul Duminicii mari, numită și *Moșii Duminicii mari*, *Moșii Rusaliilor*, *Moșii de Rusalii*, sau, mai peste tot locul, *Moșii cei mari* sau *Moșii de vară*»⁵⁴, spre deosebire de *Simbăta părinților* și *Moșii de iarnă*.

Simbăta părinților, scrie Simion Fl. Marian⁵⁵, în lucrarea sa *Sărbătorile la Români*, cade întotdeauna în Simbăta cea de pe urmă a cișlegilor de iarnă, sau, altminterlea zis, Simbăta înainte de Lăsatul secului.

În Simbăta aceasta se pomenesc toți cei ce au strălucit întru sihăstria cuvioșilor și de Dumnezeu purtătorilor părinților noștri.

Camenii, și cu deosebire cei din Moldova, pomenesc în această zi (pe) toți morții, care nu se mai pomenesc decît acum și în o altă simbăta din Postul Mare, adică morții cei ce au murit de vreo moarte năpraznică...

Că de altfel, omul cînd zace și se simte slab, își caută singur de sfîrșitul său.

Și de aceea, oamenii, în ziua aceasta, duc la biserică colivă, colaci, ori fec praznic, ori dau de pomană un vițel, vase, sau ce-l lasă inima.

Moșii de iarnă. Pe lângă pomenirile și jertfele ce se fac și se aduc pentru cei de curînd repausați, mai există la români încă și un astfel de pomenire și jertfă,

53. Tudor Pamfile, *Sărbătorile de vară la români*, studiu etnografic. Academia Română. Din viața poporului român, culegeri și studii, București, 1910, p. 5—6.

54. T. Pamfile, *op. cit.*, p. 7.

55. Cărturarul bucovinean Simion Fl. Marian a scris două studii etnografice: 1. *Inmormintarea la români*, București, 1892, și 2. *Sărbătorile la români* (vol. I. *Cirnelegile*, București, 1898; vol. II. — *Păresimile*, București, 1899; și III. — *Cincizecimea*, București, 1901), (din publicațiile Academiei Române), în care sînt însemnate multe datini, credințe și practici religioase din tot cursul anului în legătură cu cultul morților la români. În legătură cu datinele „moșilor”, se mai pot cerceta în S. F. Marian: *Sărbătorile la români*, vol. III. *Cincizecimea: Moșii de Paști*, p. 110—112.

Moșii de Sin-Georgiu (Sf. Gheorghe), p. 282—285.

Moșii de Ispas (Înălțarea Domnului), p. 334—335.

care se fac și se aduc în unele zile anumite de peste an, și nu numai pentru cei de curind repausați, ci, fără deosebire, pentru toți morții familiei.

Această pomenire și jertfă, care constă mai cu seamă întru trimiterea de bucate și băuturi, precum și a unor obiecte menite pentru mâncare și băut apă, pe la vecini, pe la neamuri și, mai ales, copiilor sărmani, de sufletul morților, se numește pretutindenea, în toate țările locuite de români «Moși», între care și *Moșii de iarnă*, numiți altmătrelea *Moșii de cirnelegi*, care cad, în unele părți, Simbăta înainte de Săptămîna albă, iar în altele, Simbăta înainte de Lăsatul secului⁵⁶ (de carne, pentru postul Paștelui).

Potrivit acestor tradiții și orînduiei bisericești, Ștefan cel Mare al Moldovei (1457—1504), acordînd, în 1466, mănăstirii *Zografu* din Sfîntul Munte (Athos), un «mertic» anual de 100 de galbeni ungurești, ceea ce era o sumă importantă pe acea vreme, impune călugărilor de la acea mănăstire să respecte următorul așezămînt, caracteristic pentru grija și minuțiozitatea pe care o puneau, încă din tinerețe, evlaviosul voevod în raporturile sale cu biserica:

«Înainte de toate — spune Ștefan — să mă scrie pe domnia mea la sfînta proscomidie, după obiceiul sfinților părinți și după așezămîntul sfîntei biserici, și să scrie lingă domnia mea și pe doamna mea și pe copiii noștri de Dumnezeu dăruiiți Alexandru și Elena; și să stea la sfîntul pomelnic cum este scris. Și iarăși, pînă ce Dumnezeu atotțîitorul se va îndura cu noi și vom fi în viață... sfînta biserică să ne cînte, Simbăta seara, paraclis, și Duminica la prînz să se dea băutură (călugărilor), Marțea să ni se cînte Sfînta Liturghie, și la prînz să se dea băutură. Și să mă mai pomenească în fiecare zi la vecernie și la pavecerniță și la miezonopciă și la utrenie și la liturghie și la sfînta proscomidie și unde mai este obiceiul sfîntei și dumnezeiești biserici, precum e învățătura Sfinților Părinți; iar în pomelnic să ne pomenească după așezămînt. Acestea să ni se cînte pînă ce vom fi în viață. *Iar după trecerea anilor noștri și după sfîrșitul vieții noastre, în anul întîi să ni se facă și să ni se cînte sfîntul prohod, de către sobor; apoi slujbele de ziua a treia, a noua, a douăzecea și a patruzecoa, de o jumătate de an și de un an. Iar după trecerea unui an, să ni se cînte într-o zi din an, de către sobor, pentru mîntuirea sufletului, seara (Vineri), parastas cu colivă și băutură, iar dimineața Simbătă), sfînta liturghie cu colivă; iar la prînz, băutură, spre mîngîierea fraților. Aceasta să rămîie așa, cită vreme va sta și sfînta mănăstire»⁵⁷.*

Aceste datini și orînduiele, moștenite din moși-strămoși, au fost păstrate cu sfîntenie de românii de pretutindeni și sînt practicate și azi, cu foarte puține deosebiri.

În Moldova, pentru moși, gospodinele și-au cumpărat fel de fel de vase, pe care le vor da de pomană: *cofe, cofițe*, cu flori negre făcute prin tipare de fier înroșit în foc, *străchini, talgere*, sau *talere, farfurii, sticle, căni, ulcele, oale, linguri* și altele. Cofele se umplu cu apă dela puț sau izvor. Cînd se umplu aceste cofe sau cofițe, se lasă pe *ghizdurile* sau *colacul* fîntîinii o monetă de cinci, ori zece bani⁵⁸, care se numește plata apei. Aceasta se face din pricină că acea apă a fost dobîndită prin munca altora și neplătind-o, pomana n-ar fi *primită*, adică n-ar fi adevărată. Acei *gologani* sînt luați de cine se întîmplă (să fie) pe acolo, dar mai ales de copii, care se țin în această zi pe lingă puțuri.

Oalele, ulcelele, cămile și sticlele se dau de obicei pline cu *vin*, iar cine n-are (vin), le poate umplea cu apă.

56. Simion Fl. Marian, *Sărbătorile la Romani*. Studiu etnografic, vol. I. *Cîmblegile*, Ed. Academiei Române, București, (f. a.), p. 250—260.

57. C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. II, partea I, ediția III, București, 1940, p. 92—94.

Notă: De bună seamă că Ștefan cel Mare cunoștea bine Pravila bisericească, de vreme ce face acest «așezămînt» cu un temei atît de adînc. Nu de puțin folos îi va fi fost și Mitropolitului Teoctist, cel care îl unsese domn pe cîmpia „Direptății”, la 14 aprilie 1457, și a păstrorit Moldova pînă la 18 noiembrie 1477, căruia îi urmează vlădica Gheorghe (1477—1511), venit din Stăreția Neamțului, ca și înaintașul său.

58. Cartea lui T. Pamfile, de unde iau aceste însemnări, este tipărită în 1910. Pe atunci această sumă însemna ceva.

Cofele și toate celelalte vase sînt împodobite pe la gură cu *cununi de flori*, detrandafiri mai ales dacă sînt înfloriți în această vreme. Printre florile înșirate pe ată, se pun *roșcove*, *smochine*, *covrigi* și altele, cumpărate toate de la tirg.

Străchinile, talerele, castroanele și farfuriile se dau pline cu *bucate* (mîncăruri). Aceste bucate sînt de obicei felurite soiuri de zamă sau zeamă (borș, ciorbă) de pasăre, purcel sau miel, cu *tăței* (aluat frămîntat, întins subțire și tăiat în fășii înguste, după uscare), orez, sau altele. *Farfuriile* late sau întinse sînt mai ales duse umplute cu *meșniță* sau mleşniță, orez fiert în lapte.

Toate aceste lucruri care se duc spre a fi împărțite se numesc «moși».

O gospodină duce «moși» pe la toate neamurile și (pe la) toți vecinii, și primește «moși» iarăși de la toți aceștia...

(Odată) cu vasele pline se duce și *pîine de tirg*, *pîine de casă*, *colaci* și *luminări*.

Cînd gospodina nu-și poate împărți toți «moșii» în ziua de Moși, adică *Sîmbăta*, rămîne să se ducă, pe la casele mai îndepărtate, cu «moși» a doua zi și chiar a treia zi. Pe acolo, însă, și mai ales cînd merge în alt sat, trebuie să aibă *cofele* frumoase.

În *Tara Românească*, pe la sate, în *Sîmbăta moșilor*, mai este încă și datina ca femeile să plîngă pe la morminte, fiindcă în acea zi, după credințele lor, *păcătoșii se trimit din nou în munca iadului*.

În județul Muscel, femeile fac *căpețele* și împart oale și colaci. În oale se pune lapte, vin sau apă; coada oalelor se împodobeste cu flori de cîmp sau de grădină. Peste gura oalei se așează olacul sau felia de pîine, și peste aceasta se pune coliva, păsatul sau orezul fiert, în care se infigă lumînarea.

În *Bucovina*, pretutinderi, *Sîmbăta* dinaintea Duminicii mari sau Rusaliilor se numește *Sîmbăta morților* sau *Sîmbăta moșilor*.

În *Sîmbăta moșilor*, românii din unele părți ale Bucovinei cred că nu e bine ca cineva să mînințe pînă nu dă mai întîi de pomană, pentru că în această zi se *cuminică*, adică se împărtășesc toți morții cu sfintele taine; și dacă unul din neamul celor morți mînință, atunci cei morți din neamul său nu se pot cuminica. Și, deoarece, morții așteaptă în această zi *pomană* și *pomenire*, fiindcă este ziua lor, de aceea românii din Bucovina trimit disdedimineață pe la vecini, neamuri și sărmani, mai ales pe unde sînt copii mici, cofițe și altele, împodobite cu tot felul de flori, însă mai ales *busuioc*, care se leagă pe la gură cu *strămătură* (fire subțiri de lînă) roșie, și pe care le umple cu apă proaspătă, mied (vin din mere), lapte dulce cu *togmagi* sau *tăței*, vin, bere; apoi tot felul de farfurii și străchinuțe, pline mai ales cu *zeamă* și cu plăcinte, dimpreună cu o *lumină* (luminare) de ceară galbenă, pe care o aprinde cînd femeia intră în casă unde se vor duce, se vor împărți și se vor primi sau se vor căpăta «moșii». Cu drept cuvînt se zice astfel, pentrucă în acest timp cu *datul*, femeia primește și dînsa alți «moși», întocmai ca și ai ei. sau mai frumoși, mai scumpi, mai ieftini, după împrejurări.

În orașul Suceava, precum și în unele sate din apropiere, se trimit ca «moși», pe lîngă vasele, mîncărurile și băuturile arătate mai sus, încă și *găini*, sau *pui de găină*, dimpreună cu cite o *lumină*, pe care, cei ce o primesc, o și aprind îndată și o lasă să ardă pînă ce se sfîrșește.

În părțile de munte al *Banatului*, în *Sîmbăta Rusaliilor* sau în dimineața *Rusaliilor*, se dau de pomană cîlaci (colaci) împreună cu *olcuțe* nouă, pline cu lapte, cu mămăligă ori *colareș* (scrob); la *mănușa* (toarta) oalei se leagă o *chită* (mai multe la un loc) de cirește și de flori și în oală se pune o lingură nouă.

La românii din *Peninsula Balcanică*, «la *Rusaliu*, toate femeile, care au pierdut vreun membru din familia lor, fac pite, ce în această ocazie se numesc *plăcinte*, și le duc la morminte și le schimbă (gospodinele) între ele *pentru iertare*». Se crede că în ziua aceasta toți morții se satură.

Dacă o femeie neglijează această datină, atunci celelalte femei o ceartă cu a-prime, că «și-a lăsat flămînzi morții familiei ei».

Tot în ziua de *Rusaliu* se împart *stamne* (oale și ulcioare) pe la cei de aceeași etate cu răposatul.

În Bitule (Macedonia), de Rusalii, se duc la morminte tăvi cu pește, mocat (lapte acru, iaurt), piine, brinză, orez cu lapte, rahaturi, pite, vin etc., și plîng mult și mîncîcă și beau iarăși mult femeile în această zi.

Cu toate că aceste relatări sînt date pentru ziua de Rusalii, ele se referă tot la *Moșii de vară*, cunoscuți și practicați (prăznuiți) pe tot pămîntul locuit de neamul românesc.

În sfîrșit, mai e de observat și aceea că, pe cînd în Bucovina, Transilvania și Banat, unde *Simbăta moșilor* (de vară) e cea mai răspîdită, cultul moșilor, în această zi, se poate socoti mult mai familiar în *Țara Românească*, unde există și *Tîrgul moșilor*, care începe Luni și durează pînă Simbăta înainte de *Rusalii*, adică o săptămîină întreagă, și se poate numi, cu drept cuvînt, o datină publică (cunoscută de toți). *Tîrgul moșilor*, care astăzi aduce multe schimburi de mărfuri de tot soiul, s-a născut din tîrgul unde se desfăceau odată numai cele trebuincioase pentru *moși*, *Moșii de vară*, zi cu desăvîrșire creștinească⁵⁹.

În timpul zaverei din 1821, școala românească dela Sf. Sava, al cărui suflet era cărturarul transilvănean Gheorghe Lazăr⁶⁰ din Avrig, din ținutul Făgărașului, fu închisă, iar marele dascăl se îmbolnăvi greu.

Ion Eliade Rădulescu⁶¹, fostul său elev, acum dascăl și el la Sf. Sava, deși nu avea decît 19 ani, venea des să-l vadă și, găsindu-l odată disperat de boală și chinuit de un servitor al său, înștiință, la rugămintea lui Lazăr, pe un văr al acestuia, care locuia la Tîrgu-de-afară (lîngă *Cîmpul Moșilor*) să vie spre a-l lua la sine și al îngriji mai de aproape.

Lazăr, simțindu-și sfîrșitul apropiat, scrise fraților săi să vie să-l ia și să-l ducă în satul său natal. Vestea plecării lui Lazăr se răspîdi ca fulgerul printre elevi, care se adunară și-l conduseră pe «apostolul» lor pînă la Băneasa. Acolo, Lazăr, cu ochii plini de lacrimi, îi binecuvîntă, iar Eliade, în sufletul său cald de admirator, și prieten, găsi cele mai potrivite cuvinte pentru situația tragică a nefericitului dascăl: «Întru ale sale a venit și ai săi pe dînsul nu l-au cunoscut», reeditînd astfel foarte potrivit cuvintele evanghelice.

În această împrejurare, rugă Eliade pe tatăl său, cu care se afla în trăsura acolo, la despărțire, să cumpere locul unde zăcuse acela, care ca un apostol predicase învățămîntul în limba patriei, — ceea ce înțelegătorul părinte și făcu, spre a satisface astfel nobila dorință a celui ce a fost cel mai devotat școlar din ciți a avut Lazăr, în scurta, dar tragică lui carieră de dascăl⁶².

Fratele lui Lazăr, primar în Avrig, l-a dus în Transilvania într-o căruță de țară.

La 17 septembrie 1825, Gheorghe Lazăr a închis ochii, mulțumit de serviciul pe care îl adusese neamului său.

La 8/20 aprilie 1829, Ion Eliade Rădulescu, cu sprijinul boierului cărturar Dinicu Golescu, reuși să tipărească în tipografia Mitropoliei primul număr din cea dintîi gazetă românească, «*Curierul Românesc*».

Spre a lupta mai cu temeii pentru triumful ideilor sale naționale și ale tovarășilor săi de gînd și faptă din acea vreme, Eliade cumpără, la 11 octombrie 1830, un an dela apariția «*Curierului*», singura tipografie particulară pe atunci, cea de la Cișmeaua Mavrogheni, înființată de doctorul Caracas împreună cu Stolnicul Dumitracu Topliceanu, la 3 noiembrie 1817, și o mută în locul cumpărat în Tîrgu-de-Afară, lîngă Cîmpul Moșilor, unde a lucrat pînă în toamna lui 1848, cînd a fost exilat din țară.

An după an, Eliade se va fi desfătat privind furnicarul de oameni din *Tîrgul Moșilor*, cu acele negustorii, și petreceri, care luaseră locul creștineștilor prăznuirii,

59. T. Pamfile, *op. cit.*, p. 7—12. 60. 5 iunie 1779—17 septembrie 1829.

61. ianuarie 1802—27 aprilie 1872.

62. I. Crețu, *Viața lui Eliade*, ed. Cultura Românească, București, f. a. p. 24; cf. I. Eliade Rădulescu:

Curs întregu de Poezie Generale.

și nevoindu-se să deslușească, pe cât i-a fost cu putință, cele ce au prilejuit începuturile acestui tirg...

În Moldova, Gheorghe Asachi publică în 1861, în «Adaos literar la Monitorul Oficial al Moldovei» poezia «Simbăta Moșilor», pe care i-o reproduce Aron Pumnul în LEPTURARIU ROMÂNESC din 1864:

SIMBĂTA MORȚILOR

(Sărbătoare în Rumânia)

Primăvara cea dorită dela sferele senine
 Pe-a zefinului aripe între noi voioase vine;
 Sub ușoarele ei pasuri mii de flori au răsărit;
 Cîmpul, muntele și codrul din nou iar au înverzit.
 Aerul senin s-adapă de-a suflării ei miroase,
 Și din sinu-i rouează pe țarine ploii mănoase.
 Rîul, care-odinioară zăcea'n ghiață ferecat,
 Curge repede sub malul de verzi tufe-ncununat.
 Chiar ca flori insuflăite, schimbînd forma lor străină,
 Pestrîți mii de fluturi zboară în a soarelui lumină,
 Din al plantelor sin nalță un abur mirositor
 Sacrificiul dimineții cătr-al lumii Urzitor
 Cînd al păsărilor cîntec prin cer, codru și cîmpie
 Fericirea lumii sună în duioasă armonie.
 Dară luceafărul zilei la apus s-a cufundat,
 Și minunile naturii cu un vâl s-au cunșuiurat.
 De un murmur melancolic aerul tăcut răsună!...
 Fulgerul în depărtare ne pre'nseamnă o furtună.
 Printre freamătul pădurii cu un bocet întristat
 Gemete, suspinuri grele împregiur acum răsbat.
 Ca din datina cea veche azi întreaga Rumânie
 În cuget de umilînță și inimă cu duioșie,
 Între lacrimi și suspinuri pe-ai săi morți va aminti,
 Și în Simbăta cea tristă, ce-are mine-a se ivi,
 Cîte amintiri duioase, cîte speranțe pierdute,
 Se deșteaptă și 'ntristează aripatele minute...
 Într-o casă părăsită, depărtată de cățun.
 Despre care poporeni minuni mii pe-amurgul spun,
 De mult șade un Sihastru, ce de tot vecin se crede,
 Că prin farmeci, multe lucruri nevăzute de-alții, vede.
 Acel om, pe care anii și-a lui grijă l-au albit,
 Astă noapte va s-arate un mister de tot cumplit.
 Pe un colnic el se suie, și'n pădurea 'ntunecată
 De trei ori în giur răsună toaca de paltin durată!
 La chemarea cea fatală, chiar ca umbre 'necet răsar
 Juni, bătrîni, femei și fete, cîte unul din tufar,
 Și hîrdala cea deșartă, fără preget eac'o plină,
 Unde-un pin aprins răspînde îngăimata sa lumină.
 Ear săteni în așteptare, tremurînd, zic: «*amar mie!*»
 Ce 'ntunerec, ce tăcere, ce-o să fie? ce-o să fie?
 În estas atunci Sihastrul, țintind ochii spre pămînt,
 Zice vorbe religioase, ce străbat pină 'n mormînt:
 «*Pre voi, ce-ați ascultat legea, ce-ați umblat pe calea bună,
 Pentru-aceasta 'n cer v-așteaptă verde vecinică cunună!*
 Mine tot Rumânul lacrimi și rugi va sacrifica,
 Și pe mormintele voastre preotul se va ruga,

*Ear' tu cest' afurisită, ce-ai umblat întru păcate,
 Ce tirziu scăpare cauți de pedepse 'nfricoșate,
 Din cătușe, ce te leagă, pe o clipă te desnod,
 Ca spr' exemplu să se vadă patimile, ce te rod».*
 Ear' sătenii 'n așteptare de acelea ce-or să vie,
 Repeșteau, cuprinși de spaimă: «ce-o să fie? ce-o să fie?»
 De-odată sun' un bocet, și-n tropote cu fior,
 Cei chemați aleargă iute ca fantasma 'n foisor...
 «De patrie vînzătorul, uritorul de lumină,
 Cel ce pre orfan despoaie; cel ce prin vorbe 'nvenină;
 La o parte-a răzășiei lacomul proprietar,
 Poartă 'n brațu-și strămutate pietrele unui hotar,
 Ce-apărau miclele-ogoare, de-unde se nutrea cea gloată,
 Al căreia bun, străbunul apărat-a țara toată,
 Se tira sub grea povara unui sac de aur plin
 Cămătariul, ce se 'ngrașă cu dinariul cel străin:
 Cel ce din danie sfîntă, și-ai săracilor bani, fură,
 Ipocritul, egoistul, ce de mizer nu se 'ndură,
 De mueri pierdută ceată urmărea cu plîns amar,
 Care calcă jurămîntul, ce depuse la altar,
 Purtînd fiecare 'n sînu-și veninul de fapte rele,
 Ce nu poate-usca suspînul, nici un rîu de plîns să-l spele:
 Cel ce drepturi sînte calcă, și tot stolul defăimat,
 Cîte unul, ca o umbră, trecea repede minat,
 Cînd de corbi și bufne cîrduri, cu flămînd plîsc și cu ghîșară
 Din ficatul lor mînîncă, le beu lacrima amară».
 Iar Sihastrul atunci zice: «sfînte de rău ogur!
 Urmăriți fără 'ncetare tot pămîntul împrejur,
 Pînă trîmbița vă cheamă pentru cruda voastră faptă
 La pedeapsa fără capăt, care 'n tartar vă așteaptă!»
 Atunci vuetul, și-urgia din mii guri a răsunit,
 Încît codrul și hîrdala prea cumplit s-a clătinat,
 Iar' sătenii, în mustrare, repețiau: «eh! amar mie!
 Ce pedepse pentru crime, ce pedepse vor să fie!»
 Pe cînd bufnele și corbii, cîriind tot impungeau
 În fîcații scoși din trupuri și cu sînge se nutreau,
 Un demon din ochi și gură înfocate vărsînd bale,
 Cu o strămutare-aprinsă îi mîna în a lor cale.

Însă'n partea dimpotrivă, cerul, cungiurat de nor,
 Se deschide, și din sînu-i răsări un viu lucor:
 Un ceresc arc înformează de luceferi o cunună:
 De-unde cereasc' armonie pe pămînt duios răsună:
 Acolo, părinții noștri, fundătorii țării sale,
 Gustă vecinicul repaus dep' a vieții aspră cale.
 «Vezi în frunte cu mîrire pe 'mpăratul Trăean,
 Vezi pe Dragoș, Radul-Negru, pe Mihai și pre Ștefan,
 Ale cărora tari brațe păstrat-au patria vie
 Și-au menit în curs de veacuri o ferice Rumânie!»
 Dar păsările crestate prin cîntu-și privighetori
 Spun că trece miezul nopții, și vin ale zilei zori,
 Iacă soarele răvarsă scinteioasa-i caldă rază
 Care-a cerului tîrie și pămîntul luminează;
 De pe turnul Sihăstriei sîntul bronz a răsunit,
 Și sătenii toți spre rugă la altar s-au adunat.
 Evlavia, duiosia pe mormînt lumini aprinde,
 Se depun în disc, în vase: lapte, grîne și merinde,
 Și 'n giur fiii și părinții pre moși amintind cu dor,

În genunchi plîngînd ascultă ruga preotului lor,
 Care cîntînd amintește pe-al lor răposăți anume,
 Și se roagă ca să aibă mîntuire 'n ceea lume,
 Cu amin, ruga și plînsul atunci au încetat,
 După lacrimi și suspinuri, mîngăiere a urmat,
 Iacă vezi un stol de fete, avînd tîmple 'nghirlîndate,
 Poartă 'n discuri și 'n ulcioare pîrga de-ospitalitate
 La sârmanul și la orbul, la orfan neputincios,
 Cu merindea se rostește și cuvîntul cel duios,
 Astă-zi, cei cunsințită l'amintire și durere
 Celor răi e de muștrare, celor buni de mîngăiere!
 «Cît Rumânul ziua asta cu evlavie-a serba:
 Cieru 'n lumile-amîndouă soarta-i bine-a cuvînta».

Aron Pumnul, reproducînd poezia lui Gheorghe Asachi, adaugă și cele ce urmează:

Observațiune: Despre începutul sărbătorii «*Sîmbăta Moșilor*», sau «tîrgul moșilor» din România ne dă D. Ioan Eliade (Rădulescu) următoarea deslucîntă:

«Tradițiunea verbală spune că, fiind țara adeseori bîntuită de incursiunile tătarilor, odinioară ar fi supraviețuit aceștia pînă la marginile capitalei. Orașenii, împreună cu preșezul (capul) ostășesc din oraș, s-au sculat să-și apere vetrele, și întîmpinînd pe dușmani chiar în cîmpul unde se face astăzi serbare și ast tîrg (Iarmaroc, bilci). Aci avură o luptă singeroasă, în care Româniii eșiră învingători, desființînd cu totul tabăra dușmanilor, și alungînd pe cei scăpați de ascuțitul sabiei pînă peste marginile țării. Măcelul fu mare în cîmpul bătăliei. După învingere, și după alungăciunea dușmanilor, veniră pîrînții luptătorilor, ce căzuseră în bătălie, le strînseră rămășițele și le plătiră datoria cea mai de pe urmă a înmormîntăciunii. Aci nu era pompa de îngropăciune a unui singur om, ci fiecare cetețean avea a plînge moartea vre-unui mădular al familiei sale, și a-i mulțumi pentru mîntuiciunea țării. După îngropăciunea morților, rîadună acea datorie evlavioasă toată capitala la săvîrșiciunea pomenirii de trei, de nouă zile, de șase săptămîni și de un an. Din an în an apoi se făcea adunare, fără a mai simți aceeași durere, ca în zilele cele întii ale rîpăusării celui mort. Unde e adunare multă de popor, acolo concurg și negustorii cu mîrfuri trebuincioase la ocaziune. Aci se aduna capitala spre pomeniciunea vitejilor martiri și apărători ai țării. Din vechime mai înaltă, se fac pomenile Rumânilor cu oale și cu străchini (blide, bldișele), cu donițe (cofe, bote), cu ulcioare, cruci și pietri mormintale, și cu alte asemenea. Din an în an se înmulți vînzarea unor astfel de lucruri, pentru că oamenii începură a cumpăra nu numai pentru pomeniciune, ci și pentru trebuințele casei de peste an, carile fiind mai numeroase și mai felurite, începură a se ivi și alți neguțători cu deosebite articole, precum ambare, lopăți, copăi (covăți), albi, căldări, coase ș. a. și așa pomeniciunea morților făcîndu-se regulat pînă la șapte ani, capitala și neguțătorii concurgători se deprinseră cu această adunare înlesnitoare de trebuințe, și așa rămase obicei a se ține acest tîrg anual.

Fiîndcă incursiunea tătarilor se întîmplase cam pe la capătul primăverii, se cam apropia din vezi pîrînții și frații ai noștri. Prin urmare se hotărî aniversala acestui tîrg a se face în săptămîna dinaintea Rusaliilor, și astfel avem pînă în ziua de astăzi *tîrgul moșilor*, ce este sărbătoare cu adevărat națională rumână»⁶³.

63. Lepturariu Românesc al lui *Arune (Aron) Pumnul*, Tomul IV, partea I, Viena, 1864, p. 144—148.

Notă: poezia „*Sîmbăta Moșilor*” — prea puțin cunoscută astăzi — a fost publicată de Gheorghe Asachi, în „*Adaos literar la Monitorul Oficial al Moldovei*”, Iași, 1861, însoțind-o de un articol, intitulat tot „*Sîmbăta Moșilor*”, în care își exprima dorința ca să se aleagă o zi de prînsuire, în timpul anului, pentru toți marii dispăruți ai neamului.

Această poezie este reproducută și de *Elena N. Uoronica*, în lucrarea sa „*Sărbătoarea Moșilor*” (București, 1915, p. 99), în care dă lămuriri fanteziste cu privire la acest Tîrg al Moșilor.

Și acum, să înlăturăm colbul de pe vechi hrisoave și însemnări și să încercăm, după cite ne vor ajuta puterile, să lămurim «cînd și cum a luat naștere acest *Tîrg al Moșilor*».

Iată ce scrie G. I. Ionescu-Gion în a sa *Istorie a Bucureștilor* cu privire la *Podul tîrgului de afară*, din care desprindem, atît depărtarea acestui tîrg, față de orașul București, cel de odinioară, precum și vechimea lui:

Podul⁶⁴ cel mai vechi care a plecat încotrova de lîngă Cetatea Dîmboviței adică de lîngă Curtea Domnească a Bucureștilor, a fost, de sigur, *drumul cel vechi*, sau *Podul cel vechi al Tîrgoviștei*, pe care actele domnești ale lui Șerban-Vodă Cantacuzino (1678—1688) îl numesc, chiar acum două sute și mai bine de ani, *drumul cel vechi al Tîrgoviștei*, care, p'alocurea, se confundă cu *drumul Brașovului*.

De lîngă Curțile domnești, odată cu *Podul Tîrgoviștei*, a luat naștere și *Podul Tîrgului de afară*.

Actele mănăstirii *Stelea*⁶⁵ din secolul al XVI-lea, vorbesc de drumul cel mare, care duce la Tîrgul de afară.

Acest drum, mai tirziu podit, începe de la biserica Sfîntului-Gheorghe-Vechi⁶⁶, deoarece Calea Moșilor de astăzi, coprînsă între Piața Sfîntului Anton și Ulițele Decebal și Sfînta Vineri, era ocupată de locurile de jos ale *Curții Domnești*, de *Puscăria Domnească*⁶⁷, de gardul *Viei Domnești*, care suia spre strada Patria, iar, mai sus, spre nord și est, adică spre Sfîntul Gheorghe-Vechi și Bărăția de mai tirziu, erau zidurile de apărare ale Curții-Vechi...

Îndată ce apuca să plece spre Obor, Podul Tîrgului-de-Afară avea la dreapta un drum, adică o cale iarăși bătrînă, pe care documentele secolului al XVII-lea o numesc drumul care duce la Sirbi și care corespunde, oarecum, cu Calea Văcărești de astăzi; lăsîndu-se spre est la stînga. Drumul la Sirbi da prin mahalaua, numită la 1650 a lui Aga Niță, pe la casele boierilor Năstureli-Herești, și pleca, lăsînd la dreapta mahalaua boierilor Popești, spre Dobroteasa. Sirbi, Cioplea. Popești, Dudești.

Acesta era drumul care se înjuga cu Podul Tîrgului-de-Afară, îndată ce acesta își începea firul lui. La doi pași mai înainte tot spre dreapta, mergînd tot spre Obor, Podul Tîrgului-de-Afară trecea pe lîngă gardul viilor, proprietate a mănăstirii Spătarului Stelea, vii care au rămas multă vreme încă după 1600, ca și viile domnești, despre care ne vorbește un document de la 1740...

64. În înțelesul de astăzi: *Calea*; și pentru că, în timp, fusese podită cu birne de lemn.

65. Biserica a existat pe locul micii pieți, de pe actuala stradă cu acest nume. A fost ridicată din temelie, în primă domnie a lui Mihnea Turcitul (1585—1591) de către un personajiu devotat acestuia, un grec de obîrșie necunoscută, pripășit în Țara Românească, devenit putred de bogat, ba chiar și boierit de acest voievod: Stelea Spătarul, fost cupeț, adică negustor, care își închină ctitoria sa la mănăstirea Ivirul. Biserica Stelea a purtat încă din cursul veacului al XVI-lea — puțin timp după ridicarea ei — numele de: „Mănăstirea din București ce se numește Iverul”, avînd, pe acea vreme, hramul Prea Sfîntei Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioară Maria. A fost arsă de către Sinan Pașa, la 1595, rămîind pustie vreo 30 de ani, pînă în domnia lui Leon-Vodă (1629—1632), fiind reclădită din rivna lui Grigore egumenul de la Radu-Vodă, cărei mănăstiri i-a fost afierosită ca metoh, în vremea lui Matei Basarab (1632—1654).

Ruinîndu-se, a fost reparată cu mari cheltuieli, în 1837, de către egumenul raduliot de pe acele vremuri, iar în anul 1847, a ars pînă în temelie, în focul cel mare, și de atunci nu a mai fost refăcută.

Vezi, George Florescu, *Din vechiul București*, 1935, București p. 76—77.

66. Una din vechile biserici bucureștene (din veacul al XV-lea, mai sigur al XVI-lea), refăcută la 1724, de către Iamandi Dragul chiurcibașa și de către soția acestuia Smaranda. A ars în marele foc din 1847, a fost refăcută, dar nu mai păstrează nimic din vechea ei înfățișare.

Vezi, G. D. Florescu, *op. cit.*, p. 99.

67 Clădirea în care se păstra praful sau iarba de pușcă, și chiar tunurile, numite în vremurile trecute, „pușci” (cele ce se numesc azi *puști*, *purtau numele de sinele*). Această clădire se numea „ierbărie” sau „pușcărie”. Tot aci erau închiși cei mai mari criminali și, mai cu osebirie, boierii, care erau protivnici Domnului, pentru a trăi în cea mai grozavă teamă, că nu cumva să se aprindă — cu voie sau fără voie — praful (iarba) de pușcă. Azi, praful de pușcă și „tunurile” nu se mai țin în asemenea clădiri, dar numele de pușcărie a rămas pentru locul unde sînt ținuți cei privați de libertate, în urma unei condamnări, pentru faptele lor.

Urmîndu-și firul spre Obor, Podul Tîrgului-de-Afară ducea numaidecît la ulița care ducea spre Pescăria-veche (în apropiere de Scaunele-Vechi și Scaunele Pescarilor, pe care documentele ni le certifică din secolul al XVI-lea), la stînga, iar alta, care, pe lîngă rîulețul Bucureștioara, ducea la dreapta spre biserica Domniței Anca, adică a Vergului⁶⁸, fundată, poate în secolul al XVII-lea.

Podul Tîrgului-de-Afară mergea înainte și întîlnea, la stînga, mahalaua Sibilelor, adică pe la cea de astăzi Biserică a Sfinților, pe atunci biserica cu Sibilele⁶⁹. Puțin mai la vale, tot pe stînga, da în Podul Tîrgului-de-Afară, Podul Armenilor, numit mai tîrziu, Ulița Armenească. Tradiția spune că pe vremuri, cînd au venit Armenii în București, Mitropolitul Țării știindu-i spurcați (!), le-a dat, afară din oraș, să-și facă biserica și case...

Biserica cu Sibile, reparată la finele secolului al XVII-lea de popa Hierea (Fierea), era barieră în timpul lui Matei Basarab (1632—1654)...

Podul era foarte frecventat, foarte viu și foarte comercial... Acest Pod al Tîrgului-de-Afară concentra pe dînsul întreaga viață a Capitalei, într-anumite zile și adică în zilele de Obor, în zilele Tîrgului Moșilor... cînd Domnul, Mitropolitul, și toți boierii mergeau la chioșcul domnesc dela Moși...

În 1767, Podul (adică partea, în lungime, a drumului care ducea spre Tîrgul-de-Afară, ce era podită cu grinzi de lemn, după cum era obiceiul pe acele vremuri) se întindea pînă la biserica lui Çeauș Precup⁷⁰. Orașul se întinsese din ce în ce mai mult pe acele locuri, care erau moșie domnească⁷¹... și, an după an, avea să se întindă atît de mult, încît azi să treacă dîncolo de Cîmpul pe care era odinioară Tîrgul Moșilor.

Și Ionnescu-Gion scrie mai departe⁷²:

Astăzi, Podul Tîrgului-de-Afară este numit Calea Moșilor, și Tîrgul Moșilor, care se ține odată pe an, a făcut să se uite numele de Tîrgul-de-Afară, sub care era cunoscută odată strînsura de oameni, de mărfuri și de vite.

«Moșii», veselul tîrg bucureștean din mai—iunie al fiecărui an, cu zgomotoasa lui Joi, cu petrecerile și-apoi cu pomenele ce se fac pentru cei răposăți întru Domnul. — Moșii fost-au înființați de Mircea-cel-Bătrîn (1386—1418), după ce se bătuse odată, în marginea Dunării, unde murise(ră) mulți dintr-ai săi, și el, spre pomnirea sufletelor celor morți, hotărîse această serbare cu împărțeli de pomeni⁷³?

«Fost-au înființați după bătălia de lîngă colina lui Radu-Vodă⁷⁴ de Alexandru-Vodă Mircea (1568—1577), în urma luptei norocoase ce avusese cu Vintilă Vodă (domn 4 zile în luna mai 1574), prietenul lui Ioan Vodă cel Cumplit, Domnul Moldovei⁷⁵ (1572—14 iunie 1574)?

68. Cunoscută și sub numele de *biserica Sf. Mina*, după hramul cel dintîi, Se află azi total reînaltă, pe strada Mitropolitul Daniil. În privința ctitoriei sînt două controverse una afirmă că este ridicată din temelie de către jupîneaș Aneuța, fiica popci Vladului, și alta că o „Doamnă Aneuța” (Brîncoveanu) ar fi cea care o va fi clădit dintr-un început.

Vezi: G. D. Florescu, *op. cit.*, p. 77—78.

69. Cunoscută, pe la sfîrșitul veacului al XVII-lea, și sub numele de *biserica lui Popa Fierea*. Se află pe Calea Moșilor, mai sus de întretăierea acesteia cu bulevardul Domniței și era, în veacul al XVIII-lea pe hotarul nord-estic al orașului, pe Podul Tîrgului-de-Afară.

Vezi: G. D. Florescu, *op. cit.*, p. 42.

70. Cunoscută sub numele de *biserica Precupeșii-Vechi*, din vecinătatea actualei căi a Moșilor. A fost ridicată la 1773 de către Gheorghe schîmonahul.

Vezi: G. D. Florescu, *op. cit.*, p. 47.

71. Datele de pînă aci, după G. I. Ionnescu-Gion, *op. cit.*, p. 379—382.

72. *Istoria Bucureștilor*, p. 386—387.

73. A. Pelimon, *Bukur, istoria fundării orașului Bucaresci* (Bucuresci, 1858), pag. 242; Gion, *op. cit.*, p. 387.

74. Care, pe atunci, n-avea nume și va deveni îndată colina Sfintei Troițe, și apoi, în secolul al XVII-lea, colina lui Radu-Vodă; Gion, *idem*.

75. B. P. Hașdeu, *Ion-Vodă* (Buc., 1894), ed. II, p. 174; Gion, *idem*.

«Fost-au înființați de Matei Basarab (1632—1654) la 1632, după bătălia de lângă Obor (Tîrgul Moșilor), cu Radu, fiul lui Alexandru Iliăș (Iulie—5 noiembrie 1632) ^{76?}»

«Fost-au înființați, potrivit tradiției, în urma unei lupte dintre bucureșteni și tătari ^{77?}»

«Sau sint Moșii, pentru pomenirea celor răposați și pomenile de făcut suflătorilor lor, cum se fac de Sîmbăta Morților și în religiuena ortodoxă, și în religiuena catolică» ^{78.}

Am insistat, intenționat, asupra drumului (podului) care, în secolul al XVI-lea, ducea dela Curtea Domnească la Tîrgul-de-Afară, al cărui cimp era același cu cel de azi (de bună seamă că, în acele vremi, avea o întindere mult mai mare), pentru a ne da seama mai bine de creșterea orașului București, secol după secol, și, totodată, să încercăm să stabilim, pe cît ne va fi cu putință, după documentele vremii și evenimentele istorice petrecute în sbuciumatul trecut al neamului nostru, timpul în care a luat naștere acest Tîrg, astăzi numit Tîrgul Moșilor.

Fost-au Moșii înființați de Mircea cel Bătrîn, după ce se bătuse (cu turcii) în marginea Dunării?

Nu avem nici un temel istoric pe care să ne bazăm această presupunere, și nici o legătură logică nu putem să facem între evenimente și alegerea acestui loc pentru pomenirea Moșilor, care, în timp, au dat naștere unui tîrg. Și iată de ce:

Pe la 1400, Bucureștii erau o așezare omenească, poate ceva mai răsărită decît un sat, tupilată în desișul codrilor, despre mărimea cărora ne vorbesc hrisoavele și călătorii străini ⁷⁹ pînă în secolul trecut, cu case de birne, avînd pereți din nuele împletite și lipite cu pămînt ⁸⁰, cu o bisericuță, probabil de lemn, clădită pe o colină de pe malul drept al Dimboviței ⁸¹, închinată Sfințului Nicolae de la Mira-Lichiei, căreia, Alexandru-Aldea (1431—1435), fiul lui Mircea cel Bătrîn, «urmînd și el (pîlda) moșilor și străbunilor săi domni Basarabesci ai Țerei-Românești», prin hrisovul din 15 martie 1433, dat în Tîrgoviște, îi face o danie-⁸².

Aci, în această așezare omenească, «odinioară un sat de păstori și plugari, al moșului Bucur, de unde vine moșia lui și coborîtorii lui, Bucureștii, localitatea însăși nefiind decît moșia Bucureștilor, a oamenilor coborîți din acest moș care este Bucur», s-a grăbit Mircea-Vodă «să-și așeze Domnia, măcar pentru o bucată de vreme» ⁸³, pentru a urmări, mai de aproape, mișcările turcilor, care căutau să pătrundă cît mai adînc în inima Europei. Pentru același motiv, și pentru a stăvili înaintarea turcilor, întărise, după 1390, cetatea Giurguiului, din piatră, pe care o înzestrase cu un puternic turn de apărare.

76. G. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 387 și 580—581; C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. III, partea I, București, 1942, p. 34.

77. I. Eliade Rădulescu, în *Lepturariu Românesc* al lui Aron Pumnul, Viena, 1864, p. 147—148.

78. G. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 387.

79. G. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 5—8.

80. N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. IV, p.

81. În locul căreia, Postelnicasa Caplea și soțul său Ghiorma vel postelnic (citorul Măndștirii Grecilor) — care nu mai există astăzi) ridică alta de zid, închinată aceluiași sfînt, și care era în ființă încă din domnia lui Petru Vodă cel tînăr (1558—1568), fiul lui Mircea Ciobanul (cărui a îi urmează la tron) și al Doamnei Chiajna.

Această biserică, ruinîndu-se, este dărîmată, și în locul ei, „mai sus, pe deal“, în 1591, Mihai Vodă Viteazul (1593—1601), încă de pe cînd era vel ban al Craiovei, ridică alta, mai impunătoare, care dăinuiește și astăzi, sub numele de biserică Mihai Vodă.

Vezi: G. D. Florescu, *op. cit.*, p. 17—19; Gion, *op. cit.*, p. 200—203.

82. Ioan Brezoianu, *Uechile instituțiuni ale României (1927—1866)*, cu *Un apendice...*, București, 1882, p. 234; St. Nicolaescu, *Domnia lui Alexandru Vodă Aldea, fiul lui Mircea Vodă cel Bătrîn, (1431—1435)*, București, 1922, p. 48; C. C. Giurescu, *op. cit.*, vol. II, part. I, ed. III, p. 7.

83. N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*, ed. Municipiului București, 1939, p. 8—9.

Un document al lui Mircea cel Bătrîn numește, la 20 iulie 1410, Bucureștii *cetatea noastră*⁸⁴, iar tradițiunea și nu puțini scriitori (Kogălniceanu, Fotino, Boliac și alții) ne spun că Mircea a zidit aci castel sau *Curtea Domnească*, acolo unde este Curtea Veche, din piața Sfântului Anton⁸⁵.

Cu toate acestea, nu Mircea Vodă a înființat, sau a prilejuit, înființarea Tîrgului Moșilor.

După luptele norocoase, purtate cu turcii, în părțile Vidinului (1390), la Rovine (lingă Craiova, 10 oct. 1394), sau cea din septembrie 1396, dincolo, peste Dunăre (nu se știe locul unde s-a dat această luptă), sau după înfringerile suferite, împreună cu coalițiile creștine, în Cimpia Mierlelor (15 iunie 1389) și la Nicopole (28 septembrie 1390), sau cînd a fost biruit, aproape de Cetatea de Scaun a Argeșului (la sfîrșitul anului 1394 sau începutul lui 1395), și în 1417, cînd cetatea Giurgiului a fost asediată și cucerită de turci, nu cred ca Mircea Vodă să fi adus vre-un mort de pe cîmpul de luptă și să-l înmorminteze pe un loc situat la o bună depărtare de Cetatea Bucureștilor, și, cu atît mai mult, să facă aci pomenirea unor eroi, într-un lăcuș de pădure, care nu spunea nimic prin trecutul său. Pomenirea va fi fost făcută în bisericuța Sfântului Nicolae de pe malul drept al Dimboviței, sau în Biserica Domnească din Curtea de Argeș.

Fost-au înființați «Moșii» de Matei Basarab, la 1632, după bătălia de lingă Obor, cu Radu, fiul lui Alexandru Iliăș?

Să deschidem *Cartea Neamului* și, din cutremurătoarele întimplări ale vremurilor apuse, să desprindem cele privitoare la această luptă.

Spre sfîșitul lunei august 1623, Radu Mihnea, fiul lui Mihnea Turcitul⁸⁶, părăsește tronul Țării Românești, pentru a ocupa tronul Moldovei, în locul lui Ștefan Tomșa (sept. 1621—august 1623), care fusese mazilit de turci. În scaunul dela Tîrgoviște (scaunul domnesc dela Tîrgoviște nu s-a mutat definitiv la București, decît mai tîrziu) se urcă, în septembrie 1623, fiul lui Radu, anume *Alexandru*, un copil de 12 ani — i s-a zis *Alexandru Coconul* — sub epitropia Doamnei Arghira⁸⁷. De fapt, ambele țări erau conduse de acelaș domn: Radu Mihnea.

La 23 ianuarie 1626, Radu Mihnea moare în Moldova, în reședința sa domnească la Hirilău, și fiul său îi aduce trupul și-l înmormintează, cu mare pompă, în mănăstirea ce poartă azi chiar numele de «Radu Vodă», deoarece acesta zidise o nouă biserică, mai mare, în 1615, în locul celei distrusă⁸⁸ de Sinan-Pașa, în 1595,

84. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 550; Gr. Tocilescu, *Cetatea București*, Tinerimea Română, vol. I. București, 1898, p. 18.

85. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 550.

Notă: Documentul amintit ni s-a păstrat numai într-o traducere ungurească, pentru care motiv este contestat de unii istorici.

Singurul document, unanim recunoscut ca autentic pînă astăzi, prin care *Bucureștii* sînt recunoscuți *Cetate de scaun domnesc*, este documentul lui Vlad Tepeș (prima domnie 1456—1462; a doua: noiembrie—decembrie 1476), din 1459.

Dar, „cu toate că documentul cel mai vechi, în care se pomenește de numele actual al Capitalei (București) poartă semnătura și pecetea lui Vlad Tepeș și e datat 20 septembrie 1459, vestigiul mult mai adînci (vîrfuri de silex, topoare și cioane de piatră și unele de bronz, apoi fier, ceramică și monede geto-dacice, romane și elene) arată că pe aceste meleaguri, tăiate de apa Dimboviței, au fost din vremuri îndepătate așezări umane stabile”.

Vezi: *București*, mic îndreptar. Editura „Meridiană”, București, 1960, p. 3.

86. *Mihnea Turcitul*, care domnește în Țara Românească de la 25 iulie 1577, pînă în iulie 1583, este fiul lui Alexandru al II-lea, zis Alexandru-Oac-seacă, frate cu Petru Schiopul, domnul Moldovei, despre care vom vorbi mai tîrziu; iar aceștia sînt fiii „priebeagului” Mircea, *pretendent*, în 1511, la tronul Țării Românești, fiul lui Mihnea cel rău (1508—1510) și nicidecum fiii lui Mircea Ciobanul (I: 1545—1552; II: 1553—1554; și III: ianuarie—septembrie 1558) și ai Doamnei Chiajna (fiica lui Petru Rareș al Moldovei), după cum au fost socotiți pînă prin 1920. Tot ca fii ai Chiajnei au fost socotiți și de Alex. Odobescu, în cunoscuta sa lucrare istorică-literară *Doamna Chiajna*.

87. N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*, p. 60

88. Despre această biserică vom vorbi mai pe larg mai tîrziu, în aprîlul lucrării noastre.

și o împodobise, fiind al doilea ctitor al ei (primul fusese bunicul său Alexandru al II-lea⁸⁹).

Odată cu moartea tatălui, Alexandru Coconul pierde sprijinul său cel mai puternic și, în noiembrie 1627, turcii îl înlocuiește — Alexandru nu împlinise încă 17 ani — cu *Alexandru Iliăș* (fiul lui Alexandru Lăpușeanu al Moldovei), fostul domn (întîia domnie: 1616—1618), care mai ocupă tronul muntenesc pînă în octombrie 1629, cînd este schimbat cu *Leon Vodă*, căruia ai noștri i-au zis *Alion-Vodă*, despre care, la 27 octombrie, un raport din Stambul către dogele Veneției vestește că s-a numit un nou voievod în Țara Românească, voievod care se dă drept fiu al lui Ștefan <Tomșa>, dar despre care alții spun că ar fi fiul unui pescar; scaunul l-ar fi obținut contra unei făgăduieli de 140.000 de reali⁹⁰.

Filiațiunea acestui domn este incertă, — scrie, mai departe, C. C. Giurescu. Cert este numai că făcînd cheltuieli mari spre a obține numirea trebuia să pună biruri apăsătoare. Din cauza birurilor — povestește cronică — neputînd să mai dovedească, «spartu-s-au toate județele de preste Olt, fugind care încotro au putut». Boierii care luaseră, sau, mai exact, trebuiseră să ia în arendă stringerea birurilor în aceste județe, ajunseseră și ei la mare nevoie, deoarece fură obligați să acopere lipsurile. Deci «ce avură, deteră tot, și se îndatoriră pre la turci și pre la balgii» (negustorii de miere și ceară!). În cele din urmă, nemaiputînd suporta, se hotărîră să pribegească în Ardeal. La 27 octombrie 1630, se ridicară deci boierii olteni, între dinșii Matei aga din Brîncoveni (viitorul domn Matei Basarab!). Aslan vornicul, Gorgan spătarul⁹¹, Barbu paharnicul Brădescul, Mihai Spătarul Coțofeanul, Dumitru Sulgerul Filiașanul, Mitrea vistiерul și alții mulți din Romanai, din Dolj, din Mehedinți; la 29 octombrie trecură prin pasul Vilcanului în țara Hațegului. Gheorghe Rakoczy, principele Transilvaniei, precum și nemeșii ardeleni primiră bine pe fugari, ba le dădură și mijloace să stringă oaste spre a veni împotriva lui Leon. Acesta încercase mai întîi să atragă pe pribegi, trimițîndu-le în trei rînduri cărți cu jurămînt să vie în țară, să nu se teamă, că nu le va face nimic, ci dimpotrivă îi va boieri. A patra solie se întîlni la Tîrgu Jiului cu străjile boierilor care tocmai coborau cu oastea din Ardeal...

La scurtă vreme după aceasta Leon Vodă este silit să dea un hrisov cu «slobozie»⁹², sub jurămînt, în sfînta biserică a Domniei Mele din București^{92 bis}.

89. C. C. Giurescu, *Istoria Romînilor*, vol. III, part. I, p. 28—29; N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*, p. 61.

90. C. C. Giurescu, *op. cit.*, vol. III, p. I, p. 30.

91. Care se crede că e adevăratul ctitor al bisericii Sf. Ilie de pe „gorganul” din apropierea podului Izvor de peste Dîmbovița.

92. Referindu-se la această bună faptă a lui Leon Vodă, N. Iorga scrie: „Și acesta (Leon Vodă) era un prieten al orașului (București). căruia li aduse o Slobozie (de unde și numele bisericii Slobozia), cu oameni veniți de pretutindeni, cărora li se iertă un timp birul, ca să refacă populația”. Vezi: N. Iorga: *Istoria Bucureștilor*, p. 61.

92 bis. Din acest hrisov reese cu prisosință că Leon Vodă a ctitorit o biserică „a Domniei Mele”, în București, înainte de 23 iulie 1631 (stil vechi), în care face „legătură și jurămînt mare...” Această biserică nu poate să fie decît cea cunoscută sub numele de *biserica Slobozia*, pentru că altă ctitorie a acestui Voievod nu se cunoaște. Puținele documente și însemnări, deși cu date nesigure, ne duc la această biserică.

Ionescu-Gion scrie (*op. cit.*, p. 216): „E zidită pe loc domnesc, pe Slobozia, la anul 1632 (!) de Leon Vodă (Ziarul *Biserica*, București, 1864); sau mai sigur, de fiul său Radu Vodă Leon (1664—1667); a fost reparată în 1744 de Constantin hiv vel Vistiерul Năsturel și de jupineasa lui, Ancuța”.

G. D. Florescu scrie (*op. cit.*, p. 80—81): „Se află și azi pe Calea Șerban Vodă. A fost clădită de către Radu Leon Vodă, în lemn, între anii 1664—5, alături de crucea de piatră, ridicată de părintele acestuia, Leon Vodă, la 20 februarie 1632, cruce pe care Radu Leon o reparase. După 78 de ani dela fondare, marele vistiер Constantin Năsturel împreună cu soția sa Ancuța Pârçoveanu o refac de zid, așînd-o în ziua de Sfînta Maria, la 8 septembrie 1743. Cu această ocazie, vechea biserică de lemn a lui Radu Leon Vodă a fost mutată de aci în mahalaua Căramidarilor din vale, spre fosta barieră a Piscului, între Calea Văcăreștilor și ulița Căramidarilor, tot de către Constantin Năsturel...”.

Atunci, unde este „Sfînta biserică a Domniei Mele” a lui Leon Vodă, în care acesta a făcut „legătură și jurămînt mare”?

Aranjându-și lucrurile, făcându-și atmosferă printre boieri și ostași prin așezământul pe care-l dăduse, Leon se hotări să primească lupta cu pribegii. Trimise mai înainte un trup de oaste, cu Mihail Spătarul; acesta însă fu biruit «la sat, la Ungureni». Apoi așteptă el însuși cu grosul oștirii, după ce plătise, mai întâi, dărbănilor lefile; lupta avu loc marți, 2 septembrie (23 august stil vechi), în marginea Bucureștilor «deasupra viilor, din jos de mănăstirea lui Mihai Vodă»⁹³, pe locul deschis ce se întindea la miazăzi de colina Mitropoliei — pe care încă nu se zidise Mitropolia —, spre drumul Giurgului și pe lângă elesteul zis mai târziu al lui Șerban Vodă și lacurile făcute de Dimbovița pe lângă Mănăstirea Radu Vodă și aproape de zidurile mănăstirii lui Pană Vistierul. Boierii, conduși de Aga Matei, venind dinspre Olt, atacară Bucureștii pe la miazăzi, pe malul drept al Dimboviței.

Lupta se isprăvi cu înfrângerea «pribegilor». «Pierit-au mulți oameni de tot felul — povestește cronica — prins-au și pre Preda Brincoveanul, nepot lui Matei Aga și pre Radul logofăt de Desa și și-au răscumpărat viața cu bani dela Leon Vodă; tăit-au și pre Adam banul acolo în tabără și pre Preda Floricoiul din Greci (ginerile lui Mihai Viteazul!) și au înțepat pre Nușa armașul și au trimis la împărăție 40 de Unguri»⁹⁴.

Pentru a vesnici amintirea acestei biruințe, Leon Vodă ridică o *Cruce*, care se păstrează și azi în curtea bisericii, în stînga, cu următoarea inscripție:

«În numele Tatălui și al Fiului și al Sf-tului Duh, adevă eu, robul lui Dumnezeu, Leon Vodă, feciorul lui Ștefan Vodă, ridicat-am această cinstită Cruce în numele Sf-tului Gheorghe⁹⁵, pentru ca să pomenească de războiul ce am avut într-acest loc cu pribegii, cînd au venit de peste munte asupra Domniei mele, în anul 7139 (1631) în luna August. Marți. Milostivul Dumnezeu, cu rugăciunea Sf-tului Gheorghe supusu-i-au sub sabia Domniei mele, și i-am biruit, și pe cîți au căzut în bătaie zac supt această movilă, iar Crucea s-a ridicat în Februarie 20, anul 7140, iar dela Christos 1632».

Iar pe altă latură a Crucii stă (scris):

«Puternicul Dumnezeu, învrednicind(u-ne) pe noi Radu-Vodă cu domnia Țării Românești, în leatul 7173, iar dela Christos 1665, văzui această cinstită cruce făcută de părintele meu Io Leon-Vodă, și aflîndu-se stricată, Domnia mea o înouii, și făcui⁹⁶ și sfînta biserică în numele Sf-tului mucenic, mare Sfânt Dimitrie»⁹⁷.

Matei Aga și cu o seamă dintre boieri izbutiră să scape și, după un scurt popas în mănăstirea Tismana, trecură din nou în Ardeal. O bună parte dintre pribegi răspunseră acum, după înfrîngere, unui nou apel al lui Leon, veniră în țară și pri-

Inclinăm să credem că biserica Slobozia de azi a fost dintru început *clădită din lemn* de Leon Vodă, în 1630 sau 1631, în orice caz înainte de 23 iulie 1631, și refăcută, tot din lemn, sau numai reparată, de fiul său Radu Leon Vodă, în 1664—1665.

93. Pînă în acea vreme (1631), este îndeobște cunoscut faptul că orașul București se dezvoltase pe malul stîng al Dimboviței, pe cînd, pe malul drept, în afară de puține așezări omenești, se găseau mănăstirea «*Radu Vodă*», ctitoria lui Alexandru Mircea Voevod, din 1575, și refăcută de nepotul său Radu Mihnea, în 1615; mănăstirea «*Mihai Vodă*», ctitoria lui Mihai Viteazul din 1591, ale cărei vii se întindeau pe colina pe care avea să se zidească mai târziu Mitropolia, pînă aproape de biserica Slobozia; Mănăstirea lui Pană Vistierul, azi biserica Sfînta Ecaterina, zidită în piatră, la începutul veacului al XVII, de Pană Vistierul, în locul altuia mai vechi, de pe la 1560, ridicată, poate, de frații Ivașcu Vornicul și Albu Clucerul, oamenii de credință de mai târziu ai lui Alexandru Mircea Voevod-Oae-seacă, care fusese arșă și jefuită, în 1611, de oștile lui Gabriel Batori, voevodul Transilvaniei; și, poate, *biserișuța de lemn* a lui Leon Vodă.

94. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 31—32.

95. Este cunoscut faptul că Sf. Gheorghe, precum și Sf. Dumitru, înainte de mucenicie, fuseseră

96. Cred că trebuie înțeles „refăcui”, pentrucă altfel n-am putea înțelege cuvintele „în biserica Domniei mele” din hrisovul amintit mai sus, întrucît nu cunoaștem altă ctitorie, în București, a lui Leon-Vodă. De altfel, adeseori, unii dintre cei ce înouiau sau refăceau sfînte lăcașuri se scoteau adevărații ctitori, nemai-amintînd, în pisanii, pe vechii ziditori.

97. Ionescu-Glon, *op. cit.*, p. 216—217; cf. D. Berindei, *Bucureștii*, în *Revista Română*, I, p. 335; N. Iorga, *op. cit.*, p. 69—64; cf. *Idem*, *Inscripții*, I, p. 258 și urm.

miră într-adevăr boierii. Matei însă nu voi să se supună. El intrase de curînd în legătură cu *Abaza-pașa* de la Rusciuk și acesta îi făgăduise sprijinul său spre a ajunge domn. Pe de altă parte, situația lui Leon, din cauza turburărilor ce avuseseră loc, era totuși subredă. Adăogîndu-se, probabil, și pirile lui Abaza și ale lui Rakoszy, la 31 iulie 1632, îi sosi mazilia de la Poartă. În locul lui, repetîndu-se cazul lui Radu Mihnea și Alexandru Coconul, fu numit Radu, fiul lui Alexandru Iliș, domnul Moldovei. Leon părăsi de îndată țara, plecînd la Sтамбул.

Radu Alexandru Iliș, deși numit, nu izbuti însă să ocupe tronul, căci Matei Basarab, aflînd de mazilia lui Leon, se grăbi să-i apuce el locul. Scoborî, în august, prin Banat, pe la Caransebeș, în țară, unde Oltenia întreagă i se alătură, se întîlni apoi cu Abaza, care îl recunoscuse domn, dîndu-i și caftan, deși dreptul acesta îl avea numai Sultanul, și, la 30 septembrie, intră în București. Între timp, Radu se duse la tatăl său, în Moldova, și de acolo, cu Moldovenii, cu tătari și cu boierii munteni pribegiți, care nu voiseră să recunoască pe Matei, porni împotriva acestuia. Lupta avu loc lîngă București, «din jos de mănăstirea Plumbuita», între Plumbuita⁹⁸ și Mărcuța⁹⁹, — atacul fiind făcut din răsărit.

În ziua de 4 noiembrie 1632 se lovîră străjile, acelea ale lui Radu fiind înfrînte; a doua zi, avu loc ciocnirea principală, între grosul oștilor. Ea fu crîncenă și dură toată ziua, Tătarii atacînd în mai multe rînduri. Spre seară «au dat Dumnezeu de au fost izbînda lui Matei Vodă; ear Radu Vodă au dat dosul, fugind cu mare spaimă și cu capul gol». Între cei căzuți se afla și Nicola vistierul și Papa logofătul din Greci.

Matei strînze trupurile celor pieriți, făcînd o movilă și apoi se întoarse în scaun «dînd laudă mare lui Dumnezeu pentru că l-au izbăvit de vrăjmașii săi și ai țării»¹⁰⁰.

De atunci — scrie Ionnescu-Gion —, de la această bătălie, *zice-se* (luă naștere) Tîrgul Moșilor, care se face la Tîrgul de afară al orașului; de atunci, parastasul și împărțirea de pomeni la București în memoria vitejilor căzuți pe cîmpul de bătaie dela Oborul de astăzi¹⁰¹.

De atunci să se fi început, oare, pomenirea «Moșilor», la Tîrgul de afară?

Tîrgul, însă, după cum ne confirmă documentele istorice, exista de mai înainte și, poate că și prăsnuirea creștinească a celor căzuți pe cîmpul de luptă.

De cînd, oare¹⁰²?

Să cercetăm mai departe.

98. Intemeiată după unii istorici, de Radu Paisie (Petru dela Argeș), fiul lui Radu cel Mare. (I: august 1534—noiembrie 1534; II: 1535—1545), iar după alții, de Petru cel Tânăr (21 septembrie 1558—2 iunie 1568), fiul lui Mircea Ciobanul (I: mai 1553—februarie 1554, și II: ianuarie 1558—21 septembrie 1558) și al Doamnei Chiajna, și refăcută de Alexandru al II-lea-Oaș-seacă (1568—1577); această mănăstire este pomenită în documentele dela începutul veacului al XVII-lea cu numele „Plumbuita”, adică acoperită cu plumb

În amintirea acestei biruințe, Matei Basarab reclădește din temelie mănăstirea, căreia îi adoaăgă, pe lîngă altele, o casă domnească și o biserică nouă.

99. Este zidită de vistiernicul Dan, între anii 1588—1592. Reparată în timpul lui Constantin Brîncoveanu de o coborîtoare din neamul ctitorului, Vișana, fata armașului Marcu — „Mărcuța” de la care i-a rămas și numele.

Vezi: Grigore Ionescu, *București*, ghid istoric și artistic, București, 1938, p. 271—278 și 384—386.

100. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 33—34; Ionnescu-Gion, *op. cit.*, p. 579—581; N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*, p. 64.

101. *op. cit.*, p. 581.

102. Din hrisoavele mult încercatului nostru neam, mai deslușim și alte lupte care au avut loc lîngă și în București, dintre care mai amintim cîteva:

a) În 1512, Vlad cel Tânăr, numit și Vlăduț (1510—23 ianuarie 1512), fiul lui Vlad Călugărul (I: septembrie—noiembrie 1481; II: 1482—1495) și fratele lui Radu cel Mare (1495—1508), se bate cu boierii Craiovești (cu al căror sprijin ocupase tronul, dar cari acum îl părăsiseră) în marginea orașului, „la Văcărăști”. Craioveștii erau ajutați de Mehmed, begul dunărean. Vlăduț, învins și făcut prizonier, este decapitat „supt un pâr, în București”, și înmormîntat în mănăstirea Dealul, ctitoria fratelui sau Radu.

Vezi: C. C. Giurescu, *op. cit.*, vol. II, partea I, p. 146—147; Ionnescu-Gion, *op. cit.*, p. 552.

b) Radu dela Afumați, fiul nelegitim al lui Radu cel Mare, în scurtele lui domnii (din ianuarie

*Fost-au înființați moșii, potrivit tradiției, după cum scrie Eliade*¹⁰³, *în urma unei lupte dintre bucureșteni și tătari?*

În adevăr, hoarele tătărăști de multe ori hălăduiră pe pământul Țării Românești, împrăștiind jale și pustiu.

La 1597, dau năvală și modul cum prădară Brăila, Buzăul și *Bucureștii* a rămas de pomină. În afară de prăpădul și jaful cumplit pe care l-au făcut, au luat robi din țară 30.000 de suflete¹⁰⁴, iar *Bucureștii* au fost prădați mai cumplit decît urgia turcilor lui Sinan-Pașa, în 1595.

În septembrie (!) 1623, în timpul domniei lui Alexandru Coconul (1623—1627), «au intrat tătarii în țeară fără veste — povestește letopisețul — de au robit țeara pînă în Olt și s'au întors acolo cu mare plean¹⁰⁵, cât au rămas pînă astăzi tot pământul acela pustiu». Pricina năvălirii era supărarea lui Cantemir Bey, căpetenia tătarilor din Bugeac și stăpîn al Silistrei, pentru înlocuirea lui Tomșa, prietenul său¹⁰⁶, cu Radu Mihnea, domnul Țării Românești, tatăl lui Alexandru Coconul.

La începutul domniei lui Constantin Șerban Basarab, căruia i se mai spunea și *Cărnul* (19 aprilie 1654—26 ianuarie 1658) fiul nelegitim al lui Radu-Șerban, descendent din Craiovești, casele boierilor din București fuseseră arse de turci și, mai cu seamă, de tătari¹⁰⁷...

Multe au fost urgiile turcești și tătărăști, care s-au abătut asupra Bucureștilor, dar din nici un hrisov nu deslușim că ele ar fi prilejuit pomenirea «Moșilor» în Tîrgul-de-Afară, care exista la sfîrșitul secolului al XVI-lea.

An după an, veac după veac, s-au înscris mucenicile pe răbojul sufletului unui neam, care s-a îndărătnicit să viețuiască pe pământul moștenit de la nemuritorii săi strămoși. Și una din aceste mucenicii, împletită cu milenara noastră datină a *prăsnuirii moșilor și strămoșilor* adormiți în veac, a dat naștere *Tîrgului Moșilor* din marginea de pînă mai ieri a Bucureștilor.

Și aceasta n-a fost decît lupta îndîrjită, din luna mai a anului 1574, dintre *Vintilă Vodă* și Alexandru al II-lea, zis Oae-seacă, ale cărei pricini ne vom strădui să le lămurim în cele ce urmează:

Încă dintru început, chiar de pe vremea cînd voevodatele românești și-au înscris pentru totdeauna existența lor pe răbojul istoriei, prin vrednicia strămoșilor noștri, Domnul Țării — voevodul — a fost ajutat, în munca sa, de dregători, care, în limba noastră, se mai numeau și *boieri*.

Dregătorii — scrie C. C. Giurescu — sînt tot așa de vechi ca și statul. Nu se poate concepe o formație politică fără un aparat *administrativ*, pentru încasarea dărilor și executarea hotărîrilor luate, *judecătoresc*, pentru împărțirea dreptății, și un *aparat militar* pentru asigurarea ordinii interne și externe. Așa dar, Basarab întemeietorul Țării Românești (c. 1310—1352), dacă nu chiar tatăl său Tihomir (c. 1290 — c. 1310), iar în Moldova, Bogdan descălecătorul (1359 — c. 1365), dacă nu chiar Dragoș (c. 1352 — c. 1353) au trebuit să aibă pe lîngă ei un număr de dregători. Era necesar un *logofăt* și cîteva diaci pentru redactarea actelor; un *vornic*, cu mai mulți subalterni, pentru supravegherea curții și împărțirea dreptății; un *vistiernic* și cîteva ajutoare pentru ținerea socotelilor. Erau, de asemenea, necesari dregători personali, care aveau grijă de persoana voevodului, de masa lui, de odihna lui, de caii lui. În această categorie intrau *stolnicul*, care supraveghea mîncarea; *paharnicul*, care dădea de băut, după ce mai întîi luase «credința», adică gustase el, spre a constata dacă vinul este otrăvit; *postelnicul*, însărcinat cu paza camerei de culcare a Domnului, și *comisul* care purta grija cailor. Cel puțin

1522—2 ianuarie 1529, cînd e ucis de boierii protivnici, în biserica de pe dealul Cetățuiei de lîngă Rimnicu-Vilcii), nu însumează decît 4 ani și ceva, și nu mai puțin de douăzeci de lupte pe care le-a avut cu turcii, dintre care, multe victorioase, trei au fost date în București, altele în jurul Bucureștilor

Vezi: C. C. Giurescu, *op. cit.*, vol. II, partea II, p. 156—160; Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 552—553.

c) În luna mai a anului 1574, lupta dintre Vintilă Vodă și Alexandru al II-lea-Oae-seacă, despre care vom vorbi mai tîrziu. 103. Vezi mai sus în lucrarea de față.

104. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 570. 105. Pradă.

106. C. C. Giurescu, *op. cit.*, vol. III, partea I, p. 29. 107. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 582.

aceste mari dregătorii au trebuit să existe dela început. Ele corespundeau nevoilor elementare ale organizației de stat și ale Domnului, personificarea acestui stat. E posibil însă ca pe lângă aceste dregătorii să mai fi existat și altele pe care le constatăm *documentar* mai târziu, în secolul al XV-lea. Un *spătar* (în Moldova, *spătar* sau *hatman*) menționat pentru prima dată la 1394, sub Mircea cel Bătrîn (1386—1418), a putut exista încă din prima jumătate a secolului al XIV-lea. Un *cămăraș*, pentru baterea banilor; de asemenea, pe vremea lui Vlaicu-Vodă (1364—1377), fiul lui Nicolae Alexandru Basarab (1352—1364).

La finele secolului al XV-lea, este pomenit *Banul*, care era reprezentantul Domnului în Oltenia, administrînd-o în numele acestuia.

Cu timpul, numărul acestor dregători a sporit; atribuțiile lor au fost delimitate din ce în ce mai precis; s-a fixat și ierarhia; s-au stabilit costumele, însemnele, veniturile.

Din aceștia era alcătuit și *Divanul și Sfatul Țării*.

În ceea ce privește organizarea administrativă era o mare asemănare între Țara Românească (Muntenia) și Moldova. Aproape aceiași dregători, aceleași nume, aceleași atribuții, pentru că nu a fost numai substratul comun al poporului, al limbei, al credinței care, în chip fatal, trebuia să ducă la rezultate similare, dar s-a adăugat și împrejurarea că Moldova, întemeiată ceva mai târziu, s-a putut inspira din organizarea în ființă a statului muntean (Alexandru cel Bun al Moldovei își alcătuiește Divanul după cel al lui Mircea cel Bătrîn, sprijinitorul său la urcarea pe tron).

Un fapt care trebuie relevat este cumului de atribuțiuni al marilor dregători. Aceștia aveau nu numai atribuțiuni administrative, dar și judecătorești și militare. Prin urmare, puterea lor era considerabilă; ea ducea, însă de multe ori la abuzuri¹⁰⁸. Unindu-se între ei și alcătuiind partide, boierii contribuiau fie la aducerea pe tron a Domnului, fie la alungarea sauuciderea lui. Să nu amintim decît de boierii Craiovești, al căror cuvînt, în secolul al XV-lea și al XVI-lea, atîrna greu în alegerea Domnului, reușind chiar să aducă pe tron pe unul din familia lor, pe Neagoe Basarab (1512—1521), fiul lui Basarab cel Tânăr, zis Țepeluș (1477—1482) și al sorei lor, Neaga¹⁰⁹. Pe vremea lui Ioan Vodă cel Cumplit, boierimea, bogată, numeroasă și puternică, ajunsese neguvernabilă; veșnic intrigînd sau chiar ridicîndu-se cu armele împotriva stăpînului legiuit... Nu-i de mirare deci că atîția domni au fost obligați să taie boierii¹¹⁰.

Din clipa în care voevodatele românești au înmugurit și și-au arătat vitejia pe cîmpurile de luptă, stăvilind nesățioasa poftă de cucerire a celor ce veneau fie de la apus sau răsărit, fie de la miazăzi sau miazănoapte, voevozii celor două țărișoare au voit să-și întindă mină frățească, pentru a fi mai puternici în fața hulparilor vrăjmași și s-au gîndit, poate, la o unire, care a devenit apoi un vis secular.

Cunoșteau prin realități istorice, că supușii lor sînt stăpînii acestor plaiuri, moștenire sfîntă de la *moșii* și *strămoșii* lor. Așijderea, și pentru unii și pentru alții, limba, credința, datinele, aveau acelaș izvor.

«Mircea, Ștefan, Mihai, fură oameni de geniu — scria cu amărăciune, în 1865, B. P. Hașdeu; ei nu puteau a nu fi înțeles supremațiile avantajate ale unei Uniri, prin care se duplicau (dublau) forțele lor și se micșorau în acelaș grad acele ale dușmanilor; prin urmare, cată (trebuie) să fie o cauză foarte serioasă, pentru ca să-i fi împiedicat pe ei de a pune culme mării naționale.

«Noi, unii, întrevedem în misterul trecutului aceeași tristă cauză, care era cît p-aci să zădărnicească realizarea Unirii¹¹¹, în zilele de acum: boierii¹¹².

108. C. C. Giurescu, *op. cit.*, vol. II, part. I, ed. III, p. 375—377.

109. Unii îl socotesc pe Neagoe fiu nelegitim al lui Basarab, Neaga, fiind soția, nu sora lui Plrvu Craiovescu.

110. C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 206.

111. E vorba de Unirea Principatelor, de la 24 ianuarie 1859.

112. În textul lui Hașdeu: *aristocrația*.

«Boierii preferau să fie mai multe tronuri, mai multe logofeții, mai multe vornicii, mai multe visterii, mai multe postelnicii, mai multe «locuri boierești».

«Boierii preferau să fie mai multe tronuri, mai mulți moldoveni, și vice-versa.

«Boierii din ambele țării doreau a se ținea mai în familie pentru a fi cu atît mai tari

«În fine, boierii, dela început și pînă mai deunăzi, formau un zid (de) nestăbătit contra a orice încercare de unire administrativă.

«La 1859, opozițiunea boierească fu învinsă, pentru că boierii nu mai erau decît o fantomă a trecutului lor; dar în secolii XV și XVI îi apărau încă două arme formidabile:

«1. Fiecare boier nutrea sute de slugi ce-i lingeau tipsiele (talerile) și jurau în numele său. (...)

«Și la 1859. boierii ar fi vrut să lucreze tot prin slugi și prin invaziuni; dar slugile se împuținară, se moleșiră, se săturară de atîta slugărit; iar politica Europei închise calea invaziunii, pentru a nu călca «echilibrul» — idee necunoscută în zilele lui Ștefan, Mihai, Mircea¹¹³.

Astfel fiind situația dealungul atîtor veacuri, unii dintre voievozii celor două țărișoare socotind acest vis irealizabil pentru vremea lor, au făcut ceea ce au socotit că le este cu putință, căutîndu-și unul altuia prietenia, sprijinindu-se la nevoie, sau au uneltit la înlăturarea de pe tron a vecinului, pentru a aduce în locu-i un fiu, un frate, o rudă, un «os domnesc», pe al cărui sprijin se putea bizui la nevoie.

Astfel, Mircea Vodă cel Bătrîn ajută pe Alexandru cel Bun, fiul lui Roman al Mușatei, să se urce pe tronul Moldovei (23 aprilie 1400—14 ianuarie 1432). Alexandru cel Bun ajută pe fiul acestuia, Alexandru Aldea, să ia tronul Țării Românești (1431—1436). Vlad Tepeș (I: 1456—1462; II: noiembrie—decembrie 1476), fiul lui Vlad Dracul și nepot al Alexandru Aldea, ajută să ocupe tronul Moldovei pe cel ce avea să fie gloria creștinătății, Ștefan cel Mare (1457—1504); iar Ștefan alungă de pe tronul Țării Românești pe Radu cel Frumos (1462—1474), alt fiu al lui Vlad Dracul, ajutînd pe Basarab cel Bătrîn, zis Laiotă, — fiul lui Dan al II-lea, să-i ia locul (I: noiembrie—decembrie 1473; II: 1474—1476).

După ce turcii tăiară capul lui Vlad cel Tânăr, zis și Vlăduț (1510—23 ianuarie 1512) sub un păr «la Văcărești», în orașul București, Bogdan cel Orb (1504—1517), fiul lui Ștefan cel Mare, ajută, în 1511, fără sorți de izbîndă, pe Mircea (rămas în istorie numai ca «pretendent»), fiul lui Mihnea cel Rău, împotriva lui Neagoe Basarab (1512—1521), care isbuti să ocupe tronul Țării Românești cu sprijinul boierilor Craiovești, din familia cărora făcea parte.

Alexandru al II-lea-Oae-seacă (1568—1577), fiul «pretendentului», Mircea (de la 1511), cu sprijinul turcilor și al sașilor voi, în 1574, să alunge de pe tronul Moldovei pe Ioan Vodă cel Cumplit și în locu-i să pună pe fratele său Petru Șchiopul.

La rîndul său, Ioan Vodă cel Cumplit reuși să alunge pe Alexandru-Oae-seacă de pe tronul Țării Românești și puse în locu-i, dar pentru scrută vreme, după cum vom istorisi mai jos, pe *Vintilă*, fiul lui Pătrașcu cel Bun.

Mihai Vodă Viteazul (1593—1601), acel erou între eroi, care, în 1600, plini pentru o clipă visul secular al celor «de-un sînge și de-o lege», nevoind să aibă împotriva sa pe boierii din cele trei ținuturi românești — Muntenia, Moldova și Transilvania — și a nu mări numărul dușmanilor, și așa destul de mulți, păstră în aceste ținuturi vechile orînduielei administrative și, pe tronul Țării Românești, lăsă pe fiul său Nicolae-Pătrașcu, opri Ardealul pentru sine, iar în scaunul Moldovei urcă pe Marcu-Vodă (1601), fiul fratelui său Petru Cercel (1583—1585).

El mucenic pe cîmpia Turdei, la 8/19 august 1601, iar visul se spulberă.

Vasile Lupu, care visa reînvierea regatului Asăneștilor din veacul al XII-lea și cucerirea Bizanțului, a urmărit, în tot timpul cît a domnit în Moldova (1634—1653), să ia tronul lui Matei Basarab (1632—1654), fostul său prieten din tinerețe, pentru fiul său Ioan, sau chiar pentru sine.

113. B. P. Hașdeu, *Ioan Vodă cel Cumplit*, ediție comentată de Ion Const. Chiștia, edit. „Scrisul Românesc”, Craiova, 1942, p. 99. (Prima ediție a apărut în 1865).

Și cîți alții n-au gîndit tot astfel; dar, pornind la faptă, au făcut să curgă mult sînge frătesc, sînge românesc, spre bucuria vrăjmașilor!

Și acum, să ne întoarcem la lupta dintre Vintilă Vodă și Alexandru Mircea Vodă, zis Oae-seacă, care face obiectul preocupărilor noastre.

În Țara Românească, după ce turcii maziliră pe Petru cel Tânăr (1558—1568), fiul și urmașul la tron (cînd nu avea decît 12 ani) al lui Mircea Ciobanul și al Doamnei Chiajna, fiica lui Petru Rareș al Moldovei, se urcă pe tron Alexandru al II-lea (în luna mai 1568), fiul lui Mircea, pretendentul la tron în 1511, și frate cu Petru Șchiopul, pe care, în 1574, îl voia domn în Moldova, în locul lui Ioan Vodă cel Cumplit.

În Moldova, în anul 1572, în urma pîrei trimisă la Constantinopol de către mai mulți dregători ai Moldovei, între care era și fostul efitrop al domnului, Gavril logofătul, pe care îi supăra și risipa și luxul nechibzuit al nevîrstnicului Bogdan, fiul lui Alexandru Lăpușneanu și domnul țării (1568—1572), care risipea banii vistieriei, punînd, de pildă, să se facă șine de argint aurit la roțile rădvanului său, turcii maziliră pe fiul lui Lăpușneanu, iar domnia fu dată lui Ioan Vodă, căruia istoricii noștri, influențați de povestire părtinitoare a cronicii, îi spun «cel Cumplit», dar căruia, pentru faptele sale, după cum bine spune C. C. Giurescu, ar trebui să-l numim «cel Vitează».

Ioan Vodă era fiul nelegitim al lui Ștefăniță-Vodă, 1517—1527, (cel care, pentru nebuștile lui fapte, a fost otrăvit, la vîrsta de 20 de ani, de soția sa, Doamna Stana, fiica lui Neagoe Basarab), deci strănepot al lui Ștefan cel Mare. Fiindcă mamă-sa fusese armeană, după nume Sarbega, i se mai spunea și Armeanul. Cu statură uriașă, foarte puternic, avînd și darul vorbirii convingătoare, Ioan Vodă era iubit nu numai de soldați, care îi admirau îndrăzneala și vitejia, dar și de popor, care vedea în el un apărător. Boierii însă nu l-au înțeles și nu l-au sprijinit; de aceea și portretul pe care i-l fac în cronică țării¹¹⁴, unde este înfățișat, în chip vădit exagerat, ca un «călcător de lege» și un tiran, de aceea și scuzarea că l-au trădat în chip mîrșav¹¹⁵.

Timp de doi ani, Ioan Vodă a înfăptuit multe lucruri bune pentru țară și dacă a fost aspru cu pătura de sus, în schimb a arătat o deosebită grijă celei de jos, mulțimei necăjite. Poporul simțea că are în Domn un apărător; de aceea, în lupta hotărîtoare cu turcii, la vadul Oblucița, la 10 iunie 1574, el îi rămase credincios, în timp ce boierii îl trădăra.

În februarie 1574, turcii trimit lui Ioan Vodă ordin să dubleze cifra haraciului, dacă vrea să-și păstreze tronul, pentru că Petru Șchiopul, fratele lui Alexandru, oferea 80.000 de galbeni, în loc de 40.000, cît era pînă atunci haraciul, și Sultanul socotea că e logic să i se ceară și lui Ioan tot atît.

Acesta, avînd toată țara de partea sa, izgoni din Iași pe ceaușul care venise să încaseze haraciul și se pregăti de luptă, știind că turcii nu vor îngădui o astfel de nesupunere.

În acest ceas greu, Domnul Moldovei nu se putea bizui pe vreun ajutor din partea Polonilor, nici din partea Ardelenilor, deoarece și unii și ceilalți erau în bune raporturi cu turcii. Numai la cazacii zaporozjeni, la acea populație amestecată, de dincolo de «pragurile» sau cataractele Nîprului, dornică de pradă, găsi răsunet chemarea lui Ioan Vodă.

O ceată de 1200 de cazaci, sub comanda hatmanului Sviercevski, veni la Iași, în 21 martie.

În primele zile ale lui aprilie 1574, 20.000 de turci din Nicopole, 40.000 de secui¹¹⁶ ai lui Ștefan Bathory, beiful transilvan, și 20.000 de munteni ai lui Alexandru, duceau cu alai pe Petru cel Șchiop pentru a-l așeza pe tronul Moldovei.

114. Simion Dascălu, *Letopisețul Țării Moldovei* pînă la Aron Vodă (1559—1595) întocmit după Grigore Ureche vornicul, de Istratie Logofătul și alții. Ediție de Const. Giurescu, București, 1916, p. 221—222.

115. C. C. Giurescu, *op. cit.*, vol. II, p. I, p. 204—206; B. P. Hașdeu, *op. cit.*, p. 37 și urm.

116. B. P. Hașdeu, *op. cit.*, p. 87.

Ioan Vodă, cu numai 9000 de călăreți moldoveni și cu cei 1200 de cazaci ai lui Sviercevschi, porni în grabă să întâmpine dușmanul.

*Paștele, în acel an, căzuse în ziua de 11 aprilie*¹¹⁷.

În dimineața zilei de 14 aprilie (a 4-a zi de Paști), aproape de satul *Jiliștea*, pe Rîmna, la sud-est de Focșani, numeroasa armată care sprijinea pe Petru, fu surprinsă de un atac fulgerător al lui Ioan Vodă, care, prin avangarda sa, comandată de vornicul Dumbravă, un boier muntean, viclenit de Alexandru și primit în rîndul moldovenilor, reușise să ucidă sau să prindă întreaga strajă a adversarului. Lupta, începută în zorii zilei, se sfîrși printr-o cumplită înfrîngere¹¹⁸ a celor doi frați: Petru abia scăpă cu fuga la Brăila, iar Alexandru, la orașul de Floci, la gura Ialomiței. Ultimul a fost chiar în primejdie de moarte. Și dacă nu l-ar fi apărat cu lășițele frații Golești¹¹⁹, dintre care unul, Albu Clucerul, cu acest prilej își dădu viața pe cîmpul de luptă, iar celălalt, Ivașcu Vornicul, fu rănit, «apoi», capul domniei mele — cum recunoaște singur Alexandru — ar fi căzut».

După biruință, Ioan Vodă trimise pe un pretendent, ținut la curtea sa în acest scop, Vintilă, fiul lui Pătrașcu cel Bun¹²⁰, să ocupe Bucureștii (după unii istorici, chiar Ioan ar fi ocupat capitala Țării Românești)¹²¹ și să se facă domn, sprijinindu-se pe ajutorul Vornicului Dumbravă și al boierilor protivnici lui Alevandru.

Puțin mai târziu, la 10 Iunie 1574, în lupta de la vadul Oblucița, viteaza armată a lui Ioan Vodă de trei ori aruncă pe vrăjmași în apele Dunării și dacă n-ar fi fost trădarea lui Ieremia Golia, pîrcălabul și portarul Sucevei, vechiul său prieten, pe care îl scăpase dela moarte în lupta dela Jiliștea, și a boierilor Hatmanul Slăvilă, Vornicul Murgu și Stolnicul Bilăe, la care a mai contribuit o ploaie mare, ce-i udă praful de pușcă, biruința ar fi fost, și de data aceasta, de partea neînfricatului viteaz.

Retrăgîndu-se la satul Roșcani, își așază tabăra pe vîrfurile unui deal, întărînd-o bine din toate părțile cu șanturi și care. Toate asalturile turcilor, care îl înconjuraseră, dădură greș; un alt dușman însă — mult mai grozav: setea — nu putu fi învins. Doar roua, culeasă în timpul nopții pe bucăți de pînză, umezea buzele soldaților. Văzînd sfîrșitul care-i aștepta, Ioan Vodă se hotărî să se predea.

Cu toată garanția jurămintelor lui Ahmed Pașa și ale lui Petru (unul jurase de șapte ori pe coran, celălalt, de șapte ori, pe Evanghelie, că vor lăsa pe cei asediați — moldoveni și cazaci — să plece liberi la casele lor și că-l vor duce viu și nevătămat în fața Sultanului), Ioan Vodă fu străpuns cu sabia în mod mișelesc, la 15 iunie, de capigiul împăărătesc Cigalazadé, un italian renegat; i se tăie apoi capul, iar trupul, legat de cozile a două cămile, fu rupt în bucăți. După aceea, veni rîndul ostașilor săi; cazacii pîieră pînă la unul, nu însă fără să-și fi vîndut scump viața.

Pe deasupra, se îngădui tătarilor să prade «de n-au fost niciodată mai mare pustietate în țară decît atuncea»: după șapte decenii, erau încă multe sate pustii pe pămîntul moldovenesc.

Așa își isprăvi Ioan Vodă cel Viteaz scurta sa domnie, o victimă a trădării alor săi, poate chiar fără să știe de soarta aceluia pe care îl voise domn al Țării Românești: Vintilă Vodă.

În primele zile ale lunii mai 1574, Vintilă se urcă pe tronul părintelui său, avînd sprijinul neprecupețit al Vornicului Dumbravă, — cu mina lui de moldoveni,

117. Academia Republicii Socialiste România: *Documente privind Istoria României*. Introducere, vol. I, 1956, București, Anexa VIII, nr. 21.

118. B. P. Hașdeu afirmă că în această luptă au murit 50.000 din inamicii lui Ioan-Vodă și numai 1000 de moldoveni și 300 de cazaci (*op. cit.*, p. 91).

119. Ctitorii de mai târziu ai besericuții, în locul căreia Pană Vistierul și-a ridicat ctitoria sa, Sfînta Ecaterina, din București.

120. Pătrașcu cel Bun (1554—1557), fiu lui Radu Paisie, ocupă tronul după mazierea de către Sultan a lui Mircea Ciobanul. În 1557, fiind bolnav, s-a dus, încă din luna mai, la Rîmnicu-Vilcii, pentru aer și se căuta cu un medic trimis de sibieni. Se crede — lucrul nu este dovedit — că a fost otrăvit de Vornicul Socol, care și el avea gînduri de domnie. A murit la 26 decembrie 1557 și a fost înmormîntat în Mînăstirea Dealul, ctitoria lui Radu cel Mare.

121. B. P. Hașdeu, *op. cit.*, p. 105.

și al celor ce erau nemulțumiți de sporirea dărilor, la care fuseseră supuși de Alexandru.

Dar Alexandru, pornind din Brăila, cu ceia ce-i putuseră da Goleștii, se unii cu ostașii lui Dragomir Vornicul, Mitrea Comisul, Bratu Paharnicul și Ioan Pircălabul cetății (București) toți vechi credincioși, și se îndreptară spre București¹²².

Vintilă își strînse în grabă oaste și îi întimpină în jurul zilei de 10 mai¹²³, nu departe de marginea de răsărit a orașului¹²⁴ și lupta s-a dat, *numai între români*¹²⁵, pe locul unde avea să ia naștere, nu după multă vreme, *Tîrgul Moșilor*, între mănăstirile Plumbuita și Mărcuța, poate chiar pe același loc, unde, peste 58 de ani, Matei Basarab va birui pe Radu Alexandru Iliș (la 4 noembrie 1632), pentrucă la această dată Tîrgul Moșilor exista.

Lupta a fost crîncenă. Alexandru învinse pe rivalul său, Vintilă, fiul Bunului Pătrașcu¹²⁶, căruia îi ucise ostașii «aproape pînă la unul», iar lui îi tăie capul ca unui «lotru»¹²⁷.

122. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 553; N. Iorga, *Ist. Buc.*, p. 40; Idem: *Istoria Românilor*, vol. V, București, 1937, p. 159.

123. Stăruiesc să cred că lupta s-a dat în jurul zilei de 10 mai, pentru că la 15 mai (1574), Vornicul Ivașcu din Golești apărea în Cetatea Brașovenilor ca sol al lui Alexandru (care își reluse tronul), în tovarășia unui ceauș, plecat în urmărirea Vornicului Dumbravă, care, după pierderea luptei, trecuse în Transilvania.

Vezi: N. Iorga, *Ist. Rom.*, vol. V, p. 152.

124. Hașdeu susține că lupta s-a încins „pe cîmpia unde este, astăzi, biserica Radu Vodă”. În acest caz, Alexandru Vodă ar fi trebuit să vină dinspre Giurgiu, ca să ajungă aci, ~~Venind~~ din spre Brăila, nu cred să fi trecut Dimbovița, mult mai în jos de oraș, ca să se îndrepte apoi spre cetate, unde ar fi întîlnit cotiturile, eleșteele și smîrcurile formate de apele riului, care erau, pentru vremea aceea, un obstacol important în calea năvălitorilor și o întăritură naturală pentru apărarea orașului.

Celor ce veneau dinspre Brăila le era mult mai ușor să atace orașul din răsărit, cum cred că s-a și întîmplat.

125. În mai 1574, Ștefan Bathory înștiința pe împăratul Austriei că, iarăși, *fără o intervenție turcească*, Alexandru își reluse tronul.

Vezi: N. Iorga, *Ibidem*.

126. Pătrașcu cel Bun a fost căsătorit cu Voica, din neamul boierilor de la Slătioara. A avut o fiică, Maria; și trei fii: 1. Petru, căruia i s-a zis mai tîrziu *Cerceel*, un tînar frumos, cult, talentat, cunoscînd și scriind în mai multe limbi, — a făcut și versuri în italieneste. Ajungînd în Franța, în 1579, regele Henric al III-lea, cîștigat de însușirile fermecătorului pribeag, îl sprijini să ocupe, ceva mai tîrziu, tronul tatălui său, la 1583—1585. Fiind mazilit, după cîțiva ani de dureroase peregrinări, ajunse iarăși la Stambul, în iulie 1589, unde, în urma uneltirilor lui Mihnea (fiul lui Alexandru-Oae-seacă și al Doamnei Ecaterina, căruia i se va spune mai tîrziu, Turcicul, vechiul său rival), fu întemnițat la *Edicule*, adică la închisoarea celor șapte turnuri, deși era favoritul Sultanei Hazaki, iar în martie 1590, fu îmbarcat pe o corabie, sub pretextul că e surghiunit în insula Rodos, renumită prin șerpii și trandafirii săi, fu cusut într-un sac — după un izvor, a fost zugrumat, după altul, decapitat — și aruncat, noaptea, în Bosfor (în urma lui au rămas patru copii: Dimitrie, *Marcu* — ajunge domn al Moldovei (1601) sub Mihai Viteazul, Ioan și Pătrașcu, care s-a călugărit, luînd numele de Parthenie), 2. *Vintilă* cel omorît de Alexandru, în 1574, și 3. *Pătrașcu*, zis din Cipru, care n-a domnit.

Dintr-o legătură nelegitimă, cu Tudora, sora lui Iane Epirotul, Ban al Olteniei, — femeie frumoasă — (călugărindu-se mai tîrziu, a luat numele de Teofana; a murit în 1603, și a fost înmormîntată în Mînăstirea Cozia), a avut pe Mihai, eroul de la Călugăreni, mindria neamului românesc, care fu ucis mișelește la Cîmpia Turdei, din ordinul lui Basta. Trupul lui fu înmormîntat pe furiș de cîțiva Sîrbi, iar Comisul Radu Florescu luă cu sine capul Viteazului, de a cărui privire tremuraseră atîția, și-l aduse la Mînăstirea Dealul, unde fu pus sub o lespede de piatră, pe care credinciosul Radu Buzescu și cu soția sa puseră să se sape următoarea inscripție: „Aici zace cinstitul și răposatul Capul creștinului Mihail, Marele Voevod, ce-au fost domn Țării Românești și Ardealului și Moldovei; cinstitul trup zace în Cîmpia Turdei, și cînd l-au ucis Nemții, ani au fost 7109 (1601), în luna Avg. (August) 8 zile. Această piatră o-u pus jupîn Radu Buzescul i jupîneasa Preda”.

Vezi: C. C. Giurescu, *op. cit.*, vol. II, p. 215—216, 296 și 297.

127. N. Iorga, *Ist. Rom.*, vol. V, p. 152.

O știre din Constantinopol dă vina acestei catastrofe asupra «armașului» lui Vintilă, care fusese cumpărat¹²⁸.

Iarăși trădarea! Această iarbă de mlaștină, cu rădăcinile înfipte în putregaiul sufletelor, soră bună cu nelegiuirea.

Alexandru și Petru Șchiopul erau fiii «pretendentului» la tronul Țării Românești, în 1511, înlăturat de partida boierilor Craiovești, care reușiseră atunci să aducă pe tron pe Neagoe Basarab.

Alexandru ocupă scaunul domnesc în 1568, după mazierea lui Petru cel Tânăr, fiul Mircoiaiei (Doamna Chiajna). Înainte de domnie, se căsătorise cu o levantină, o greco-italiană, anume Ecaterina Solvaresso, din Pera, care era o femeie cultă și energică, dovadă sprijinul dat fiului său Mihnea și uneltrile la Poartă împotriva lui Petru Cercel (în 1590, Doamna Ecaterina murise).

În timpul domniei, Alexandru mărise dărilor, nemulțumind boierii, care, în două rînduri, i-au cerut, la Poartă, schimbarea. După lupta din 1574, cînd Vintilă Vodă a fost ucis, introduce un nou impozit «ce i-au zis oae-seacă», care se lua, potrivit numelui, pentru oile sterpe, celelalte fiind supuse «oieritului». Datorită acestui fapt, avea să i se zică, și lui, Alexandru-Oae-seacă.

Pe tărîm bisericesc, Alexandru avea o reputație bine stabilită de stăpînitor evlavios¹²⁹; purta întotdeauna — ne spune jesuitul Antonio Posevino — un veșmînt călugăresc, în care a și murit.

O deosebită atenție a acordat el vieții bisericești.

După biruința împotriva lui Vintilă Vodă, reface și înzestrează *mănăstirea Plumbuitta*, după unii istorici, ctitoria lui Radu Paisie, tatăl lui Pătrașcu cel Bun, iar după alții, a lui Petru cel Tânăr fiul lui Mircea Ciobanul și al Doamnei Chiajna, în apropierea cărăușa se purtase lupta. A zidit apoi mănăstirea cu hramul *Sf. Troiță* «denjos de București», după 1574, pe colina din dreapta Dîmboviței, pe locul unde — spune B. P. Hașdeu, ceea ce socotesc că nu poate fi adevărat¹³⁰ — ar fi avut biruința împotriva lui Vintilă-Vodă, și pe care, mai tîrziu, nepotul său Radu Mihnea (fiul lui Mihnea Turcitul) a refăcut-o din temelie și care, astăzi, se află în cuprinsul orașului și se numește, după acest al doilea ctitor, *mănăstirea Radu Vodă*¹³¹.

128. *Ibidem*; cf. *Idem: Hurmuzaki*, II, p. 695, no. DCLXIX,

Notă: N. Iorga scrie mai departe: Un călător polon, Strjykowski, care străbătu atunci țările noastre, văzu la București capul bătut în cuie, pe un zid, al efemerului Domn, (*op. cit.*, p. 152).

B. P. Hașdeu susține că pe poarta palatului domnesc (din București), un călător străin (aceleia Strjykowski) a văzut expuse două capete domnești. „Acele două infernale trofee — scrie, îndurerat, Hașdeu — erau capul lui Vintilă-Vodă, Domnul Țării Munteneste, și capul lui Ioan Vodă cel Cumplit, Domnul Moldovei (adus din tabăra turcească unde fusese omorît la 15 iunie 1574)...

„Frați pînă la moarte, frați după moarte; adevăratul simbol de Unire!” exclamă Hașdeu. (*op. cit.*, p. 165).

Vornicul Dumbravă se refugiase în Transilvania. Ivașcu Goleșcu Vornicul fu trimis să mijlocească extrădarea lui. „Stefan Bathory, beicul transilvan, călcînd acele legi, cari prin sublimul lor merita ca oamenii să le numească divine, dete pe Dumbravă, legat de mini și de picioare, la dispoziția ambasadorului munteneș. Sosind în București, demnul tovarăș al lui Ioan Vodă fu decapitat”. (B. P. Hașdeu, *op. cit.*, p. 161).

129. Ca și fratele său Petru, care, în loc de cucă domnească, purta pe cap un comănac călugăresc.

130. Este mai sus, în această lucrare.

131. Biserica *Sfintei Troițe* a fost construită în început ctitoria lui Alexandru Vodă, după Ionnesco-Gion (*op. cit.*, p. 245), din anul 1568 (!), deși, în aceeași pagină, el afirmă că Alexandru a zidit-o „în urma unei bătălii norocoase pe care a cîștigat-o acolo, pe colina și cîmpiile înconjurătoare ale Sf-tei Troițe”. (Aceasta o afirmă și B. P. Hașdeu (*op. cit.*, p. 160), de la care Gion a împrumutat-o), în contra lui Vintilă Vodă și Dumbravă Vornicul. (Bătălia a avut loc în luna mai 1574). Bogat înzestreată de Alexandru, îi poartă de grijă fiul său Mihnea, făcîndu-i multe danii și o numește „Sfînta și dumnezeiasca Mitropolie a Tatălui meu, Alexandru-Vodă” (Gion: *op. cit.*, p. 245).

În 1595, după biruința de la Călugăreni împotriva Turcilor, Mihai Viteazul hotărî retragerea oștilor la munte. Trecînd prin București, se îndreptară spre Tirgoviște.

A ajutat din belșug lăcașurile dela Sfântul Munte: Mănăstirile *Simonpetra* (căreia, în 1598, avea să-i închine și Mihai Viteazul ctitoria sa), *Xenofon*, *Dohiaru*, iar mănăstirii *Xeropotam* i-a închinat ca metoh. mănăstirea «dela podul Colentinei»¹³², ctitoria lui Petru cel Tânăr, cu toate averile ei. De asemenea, a ajutat mănăstirea cu hramul *Schimbarea la față* dela Muntele Sinai¹³³.

Datorită aplecării acestui voevod spre cele bisericești, lăsind la o parte cruzimile din timpul luptelor, și chiar al domniei, care, în acele vremuri, erau obișnuite, nu numai la noi, cred că chiar el a început prăsnuirea creștinească a celor căzuți în lupta din marginea Bucureștilor, în primele zile ale lunii mai 1574, purtată cu Vintilă-Vodă.

Socotesc că prăsnuirea n-a putut să se facă decît pe locul unde fuseseră înmormîntați cei căzuți în luptă, potrivit tradiției, mai ales că toți — și dintr-o parte și din cealaltă — erau *români și creștini*.

Aceste lupte dintre frați fac parte din marile dureri pe care le-a suferit neamul nostru, dealungul veacurilor, datorită acelorora care, atîta amar de vreme, l-au împiedicat să înfăptuiască unirea țărilor surori. Mulți vor fi fost aceia care își vor fi plîns și prăsnuit amintirea copiilor, a fraților sau a părinților, socotiți, mai tirziu, «moșii și strămoșii lor, adormiți în veac»!

Și acest loc nu este altul decît acela ce se numește, pînă în ziua de azi, *Tîrgul Moșilor*.

Dacă această luptă ar fi avut loc pe colina de azi a lui Radu Vodă și pe cîmpurile din jurul ei, prăsnuirea, cu dreptate vorbind, ar fi trebuit să se facă aci, pentru că nu pot să cred că morții au fost luați de pe această colină, unde Alexandru avea să-și zidească ctitoria sa. Și duși și înmormîntați în cîmpul care avea să se numească Tîrgul Moșilor, cînd mult mai înălțator era ca prăsnuirea să se facă lîngă altarul bisericii. (Este îndeobște cunoscut faptul că, pînă în vremea noastră, cîmîtirea erau lîngă biserici și sub multe temelii zac trupuri de mucenici, de eroi, sau dreptcredincioși). Amîndouă faptele sînt legate între ele, dar își au fiecare rostul

Turcii lui Sinan Pașa intrară în București, unde construiră o „palancă” în jurul mănăstirii lui Alexandru, a căreia biserică o transformaseră în moschee, iar chiliile le făcură deposit de praf de pușcă.

În toamna aceluiași an, Sinan Pașa, fiind silit să se retragă spre Dunăre, dinaintea oștilor lui Mihai și Sigismund, în fugă a distrus ce putea distruge, iar mănăstirea cea foarte întărită a Sfintei Troițe e dărîmată „din cuiburi pînă în temelie” (Gion: *op. cit.*, p. 567).

Cînd Mihai Vodă se întoarce în București, luă călugării și toate bogățiile Sfintei Troițe și-i mută la ctitoria sa, închinată Sfîntului Nicolae. Lucrările rămăseră astfel pînă la 1614, cînd Radu Vodă Mihnea (1611—1616 și 1620—1623) nepotul lui Alexandru Vodă, se hotărî să rezidească mănăstirea, pe care boierii, Mitropolitul și alți înalți clerici o blestemaseră, de vreme ce, nu numai Sinan-Pașa (și el creștin renegat) se închinase turcește într-însa, ci chiar fiul ziditorului ei Mihnea Turcitul (1577—1583 și 1585—1591), cînd i se dăduse numele de Mehmet-Bey, sangiac al Nicopolei, se închinase (ca Domn) creștinește într-însa, iar în vremea lui Sinan, turcește (Gion: *op. cit.*, p. 246). (În 1591, Mihnea, fiind mazilit și amenințat cu surghiunul la Alep, trecuse la mahomedanism, la 9 aprilie).

Radu Vodă Mihnea, fiul nelegitim al lui Mihnea Turcitul și al *Ușiei*, sora comisului Bratu, pentru sufletul mult chinuit al tatălui său, se apucă, în prima domnie, să construiască din nou mînăstirea, readuce pe călugări de la Mihai Vodă, trimite pe bătrînul Cernica, cu alți 12 boieri, să hotărînicească din nou moșiile și locurile ei din București și zorește foarte săvîrșirea. Într-a doua domnie termină tot, afară de zugrăveală, pe care o face fiul său Alexandru Vodă Coconul (1623—1627), iar biserica ia acum numele, precum era și drept, de *Mănăstirea lui Radu Vodă* (Gion: *op. cit.*, p. 246), așa după cum este cunoscută și la zilele noastre. Cu hrîsovul din 10 februarie 1613, Radu Vodă Mihnea închinase ctitoria sa Mînăstirii Ivirilor din Muntele Athos, ca semn de recunoștință pentru îngrijirea și învățătura ce-i dăduseră călugării acestei mînăstiri în tinerețea pe care și-o petrecuse în mijlocul lor.

Radu Vodă, care trecuse domn în Moldova, în locul lui Ștefan Tomșa, lăsînd locul fiului său Alexandru Coconul, a murit în reședința sa dela Hirleu și a fost adus și înmormîntat, în această mănăstire, în ianuarie 1626.

132. Este refăcută, întărită, împodobită și bogat înzestrată, în 1585, de Duamna Ecaterina și fiul său Mihnea, zis mai tîrziu Turcitul.

133. C. C. Giurescu, *op. cit.*, vol. II, partea I, p. 220—224.

lor: cei căzuți în luptă au fost înmormințați pe locul luptei și prăznuirea s-a făcut întotdeauna aci, iar mănăstirea a fost înălțată, potrivit datinei, drept mulțămită lui Dumnezeu pentru biruința cîștigată asupra vrăjmașului, pe care și-a manifestat-o și atunci cînd a refăcut și înzestrat mănăstirea Plumbuita, în apropierea căreia avusesese într-adevăr lupta, după cum, pentru același motiv, va face tot astfel și Matei Basarab, peste 58 de ani (în 1623)¹³⁴.

TIRGU-DE-AFARA — TIRGUL MOȘILOR

Pe tot întinsul țării noastre, pe cîmpii, în văi, prin munți, pe dealuri, pe cursul apelor, chiar în sate și orașe, pretutindeni, s-au purtat atîtea lupte — cu biruințe și înfrîngerii — încît socotesc că nu este o palmă de pămînt, care să nu fie stropită cu sîngele și amestecată cu oaselor celor ce și-au apărât, dealungul veacurilor, neamul, datina, credința și brazda strămoșească; din nefericire, deseori, și în lupte între frați.

Și-atunci, ne putem întreba: De ce, oare, numai aci, în «Cîmpul Moșilor», din marginea Bucureștilor, s-au făcut, timp de aproape patru veacuri, și se mai fac încă, an după an, pomeniri ale celor ce-au căzut *într-o luptă îndirjită*, între frați, în trecutele vremi (deși prea puțini mai știu astăzi că acesta este temeiul și originea Tîrgului Moșilor)? De cînd și de ce în zilele Rusaliilor?

În urma dezastrului de la Jiliștea din 14 aprilie 1574, zilele însoțite de primăvară ale Țării Românești se întunecaseră, iar peste luminata prăznuire a Învierii Domnului din acel an (11 aprilie)¹³⁵, se întinsese zăbranicul durerii și al pustiirii.

Multe văduve și mulți orfani plătiseră un dureros tribut dorinței lui Alexandru-Mircea Vodă de a-și vedea pe fratele său Petru, pe tronul Moldovei, în locul viteazului Ioan Armeanul, strănepot al lui Ștefan cel Mare.

După lupta în care era să-și piardă capul, dacă nu l-ar fi apărât frații Golești, Ivașcu Vornicul și Albu Clucerul, Alexandru se refugiase în Cetatea de Floci de la gura Ialomiței, iar după 1 mai, pe tronul său se urcase Vintilă Vodă, fiul bunului Pătrașcu Vodă, cu ajutorul viteazului Domn al Moldovei, căruia el îi dorise pieirea.

Ioan Vodă încetase asedierea cetății Brăila, în care se găsea ascuns Petru, pofșitorul la tronul Moldovei, și părăsise pămîntul muntenesc, pentru a se îndrepta spre Bugeacul Basarabiei să preîntîmpine năvala tătarilor și a turcilor îndirjiți, care veneau să-și răzbune înfrîngerea de pe riul Rîmna.

Alexandru ajutat de Golești și de boierii care îi rămăseseră credincioși, își strînge oastea și, după prima săptămîină din luna mai, în marginea Bucureștilor, se încleștează în luptă crîncenă cu Vintilă Vodă, care, fiind trădat, este biruit, prins și decapitat.

În afară de mina de moldoveni, care îi urmaseră pe Vornicul Dumbravă, toți ceilalți care căzuseră în luptă erau munteni și, de bună seamă, mulți erau din București și din împrejurimile lui. Nu trecuseră decît trei săptămîni și o nouă jale se adăogase celeilalte.

Reluîndu-și tronul, Alexandru-Mircea-Vodă — om evlavios și cucernic — nu-i va fi uitat pe cei ce căzuseră vitejește pe cîmpul de luptă, prieteni și dușmani, înfrățiți acum în împărăția morții și a brazdei strămoșești, cărora, fără să avem nici o îndoială, sintem încredințați că le-a făcut pogribania de obște și, cu toată cinstirea care li se cuvenea, i-a dat pămîntului pe care li stropiseră cu sîngele lor.

Vremea trecuse de mijlocul zilelor *cincizecimii*. De față, socotim că trebuie să fi fost, pe lîngă Domnul și boierii țării, și multe suflete îndurerate, care își plîngeau părinții, frații, copiii.

Preoții bisericilor și mănăstirilor bucareștene, destul de multe încă de pe atunci, în frunte cu Mitropolitul țării, *chir Vlădica Eftimie*¹³⁶, au cîntat prohodul,

134. Vezi mai sus, și nota 98 din lucrarea de față.

135. Academia Republicii Socialiste România: *Documente privind istoria României*. „Introducere”, vol. I, 1956, București, Anexa VIII, nr. 21.

136. Alexandru Mircea Vodă a fost ajutat, în lucrarea sa bună, de *chir Ulădica Eftimie*, Mitropolitul

iar rudele celor răposăți au plinit datinele strămoșești, pe care tot românul le cunoaște și de care am vorbit mai înainte.

Peste trei săptămîni, în ziua de 29 mai din acel an, cădea *Simbăta moșilor de vară*, din ajunul Rusaliilor, și după datină, mulți vor fi venit să facă pomenirea iubiților lor dispăruți, iar după aceasta, s-au urmat pomenirile după orînduirea bisericii și după datinele strămoșești, așa cum le aflăm și în acea «deslucintă» de acum o sută de ani a părintelui literaturii române Ion Eliade Rădulescu:

«După îngropăciunea morților, acea datorie evlavioasă a readunat toată capitala la săvîrșirea pomenirii de trei, de nouă zile, de șase săptămîni (de trei luni, șase luni, nouă luni) și de un an. Din an în an apoi, se făcea adunare, fără a mai simții aceeași durere, ca în zilele cele întii ale răpăsării celui mort. Unde e adunare multă de popor, acolo concurg și negustorii cu mărfuri trebuincioase la ocaziune. Aci se aduna capitala spre pomelniciunea vitejilor martiri și apărători ai țării. Din vechimea îndepărtată, se fac pomenele Rumânilor cu oale și cu străchini (blide, blidișele), cu donițe (cofe, bote), cu ulcioare, cruci și pietri mormintale, și cu alte asemenea. Din an în an, se înmulți vînzarea unor astfel de lucruri, pentru că oamenii începură a cumpăra nu numai pentru pomelniciune, ci și pentru trebuințele casei de peste an, carile fiind mai numeroase și mai felurile, începură a se ivi și alți neguțători cu deosebite articole, precum ambare, lopăți, copăi (covăți), ălbii, căldări, coase ș. a. și așa pomelniciunea morților, făcîndu-se regulat pînă la șapte ani, capitala și neguțătorii concurgători se deprinseră cu această adunare înlesnitoare de trebuințe, și așa rămase obicei a se ține acest tîrg anual»¹³⁷.

Marea sărbătoare a creștinătății, ziua Pogorîrii Sfințului Duh — *Duminica Rusaliilor* — despre a cărei însemnătate, în legătură cu pomenirea morților din *Simbăta moșilor*, am vorbit cu prisosință în cursul acestei lucrări, a fost temeiul cel mai puternic, care a contribuit la statornicirea, pe acest loc, a slujbelor de pioasă aducere amînte a celor dispăruți.

Faptul că timpul și împrejurările au favorizat pe cei care au căutat să-și valorifice produsele: oale, străchini, cofe, linguri, farfurii etc. care erau folosite, potrivit datinilor strămoșești, la aceste pomeniri, nu micșorează cît de puțin însemnătatea actului creștin, ci, dimpotrivă, ne îndreptățește să afirmăm — fără să fim desminții — că acele datini, moștenite de la strămoșii noștri Daci și Romani, au fost păstrate cu sfințenie, dealungul veacurilor, de tot norodul românesc.

Și, astfel, în scurta vreme, dela începutul prăsnuirilor creștine pe acest loc (1574) constatăm în documentele vremii că, datorită negustoriilor făcute cu aceste obiecte care se împărțeau odată cu pomenirea morților, a luat naștere un tîrg în marginea Bucureștilor, care, la sfîrșitul secolului al XVI (numai cu 15—20 ani mai tîrziu), se numea *Tîrgul-de-Afară*. Existența acestui tîrg căpătase, dela început, o importanță deosebită, de vreme ce se creiază și un drum, care îl lega chiar de centrul orașului, unde era Curtea Domnească, numit Podul Tîrgului-de-Afară. Odată cu dezvoltarea comercială a tîrgului, căruia i se alipește, la vremea hotărîtă, Oborul de vite, și acest drum de legătură devine o arteră importantă în viața comercială a orașului¹³⁸.

țării 1568—1576), pe care îl ținea în mare cinste, avîndu-l alături în cercetarea multor pricini și nevoi ale supușilor săi, după cum reiese din documentele rămase de la el.

Vlădica Eftimie este amintit, la 6 decembrie 1568, în prefața *Sbornicului slavonesc*, tipărit la Brașov, de călugărul tipograf *Diaconul Coresi* (care, între anii 1557—1583, fusese chemat din Țara Românească să conducă tipografia sașilor brașoveni, unde tipărește vreo 20 de cărți religioase).

De asemenea, este amintit și în prefața *Octoihului slavonesc*, tipărit de același diacon *Coresi*, în anul 1574, unde se spune că *Alexandru Vodă* „s-a sfătuit” cu ierarhul nostru Eftimie și a tipărit această carte „de suflet folositoare”:

Vezi: Pr. Nicolae Șerbănescu, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXXVII, nr. 7—10, iulie—oct. 1959, p. 760—761; GH. CARDĂȘ, *op. cit.*, p. 102.

137. I. Eliade Rădulescu, în *Lepturarii Românești*, p. 147—148.

138. În București se aflau, la finele secolului al XVI-lea, ca centre comerciale, *Tîrgul-din-năuntru*, lingă Palatul Domnesc, adică lingă *Curte*, *Tîrgul-de-sus*, pe unde avea, mai tîrziu, să se facă Lipscații, *Tîrgul-de-afară*, adică de la biserica Sfinților înainte, și, în fine, *Tîrgul-Cucului*, lingă locul unde se va zidi, în

În 1632, după 58 de ani de la lupta dintre Vintilă Vodă și Alexandru Mircea Vođă (1574). «Radu-Vodă, feciorul lui Alexandru-Ilies — Vodă de la Moldova, — scrie Ionnescu-Gion — venea să ia scaunul Munteniei, însoțit fiind de o armată compusă din Moldoveni, Turci, Tătari și boierii munteni de partea lui. Turcii și tătarii erau comandați de un Skimni-Aga. Matei (Basarab), care se pricepea bine într-ale armatei și ale strategiei, căci, cu alți boieri. în 1631 luase parte la războaiele lui Rakoczi George în contra lui Ferdinand II. împăratul Germaniei, în războiul de 30 de ani; — Matei așteptă pe Radu-Vodă și pe Skimni-Aga la București.

Cînd oștile adversarului său ajunseră la Obilești pe Colentina, Matei ieși din București și-și desfășură armatele sale între Dudesci și Mănăstirea Mărcuței.

«Vechile oștiri ale Țării reinviau: călărași, roșii-de-la Vedea, roșii de țară, căpităniile de Neajlov, de Margine, le Ialomița, verzișorii de Dimbovița, Pandurii Olteniei. Ferentarii, plăiesii Munților, vînătorii, reapăreau ca'n vremea lui Mihai.

«Lupta se'ncepu (la 4 noembrie 1632) cu vitejie de o parte și de alta. Se pare (!) că mișcările armatelor lui aduseseră pe unde *este astăzi Tîrgul Moșilor*». (La acea dată, Tîrgul exista, pentru că, după cum am văzut, era amintit în documente cu zeci de ani mai înainte). «Bariera orașului înspre Moși era atunci la biserica Săbilelor, azi biserica Sfinților».

Lupta dirză se purta chiar și pe drumul Tîrgului-de-afară, înaintînd spre oraș, de vreme ce «locuitorii Bucureștilor, și copiii lor se suiau pe garduri și se uitau cum merge bătălia», — scrie Constantin Căpitanul Filipescu, cronicarul acestor timpuri.

«Lupta rămase nehotărîtă în ziua întia. A doua zi, dis-de-dimineață, se dete 'n surle și 'n trîmbețe, și lupta reîncepu... Roșii de țară care erau în aripa stîngă, isbiți de Tătari, se deschiseră și-i luară în mijloc. Lupta începu atunci gozavă în aripa stîngă. De aci, ea se comunică la pedestrima din centru. De cinci ori pedestrima românească fu împinsă de pedestrima moldoveană, și de cinci ori ea năvăli de iznoavă.

«Într-această bătălie, numită de Bălcescu (*Puterea armatei*, Iași, 1844, p. 58) *bătălia de la Dudesci*, pedestrima s-a luptat în contra pedestrimii, și călărimea în contra călărimei.

«Dumnezeu și vitejia ostașilor lui ajutară lui Matei. El fu biruitor. Turcii, Tătarii, Moldovenii cari mai rămaseră cu viață, fugiră împreună cu Radu-Vodă. Skimni-Aga căzu în mîinile lui Matei, care «nimic nu i-a făcut». Boierii munteni cu Hrizea Vornicul din Popești, Mihu Spătarul, Catargiul, Dumitru Vistierul Dudescul, fugiră pentru multă vreme la Moldova. Nicolae Vistierul și Pană Logofătul din Greci periră pe cîmpul de bătăie.

«Într-această bătălie, Diicul Spătarul Rudeanul s-a purtat voinicește și a rămas în mare cinste la Matei Basarab în tot timpul domniei lui; ba chiar la

secolul al XVII, de către Constantin Brincoveanu (1688—1714), biserica Sfințului Gheorghe-Nou.

Ionnescu-Gion afirmă că *Tîrgul-de-afară* începea de la biserica Sfinților înainte (aceasta, de bună seamă, mai aproape de vremea noastră), pentru că drumul (podul) care îl lega cu centrul orașului era foarte frecventat, foarte viu și foarte comercial. Acest drum, începînd de la Curtea Domnească, pînă la Tîrgul-de-afară, pe laturile căruia luaseră ființă multe prăvălii cu produse de tot felul, era în legătură cu *Tîrgul-de-sus*. Gluceri cu ulițele negustorești, cuprinse între biserica lui Ghiorma Banul (a Grecilor), biserica lui Colțea Adicului și partea de răsărit a Curții Domnești, în legătură, în fine, — poate direct, poate indirect — cu drumul Tîrgoviștei spre nord și direct cu drumul cel mare care ducea la Sîrbi, — acest pod al Tîrgului-de-afară concentra pe dînsul întreaga viață a Capitalei, într-anumite zile și adică în zilele de Obor, în zilele tîrgului Moșilor și în zilele tîrgului Pantelimonului, cînd Domnul, Mitropolitul și toți boierii mergeau cu alai mare, fie la chioșcul domnesc de la Moși, fie la mănăstirea Ghiculeștilor, la Pantelimon.

Vezi: Ionnescu-Gion, *op. cit.*, p. 381—382.

NOTA: Din tîrgurile amintite pu a dăinuit pînă în vremea noastră numai Tîrgul-din-năuntru, sub nume le de „Piața Mare”, și Tîrgul-de-afară, sub numele de „Tîrgul Moșilor”.

moartea Domnului, dacă Diicul Rudeanul sosea mai iute de la moșie, pe el, nu pe Constantin Serdarul de la Dobreni, era să-l aleagă boierii Domnului¹³⁹.

De bună seamă că în tot acel cîmp al tîrgului unde se purtase lupta, au fost îngropați¹⁴⁰ de Matei Vodă cei cari își dăduseră viața, locul căpătînd astfel și mai multă importanță, sau, poate, lîngă zidurile mănăstirii Plumbuita din apropiere, pe care, ca o mulțămîtă lui Dumnezeu, nu după multă vreme, Matei o reface, o mărește și o înzestrea cu dărnicie domnească, fără ca prin aceasta să stînjenească pomenirile anuale de pe *Cîmpul Tîrgului de Afară*.

Pomenirea morților din *Simbăta moșilor* a dat naștere tîrgului în care se vindeau vasele, donițele, farfuriile, urciorele, lingurile, luminările, crucile de lemn sau de piatră și toate celelalte produse în legătură cu pomenile, cari, în graiul poporului, se numesc «moși» și se împart pentru *moși* și *strămoși*. Celor cari au murit și au fost înmormîțați aci acum patru sute de ani, de multă vreme li se spuneau «moși». Pentru aceasta, Tîrgului-de-afară i s-a spus *Tîrgul* sau *bîlciul moșilor*.

Cu timpul, însă, în afară de cele trebuincioase pomenirilor s-au vîndut aci și de-ale mîncării și băuturii și aproape tot ce ținea de gospodăria țaranului și a orașanului de mahala, iar mai apoi au început și distracțiile, deoarece numărul celor veniți la *Moși* era destul de mare și de toate vîrstele și mulți din ei aveau nevoie să se mai înveselească, după atîta trudă, necazuri și drum lung¹⁴¹.

Reproduc cîteva însemnări despre *Moșii* de acum 40—50 de ani, în care distracțiile înăbușiseră aproape cu totul temeiul care prilejuise nașterea acestui tîrg.

«...Mai existau pe cîmpul Oborului (al Moșilor) barace primitive, dar alături de negustori cu obiecte de ale casei, cu turtă dulce, mere și pere uscate pentru orșav, floricele, gogoși și halviță, vedeai pînă departe, în încăperi cochete o adevărată expoziție industrială, la care se împărțeau și premiile.

139. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 579—581; *lucrarea de față*, mai sus.

140. În articolul „*Joiă Moșilor*” din revista „*Amicul Familiei*”, nr. 7 și 8, din anul 1864, se spune că movila de pămînt sub care fusese înmormîțați cei căzuți în aceste lupte se mai vedea încă în acel Cîmp al Moșilor.

În anul 1636, scriitorul polon anonim, care a întovărășit solia lui Gheorghe Krasinski la Constantimopol, ne relatează următoarele:

„Acest oraș București este scaunul domnilor Țării Românești, peste care domnește acum Matei Basarab, un bărbat în vîrstă, favorabil creștinătății și regelui polon și, deși țara e supusă turcilor, le este mare dușman.

„Așezarea orașului este foarte frumoasă și veselă, pe o cîmpie neîntreruptă, pe care am străbătut-o încă de la ieșirea din Moldova.

„Lîngă oraș este o movilă mare ridicată deasupra oamenilor ce pieriră într-o luptă acum cinci ani, învingîși fiind de acest Domn. Mai este și o a doua movilă în cealaltă parte a orașului între riuri, de asemenea un semn al unei izbinde a aceluiași, acum un an”.

(Vezi: P. P. Panaitescu, *Călători poloni în țările române*, p. 80 și următ. c. C. Moisil, *Bucureștii vechi*, în „Boabe de griu”, III, nr. 9, septembrie 1932, București, p. 400).

NOTĂ. P. P. Panaitescu, adnotînd relatările scriitorului polon, afirmă greșit că „prima movilă s-a ridicat în urma luptei de la Plumbuita cu Leon Tomșa (1631); a doua, în urma victoriei de la Dudești contra lui Radu, fiul lui Alexandru Iliăș (1633)”. (Vezi C. Moisil: *op. cit.*, n. 2, p. 400).

1. Prima movilă s-a ridicat de Leon Tomșa, cel ce fusese învingător în lupta de la 2 septembrie (23 august st. v.) 1631, împotriva „pribegilor”, conduși de aga Matei (Basarab), lîngă biserica Slobozia, unde a ridicat și Crucea despre care am vorbit mai sus.

Probabil că scriitorului polon nu i se spusese adevărul.

2. A doua movilă o ridicase, în adevăr, Matei Basarab, între riuri (c vorba de riul Colentina), lîngă Mănăstirea Plumbuita, după victoria renumită împotriva lui Radu, fiul lui Alexandru Iliăș al Moldovei, la 4—5 septembrie 1632. „Luptele” de la Plumbuita și Dudești sînt una singură: aceasta din urmă.

Scriitorul polon nu ne relatează datele exacte, socotim însă că a văzut cele două movili despre care amîntește.

141. G. Potra, *op. cit.*, p. 7.

«Sub corturi enorme, pe lângă circumițiile cu vin bun, chemau mușterii restaurante în toată regula...

«Dar adevărata culoare locală, caracteristică acestui ținț, era seria nesfârșită de Călușei, panorame, circuri, dulapuri, bare unde se încerca puterea, se da la țință sau se aruncau inele etc. etc., — puzderia neînchipuită de ademeniri prin afișe ilustrate, cabalistice, unele mai fantastice decât altele..

«Să nu uit țuicăriile și turcoacele care săltau din buric.

«Închipuiți-vă zeci de tarafuri de lăutari și de flașnete, cîntînd în același timp arii diferite, la un loc cu urlete de trompete, țipete de înghesuială, chiolhanuri de cheflii, însoțite de mugetele animalelor de prin circuri, într-un nor de praf parcă s-ar fi lăsat ceața, — în sfîrșit, într-o harababură de nedescris, și într-o atmosferă cu miros de gogoși și de mititei, — și aveți înaintea ochilor înfățișarea Moșilor de odinioară»¹⁴².

Aceste distracții din Moșii ultimilor ani, cu prea multele lor libertăți, care dădeau multora prilejul să se maimuțarească prea din cale-afară, a contribuit la nașterea unei expresii puțin măgulitoare pentru acei care și în societate își permitau asemenea libertăți: *Ce, ești la Moși?!...*

JOIA MOȘILOR

Am văzut cele scrise de Ionescu-Gion, acum șazeci și mai bine de ani, despre Țirgul Moșilor: «*Moșii*, veselul ținț bucureștean din Mai—Iunie al fiecărui an, cu sgomotoasa lui *Joiă*, cu petrecerile și-apoi cu pomenile ce se fac pentru cei răposai întru Domnul...»¹⁴³, iar scriitorul Radu D. Rosetti, în 1940, cînd steaua *Moșilor* era gata să apună, aruncînd «o ultimă privire melancolică» asupra trecutului acestui ținț, scria, în articolul său «*Adio ți Moșilor*»:

«... Toiul Țirgului era, însă, în așa numita *Joiă Moșilor*. Atunci venea, în mijlocul poporului, ca să fie cunoscut mai bine, chiar voevodul țării, oprindu-se în *Foișorul Domnesc*, ridicat la 1786, din porunca lui Mavrogheni (1786—1790)¹⁴⁴, ca acolo, mergînd și cercetînd cum bate (merge) țințul — care, potrivit pitacului domnesc din 9 iunie 1786, în timpul anului, se ținea Marțea și Vinerea — și cum se fac vinzările, să știe Domnul pe cine să laude și pe cine să pedepsească.

Scopul era să meargă și să asculte pe oamenii din afară și să-i întrebe de sînt mulțumiți sau nu cu ispravnicii și cu zapcii care-i cîrmuesc»¹⁴⁵.

«*Alaiul domnesc* — scrie mai departe Radu Rosetti — pornea din curtea palatului și spectacolul era impunător. În capul cortegiului mergea Mitropolitul în odăjdii, urmat de boierii îmbrăcați în cugi umane de samur, cu giubele roșii sau măslinii, după ramg, unii cu iatagane la brîu, alții cu cîte-o călimară suflată cu aur; apoi *meterhaneaua* (muzica) turcilor călări, condusă de Meterhagi pașa, cu șase tobe mari, îmbrăcate în roșu, și cu giamparale, Domnul Țării mai împoțnănat decît toți, și în urmă muzica surlarilor, precedînd trupa seimenilor și a pandurilor, cu poeticul port oltenesc, cu pușca cu cremene pe umăr.

«Așa venea Vodă, de-a lungul secolelor, în *Joiă Moșilor*, în mijlocul supușilor, obiectul păstrîndu-se cu sfințenie»¹⁴⁶.

«De *Joiă Moșilor* — scrie George Potra — *călușarii* nelipsiți din bilci, făceau un joc care minuna și uimea»¹⁴⁷.

Țin să precizez că *jocul călușarilor* în *Joiă Moșilor* se desfășura pentru înfrumusețarea serbării, la care luau parte înalții oaspeți, pentrucă, după tradiție, *călușarii* își inebeau jocul în *Duminica Rusaiților*, fără să aibă vreo legătură cu

142. Radu D. Rosetti, *op. cit.*, p. 147—150.

143. *Op. cit.*, p. 386; *Lucrarea de față*, mai sus.

144. *Op. cit.*, p. 146. Radu D. Rosetti, a numit greșit pe Mavrocordat în loc de Mavrogheni; .c.f. Idem: Ziarul „Universul”, din 17 mai 1940.

145. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 384; cf. Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 146, cf. G. Potra: *op. cit.*, p. 7; Din același izvor: V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, vol. III, p. 36.

146. *Op. cit.*, p. 146—147.

147. G. Potra, *op. cit.*, p. 11.

Joia Moșilor și nici cu pomenirea morților, care se săvârșea a treia zi, Sîmbătă, după cum voi arăta, pe larg, în studiul meu: CALUȘARII, *jucători în cultul religios al Dacilor*.

Joia Moșilor... Deși târgul își începea activitatea comercială încă din ziua de Luni a săptămîinii de dinaintea Rusaliilor, — fiind precedat, bineînțeles, ca toate târgurile mari din țara noastră, cu un obor de vite (pe vremuri aci a fost un renumit obor pentru vânzarea cailor), «oficial» se socotea deschis din *Joia Moșilor*; apoi, a treia zi, în *Sîmbăta Moșilor*, se făceau tradiționalele prăsnuri ale răpoșailor, iar activitatea târgului se prelungea cu o lună de zile, în care timp petrecerile erau pe primul plan.

Și această *Joie* a intrat în tradiția *Moșilor* tot pe făgașul datinilor strămoșești.

Țăranul român, pe lângă sărbătorile orînduite de biserică, ține și anumite săbători, moștenite din vremuri păgine, cărora creștinismul nu le-a găsit supra-punerii, după cum a făcut cu Crăciunul (*Calatio*), Floriile (*Floralia*), Rusaliile (*Rosalia*) etc., dar pe care, totuși, le-a îngăduit: și unele din acestea sînt: *Sîn-Toader*, în *Sîmbăta* înainte de lăsatul secului de brînză, pentru postul paștilor (zi variabilă, ținînd de ciclul sărbătorilor pascale), în care sărbătoare întrezărim urmele cinstirii în Dacia-Traiană a «Cavalerului trac»...¹⁴⁸

Știm că strămoșii moștri Geto-Daci erau agricultori, și pentru ei, cea mai grozavă lovitură era să-și vadă holdele (dătătoare de hrană) distruse de grindină.

Și istoricul grec Herodot, cu patru veacuri și jumătate înainte de Hr., scrie despre ei: «Acești Traci (Geto-Dacii sînt o ramură a Tracilor), cînd tună și fulgeră, trag cu săgețile spre cer, amenințînd zeul furtunilor, care nu poate fi decît un demon. căci cred că nu este alt zeu decît al lor (Zamolxe, și acesta nu le vrea răul)»¹⁴⁹.

Marele nostru cărturar și arheolog Vasile Pirvan explică acest text într-o formă poetică plină de farmec: «Zeul (Zamolxe) e în cer, iar nu pe pămînt. El e cerul senin: turburarea firii e adusă de demonii răi ai furtunilor, norilor, grindinei; de aceea Getul ajută Zeului suprem la liniștirea lumii, trăgînd el însuși cu arcul în nourii care ascund și întunecă fața zeului din cer»¹⁵⁰.

Practic, cu mulțimea săgeților, Geții reuseau să spargă norii grei, scăpîndu-și holdele și viile de la distrugere. În creștința lor socoteau, însă, că au dat ajutor zeului lor să învingă demonul cel rău¹⁵¹. Acțiunea lor avea în adevăr un rezultat practic, dar pe care îl socoteau cîștigat pe cale divină.

Cei de azi, păstrînd tradiția, trecută mai tîrziu prin filiera unui creștinism popular, al cărei fir s-a depănat neîntrerupt aproape trei mii de ani, numai că, în loc de războire cu demonul cel rău, țin azi de sărbători cele 7 *Joi* dintre Paști și Rusalii, anotimp bîntuit, în țara noastră, de furtuni și ploii cu grindină, — așa cum au pomenit de la străbuni — ca Dumnezeu, pe care îl cred atotputernic, să le apere, holdele, livezile cu pomi și viile, să nu fie bătute de grindină.

Joia Moșilor din săptămîna Rusaliilor este a *șaptea Joie*, ultima din zilele *cincizecimii*, pe care poporul a socotit-o întotdeauna zi de sărbătoare; și sărbătoare fiind, mulți poporeni, din cele mai îndepărtate colțuri ale țării, veneau în

148. Era o divinitate ecvestră, agrestă, păstorească și chthoniană, caractere care-l făceau a fi mult iubit în lumea satelor. Totdeauna a figurat ca un tinăr călare cu mantia fluturată în vînt...

Vezi: D. Tudor, *Oltenia Română...*, p. 299.

NOTA: Poporul crede că pe calul din fruntea hergheliei de cai în fugă, călărește Sîn-Toader, dar ochiul omenesc nu-l poate zări.

149. Herodot, Cart. IV, c. 94: cf. Al. Borza, *op. cit.*, p. 649; Al. I. Săndulescu *op. cit.*, p. 13; Ion I. Russu, *op. cit.*, p. 85; C. Daicovicu, *Herodot și pretinsul monoteism al Geților*, în *Apulum. Bulet. Muz. reg. Alba Iulia*, II (1944—1945), p. 90: etc. etc. 150. *Getica*, p. 150—153.

151. Spargerea norilor grei, încărcăți cu grindină, e practică și în zilele noastre, însă cu mijloace mai moderne. Pe dealurile Drăgășanilor din Vilcea (renumite pentru podgoriile lor) — poate că și în alte părți — acum 20—30 de ani, erau așezate tunuri primitive, cu încărcături grele, care erau folosite în același scop și, după mărturisirile localnicilor, cu foarte bune rezultate.

Tirgul Moșilor din București să-și cumpere cele de trebuință pentru *Sîmbăta Moșilor* și, cu trecerea anilor, au găsit aci chiar și cele pentru gospodărie.

Din aceste pricini, în *această Joie*, Tirgul era atît de populat, iar ziua a căpătat o însemnătate deosebită sub numele de JOIA MOȘILOR.

Cunoscînd toate acestea, înclin să cred că sărbătorirea acestor zile de Joi n-a fost și nu este făcută la întîmplare: *Joia* e ziua *zeului* (Joe-Jupiter = *dies Jovis*) a cărui bunăvoință și ajutor se străduesc să le cîștige acum prin rugăciuni; și cu toate că numirea sub care ne este cunoscută azi este latină, totuși, temelul sărbătorec este dacic.

Poporul român s-a format din contopirea Dacilor și a coloniștilor romani aduși de Traian, fără să putem preciza matematic ce datorim unora sau altora... Aceasă credință o întemeiem pe următoarea argumentare: *grosul populației din Dacia Traiană l-au format Dacii*. Cu toate pierderile suferite în cele două războaie (dintre Traian și Decebal, la 101—102 și 105—106 d. Hr.), cu tot numărul însemnat al coloniștilor de limbă latină, ei au păstrat totuși preponderența. Fiindcă Dacii erau locuitorii *satelor* și oricît de numeroase au fost orașele din noua provincie, totuși satele le înțeceau cu mult. Cam așa cum este și astăzi. *Dacă romanismul a prins rădăcini atît de puternice și atît de durabile în stînga Dunării, e fiindcă a cîștigat pe acești Daci, pe băștinași*¹⁵².

Odată cu această contopire, cele două popoare au lăsat moștenire urmașilor — strămoșii noștri — credințe, practici religioase¹⁵³, obiceiuri, superstiții — amplifi-

152. Cf. C. C. Giurescu, *Istoria Românilor* (prescurtată), editura „Cugetarea — Georgescu Delafras” (I. a.), p. 57—58.

153. Iui este cunoscut faptul că acum 50 de ani (poate că și azi), în satul meu natal (Orlea Romana-tului), pentru cei dispăruți în lupte sau în alte morți năpraznice (inecați, căzuți în prăpăstii, etc.), fără să li se știe mormîntul, se îngropa o oală în care se punea un ban și un lucru oarecare, ce aparținuse celui dispărut, i se înălta o cruce, și locul acesta era socotit drept mormînt, unde se făceau apoi pomenirile obișnuite.

Fără să vrem, facem o legătură cu îngroparea urnei funerare dacice, care conținea cenușa celui încinerat.

Aproape pe tot cuprinsul țării noastre, se obișnuiește, fără un temei creștin, cu acelor dispăruți (mai ales celor căzuți pe cîmpul de luptă) să li se facă morminte, în care se îngroapă cosciure, avînd în ele îmbrăcămintea celui răposat, și li se pun cruce, pe care le sfințesc în ziua de 14 septembrie (*Ziua Înălțării Sfintei Cruci*), oficiindu-li-se dispăruților slujba înmormintării, urmîndu-se apoi pomenirile tradiționale de peste an. Acest fapt l-am observat personal și în satul meu, după cele două războaie mondiale (unii, însă, ridicau numai o movilă de pămînt — preînchipuind mormîntul — ridicau, în partea de apus, o cruce, iar îmbrăcămintea mortului, după ce se oficia slujba înmormintării pentru cel răposat, se dăruia, pentru a fi purtată, unei rude, sau unui cunoscut de aceeași vîrstă cu dispărutul, urmîndu-se, bine înțeles, să se facă aci, lîngă cruce, toate pomenirile de care am vorbit în această lucrare, iar preînchipuitele morminte sînt îngrijite ca și celelalte, poate chiar cu mai multă osîrdie.

Oare, aceste fapte nu ne fac, pe bună dreptate, să ne gîndim la grija pentru înmormintare, pentru un mormînt și, mai ales, pentru celebrarea cultului la mormînt a strămoșilor noștri romani?

„Aceștia (romanii), socotind că moștenitorii sînt adeseori neglijenți, cei mai mulți, înainte de a muri, se îngrijeau ca să lase anumite fonduri pentru mormînt și pentru îngrijirea lui, stipulînd chiar în testament, ca banii să fie altfel întrebuințați, în cazul cînd moștenitorul n-ar îndeplini dispozițiunile testamentare. Uneori, se instituiau anume corporațiuni pentru îngrijirea de înmormintări, după cum găsim un interesant exemplu în colegiul (roman) funeraticiu din Transilvania. (*„Tabulele cerate”*). Vezi: G. Popa Lisseanu, *op. cit.*, p. 24.

Oare, toate acestea să fie numai asemănări întîmplătoare? Această practică pîgînă, socotită azi datină creștină, este multimilenară, după cum constatăm și în lucrarea d-lui Vladimir Dumitrescu, *Necropola de incinerare din epoca bronzului de la Cirna*, Edit. Acad. Republicii Socialiste România, București, 1961, (ca rezultat al săpăturilor făcute în 1942, 1955 și 1956, lîngă satul Cirna-Dolj, așezat la vărsarea riului Dăsnăuți în bălțile Dunării). Între cele aproape 150 de morminte (cu urne), desgropate și cercetate, a căror vechime autorul o fixează la sfîrșitul mileniului al II-lea în. d. Hr., s-au găsit astfel de morminte simbolice.

lată ce serie V. Dumitrescu în lucrarea sa:

În sfîrșit, altă constatare, e destul de rară de altfel, deoarece privește șase morminte (II, XIII, XXIV,

cate sau diminuate în timp, sub influența religiei creștine — păstrate însă cu sfîntenie pînă în zilele noastre.

«O parte din credințele populare, din descințele, din leacurile băbești, trebuie să aibă o străveche origină dacă. Să fie «priveghiul» nostru, în forma arhaică în care apare el încă, în unele colțuri retrase ale țării, ca în Vrancea, formă care arată mai degrabă bucurie decît întristare, cu măști, cu jocuri, cu glume, e o moștenire a acelei vremi? Să amintească el, ceea ce ne spune Herodot despre neamul Travsilor, că jeleau pe noul născut și că se veseleau și glumeau cînd murea cineva, fericindu-l că a scăpat de relele vieții?»¹⁵⁴.

Aceste datini, și multe altele, au alcătuit, și alcătuesc încă, un tezaur scump întregului neam românesc, neam care își trăiește viața pe aceeași întinsă suprafață de pămînt, unde s-a desfășurat istoria lui națională, și de care a fost legat în permanență; aci a locuit *întotdeauna* în *număr mare* și a stat temelul puterii lui politice; aci au stăpînit Burebista și Decebal; aci a fost Dacia Traiană; aci s-a întemeiat Țara Românească (Muntenia) a lui Mircea cel Bătrîn, și Moldova lui Ștefan cel Mare; aci s-a făcut prima unire, sub Mihai Viteazul, și aceea de mai tirziu, în 1918...

Cu toate vitregiile veacurilor care s-au abătut peste ființa lui, neamul românesc și-a păstrat unitatea și a stat ca o stîncă în fața furtunilor și încercărilor, în mare parte datorită acestui sfînt tezaur, care pentru el a fost ca un «izvor de apă vie», dătător de viață și neclintită nădejde în izbăvire.

Multe din aceste datini au fost și sînt socotite temeluri de lege în viața poporului român și pe unele le aflăm însemnate în «*Pravila cea mică*» a lui Matei Basarab, tipărită la Govora, în 1640, și în «*Pravilele împărătești*», ale lui Vasile Lupu, tipărite la Iași, în 1644, și pe care le găsim și în legiuirile mai noi, sub denumirea de «*obiceiul pămîntului*», căruia trebuia să li se supună deoptrivă, atît Voievodul țării, cît și supusul său...

LVI, LXXV și LXXXVII), precum și a doua urnă a unui mormînt dublu (LI bis), are și ea o însemnătate incontestabilă în privința credințelor oamenilor ce alcătuiau comunitatea primitivă de la care ne-a rămas această necropolă. Într-adevăr, în aceste morminte nu am găsit de loc oase nici în vase, nici în preajma lor. Nefiind vorba numai de vase izolate, ci de descoperiri mai complexe, care reprezintă în chip vădit inventarele unor morminte, aceste descoperiri trebuie interpretate și ele tot ca morminte, în ale căror gropi s-a depus un inventar funerar normal, dar din care resturile arse ale mortului lipsesc; iar această lipsă se explică numai prin faptul că oasele nu au fost puse în mormînt. Este greu de crezut că focul rugului va fi fost atît de puternic încît să mistuie complet scheletele indivizilor, chiar cînd aceștia nu erau decît copii de cîțiva ani. Insuși faptul că în destule morminte s-au descoperit în urne osoare mărunte, pe care noi le-am atribuit unor copii, chiar înainte de a afla părerea competentă a antropologului, vine în sprijinul acestei concluzii. De aceea socotesc că în cazurile în care nu s-au găsit oase în morminte, lipsa lor dovedește că ele nici nu au fost depuse în mormînt, din pricină că familia a fost în imposibilitate de a incinera cadavrele defuncțiilor. Cu toate acestea, obiceiurile și tradiția erau atît de puternice, încît întreaga ceremonie funebră — inclusiv incinerarea simbolică — era îndeplinită și se termina prin îngroparea zestrei fuenerare a defuncțiilor. Confirmarea incinerării simbolice ne este dată și de faptul că uneori și vase descoperite în morminte fără oase poartă urme vădite de ardere secundară (mergînd chiar pînă la calcinare), ceea ce ne poate explica decît prin vecinătatea focului rugului. În orice caz, cu sau fără incinerare simbolică, înmormîntarea simbolică a fost făcîndu-se de cîte ori un membru al comunității respective murea în împrejurări ce nu îngăduiau găsirea și deci incinerarea cadavrului (inec, moarte departe printre străini etc.) (p. 22—23).

Am mai observat încă un obicei în satul meu: Cei care știau că cineva din familia lor murise fără să i se fi aprins o luminare (mai cu osebire, cei care muriseră în morți năpraznice: în război, înec, răpuși de fiare sălbătice etc.), vineri seara, înainte de *sîmbăta moșilor de iarnă* (prezvia lăsatului secului de carne pentru postul paștelui), lipeau mai multe luminări aprinse (de cele mai multe ori, trei) pe o tidvă (troacă), căreia îi dădeau drumul să plutească pe apă, ca peste noapte — aceasta le este credința — să ajungă la cel dispărut, și a doua zi (Sîmbăta Moșilor), la pomenire, să aibă și acesta luminarea aprinsă.

Nu este, oare, și aceasta o practică păgînă, îngemănată cu o practică religioasă creștină?

154. C. C. Giurescu, *Istoria Românilor* (prescurtată)..., p. 59.

Iată cum descrie unul din marii noștri poeți simțămîntul întregului neam românesc, care îl leagă de trecut cu nevăzutele lanțuri ale datinei:

... *Datina străbună* e mai mult decît o lege!
Domnul ce-și cunoaște țara, din chiar traiul ei culege
Obiceiuri de tot felul, trebuințe de-or'ce soi,
Năzuințe, doruri, vise, ure, patime, nevoi.
El le cerne, le frămîntă, le topește, le strecoară,
Și le toarnă ca'ntr'o matcă, în cuvîntu-i către țară.
Din aceste vorbe 'nalte ale domnilor români,
Tîmp de veacuri, neamul țese datine dela bătrîni.
Pruncul dela sîn o soarbe 'n fiecare strop de lapte;
Leagănul în care doarme, 'i-o șoptește'n blinde șoapte.
I-o mai spune vechiul basmu de bunică povestit;
Doina lung 'i-o cîntă'n frunză cînd e vîrsta de iubit.
Arcul, ghioaga din perete pururi i-o aduc aminte;
O citesc 'n pomenirea de pe lespezi de morminte!
Și sub pajera cu cruce, desmierdîndu-și visul său,
Sufletul i-o face una cu credința'n Dumnezeu! 155.

Pr. EM. PASCOLESCU-ORLEA

155. Alexandru Davila, *Ulaicu Uodă*, dramă în 5 acte, în versuri, ediția VI, „Cartea Românească”, București, 1998, p. 155 (Actul IV, Scena 6, *Banul Miked* către *Doamna Clara*).

DOCUMENTARE

BISERICA DIN CALVINI

MONUMENT DE ARTĂ PUȚIN CUNOSCUȚ

Satul. «Una din marile dungi de vechi descălecat de la munte» a fost și Valea Bîscii-Chiojdului¹, azi leagăn de sate cu vechime dovedită prin legende și documente.

Dintre acestea, satul Calvini este așezat pe cursul inferior al Bîscii-Chiojdului, dinsus de confluența ei cu râul Buzău. După legendă, topicul acesta pare a proveni de la o colonie săsească, de confesiune calvină, a cărei origine se mai păstrează doar în numele de familie «Săseanu» și a cărei credință se mai păstrează doar în numele satului despre care este vorba². În documente el apare incidental și în forma alterată «Calvana», așa cum este scris în harta Principatelor Române, întocmită în anul 1835 de colonelul rus Ditmars³. Documentele propriu-zise însă nu-l pomenesc niciodată și aceasta îi conferă nu numai o tardivă apariție, dar și o inexplicabilă proveniență. Cert este că topicul acesta s-a substituit vechilor sate: Bîscenii de Jos și Bîscenii de Sus, după cum vom vedea.

Viața în aceste părți a existat din vremi imemorabile, căci în studiile noastre arheologice satul Calvini apare ca stațiune preistorică⁴. În evul mediu și anume în secolul al XIII-lea teutonii din Țara Bîrsei au durat aici «pe dealul Cetățuia, în fața trecătoarei Tătarului, mai sus de vărsarea Bîscii-Chiojdului în Buzău», un castel cu destinația de cetate împotriva Cumanilor⁵. Ținutul Săcuini, din care făcea parte și satul acesta,

1. N. Iorga: *Trei biserici de sat muntene: Pietroșița, Calvini și Cremenaria*, în «Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice», an. XXIX, 1931, p. 49.

2. Tradiția; B. Iorgulescu; *Dicționar Geografic, statistic, economic și istoric*, București, 1892, p. 136; G. I. Lahovary, C. S. Brătianu și Gr. Tocilescu: *Marele dicționar al României*, vol. I, București, Ed. Soceak, 1902, p. 81.

3. G. I. Lahovary, C. I. Brătianu și Gr. Tocilescu: *op. cit.*, p. 201.

4. În harta lui Gr. Tocilescu se menționează ca stațiune preistorică, printre altele, și satul Calvini (C. Moisil: *Stațiunile preistorice*, în BCMI, an. III, nr. 10, București, p. 922).

5. C. Rosetti, *Ungurii și episcopii catolice din Moldova*, în *Analele Academiei Române*, tomul XXX, Al. I. apedatu, *Două vechi cetăți românești: Poienarii și*

este atestat documentar, pentru prima dată, la începutul anului 1432, într-o scrisoare a voievodului Dan al II-lea (1421—1431), când se amintesc niște privilegii comerciale date unor târguri și vămi de aici ⁶. Viața acestui sat, așa cum rezultă ea din documente, s-a desfășurat în cadrul unui context istoric-social propriu evului mediu. Astfel, cele două vechi documente din acest timp, cunoscute nouă: «Cartea Hristăi Vornicul» ⁷ și «hrisovul răposatului Mihai Vodă» ⁸ impun concluzia că începuturile acestui sat trebuie puse înainte de secolul al XV-lea și precizează că întemeietorii lui au fost «trei moși mari din Bisca de Jos: Neagu Portar, Vlad Gargăceanu și Cabel Micu ⁹, precum și «Rădan Călugărul, tatăl moșnenilor Băscenii de Sus» ¹⁰.

După Mihai Viteazul probele scrise sînt multe și ele se referă în general la diferite pricini de pămînt. Radu Mihnea, în anul 1611 ¹¹, dă dreptate călugăriții Chira ¹², care se găsea într-un proces de pămînt cu moșneanul Micu. Alexandru Iliăș, în anul 1617 ¹³, întărește lui Stan Mărgineanu mai multe cumpărări de pămînt. Matei Basarab intervine în viața acestui sat de mai multe ori, întărind, în anul 1642 ¹⁴ lui Stoica Mărgineanu o cumpărare de pămînt, autorizînd, în anul 1647 ¹⁵, pe un Puioraș să-și vîndă proprietatea și dînd, în anul 1648 ¹⁶, carte pentru alegerea hotarelor proprietății Vereș a Minăstirii Banu, din orașul Buzău. Din anul 1667 ¹⁷ este cunoscută vînzarea unei ocine în Bisca de Jos de către Matei Stan lui Necula Borcea, iar din anul 1670 ¹⁸ vînzarea unui vad de moară de către Dragomir Verișanu unei verișoare a lui Șerban Cantacuzino, în anul 1687 ¹⁹, întărește lui Stoica Mărgineanu cumpărarea unei proprietăți în hotarul Vereș, în valoare de 11.600 aspri:

Caracteristic orînduirii sociale feudale, procesul de lichidare a proprietății moșnenești se observă și aici, prin trecerea acesteia în posesia unor familii exploatatoare, străine sau locale. Așa se explică, la începutul secolului al XVIII-lea, apariția, aici, a bogatei, puternicei și influenței familii a Cantacuzinilor, reprezentată prin spătarul Mihai. Documentele îl cunosc pe acesta ca proprietar prin cumpărare. Astfel, în anul 1701 ²⁰, el cumpără în acest sat proprietate de la preotul Ion din Pătărlage, iar în anul 1706 ²¹ cumpără altă proprietate, tot aici, de la niște moșneni. Familia aceasta își continuă prezența, aici, prin «comisul Mihai Canta-

Dimbovița, în BCMI, an. III, 1910. p. 178; G. I. Lahovary, C. I. Brătianu și Gr. Tocilescu, *op. cit.*, p. 323.

6. I. Bogdan, *Relațiile Țării Românești cu Brașovul și Țara Ungurească în secolele al XV-lea — al XVI-lea*, vol. I, 1413—1508, București, 1905, p. 39.

7. *Colecția de documente a familiei Constantin Săseanu*, Documentul 13.

8. *Ibidem*, Doc. 14. 9. *Ibidem*. 10. *Ibidem*. 11. *Ibidem*, Doc. 2.

12. Numele acesta este consemnat și într-un hrisov din anul 1569, ca soție a clucerului Vlaicu din satul Cislău, dar care, din motive necunoscute, se călugărise

13. *Colecția de documente a familiei C. Săseanu*, Doc. 2.

14. *Ibidem*, Doc. 4. 15. *Ibidem*, Doc. 5.

16. Arhivele Statului București, *Minăstirea Banu*, Pașetelul XIX, Doc. 6.

17. *Ibidem*, Episcopia Buzău, Pac. XI, Doc. 6.

18. *Colecția de documente a familiei C. Săseanu*, Doc. 6.

19. *Ibidem*, Doc. 7. 20. *Ibidem*, Doc. 8. 21. *Ibidem*, Doc. 9.

cuzino sin biv vel spătarul Mihai Cantacuzino»²². Acesta, în anul 1716²³, dăruiește Sfintei Minăstiri «cu hramul marilor vîrhovnici, Sfinții Apostoli Petru și Pavel, din București», prin egumenul ei de atunci, Gherasim, proprietatea de la Bîsca de Jos, împreună cu un vad de moară care era «de cumpărătoare de la Grăjdana ot Podeni fămeia lui Matei Pircălabul»²⁴, iar în anul 1725²⁵, tot el vinde o moară în acest sat. Alți urmași ai spătarului Mihai Cantacuzino au fost: Constantin Dudescu, Safta Călin Ghica

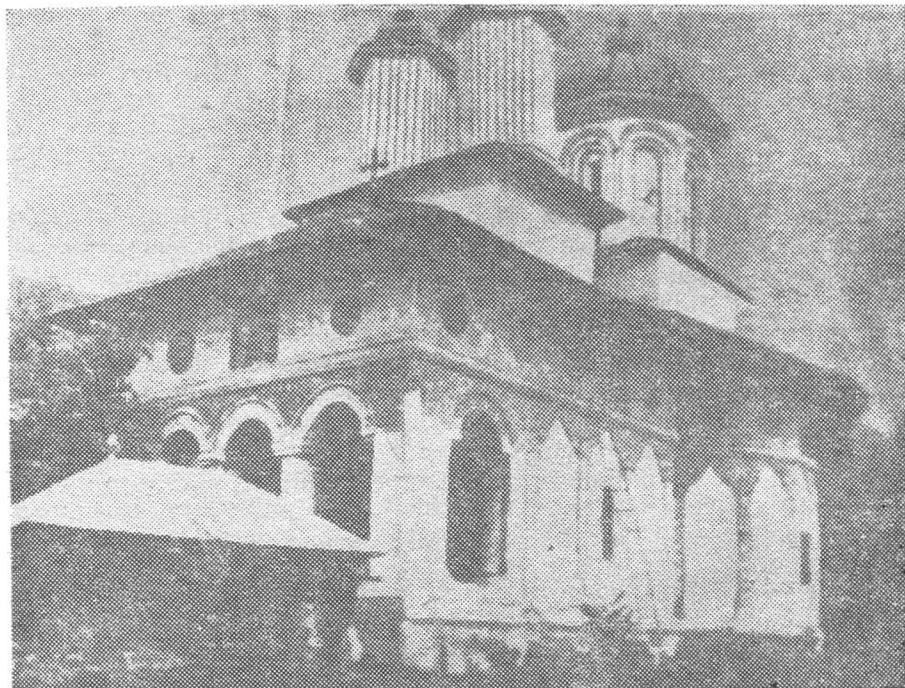

Fig. 1. — Biserica din Calvin: vedere generală

și Bălașa Greceanu. În anul 1739²⁶, o comisie formată din Ștefan — mitropolitul țării — Grigore Greceanu — mare ban și Barbu Văcărescu — serdar — împarte moștenitorilor de mai sus proprietatea din Bîsca de Jos rămasă din partea unchiului lor, spătarul Mihai Cantacuzino. Acesta, la moarte, lăsînd și datori, moștenitorii lui au fost nevoiți să vîndă din această proprietate 180 de stînjeni episcopiei Buzăului, prin episcopul ei de atunci: Misail. Tot așa se explică și apariția familiei locale a Săseșnilor. Acum, la începutul secolului al XVIII-lea, pauperizarea țăranilor se accentuează și cea care profită de această situație este tocmai amin-

22. Arh. St. Buc., *Sfinții Apostoli*, Pac. III, Doc. 14.

23. *Ibidem*.

24. *Ibidem*.

25. *Colecția de documente a familiei C. Săseanu*, Doc. 13.

26. *Ibidem*, Doc. 15.

tita familie. Astfel, în anii 1707²⁷, 1711²⁸ și 1714²⁹, Radu Mărgineanu, zis și Săseanu, cumpără mult pământ în hotarul acestui sat. Vremea domniei lui Constantin Brîncoveanu, cu excesiva ei fiscalitate, obligă pe capii acestei familii: Stoica Mărgineanu, Radu Săseanu și preotul Mihai Săseanu să părăsească țara și să se stabilească în Moldova. Concludent în acest sens este un document dat de Grigore Ghica al II-lea, în anul 1733³⁰, din care cităm: «Să scoțând popa Mihai și un hrisov al răposatului Mihai Vodă făcutu de întărire după cartea Hristăi Vornicu și au tot stăpănit cu pace dă atuncea până în zilele răposatului Costandin Vodă Brîncoveanu, iar atuncea pă acea vreme întâmplându-se de au fostu împresuratu cu bir greu Stoica Mărgineanu moșu(l) pop(ii) lui Mihai și neputînd sta în țară au fostu fugitu în Moldova. Să așa Rădan Călugărul tatăl moșnenilor Băscenii de Sus, găsind vreme. s-au apucat de au stăpănit această moșie până cându au venit popa Mihai cu tatăl său iarăși în țară...».

Reînțorși în sat, ei reușesc să intre în posesia unor întinse și bogate pămînturi. Ilustrativ în acest sens este cazul hotărniciei «moși(i) popi(i) lui Mihai» care, după cartea de alegere a hotarelor ei, din anul 1741³¹, măsura 1891 de stînjeni, ceea ce înseamnă un apreciable domeniu feudal. Mai mult, fiii acestuia, Tudor, Mihail și Dragomir, la jumătatea secolului al XVIII-lea, ajung să dețină «tot venitul moși(i)»³², ceea ce iarăși înseamnă că ei stăpîneau acum întreaga proprietate din hotarele satului Calvini. De altfel, poate, aceasta este și una din cauzele care explică, de acum înainte, lipsa știrilor documentare în legătură cu proprietatea moșnenească, ea delimitîndu-se definitiv pe familii și sate.

Administrativ, satul Calvini a aparținut de «Sud Saac» care își avea reședința la Bucov și care în anul 1845³³ a fost desființat și alipit la județul Buzău.

Satul acesta este tipul îndătinat al satelor de munte, cu pământ plin de bogății multe și variate, cu case risipite pe margini de ulițe și funduri de văi și cu oameni harnici, pașnici și credincioși.

Biserica. Așezarea. Drumul cel mai scurt și cel mai comod care duce la acest monument de artă bisericească este calea ferată Buzău-Nehoiș, pînă la gara Cislău și de aici, pe valea Biscii-Chiojdului, cu piciorul sau cu orice vehicul, pînă în satul Calvini. De departe, monumentul acesta este semnalat de cele trei turle care se profilează într-un frumos peisaj montan, iar de aproape el uimește strălucirea covorului de fresce care îi împodobesc fațadele superioare. Orientat geografic, monumentul acesta a fost așezat în partea de nord a satului, pe un deal care domină cursul șuvoaielor și vechea vatră moșnenească; orientat topografic, el se află situat la 5 km vest de gara Cislău. Odinioară, pe acest loc, în mijlocul unui codru secular, a existat un mic schit de lemn

27. *Ibidem*, Doc. 10.

28. *Ibidem*, Doc. 11.

29. *Ibidem*, Doc. 12.

30. *Ibidem*, Doc. 14.

31. *Ibidem*, Doc. 16.

32. Însemnare de mînă cu litere chirilice, aflată pe un Octoih, datat 1742, vezi și capit.: *Data construcției*.

33. B. Iorgulescu, *op. cit.*, p. 181.

cu hramul Sfinții Îngeri³⁴. Dar, destinația lui de schit pare că a rămas doar în intenția ctitorilor. căci el întotdeauna a servit numai ca biserică de mir. Unul din ctitori, Radu Săseanu, l-a început, dar nu l-a terminat, căci fiscalitatea excesivă din vremea domniei lui Constantin Brîncoveanu l-a hotărît să părăsească țara și să se stabilească în Moldova, așa cum am văzut³⁵. Alt ctitor, fiul acestuia, protopopul Mihai Săseanu l-a terminat, procurîndu-i cărțile de cult³⁶, dintre care unele s-au pierdut, iar

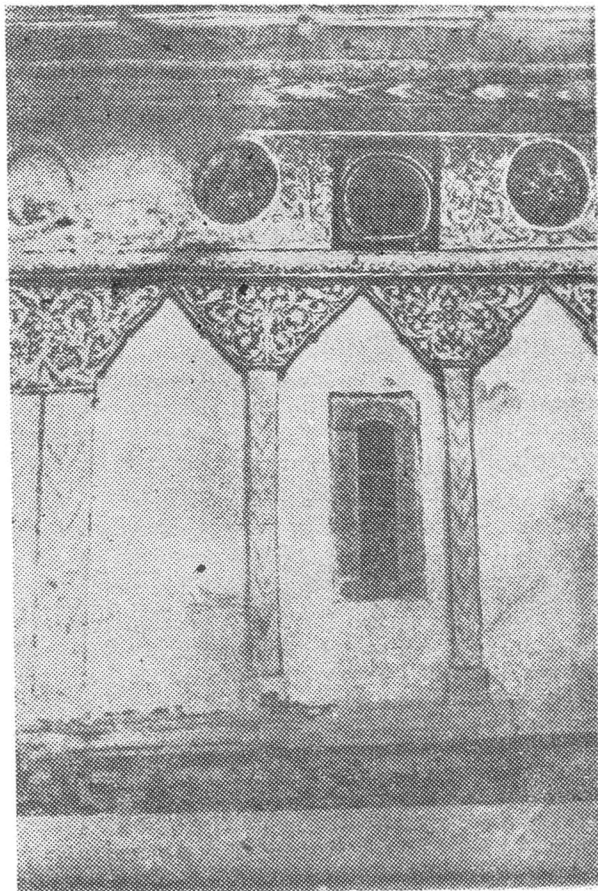

Fig. 2. — Biserica din Calvini: detaliu de fațadă

altele se mai păstrează încă în actuala biserică. Tot de la această veche bisericuță se mai păstrează aici și un clopot pe care se află inscripția cu textul:

34. Vezi nota 32.

35. *Colecția de documente a familiei C. Săseanu*, Doc. 13.

36. Vezi nota 32.

«Acest clopot l-au făcutu vâtafu(l) Tudor Săseanu sin protopopu(l) Mihai, în zilele prea înălțată(i) împărătesei(i) Ecaterina, 1772».

Potrivit obiceiului vremii, care îngăduia oricui să dispună de ctitoria sa ca de orice lucru, în aceleași condiții de proprietate, moștenire sau înstrăinare, biseriçuța aceasta a fost mutată de vâtaful Tudor Săseanu în satul Miluiți de pe valea Nișcovului, locul ei luîndu-l actualul monument ³⁷.

Data construcției. «Tache, Năstase și Petrilă star lucrători» ³⁸ ai acestui monument și-au veșnicit numele într-o admirabilă operă de artă religioasă, ne atînsă încă în construcție ca și în împodobire.

Relativ la data cînd ei au construit acest monument sînt două principale surse de informație: pisania așezată în pridvor deasupra ușii de intrare și o însemnare de mîină de pe un Octoih, datat 1742 ³⁹.

În această privință, cuprinsul pisaniei, în majuscule chirilice, atestă: «Cu voia Tatălui și îndemnarea Fiului și cu ajutorul Sfântului Duh ridicatu-s-au acest sfânt lăcaș, întru lauda și cinstea prăznuiri(i) sfântu)lui arhieru celui din Mira Likei Nicolae făcătorul de minuni, pã vremea prea înălțatei împeratriți al doilea Ecaterina Alesevna și luminãtoriu) și marele cneaz Pavel Petrovici, păstorind norod(ul) Prea Sfinția Sa mitropolit a toată Ungrovlahia Kirio Grigorie și în eparhie păzitor Sfinția Sa episcopu(l) alu Buzăului Kirio Kosma. Iar de zugrăvit s-au săvîrșit în zilele înălțatului Domn(u)lui Io Alexandru Ipsilantă Voevod, prin osteneala și toată cheltuiala dumnealui (ju)păn Tudor Seseanulă vâtaful de plai, s-au zidit din temelie precum să vede, s-au săvîrșit în luna lui mai, leat 1775».

Cuprinsul amintitei însemnări, tot în caractere chirilice, atestă și el: «Sau cumpărat (acest octoih) de răposat strămoș, protopop Mihai Săseanu pã numele acestui sat Băscenii de Jos, la schit(ul) Sfinți(i) Îngeri, pe care i-au fost începutu dă tatăl protopopului (Radu Săseanu) și au sfârșit protopopu(l) și l-au cumpărat și toate cărțile: Ofoicu, Mineiu, Evanghelie, Triodu, Penticostar, Apostol. Și apoi pã acea biserică dă lemn o au mutat-o vâtaful Tudor în Miluiți și au făcut această (biserică) dă zid cu cheltuiala din tot venit(ul) acești(i) moși(i); n-au dat nici un frate nimic, nici protopopu(l) Dragomir, nici protopopu(l) Mihalcea în opt ani și au fost cosind și finețele tot în cheltuială, apoi s-apucat și fi(ul) său vâtafu(l) Șarban de i-au făcut curtea dă zid și iar ținea tot venitu(l) cu sătraru(l) Dumitrașco și apoi s-au împotrivit d-odată vâtafu(l) Anghelache și protopopu(l) și i-au stricat planul și i-au rămas chiliile nefăcute și au fost unii și Radu Mălai Mare ⁴⁰ cu vâtafu(l) Tudor la biserică și au fost

37. *Ibidem*. 38. Numele acestea se află scrise pe Proscomidie.

39. Cartea aceasta a aparținut vechii biseriçuțe de lemn și a fost cumpărată de ctitorul ei, protopopul Mihai Săseanu, în anul 1742; în anul 1931 N. Iorga, vizitînd actuala biserică, a luat și această carte și a dus-o la muzeul din Vălenii de Munte, unde se află acum.

40. Urmele caselor acestuia se văd și azi; peretele lor din partea de nord este integrat în împrejmuirea bisericii și pe el se observă o mare firidă de uz casnic.

dăruit și moșia sa biserici(i), dară au murit, n-au trăit a săvârși. La 1742 s-au cumpărat acest Oțtoicu dă protopopu(l) Mihai Săseanu, strămoșu, cum și Mineiu(l) și toate cărțile cum scria în ciucurile dă hîrtii și acum la leat (1)843 s-au legat dă Ioniță Zaharia ot Păltinișu cu cheltuiala și plata post(elnicului) Șarban BăscEANU și este cumpărat la 1742».

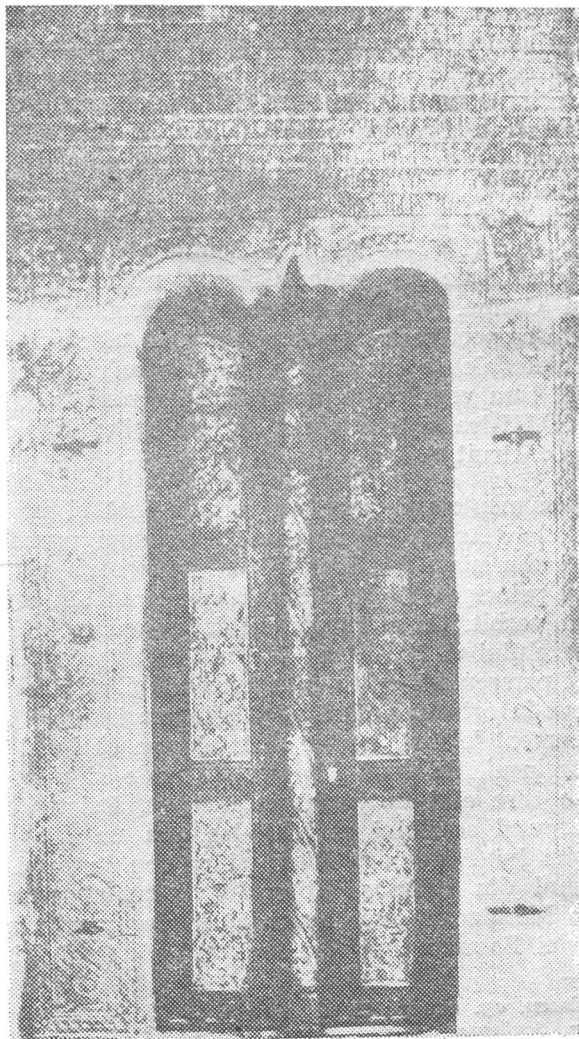

Fig. 3. — Biserica din Calvini: portalul cu ușile de intrare

Prin urmare din lectura acestor două documente rezultă că monumentul acesta a fost construit în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea

și că la el s-a lucrat timp de opt ani, fiind început în anul 1767 și terminat în anul 1775.

Asupra acestei probleme însă există o părere potrivit căreia nu anul 1775 ar fi adevărata dată de întemeiere a acestui monument, ci anul 1735. Ceea ce a impus această eroare a fost fără îndoială citirea greșită a leatului din pisanie, prin confundarea literelor grecești «omicron» și «lamvda», corespunzătoare numerelor 70 și 30. Acreditată de cercetătorul B. Iorgulescu⁴¹ și consemnată pe iconostas de restauratorul M. Săseanu⁴², eroarea aceasta s-a perpetuat. Și, cu toate că N. Iorga, în anul 1931⁴³, vizitând acest monument, a citit corect anul din pisanie, totuși, situația, despre care este vorba, continuă încă să stea sub semnul întrebării. Dar, contextul pisaniei, cercetat atent, întărește ca adevărată dată de întemeiere anul 1775, căci personalitățile istorice amintite în el: Ecaterina a II-a, împărăteasa Rusiei (1763—1796) și Alexandru Ipsilante, domnul Țării Românești (1774—1782), au cîrmuit țările respective în acest timp, iar personalitățile religioase: Grigore, mitropolitul Ungrovlahiei (1760—1787) și Cosma, episcopul eparhiei Buzăului (1767—1787) au păstorit scaunele respective tot în acest timp. În afară de aceasta, dispoziția de plan, metodele de construcție, formele arhitectonice și motivele decorative, după cum vom vedea, amintesc în general noul stil românesc din veacul al XVIII-lea și în deosebi de la sfîrșitul lui, cînd acest monument a fost construit⁴⁴.

Ctitorii. Documentele de mai sus servesc însă și pentru elucidarea problemei ctitorilor. Astfel, ele amintesc nu numai numele acestora, ci și unele aspecte din viața lor. Identificat în persoana vătafului de plai, Săcuini, ctitorul principal, Tudor Săseanu este unul din membrii familiei despre care am vorbit. Cu strămoșii lui facem cunoștință, din legendă, în jumătatea secolului al XVII-lea, cînd mai mulți sași, din Ardeal, deveniți calvini și persecutați, au trecut munții stabilindu-se la noi. Rămași izolați, au trecut la ortodoxie fără să-și uite originea de sași și numele de calvini. Documentele însă, ne fac să înțelegem că locul lor de origine ar fi satul Mărgineni, de lângă Ploiești, de unde și numele de familie Mărgineanu, pe care ei l-au purtat la început. Existența lor în satul Calvini, la începutul secolului al XVII-lea, era un fapt sigur, căci în vremea domniei lui Alexandru Iliș și anume în anul 1617⁴⁵, Stan Mărgineanu, unul din strămoșii ctitorului, cumpără pămînt aici. Fiul acestuia, Stoica Mărgineanu este semnalat în documente atît la sfîrșitul domniei lui Matei Basarab cînd face mai multe cumpărări de pămînt⁴⁶,

41. B. Iorgulescu, *op. cit.*, p. 44.

42. Vezi Cap. *Sculptura*.

43. N. Iorga, *op. cit.*, p. 49.

44. N. Ghica-Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia*, Buc., 1936, p. 12—14; Grigore Ionescu, *Istoria arhitecturii în România*, vol. II, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, Buc., 1965, p. 212.

45. *Colecția de documente a familiei C. Săseanu*, Doc. 3.

46. *Ibidem*, Doc. 4.

cît și la începutul domniei lui Constantin Brîncoveanu, cînd este nevoit să se retragă în Moldova, unde și moare⁴⁷. La începutul secolului al

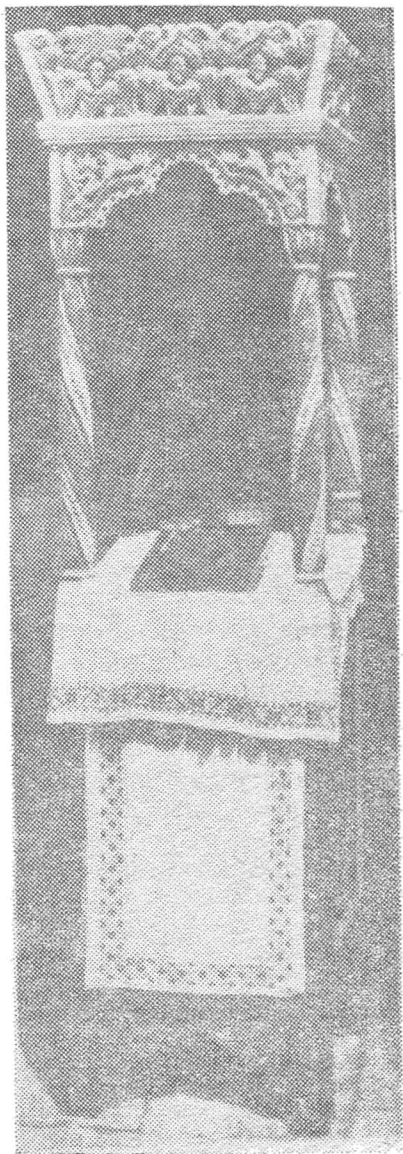

Fig. 4. — Biserica din Calvini:
Iconostasul.

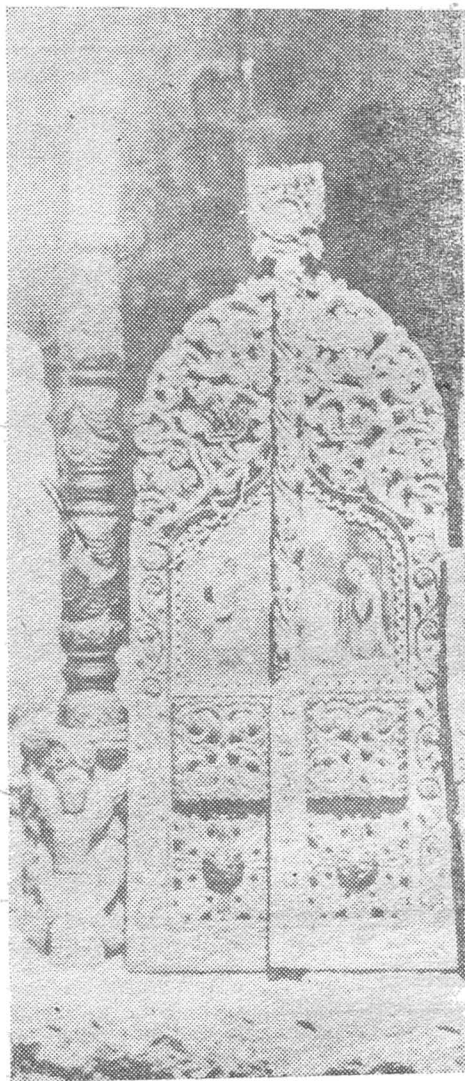

Fig. 5. — Biserica din Calvini: ușile
de la altar și un sfeșnic împărătesc.

47. *Ibidem*, Doc. 5.

XVIII-lea, apare pentru prima dată numele de familie Săseanu. Acum «Radu Mărgineanu ot Săseni»⁴⁸, reîntors din Moldova, împreună cu fiul său preotul Mihai, se stabilește aici, dînd naștere familiei Săseanu și devenind, după cum am văzut, ctitorul biseriței de lemn. Despre preotul Mihai Săseanu, documentele menționează că a fost «protopop de Aninoasa»⁴⁹, lîngă Cislău, cu care Doamna Neaga avea strînse legături.

Fig. 6. — Biserica din Calvinii: ctitorii.

48. O însemnare cu litere chirilice, de pe un Minei fără început, lămurește problema originii familiei Săseanu, în sensul că un Radu Mărgineanu din Săsenii Nișcovului de lîngă orașul Buzău, se stabilește la începutul veacului al XVIII-lea, în satul Calvinii, fără să-și uite numele locului de unde a plecat.

49. Aninoasa este una și aceeași localitate cu satul Cislău, care era sediu al unei protoierii și ca loc al unui schit. Despre acest schit se știe că a fost ctitoria puternicului boier Vlaicu Vistiernicul din Runceni (Cislău), căsătorit cu jupîneasa Neaga și a fost refăcut în anul 1589, de Doamna Neaga, nepoata acestui boier cu soțul ei Mihnea Vodă. (V. Drăghiceanu, *Săpături din Buda, Lapoș și Tisău-Buzău*, în BCMI., 1931, p. 109); Schitul acesta a fost închinat de Matei Tătăranu paharnic, Episcopiei Buzăului (Pr. G. Cocora: *Episcopul Metodie al Buzăului*, în «Glasul Bisericii», an. XXIV, nr. 7—8 iulie—august 1965, p. 666—683).

Protopopul Mihai Săseanu a avut fii pe Dragomir care a fost preot, pe Mihalcea, care a fost protopop și pe Tudor. Acesta din urmă, în anii 1756⁵⁰ și 1760⁵¹, este atestat documentar cu titlul de logofăt. În anul 1775⁵², era vătaful plaiului Săcuini și tot în acest an el apare și în calitate de ctitor al bisericii de care ne ocupăm. Dar, și asupra acestei probleme există o eroare și anume aceea că vătaful Tudor Săseanu ar fi singurul ctitor. Împotriva acestei aserțiuni, chiar pisană bisericii, la

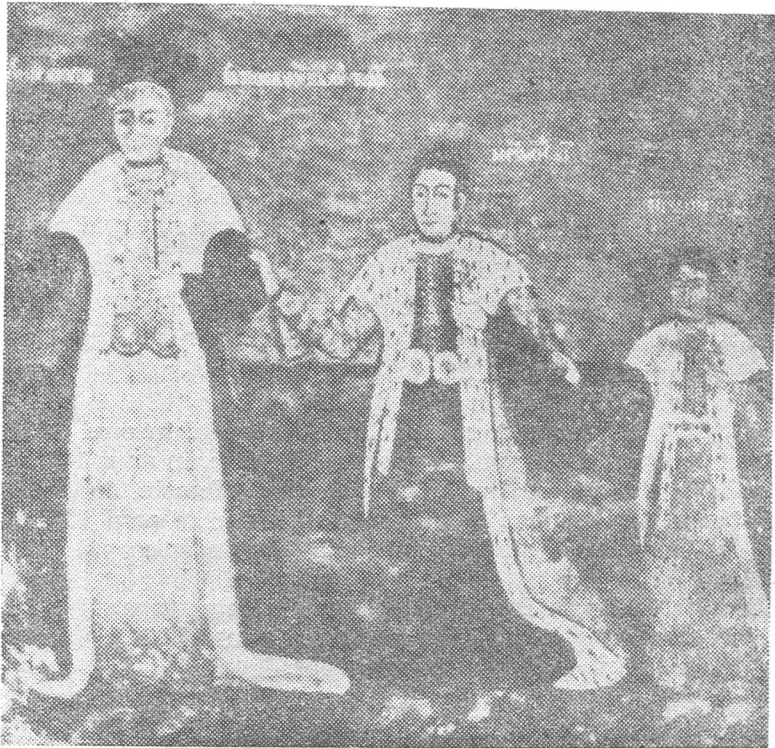

Fig. 7. — Biserica din Calvini: ctitorii.

sfârșitul ei, menționează că «de zugrăvit s-au zugrăvit în zilele înălțatului domn Io Alexandru Ipsilante voevod, prin osteneala și toată cheltuiala dumnealui (ju)păn Tudor Sesianulă». Aceasta înseamnă că vătaful Tudor Săseanu a suportat cheltuieli totale numai asupra operei de pictură, nu și asupra operei de construcție în general. Faptul acesta este întărit și de amintita însemnare de mână, unde se spune că biserica a fost făcută «cu cheltuiala din tot venitu(l) acești(i) moși(i)», ceea ce înseamnă că

50. *Colecția de documente a familiei Săseanu*, Doc. 19.

51. *Ibidem*, Doc. 22.

52. *Pisană Bisericii*.

părtași la acest venit erau și alți moșneni. Mai departe se spune lămurit, că «au fost unii cu vâtafu(l) Tudor, la biserică», adică și alții care au susținut opera de construcție a acestui monument. După terminarea lui, atunci când fiul vâtafului Tudor Săseanu, Șerban «i-au făcutu curtea dă zid, iar ținea tot venitu(l) moșii». Și, desigur, lucrul ar fi continuat tot așa și cu zidirea chiliilor, dacă nu s-ar fi împotrivit unii moșneni care doreau ca acest sfânt locaș să rămână simplă biserică de mir, cum a și rămas. În concluzie, biserica aceasta este rezultatul eforturilor tuturor locuitorilor de aici, vâtaful de plai — Tudor Săseanu — nefiind altceva, în ciitoria sa, decît exponentul întregului grup sătesc, pe care îl reprezenta în fapta lui de evlavie și de frumusețe. Cu alte cuvinte, monumentul acesta, este unul din cele mai frumoase ctitorii moșnenești, în tot cuprinsul Țării Românești.

Cărți bisericesti vechi. Parte din ele s-au pierdut sau au luat drumul către muzee. Întrebuințarea le-a pricinuit stricăciuni. Astfel, unele au lipsă începutul, iar altele sfirșitul. O parte din ele sînt mai noi. Astăzi se mai păstrează următoarele:

Triod fără început

Molitvenic fără început

Cazanie tipărite la București de episcopul Neofit al Rîmnicului și Kesarie al Buzăului, în anul 1828.

Cctoihul cel mic tipărit în anul 1830.

Triod tipărit la Neamț de mitropolitul Veniamin, în anul 1833.

Molitvenic tipărit la Buzău de episcopul Kesarie, în anul 1835.

Evangelhia tipărită la Buzău de episcopul Kesarie, în anul 1837.

Tipic tipărit la București de mitropolitul Nifon, în anul 1851.

Cele douăsprezece Mineie tipărite la Buzău de episcopul Filotei, în anul 1852.

Penticostar tipărit la Buzău de episcopul Filotei, în anul 1853.

Octoihul cel mare tipărit la București, în anul 1854.

Penticostar tipărit la Buzău, în anul 1854.

Însemnări de mîină pe aceste cărți. Acestea sînt cu litere chirilice. Cîteva din ele sînt doar iscălituri de diferiți creștini sau de preoți. Alte cîteva sînt simple însemnări fără importanță. Cele mai multe însă au un conținut variat și cuprind indicații despre provenința unor cărți de ritual, întîmplări din viața unor creștini, manifestări ale naturii, îmbunătățiri făcute bisericii și chiar evenimente istorice. Le redăm în ordinea cărților enumerate mai sus.

Pe un *Triod* fără început:

«Popa Ion ot Bîsca pop(ă) al biserici(i) aceștia, 1791».

«Să știe că la leat 1828 au răposat taica al mieu, pop(a) Ion de la mănăstirea vâtafului Tudor, vâtaful plaiului despre Buzău și în zioa de Naștere a Domnului au slujit Sfinta Leturghie și la săptămîna, a treia zi de Sf. Vasile cel Mare au răposat într-o sfîntă marți pă la cocoși și l-am îngropat în zioa de Arătarea Domnului și la îngroparea sfinți(i) sale

era(u) ca cinci sute de oameni și cine va citi să zică Dumnezeu să-l ierte și să-l pomenească și pre cei vii Dumnezeu să-i mîntuiască și în zioa în care l-am îngropat am scris eu Vasile fi(ul) său în luna lui Ghenar, în șase zile».

«Cînd s-au născut nepotu Marin seara 24 dă zile ale lui noiembrie în zilele prea înălțatului Domnului nostru Nicolae Mavrogheni voevod, iar fratele lui avea an și umbla leat 1778 și era mare război în Țara Rumânească între trei împărați pămîntești».

Pe un *Minei* fără început:

«Popa Iorga, 1769».

«Această carte este a dumnealui vătafului».

«S-au legat acest Minei 1843 februarie în 11 zile de Ioniță Zaharia ce acum șade în Păltineni și este flăcău și în curînd să mută dă acolo că este de la Bădeni din Ialomîța în sud Dîmbovița cu cheltuiala postelnicului Șarban Băscianu. Dar este cumpărat dă protopop-(ul) Mihai Săseanu sin Radu Mărgineanu ot Săseni, la leat 1742».

Pe o *Cazanie* 1828:

«Am cumpărat această carte într-acest al doilea an după venirea puternici(i) și întru Domnul biruitoare oștire a prea puternicului împărat a toată Rusi(i) Nicolae Pavlovici, în optsprezece luni curățînd cetățile după lingă Dunăre, a luat Chilia cu toate cetățile ei de la malul Mării(i) Negre și s-au apropiat biruitoarele oștiri pînă în munții Balcani, pînă la Edioneea și au și luat-o, 1829 avgust 23».

«1828 noem(brie) luni noaptea pînă cîntatu(l) cocoșilor spre marți ale următorului an: a posti fi(i)ndcă s-au cutremurat pămîntul tare, puțin de n-au ajuns la măsură cu cutremurului ce au mai fost la 1802, dar la lucrare au fost întocmai cu a aceleia. Într-acest an au făcutu pace poaria turcească cu poarta Rusiei, după ce armia rusească luase toată Chilia cu toate cetățile după malul Mării Negre și munții Balcani pînă și de Constantinopol s-au apropiat ca la trei ceasuri. Într-acest an următor au fost pieire mare: ciumă în oameni, boală și moarte în vite grozavă și de să făia vreo vită bolnavă cine apuca dăn oameni dă mînca murea și acela, mană în bucate grozavă, lingă toate și răzmiriță».

«Să să știe că la leat 1848 au venit armia rusească în țară și am scris eu cel mai jos iscălit, Matache Săseanu».

Pe un *Triod*, 1883.

«Acest dumnezeesc Triodion cu ajutorul lui Dumnezeu l-au cumpărat locuitorii satului Calvinii pe seama sfintei biserici ce este cu hramul Sfîntul Gheorghe pentru pomenirea tuturor neamurilor, 1835 martie 15».

«Însemnat de mine preotul Dimitrie ot satul Cătina ca să să știe, leat 1846».

Pe un *Minei* (dec. și ian.) 1852.

«Acest Minei s-au cumpărat de Dobre sin Matache Grosu pentru sfânta biserică a satului nostru Băscenii de Jos a să sluji pă fiecare lună, adică la începutul anului, luna Ghenar, spre pomenirea noastră».

«Această biserică a satului Băscenii de Jos fiind stricat acoperișul foarte rău și făcîndu trebuință a-l repara au stat doi ani și mai bine pînă cînd abia s-au unit parte dintre proprietari și cu ajutorul și altor locuitori s-au început a se meritisi în anul 1863 dar nu s-au ispăvit, ci numai turllele dinainte s-au făcut și parte din celălalt acoperiș, apoi au stat lucru(1) nemîșcat 9 ani pînă la leat 1879 luna aprilie cînd iar din Duhul Sfînt s-au mișcat inima unuia dintre strănepoții fondatorului și anume Dincă sau mai bine zis Constantin Săseanu și apucîndu-se de lucru cu al domniei sale cheltuială a celuilalt acoperiș, precum și turla cea mare, asemenea și zidăria precum să vede, la clopotnița iar a isprăvit-o de șindrilit au mai cumpărat și policandru ce să vede cu domnul Ioniță Popescu și l-au și așezat tot cu a dumnealor cheltuială, au mai cumpărat domnul Ioniță Popescu și un steag tot cu a dumnealor cheltuială».

Pe un *Minei* — septembrie 1852.

«Acest Minei s-au cumpărat de subiscăliții cu puterea Tatălui Ceresc, a fi pă seama mănăstirii vîtafului din satul nostru Băscenii de Jos, a fi pă seama la orice preot și cîntăreț ce va fi al mănăstirii și cine va ceti să se pomenească și să zică toți să le ierte păcatele. Ioniță Popescu 1854 augut 8».

Arhitectura. Un zid vechi de cărămidă și bolovani de rîu închide o incintă rectangulară, în centru căreia este amplasat monumentul de care ne ocupăm.

Conceput ca o așezare de proporții mijlocii, monumentul acesta are lungimea de 22 m și lățimea de 8 m în exterior.

Configurația lui generală, cu dispoziția treflată a planului, cu porțiunile verticale mai înalte, cu îmbrăcămintea exterioară din tencuială de var, cu decorația fațadelor mai bogată, cu silueta turlilor mai zveltă, cu pridvorul sprijinit pe picioare de zidărie și cu sistemul de boltire executat pe principiul consolelor îl încadrează în noul nostru stil arhitectonic din veacul al XVIII-lea și anume din epoca domniilor fanariote⁵³. În general arhitectura acestui monument se inspiră și repetă elementele cunoscute: arcaturile, panourile, briul, cornișa, etc...

Arhitectura lui exterioară, tipică pentru a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, se compune din cele două registre tradiționale, suprapuse; ele sînt însă, aici, diferite unul de altul, în contrast cu dispoziția din vechiul stil, cînd ambele erau de aceeași înălțime și decorate aproape la fel⁵⁴. Aici, registrul inferior este de o înălțime aproximativ de două ori mai mare decît cel superior și se compune din arcaturi festonate —

53. N. Ghica-Budești, *op. cit.*, p. 12—14.

54. *Ibidem*, p. 27.

de provenință orientală⁵⁵ despărțite prin colonete angajate în zid, reze-mate pe un soclu profilat și unite, sus, prin capitele simple. Ferestrele din acest registru sînt înguste și dreptunghiulare, cu chenare de piatră fără cornișă și prag și prevăzute cu armătură de fier, puternică și frumos lucrată. O parte din aceste ferestre, cîndva au fost lărgite, sub pretextul unei mai bune luminări a interiorului⁵⁶. Briul care desparte registrele, cu torul rotund, tras la șablon, este așezat mai aproape de cornișă decît de soclu, ceea ce constituie un evident caracter al veacului al XVIII-lea, în opoziție cu bisericile din veacul al XVII-lea, cînd înălțimea registrelor era egală după cum am văzut⁵⁷. În registrul al doilea, medalioanele, care înlocuiesc arcaturile în semicerc, sînt dispuse pe o friză largă între briu și cornișă, cum se observă și la bisericile: Sfîntul Ștefan, Stavropoleos și Sfîntul Elefterie din București; aceste medalioane circulare sînt forme caracteristice veacului al XVIII-lea și în deosebi epocii domnitorilor fanarioți⁵⁸. Ferestrele de aici, din piatră ajurată, fixate în axul fațadelor la pronaos, naos și altar, servesc pentru ventilarea interiorului. Cornișa, largă și compusă din cele trei părți ale «antablamentului» clasic: arhitravul profilat, frizul cu suprafața plană și cornișa propriu-zisă, trasă la șablon, prezentînd mai multă coeziune și păstrîndu-se astfel mai bine, înlocuiește în veacul al XVIII-lea pe cea bizantină, în zîmți de cărămidă⁵⁹. Acoperișul de șindrilă, cu pantă mari și streășină lată, contribuie la silueta reușită a monumentului. Pe acest acoperiș, se înalță trei turlă din care una de zid pe naos și două de lemn pe pronaos. Turla de pe naos este originară și înfățișează toate elementele caracteristice arhitecturii noastre religioase din veacul al XVIII-lea⁶⁰. Astfel, ea este proporționată în deplină armonie cu liniile generale ale monumentului și se înalță pe o bază cubică, simplă. Fiind un poligon delimitat spre exterior în opt fețe înguste și juxtapuse, turla aceasta formează în spațiu o serie de planuri verticale, perpendiculare unele pe altele. Pe fiecare latură a poligonului se află cîte o fereastră înaltă și îngustă, încoronată de colonete care decorează muchiile de la intersecția fețelor și încoronată de arcade concentrice din care ultima este denticulată. Și, aici, cîndva, patru din aceste ferestre au fost astupate, desigur, în urma unei reparații⁶¹. Cele două turlă de pe pronaos, construite din șarpantă de lemn căptușită cu scîndură, presupun că sînt un adaos de mai tîrziu. Faptul acesta impune concluzia că acest monument nu face parte din grupa celor cu trei turlă, cum s-ar putea crede la prima vedere, ci din grupa celor cu turlă și clopotniță. În această privință, calota centrală din bolta pronaosului, conformația arhitectonică a zidăriei de sub acoperiș, și baza masivă în formă de cub de deasupra acestuia, sînt elemente de la originea, care pledează pentru o singură turlă, iar scara de lemn, eliptică, fixată

55. Grigore Ionescu, *op. cit.*, p. 211.

56. Această greșeală a fost făcută de răposatul preot D. Constantinescu, în anul 1927. 57. N. Ghica-Budești, *op. cit.*, p. 27—28. 58. *Ibidem*, p. 28.

59. *Ibidem*, p. 28—29. 60. *Ibidem*, p. 35.

61. După o însemnare de mînă cu litere chirilice, de pe un Minei — 1852. Acest fapt s-a întîmplat în anul 1879, cînd s-au făcut reparații la acoperiș.

într-un turnuleț angajat în peretele de nord este tot un element de la origine, care la rîndul lui, pledează pentru destinația ei de clopotniță. Fără îndoială, considerente de ordin arhitectonic impun convingerea că sistemul de construcție a acestui monument, cu clopotniță pe pronaos, este rezultatul creației artistice a școlii munteneste, care își urcă originea pînă în vremea domniei lui Matei Basarab⁶². Evoluția plasticei monumentale însă, desăvîrșind în jumătatea a doua a veacului al XVIII-lea, acest sistem de construcție se presupune că dimensiunile clopotniței de aici, vor fi fost mai mari și mai subțiri și că în forma sa ea se va fi apropiat de aceea a Pantocratorului, spre deosebire de cele anterioare care erau scunde și masive⁶³. În felul acesta, arhitectura monumentului de care ne ocupăm va fi format un armonios ansamblu asemănător celui de la bisericile: Sfîntul Ștefan din București, Buna Vestire din Rîmnicu-Vîlcii și Domnească din Ocele Mari⁶⁴. Dar ceea ce dă o înfățișare deosebită exteriorului acestui monument este pridvorul, a cărui arhitectură îi conferă un caracter specific Țării Românești de dincoace de Milcov. Pridvorul acesta, deschis pe trei fețe, se sprijină pe opt coloane de zidărie, dispuse astfel: patru pe latura de est, din care două în ax, iar alte două încastrate în masivele de zidărie de la colțuri, destinate a le proteja de împingerile laterale, două pe latura de sud, din care una încastrată în amintitul masiv de zidărie, iar alta în peretele fațadei principale și în sfîrșit două pe latura de nord, urmînd aceeași dispoziție de plan ca și cea din partea opusă. Toate aceste coloane, de secțiune circulară, cu bazele și capetele simple, se sprijină la rîndul lor pe un pedestal de zidărie, care nu lasă liberă decît intrarea și se unesc sus prin arcade în plin centru, după exemplul arhitecturii Renașterii italiene⁶⁵. Element constant în veacul al XVIII-lea, dar cu tendința de a se dezvolta ca dimensiuni, pridvorul de aici, concretizînd această caracteristică, apare cu înălțimea egală aceleia a corpului edificiului. De aceea și bolta lui prevăzută cu două calote sferice, așezate una lîngă alta și executate pe principiul arcurilor, este și ea mai înaltă și deci, cu o înfățișare mai aeriană și mai ușoară. Arhitectura portalului, originară, arată un chenar de piatră dreptunghiular, alcătuit din două zone suprapuse; cea de jos înfățișează cadrul propriu-zis ușilor de intrare, iar cea de sus, pisania, cu baza tăiată în acoladă de proveniență italiană⁶⁶.

Interiorul acestui monument respectă spațiul ritual ortodox: pronaos, naos și altar. Pronaosul este un dreptunghi cu axul transversal, cu pavimentul din dale de piatră, cu modul de luminare prin două ferestre înguste cu scara de lemn care ducea altădată în clopotniță și cu bolta prevăzută cu o calotă sferică centrală. Demarcația dintre pronaos și naos nu mai este un perete plin, cu o simplă ușă, ca la bisericile vechi. Ci, întrebuițarea ei, aici, se reduce la un pedestal de zidărie, cu deschidere centrală, peste care se înalță patru coloane din care două fixate în axul bisericii, iar altele două în pereții laterali și unite, sus prin arcade semi-

62. N. Ghica-Budești, *op. cit.*, p. 11—12.

63. *Ibidem*, p. 25.

64. *Ibidem*, p. 25.

65. *Ibidem*, p. 21.

66. *Ibidem*, p. 30.

circulare, păstrînd astfel planul și dispoziția arhitecturii pridvorului. Naosul este tot un dreptunghi, prelungit cu cele două abside laterale care formează spre interior cîte un semicerc perfect. Ceea ce rămîne important, observînd acest interior, este sistemul de boltire și soluțiile variate și ingenioase date acestuia, care în jumătatea a doua a veacului al XVIII-lea, ajunseră la o deplină înfăptuire. Boltirea acestui compartiment, de origine moldovenească, este soluționată prin trecerea de la planul dreptunghiular la cel pătrat cu ajutorul arcelor în consolă și de la cel pătrat la cel circular cu ajutorul pandantivilor, prin intermediul cărora se înalță turla, care devine astfel mai sveltă și mai monumentală. Consolele, în număr de patru, cîte două de fiecare perete lateral, sînt așezate simetric față de abside și formează în spațiul central dintre ele un pătrat perfect, asigurîndu-se egala înălțime a celor patru arcuri mari și dîndu-se astfel puțința de a se executa în mod normal pandantivi cu tamburul cilindric al turlei. «Porte-a-faux»-urile consolelor, mai vizibile aici, sînt construite cu multă dibăcie, întrucît turla aceasta care se reazemă pe ele, este încă în ființă. Tîmpla este de zid și urcă în sus pînă la boltă. Altarul este o absidă care păstrează forma sa tradițională, semicirculară în interior și polygonală în exterior.

«Sculptura. Decoratia acestui monument este înfățișată prin sculpturi în piatră, lemn și tencuială.

Frumosul meșteșug al sculpturii în piatră, înfloreste în tot timpul veacului al XVIII-lea, formînd o adevărată școală de meșteri români foarte îndemînatici, care ne-au lăsat frumoase lucrări⁶⁷, cum sînt și cele de la acest monument. Elementele sculptate în piatră se observă la uși, ferestre și pietre tombale.

Ușile, dintre toate elementele exterioare, sînt cele mai bogat împodobite. În genere, un cadru de piatră dreptunghiular, decorat cu un «rin-ceau» inspirat și modelat după vechiul procedeu oriental al săpatului la suprafață, înconjoară ușa. Elemente geometrice reprezentînd chenare în torsadă, linii curbe și rozete denticulate urmează relieful acestui cadru. În partea superioară cadrul acesta închide pisania săpată în piatră cu litere decorative. La baza acesteia, în dreapta, se află sculptat Sfîntul Gheorghe, în reprezentarea lui clasică, iar în stînga stema Basarabilor și Cantacuzinilor — acvila cu două capete.

Cadrela ferestrelor, din registrul inferior, sînt bogat decorate cu «rincaux»-uri asemănătoare celor de la cadrul ușilor. Același desen perfect executat și aceeași sculptură îndemînatic modelată se observă și aici. În registrul superior, medalioane, fixate în axul compartimentelor, formează mici ferestre din piatră ajurată în motive florale de o frumoasă compoziție.

Sculptura pietrelor tombale ale ctitorilor principali, din pronaos, este ștearsă și din tot ce a fost o dată abia se mai disting frînturi dintr-un chenar în torsadă.

67. *Ibidem*, p. 22.

Ușile de intrare și cele împărătești, precum și iconostasul, ca piese de sculptură în lemn, sînt prea frumoase exemplare ale acestui gen de artă, de la noi.

Țimplăria ușilor de intrare, executată din lemn de stejar, se înfățișează cu o bogată decorație sculpturală. Panourile lor, cu fațete în relief, descoperă pe toată suprafața lor felurite motive tratate liber și exuberant, în stilul ușilor brincovenesti. Prin tehnica întrebuițată și prin dibăcia cu care sînt executate elementele sculpturale ale acestor uși, ne duc cu gîndul la dăltuirea în lemn din arta noastră populară și aceasta sugerează originea locală a meșterului care a trudit aici.

Iconostasul este cel originar, așa cum dovedește această inscripție cu litere latine.

«Acest iconostas, două sfeșnice mari, două mici, toate vechi, făcute în 1735 mai 5, iar din nou, trei icoane mari, șase mici, Zvera, răstignirea și altele făcute, poleite și zugrăvite cu cheltuiala domnului Matache Săseanu, în anul 1887».

Piesa aceasta, alcătuită din două părți: iconostasul propriu-zis și baldachinul, înfățișează o sculptură tratată cu multă fantezie. Panourile iconostasului propriu-zis sînt sculptate diferit. În general la fiecare panou, un «rincau» geometric încadrează o sculptură traforată în motive de natură vegetală, reprezentînd vreji îmbrățișați și flori de lalele, convergînd către o rozetă centrală. Baldachinul se sprijină pe patru colonete cilindrice cu sculptură reliefată. Pe fusul acestor colonete evoluiază cîte patru caneluri în spirală, despărțind alternativ două benzi, din care una înfățișează palmete trilobate, iar alta un șir de nasturi. Colonețele sînt unite, sus, prin arcade trilobate și sculptura lor amintește pe aceea a panourilor despre care am vorbit. Partea superioară a baldachinului sfîrșește cu alte tablii sculptate cu figuri de îngerî înaripați.

Sfeșnicile împărătești, tot originare, se sprijină pe un postament masiv, din lemn de stejar, în trei fețe, avînd sculptat cîte un chip de înger, iar în colțuri cîte un chip de sfînt. Pe fusul lor strunjit, se suprapun patru registre de sculpturi, reprezentînd chipuri de înger, motive vegetale și geometrice.

Ușile împărătești, în două canaturi, înfățișează la centru cîte un panou pictat. Fiecare canat are în partea de jos cîte două panouri pătrate, din care unul este sculptat cu motive vegetale din frunze de stejar, încadrînd un disc de o perfectă proeminență rotundă, iar altul, aplicat, înfățișează o sculptură în forme geometrice. Partea superioară a acestor uși prezintă tot o sculptură transformată în motive vegetale de vreji și lalele. Stinghia care maschează închiderea ușilor înfățișează un canel în spirală, alterat de un «rincau» floral.

Ca sculptură în tencuială, în interior, se distinge decorația admirabilă a Țimpei, executată în stuc. Ceea ce rămîne important și dă într-adevăr un caracter de distincție acestei decorații este fără îndoială simplitatea ei severă. Spre pildă, stucatura frizei de deasupra icoanelor împărătești reprezintă o armonioasă împerechere de chipuri îngerești și o ingenioasă împletire de motive vegetale. Obișnuitele registre de icoane sînt des-

părțite prin trei trave profilate, pe care evoluiază aceleași ornamente vegetale, întretăiate de ovale pictate. Impresionează în mod deosebit structura semicolonetelor cu capitelele unite sus prin arcade în plin centru, din registrul al doilea. Impresionează de asemenea și stucatura celor doi grifoni masivi, așezați de o parte și de alta a crucii răstignirii.

Pictura. Important din punct de vedere artistic, la acest monument, este fără îndoială pictura. Tehnica ei «al fresco» este unul din elementele cele mai caracteristice ale acestui monument. Armonia fermecătoare a culorilor, gustul artistic care a prezidat la repartizarea tonurilor, diversitatea motivelor decorative, mlădierea frescelor după formele arhitecturale și extinderea lor în exterior dovedesc însemnătatea acestei picturi, ca exemplu tipic pentru veacul al XVIII-lea și în deosebi pentru a doua lui jumătate ⁶⁸. Mai mult, pictura acestui monument, cu reale calități artistice, clasează pe autorul ei «Jeremia Zugravul» printre cei mai iscusiți meșteri din acest timp și face proba științei, îndemnării și gustului de care el a dat dovadă. Ca notă originală a acestei picturi este faptul că ea ocupă atît interiorul cît și exteriorul. Obiceiul de a decora exteriorul bisericilor s-a răspîndit progresiv, căci; la începutul veacului al XVII-lea, ele se mărgineau la arcadele și bolțile pridvorului, la brîu, la cornișă și cîteodată și la cadrul ferestrelor ⁶⁹. Numai în a doua jumătate a acestui veac decorațiunea exterioară zugrăvită pare a se întinde aproape, toată suprafața fațadelor ⁷⁰, așa cum se observă și la monumentul de care ne ocupăm. În general, polihromia zugrăvelilor exterioare dă acestui monument un mare preț, căci e unul din rarile exemplare care ni s-au păstrat și care ne lămuresc asupra fermecătorului meșteșug al frescelor, din timpul despre care am amintit. Este demn de reținut faptul că zugrăvelile «al fresco» ce acoperă cea mai mare parte a fațadelor sînt de la origine și ca atare ele n-au fost alterate de intemperii sau de oameni, cum se observă la majoritatea monumentelor de acest fel. Este apoi demn de reținut și modul cum decorația picturală se leagă cu cea sculpturală, formînd astfel un ansamblu unitar. Urme de culori, la ferestrele turlei de pe naos, arată că zugrăvelile de aici au urmat profilele ancadramentelor acestora, așa cum se obișnuia în prima perioadă a veacului al XVIII-lea. De asemenea, urme de culori, la ambele baze ale turlilor, arată însă că pictura de aici a fost extinsă pe toată suprafața fațadelor acestora. Ceea ce însă rămîne important, observînd această pictură, este strălucitul covor polihrom, care înconjură acest monument, exceptînd arcaturile din registrul inferior. Motive vegetale sau geometrice, «rincaux»-uri de flori și ramuri, liniaturi drepte sau frînte și chipuri de sfinți și scene biblice se mlădiează după relieful diferitelor forme arhitecturale. Astfel, timpanele arcaturilor: brîul, friza registrului superior și cornișă sînt bogat decorate în sensul arătat mai sus. În medalioane, figuri de sfinți, bogat înveșmîntate, sînt reprezentate, pe laturile pridvorului și pronaosului, prin apostolii Mîn-

68. *Ibidem*, Biserica din Calvini, *op. cit.*, p. 94.

69. *Ibidem*, p. 26. 70. *Ibidem*.

tuitarului, iar pe laturile sînilor și altarului prin proorocii mari și mici. Foarte interesantă însă apare pictura pridvorului. Înfățișarea ei generală este dominată de cele două scene biblice: raiul și iadul. Raiul, în stînga, cum intri, a primit în el pe patriarhii Vechiului Testament: «Abraam», «Jacob», «Isac», în sînul cărora odihnesc «Ceata proorocilor», «Cartea apostolilor», și «cele cinci fecioare înțelepte», etc... Un fapt care surprinde, observînd această scenă, este prezența elementelor din viața înconjurătoare. Astfel, veșmintele unor sfinți amintesc costumația locală, iar chipurile altor sfinți au înfățișarea oamenilor din partea locului. În afară de aceasta, vegetația care apare aici, amintește prin coloritul ei verde peisajului montan, iar prin diversitatea ei ierburile și florile din vatra satului, precum și pomii roditori din jurul monumentului. Toate acestea demonstrează că zugravul de aici a fost muntean și dovedesc din partea lui preocupări de artă realistă. Scena iadului, în dreapta cum intri, cu desfășurarea amplă, cu intensitatea dramatică, cu bogăția de imaginație, cu elemente de interpretare social-istorică și cu învederări folclorice locale, este o izbită realizare artistică. În compoziția acestei scene intră în general, elemente impuse de normele din erminii. Astfel, în primul plan apar personaje biblice negative ca: «Ana», «Caiafa», «Bogatul nemilostiv», «Antihrist». Tot în acest plan apar și cîteva personaje cu numiri comune de păcătoși: «Pezevenghiul», «Otrăvitorul», «Bețivul», «Înșelătorul», «Hoțul», «Ucigașul», «Pizmașul», etc... În planul al doilea, frescele dovedesc din partea zugravului nu numai temeince cunoștințe istorice, dar și vădite preocupări sociale. Zugravul făcîndu-se exponentul celor mulți, printre păcătoși, înfățișează și pe unii împărați tirani din antichitate, vizînd astfel pe asupritorii popoarelor din orice timp și din orice loc. În aceeași ordine de idei, bogata imaginație a zugravului înfățișează și elemente locale de exploatare, pe care le însoțește de obiectele caracteristic ocupății fiecăruia. Spre pildă «morarul», necinstit, se apleacă sub povara pietrei de moară, «cîrciumărița», înșelătoare, se îndreaptă spre locul de osîndă cu butoiul atîrnat de grumaz, «precupețul» lacom, își cîntărește singur faptele în cumpăna dreptății, etc... Elemente folclorice, reprezentînd «Fermecătoarea», «Cea care ia puterea voinicului» și «Luătoare de lapte» sînt și ele prezente în această scenă. În sfîrșit, dramatismul acestei scene este contrastat de un pregnant umor, cînd imaginația zugravului înfățișează pe diavoli ca pe niște ființe ridicole, în chip de oameni, amintînd astfel cîteva personaje contemporane: «Paharnicul Năsturel», «Pahomie Ceauș», «Neghiță Armaș» și «Palaghia Călărașul»; cu alte cuvinte, în această frescă, alături de o ingenioasă reprezentare de chipuri, după cum am văzut, stau și cîteva scene de caracter profan, fermecătoare atît prin naivitatea concepțiilor cit și prin realismul temelor, în care se vedește și afirmarea poziției de clasă a zugravului. Ceilalți pereți ai pridvorului reprezintă «Facerea lumii» cu scenele «Zidirea lui Adam», «Zidirea Evei», «Intrarea în rai», «Ispitirea», «Izgonirea din rai», «Adam lucrînd pămîntul», și «Eva torcînd». Și aici elementele locale sînt prezente, căci sapa și furca sînt unelte caracteristice ocupației oamenilor de

la munte. La fel, peisajul montan în care se desfășoară aceste scene, este asemănător celui din partea locului.

Icoana Mîntuitorului din bolta de nord și cea a Sfîntului Ioan Botezătorul din bolta de sud sînt de o impresionantă înfățișare.

Pe pereții interiorului este o armonie înfloritoare de fresce, din care se disting rînduri de sfinți și scene biblice .

În pronaos, chipurile ctitorilor ocupă locul rezervat lor. Astfel, pe-rețele de intrare înfățișează pe ctitorii principali: Tudor Săseanu și soția sa Ancuța, împreună cu copiii lor: Bănică, Nicolae, Maria și Anghelina. Pe peretele din sud este zugrăvit fratele ctitorului: protopopol Mihalcea Săseanu cu soția sa Stanca și copiii lor: Catrina, Enache, Moise și Mihai, iar pe peretele de nord chipul preotului Dragomir Săseanu, alt frate al ctitorului principal. Portretele ctitorilor principali, cu chipuri distinse, cu atitudini pline de viață și cu costume fastuoase, atestă nu numai că zugravul s-a inspirat direct de la model, dar și că a fost interesat de ceea ce făcea, urmărind să surprindă amănuntele tipice, să definească oamenii și să redea epoca lor. Portretele celorlalți ctitori sînt nu numai întru-chiparea cinului lor preoțesc, dar au și aparența unor personalități. Rîndul de la mijloc este format din sfinții: «Erminie», «Ioanichie», «Simion», «Gherasie», «Onofrei», și alții, care se deosebesc nu numai prin îmbrăcăminte, ci și prin atitudine. Rîndul de sus îl formează scene biblice din viața Mîntuitorului și a Sfîntei Fecioare Maria. Dintre acestea «Iisus ca făptură nouă», «Iisus împărțind har» și «Închinarea celor trei magi» sînt prilejuri de neuitată contemplare, prin imaginația care le dăruiește farmec de poveste. Sub arcuri sînt alte scene religioase. Pe arcurile mari, la fel, iar pe arcurile mici împletituri din frunze. Chipul Mîntuitorului de pe boltă nu se mai cunoaște distingîndu-se numai mîinile. Pe pereții laterali, pustnici, pe cel de sud «Sfîntul Simeon Stîlpnicul», pe cel de nord « Sfîntul Daniel Stîlpnicul».

În naos, absida de sud, slab luminată de o fereastră îngustă, în scobitura căreia se adăpostesc sfinții «Cosma» și «Damian», este ocupată de sfinții mucenici «Gheorghe», «Procopie», «Nichita», și «Teodor Tiron». Absida de nord, cu aceeași puțină lumină primită tot de la o fereastră îngustă, din scobitura căreia privesc alți sfinți: «Pantelimon» și «Kir», este și ea ocupată de alți sfinți mucenici «Dimitrie», «Nistor», «Mercurie», «Tobdelae» etc... Chipurile acestor sfinți, zugrăviți în mărime naturală, prezintă independență atît în colorit cît și în expresie. Alți sfinți în rîndul al doilea, întregesc pictura absidelor. În semibolta de nord «Învierea», în cea de sud «Înălțarea». Pe arcurile mici, apostoli, în sensul larg al cuvîntului, pe arcurile mari, soboarele Bisericii, iar pe pandantivi, evangheliștii.

Pictura turlei înfățișează lumea nevăzută prin cete de îngeri liturghisind și cu privirea îndreptată spre «Pantocrator».

Tîmpla este pictată pe un fond de culoarea fumului. La baza ei sînt icoanele împărătești, în împărțirea lor obișnuită. Celălalt spațiu al ei este împărțit în două registre. Primul este ocupat de icoanele praznicare, a

căror ordine, de la nord la sud, este: «Nașterea Sfintei Fecioare», «Intra-rea în Biserică», «Nașterea lui Hristos», «Botezul lui Hristos», «Duminica Florilor», «Învierea lui Hristos», «Înălțarea la Cer», Sfinta Troiță», «Schimbarea la față» și «Adormirea Sfintei Fecioare». Toate aceste scene biblice se disting prin înfățișarea miniaturală a chipurilor și îmbinarea armonioasă a culorilor. Al doilea registru înfățișează pe cei 12 apostoli, avînd deasupra răstignirea Mîntuitorului, însoțită de icoana Maicii Dom-nului și a Sfîntului Ioan Botezătorul.

În altar, pe tîmplă, Dumnezeu Tatăl primește jertfa lui Abel, adusă din primii născuți ai oilor sale și Avraam, cu privirea fixată spre îngerul Domnului, este oprit să-și sacrifice copilul, iar Cain se întristează că jertfa lui, adusă din roadele pămîntului, nu este primită. Pe pereții ab-solidei sînt zugrăviți marii ierarhi ai Bisericii: «Sfîntul Nicolae» în odăj-diile sale largi, are în față pe «Sfîntul Spiridon», a cărui privire scrutează pe «Sfîntul Kiril», în șiacul lui, din peretele de sud. De aici și pînă la proscomidie, pe peretele de nord «Sfîntul Atanasie», în poziția lui demnă, de apărător al ortodoxiei, admiră pe cei trei mari stîlpi ai ortodoxiei: «Sfîntul Vasile» asemenea unui preot pregătit pentru săvîrșirea Sfintei Liturghii, «Sfîntul Grigore», cu blîndețea lui și «Sfîntul Ioan Hrisos-tom», de pe buzele căruia, parcă, stă gata să picure cuvinte înțelepte. La proscomidie, momentul îngropării lui Iisus, se desfășoară în tovără-șia Sfîntului Apostol Ioan și a Sfintei Fecioare. Alte chipuri de sfinți, cu sufletul mărturisitor și alte scene, cu înfățișare senină, sînt zugrăvite pe boltă, în vecinătatea Sfintei Fecioare, încheind astfel opera de pic-tură a acestei biserici.

Pr. HORIA CONSTANTINESCU

POETULUI TUDOR ARGHEZI LA 86 DE ANI!

UN PSALM DE ÎNCHINARE

Mărire ție !... Ești
Făt-Frumosul limbii românești !
Te-a uns cu mir și har
Înaltul și Eternul Făurar
Ascuns în tine, ca sămînța vie în pămînt...

Tu catapeteasma graiului ai frînt
Și, biruit de slava duhului ce arde
Smerit, prin vremi, ți-ai făurit cu jar de
Stele, chipuri și icoane sfinte
O ctitorie de cuvinte
Pe un tărîm de luptă și de vis

Te văd trecînd spre sfîntu-ți paraclis
Înconjurat de nimburi și de taine.
Tu lepezi anii ca pe haine,
Întinerind mereu cu țara ta, în veșnicie,
Cînd tu, liturghisind, prefaci viața-n poezie.

21 mai 1966

GHEORGHE ALEXE

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

INCHINARE ARHIPĂSTORULUI

22 FEBRUARIE 1901 și 6 IUNIE 1948 sînt două date calendaristice cu adînci rezonanțe și semnificații pentru preoțimea Bisericii Ortodoxe Române. Amîndouă aceste date pecetluiesc începuturi de drum, — drumul unei vieți în neconținută frămîntare, permanent stăpînită de pasiunea unor sfinite căutări, și drumul unei slujiri arhipăstorești întemeiată pe dreapta înțelegere a misiunii Bisericii creștine în lume: păstrătoare a adevărurilor de credință revelate și împlinitoare a mesajului ceresc de pace pe pămînt și bunăvoințe între oameni. De la începutul primului drum au trecut șasezecișicinci de ani, iar de la începutul celui de al doilea au trecut optsprezece ani, și unii și alții adunați rodnic într-o sîngură ființă, aceea a Prea Fericitului nostru Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Mitropolitul Ungrovlahiei, Arhiepiscopul Bucureștilor. Impletim pentru cununa acestor ani florile curate ale prețuirii și respectului nostru față de Arhipăstorul care ne călăuzește pașii rosturilor noastre preoțești cu înțelepciune și providențială clar-viziune și-i dorim din adîncul inimii încă mulți și fericiți ani.

*

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și-a început slujirea sacerdotală prin a fi preot de sat, adăugînd de foarte tînăr o nouă verigă la șirul preoțesc neîntrerupt de cîteva veacuri al înaintașilor săi. Preoția supremă la care a fost chemat în ziua de 6 iunie 1948, cînd a urcat pe tronul patriarhilor Bisericii Ortodoxe Române, și tot ceea ce Prea Fericirea Sa a înfăptuit pentru preoții acestei Biserici în răstimpul care a trecut de atunci, păstrează nedezmîniț pecetea anilor trăiți la altarul unei biserici de țară.

Credincioșii din lumea satelor au trăit din totdeauna o viață religioasă bazată pe datini, pe tradiții primite de la înaintași și transmise urmașilor, din generație în generație, ca adevăruri de credință nepieritoare. Nu este ușor să fii preot într-o astfel de lume. Ți se cere, înainte de toate, o temeinică cunoaștere a practicilor religioase integrate în decurs de secole în deprinderile credincioșilor și o îndemnare deosebită în a diferenția ce este adevăr dogmatic și ce este alunecare de la credință în aceste practici. Ți se cere apoi o temeinică cunoaștere a psihologiei umane, a sufletului omnesc în general, căci numai aflându-te stăpîn pe această disciplină poți interveni fără greș în viața credincioșilor, pe de o parte pentru a le sădi în conștiință elementele credinței revelate, pe de altă parte pentru a înlătura din deprinderile lor tot ceea ce ar contraveni adevăratelor principii creștine în materie de dogmă și morală.

Pornind de la aceste adevăruri, Arhipăstorul nostru a cerut preoțimii ortodoxe române, cu deosebire acelei părți a preoțimii care își desfășoară lucrarea pastoral-misionară în lumea satelor, să porceadă sistematic la cercetarea fondului de datini și tradiții religioase care stau la baza vieții spirituale a credincioșilor din mediul rural, să supună acest fond unui riguros examen de triere, în vederea valorificării constructive a ceea ce este bun în el și pentru înlăturarea practicilor eronate care țin de domeniul superstițiilor și al falselor credințe. Anii în șir, publicațiile noastre bisericești au dezbătut această problemă în articole și studii punînd la îndeplină preoțimii cele mai indicate metode de cercetare și înlesnindu-i astfel cunoașterea elementelor care alcătuiesc viața moral-religioasă a credincioșilor din parohiile de țară.

*

De multă vreme, din mîna preotului de țară lipsea manualul de sinteză care să cuprindă adevărurile de credință creștină în ansamblul lor și care să constituie, în același timp, un dreptar în problemele de morală și de cult, atît de necesar în lucrarea de pastorație. Existau, desigur, manuale de Teologie dogmatică, de Teologie morală, de Liturgică și Istorie bisericească de care preotul s-ar fi putut folosi pentru a face cunoscute credincioșilor în predică dogmele și principiile de morală creștină, cultul divin public, Tainele și ierurgiile Bisericii, dar nu exista manualul de sinteză care să le cuprindă și să le tâlcuiască pe toate acestea pe temeuri scripturistice și patristice.

Lipsa aceasta a înlăturat-o Prea Fericitul Patriarh Justinian încă din anul 1952, dînd la iveală lucrarea despre «Învățătura de credință creștină Ortodoxă», care constituie pentru preoțimea de astăzi a Bisericii noastre o călăuză de valoare neprețuită. Cîte întrebări, atîtea răspunsuri, toate întemeiate pe Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, explică pe larg ce

înseamnă *Descoperirea Dumnezeiască, învățăturile despre Dumnezeu, despre Biserică, Sfintele Taine și viața viitoare, despre Rugăciune — cu explicarea cultului divin public, a ierurgilor și a rugăciunii particulare —, despre Legea și conștiința morală, despre virtute și păcat, despre familie și societate. Nici o dată clerul Bisericii Ortodoxe Române n-a avut la îndemână un îndreptar de lucru mai bogat și mai bine închegat decât acesta. Același lucru trebuie spus și în legătură cu limba în care este scrisă această lucrare, o limbă românească de rară frumusețe stilistică, în care nu și-au aflat loc nici arhaismele, greu de înțeles pentru cititorii vremii noastre, nici barbarismele căutate de unii scriitori în goană după originalitate cu orice preț, — o limbă a poporului în șlefuirea ei cea mai pură. Preoții Bisericii noastre știu că acest dar le-a fost făcut de Arhiepiscopul lor de astăzi, Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian, cel care — preot odinioară — va fi simțit lipsa unei astfel de lucrări în activitatea sa de atunci.*

*

Opt ani mai târziu, în 1960. Prea Fericitul Patriarh Justinian — preotul de parohie de altă dată — dăruia preoțimii Bisericii Ortodoxe Române un nou instrument de muncă în lucrarea sa pastorală: Tilcuirea Evangheliilor și Cazaniile duminicilor de peste an, — «un îndreptar de seamă pe calea păzirii credinței celei adevărate și un ajutor de mare preț pentru păstorirea turmei celei duhovnicești», cum stă scris în chiar predoslovie acestei tipărituri. În literatura noastră omiletică de astăzi, lucrarea aceasta a implinit un gol de multă vreme șemnalat de preoții de parohie, care și-au pus problema aflării celei mai bune metode de a învăța pe credincioși tainele Evangheliei; în al doilea rând, a revărsat în tipăriturile bisericesti mătreașma graiului popular în forma sa cea mai înaltă, continuând ceea ce din totdeauna au făcut pentru închegarea limbii literare românești vechile «Evanghelii cu învățătură» sau «Cărțile românești de învățătură».

Pentru a aprecia cum se cuvine însemnătatea acestei tipărituri, e necesar să fie puse în lumină următoarele fapte. De aproape cincizeci de ani, Biserica Ortodoxă Română este slujită de un cler format în instituții teologice de grad universitar, un cler instruit, stăpîn pe o serie de discipline de profil teologic și umanistic, cunoscător a cel puțin o limbă străină de mare circulație, care să-i dea posibilitatea folosirii literaturii de specialitate aparținînd altor culte și confesiuni creștine. Spre deosebire de clerul trecutelor generații, clerul acestor ultimi cincizeci de ani a adus un suflu de viață aleasă predicii personale în cadrul cultului divin. La amvoanele bisericilor noastre din sate și orașe s-a predicat mult, — preoțimea de mir valorificîndu-și prin predică cunoștințele sale teologice și umanistice.

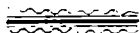
Credincioșii au primit cu interes activitatea predicatorială a preoților lor, s-au bucurat știindu-se călăuziți în cele duhovnicești de preoți învățați, dar au tințit totdeauna după «vechile cazanii», socotite de ei ca avînd aproape aceași valoare ca însăși Sfînta Scriptură. Predica personală a preotului, oricît de meșteșugit ar fi fost întocmită, n-a izbutit însă a cucerii în așa măsură sufletele credincioșilor, încît aceștia să poată uita tradiția «Cazaniilor», — cea tilcuire «din cărți sfinte» și nu de la oameni a cuvîntului lui Dumnezeu. Intuind fără greș acest aspect al realităților religioase din bisericile noastre de mir, Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian a reasezat «Cazania» la locul ce i se cuvine în liturghia ortodoxă și a pus în mîinile clerului din sate și orașe o binecuvîntată unealtă de lucru, o operă omiletică și literară de o deosebită valoare și frumusețe.

*

Nu trebuie uitată nici grija arătată de Arhiepiscopul nostru față de muzica bisericească, domeniu în care s-a lucrat mult în ultimii ani, pe de o parte prin tipărirea aproape integrală a cîntărilor de la diferite slujbe bisericești, pe de altă parte prin reactualizarea cîntării obștești în biserică. Au văzut lumina tiparului în anii de arhiepiscopie a Prea Fericitului nostru Patriarh Justinian, rînd pe rînd: Vecernierul, Utrenierul, Penticostarul, Podobiile celor opt glasuri, Cîntări din slujbele sfintelor taine și ale ierurgiilor principale, Cîntările sfintei liturghii, — toate puse pe ambele notații — psaltică și liniară — pentru a înlesni uniformizarea sfintelor slujbe din punct de vedere melodic și pentru a face posibilă executarea lor obștească, de către «toată suflarea» credincioșilor, în spiritul vechilor noastre tradiții bisericești. Lăsată în trecut mai mult în seama unor mari entuziaști ai cîntecului bisericesc, care s-au nevoit în singurătate și au împlinit cele de lipsă în acest domeniu atît cît i-a ajutat pușinătatea mijloacelor lor personale, muzica bisericească a devenit în ultimii ani o problemă a Bisericii, manifestîndu-se și în acest domeniu purtare de grijă și înțelegere clar-văzătoare.

Preoțimea de mir a sfintei noastre Biserici este adînc recunoscătoare Arhiepiscopului care i-a prilejuit atîtea bucurii și sporuri duhovnicești și se roagă Bunului Dumnezeu pentru sănătatea și îndelunga sa înzîlire, rostind: Pre Stăpînul și Patriarhul nostru Justinian, Doamne îl păzește întru mulți ani!

REDACȚIA

DESCHIDEREA CURSURILOR DE ÎNDRUMARE PASTORALĂ PENTRU SERIA A 49-a DE PREOȚI

În ziua de 3 mai a. c. au început la Centrul de îndrumare de la Curtea de Argeș cursurile de îndrumare pastorală pentru cea de a 49-a serie de preoți. Deschiderea oficială a avut loc în ziua de 7 mai, între orele 19,30—21.

Festivitatea a fost cinstită cu prezența P. S. Episcop Antim Tîrgovișteanul, Vicar Patriarhal, ca delegat al Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a P. S. Arhiereu Pavel Șerpe, a P. C. Diacon N. I. Nicolaescu, Rectorul Institutului teologic din București, a P. C. Pr. Sofron Vlad, Rectorul Institutului teologic din Sibiu și a distinșilor profesori: P. C. Pr. Ioan Gh. Coman, N. Chișescu și N. Lungu de la Institutul teologic din București.

Festivitatea a fost onorată și cu prezența reprezentanților Departamentului Cultelor și a unor reprezentanți de seamă ai Bisericii protestante din Franța și ai Bisericii ortodoxe din Uganda, sosiți în Patria noastră ca oaspeți ai Bisericii Ortodoxe Române și ai Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

După săvîrșirea slujbei Te-Deum-ului de către un sobor dintre preoții cursiști, cu răspunsurile și intonarea imnului religios «Pre Tine Te lăudăm...», executate de corul preoților sub conducerea d-lui Prof. Nicolae Lungu, s-a rostit cuvîntul de deschidere de către P. C. Pr. Sofron Vlad, Rectorul Institutului teologic din Sibiu, care a urat preoților cursiști spor la muncă și cele mai bune rezultate la examenele finale de definitivare și promovare.

Corul preoților a executat imnul patriotic «Republică, măreață vatră», după care au luat cuvîntul P. C. Diacon N. I. Nicolaescu, Rectorul Institutului teologic din București, preotul Nicolae V. Diaconu, din Sfînta Arhiepiscopie a Bucureștilor.

Vorbitorii au urat bun venit în mijlocul preoților a aleșilor oaspeți de peste hotare, cu încredințarea că, vizitînd biserici, mînăstiri, școli teologice și alte așezăminte bisericesti din Patria noastră, vor cunoaște direct viața și activitatea cultului ortodox. Vizita va servi la o mai bună cunoaștere a frumuseților Patriei și a hărniciei poporului nostru, ca și la adîncirea legăturilor de prietenie și de împreună-slujire a păcii între Bisericile noastre.

În continuare, P. S. Episcop Antim Tîrgovișteanul, Vicar Patriarhal, a rostit următorul cuvînt:

*Cucernici preoți cursiști,
Onorați profesori,
Dragi oaspeți,*

Mă bucur din toată inima de a vă afla adunați în cuprinsul acestui străvechi locaș de artă și de viață spirituală ortodoxă cu prilejul cursurilor

preotești și vă adresez călduros tradiționala urare pascală: «Hristos a înviat!».

Am venit aici din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, pentru a participa la festivitatea de deschidere a cursurilor preotești, împreună cu distinșii oaspeți de față, dornici să cunoască monumentele de seamă bisericesti și aspecte din viața și activitatea noastră religioasă.

Înainte de a da curs gândurilor și simțămintelor de care sîntem stăpîniți la acest început al lucrării Dvs., să-mi fie îngăduit de a vă prezenta pe oaspeții noștri.

Avem plăcerea să vă înfățișăm pe reprezentanții protestantismului francez, dintre care unii membrii ai Bisericii Luterane, iar alții ai Bisericii Reformate, veniți în țara noastră ca invitați ai Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Mai întîi vă prezint pe onoratul președinte al Federației Protestante din Franța pastorul Charles Westphol, membru în Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, una din personalitățile marcante ale lumii protestante și ale Mișcării ecumeniste de astăzi.

Împreună cu Domnia Sa trebuia să fie aici Președintele Consiliului Național al Bisericii Reformate din Franța și președinte al Comitetului European al Alianței Reformate Mondiale, pastorul Pierre Bourguet, care însă nu a putut ajunge la timp în țara noastră din motive independente de voința sa și care va sosi la București în cursul zilei de mîine.

Vă prezentăm, de asemenea, pe D-l Jacques Marchand din Marsilia, pastor al Bisericii Reformate din Franța, membru în Comitetul Executiv al Alianței Reformate Mondiale.

De asemenea din delegația franceză face parte pastorul Marc Lodz, decanul Facultății de Teologie Protestantă din Paris, ale cărei cursuri au fost apreciate și urmate cu interes de mulți teologi ortodocși români. În cadrul acestei facultăți D-sa este în același timp și profesor de Patristică.

Totodată, avem în mijlocul nostru o delegație bisericească ortodoxă din Uganda, formată din reverendul Sabalu Kasassa, din partea conducerii Bisericii Ortodoxe din Africa de Est, Prințesa Nabaloga Bemba, Membră a Consiliului de Conducere al acestei Biserici și Președinta Asociației de Prietenie a Femeilor din Uganda, precum și D-l Musoke Salongo, secretar al Consiliului amintit mai sus. În fruntea delegației ugandeze este P. C. Arhimandrit Spartas, care, de asemeni, sosind în țară cu întîrziere, va fi printre noi în seara aceasta.

Ne bucurăm că la această împrejurare sînt de față de asemenea preotul anglican Michael Moore și D-l Albert Scherer din Elveția, student la Institutul teologic Universitar din București.

Salutăm cu căldură prezența tuturor șcumpilor noștri oaspeți, încredințați că vizita lor în țara noastră și participarea lor la această solemnitate sînt o expresie a spiritului de ecumenicitate a vremii noastre și a dorinței de cunoaștere a Bisericii noastre.

Cinstiți părinți,

După cum se știe, cu seria a 49-a, cursurile de îndrumare pastorală și misionară pășesc în cel de al 17-lea an de activitate. Instituite în anul 1949 de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, aceste cursuri răspund cerințelor ivite în dezvoltarea Bisericii în vremea noastră.

Recapitulând rezultatele obținute de-a lungul acestor cursuri, constatăm că ele s-au dovedit utile Bisericii, corespunzând scopului pentru care au fost înființate.

«Hristos este același, ieri, azi și în veci» (Evrei, cap. XIII), spune Sfântul Apostol Pavel. Și Evanghelia este aceeași, precum și Biserica. Totuși, aplicarea pe teren a învățăturilor Bisericii cere o cunoaștere cât mai bună a societății și a realităților vieții în continuă dezvoltare.

Aceste cursuri sînt un prilej de împropătare a cunoștințelor teologice și de punere la curent a preoțimii cu problemele actuale ale teologiei. Sub acest aspect programa cursurilor cuprinde prelegeri de doctrină, studiate din punct de vedere ortodox și interconfesional.

Totodată preoțimea este îndrumată să aplice cunoștințele teoretice la viața practică.

De asemenea, cursurile oglindesc preocupările sociale Bisericii noastre, care, pe plan intern, sprijină opera de îmbunătățire a vieții oamenilor și colaborează la toate inițiativele menite să ridice țara noastră.

Pe plan extern, Biserica noastră își manifestă voința ei de împotrivire în fața primejdiilor de război, sprijinind acțiunile pentru destindere, unitate și pace în lume.

Desigur că, este folositoare pregătirea individuală a preotului prin lecturi și meditații personale, precum și participarea la conferințele protopopești de orientare. Dar ceea ce ridică pe un plan superior eforturile permanente de autocultivare ale preotului sînt aceste cursuri care, prin modul lor de organizare și prin îndrumarea competentă a profesorilor de teologie, prezintă garanția eficacității lor.

În încheiere, adresez preoților prezenți urările mele de bună spore în munca ce le stă înaintea, și le aduc părinteasca binecuvîntare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și a Sfîntului Sinod al Bisericii noastre, sub oblăduirea cărora se țin aceste cursuri».

Profesorul M. Lodz, decanul Facultății Protestante de Teologie din Paris și diaconul Sabalu Kasasa, membru al delegației Bisericii Ortodoxe din Uganda și-au exprimat mulțumirea de a fi prezenți la solemnitate.

Corul preoților cursiști a executat cîntecul popular «Garofiță din popor», compoziție a D-lui Profesor Nicolae Lungu, după care, în melodia maiestooasă a imnului arhieresc, festivitatea a luat sfîrșit într-o atmosferă de înfrățire, entuziasm și înălțare sufletească.

Pr. NICOLAE V. DIACONU

CONFERINȚELE DE ORIENTARE DIN LUNA MAI 1966

Potrivit tem. nr. 6989/1966 al Arhiepiscopiei Bucureștilor — Sectorul Cultural, între 23—26 mai a. c., la toate protopopiatele din cuprinsul Centrului Eparhial s-au desfășurat lucrările celei de a doua conferințe din acest an.

Conferințele au fost prezidate de delegați ai Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian de la Centrul Eparhial, Administrația Patriarhală și de la Institutul teologic și au fost rînduite astfel:

- *Luni 23 mai* la protopopiatele: Alexandria (președinte: *P. C. Pr. Cons. Leonida Mateescu*); Lehliu (președinte: *P. C. Pr. Al. Ionescu*, vicar mitropolitan); Oltenița (președinte: *P. C. Pr. Prof. Al. I. Ciurea*); Răcari (președinte: *P. C. Pr. Cons. Gheorghe Soare*); Cîmpina (președinte: *P. C. Pr. Cons. Ioan Popa*); Muscel (președinte: *P. C. Pr. Cons. Mihail Marinescu*).
- *Marti 24 mai* la protopopiatele: Călărași (președinte: *P. C. Pr. Cons. Stan C. Dimancea*); Titu (președinte: *P. C. Pr. Cons. Petre F. Alexandru*); Videle (președinte: *P. C. Pr. Cons. Vasile Ștefan*); Tîrgoviște (președinte: *P. C. Pr. Cons. Sabin Verzan*); Găești (președinte: *P. C. Pr. Vicar Al. Ionescu*).
- *Miercuri 25 mai* la protopopiatele: Fetești (președinte: *P. C. Fr. Prof. Al. I. Ciurea*); Giurgiu (președinte: *P. C. Pr. Cons. Mihail Marinescu*); Roșiori de Vede (președinte: *P. C. Pr. Cons. Ioan Popa*); Urziceni (președinte: *P. C. Pr. Cons. Petre F. Alexandru*); Teleajen (președinte: *P. C. Pr. Leonida Mateescu*).
- *Joi 26 mai* la protopopiatele: Circa I Capitală (președinte: *P. C. Pr. Vicar Al. Ionescu*); Circ. II Capitală (președinte: *P. C. Pr. Cons. Gheorghe Soare*); Circ. III Capitală (președinte: *P. C. Pr. Prof. Ioan G. Coman*); Slobozia (președinte: *P. C. Pr. Cons. Sabin Verzan*); Ploiești-oraș și Ploiești-raion (președinte: *P. C. Pr. Cons. Stan C. Dimancea*).

La toate protopopiatele, lucrările conferințelor au fost precedate de oficierea slujbei Te-Deum-ului, — oficiere făcută în sobor, răspunsurile fiind cîntate omofon de preoții prezenți.

Prezența PP. CC. Părinți Consilieri și Profesori președinți a fost salutată cu căldură și bucurie de părinții protoierei în numele lor personal și al preoților în subordine.

Aceștia au încredințat pe delegații Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian că preoții au manifestat și de data aceasta viu interes pentru tema conferinței.

Cuvîntărilor de salut și de bun venit ale PP. CC. protoierei le-au răspuns delegații Centrului Eparhial. Aceștia, după ce și-au exprimat bucuria revederii cu preoțimea din cuprinsul Arhiepiscopiei, acum, în luna mai, cînd întreaga natură scaldată în lumină și culoare, tresaltă de mișcare, de viață, au ținut să sublinieze din capul locului actualitatea temei dată în studiu la această conferință.

P. C. Pr. Consilier Stan C. Dimancea, de pildă, după ce a explicat prezența sa ca președinte la două conferințe deodată, a amintit recente evenimente din activitatea Bisericii Ortodoxe Române: vizite ale unor delegații străine, bisericești, Conferința Comisiei Ecumenice pentru Pace, ținută la Mînăstirea Antim, vizitele delegației Bisericii noastre, condusă de Prea Fericitul Patriarh, în Bulgaria — conchizînd că «rămîne ca în referatul acestei Conferințe de orientare să se dezvolte și adincească problema relațiilor interbisericești, din care să reiasă buna orientare a Bisericilor, rezultatele și perspectivele ei de viitor».

*

Cu aceste preliminarii, s-a trecut la desfășurarea propriu-zisă a lucrărilor conferinței.

S-au format — la fiecare protopopiat — cîte un birou de lucru, alcătuit din delegatul Centrului Eparhial, ca președinte, protoiereul locului și unul sau doi preoți ca membri și secretari. La unele protopopiate din biroul de lucru al conferinței au făcut parte și cîteva dintre membrii Adunării Eparhiale.

Făcîndu-se apelul nominal s-a constatat — la toate protopopiile — prezența aproape sută la sută a preoților; cele cîteva lipsuri înregistrate au fost motivate.

*

Tema conferinței, axată pe relații interbisericești, a avut ca titlu: *Aspecte actuale în relațiile interbisericești ale Bisericii Ortodoxe Române* — subiect menit a fi o trecere în revistă a tot ceea ce s-a realizat pînă acum în problema relațiilor interbisericești și a arăta care sînt sarcinile de viitor care stau în fața Bisericii noastre în lucrarea de unificare morală și de colaborare creștină, potrivit nevoilor vitale ale omenirii contemporane.

În elaborarea referatelor, preoții referenți și coreferenți au consultat bibliografia trimisă de Centrul Eparhial. Ținînd seama de aceasta, cei desemnați a susține referatele s-au străduit să prezinte problema cît mai complet și mai limpede — scop atins de cei mai mulți dintre ei.

*

În afară de coreferenți, un număr mare de preoți au luat parte la discuțiile în legătură cu tema, fie cerînd lămuriri, fie aducînd completări sau făcînd propuneri.

Aceasta dovedește că tema a suscitat deosebit interes, impunându-le — eo ipso — o temeinică documentare.

*

La sfârșitul discuțiilor purtate de preoți, au luat cuvântul președinții conferințelor care au fost de acord că, așa cum a fost elaborate, referatele și-au atins scopul, iar discuțiile preoților pe marginea lor, interesante. Unele chestiuni mai grele sau echivoc înțelese și insuficient prezentate au fost lămurite de către Părinții Consilieri și Profesori, care au fixat și concluziile oficiale.

*

În partea a doua a lucrărilor conferinței, delegații Centrului Eparhial au adus la cunoștința celor prezenți o serie de comunicări privind diferite evenimente și aspecte din activitatea curentă a Bisericii Ortodoxe Române.

1. Primirea de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian — în prima zi de Paște, la Palatul Patriarhal — a clerului Capitalei, a corpului didactic de la Institutul și Seminarul Teologic și a salariaților Centrului Mitropolitan și Patriarhal.

2. Vizita în țara noastră și la Patriarhia Română, între 19—30 aprilie a. c., a unui grup de studenți teologi din Republica Federală Germană, care însoțiți de delegați ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, au vizitat mai multe localități și centre de importanță economică, turistică, istorică și religioasă din Muntenia, Moldova și Ardeal.

3. Vizita în țara noastră, între 20 aprilie—20 mai, a unui grup de slujitori ai Bisericii Ortodoxe din Uganda, alcătuit din: Sunkase Spartas, arhimandrit al Bisericii Ortodoxe din Uganda; Sebalu Kasassa, fruntaș al Bisericii Ortodoxe din Uganda, ajutorul său; prințesa Nabelonga Bamba, președinta Asociației Femeilor Ortodoxe din Uganda; Fenenkasi Salongo, secretarul Organizației Bisericii Ortodoxe din Uganda. În timpul șederii lor în țara noastră, însoțiți de delegați ai Sfântului Sinod, aceștia au făcut două excursii, vizitând localități și obiective de interes economic, istoric, turistic și bisericesc: Sinaia, Brașov, Curtea de Argeș, Hidrocentrala de pe Argeș, Tîrgoviște, Mînăstirea Dealu.

4. Vizita între 6—16 mai, la invitația Prea Fericitului Patriarh Justinian și a Bisericii Reformate din țara noastră, a unei delegații a Bisericii Reformate din Franța alcătuite din: Charles Westphal, președintele Federației Bisericești din Franța, Pierre Bourget, președintele Consiliului Național al Bisericii Reformate din Franța și președintele Comitetului European al Alianței Reformate mondiale, Jacques Marchand din Comitetul Alianței Reformate Mondiale și Marc Lods, decanul Facultății de Teologie Protestantă din Paris. Delegația a vizitat Institutul Teologic Universitar din București, instituții bisericești și mînăstiri din Moldova și Transilvania. La București oaspeții au fost primiți de Prea Fericitul Patriarh Justinian, care a oferit și o agapă în cinstea lor, în ziua de du-

minică 8 mai, iar la 14 mai au fost primiți de dl. Prof. Dumitru Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor.

5. Vizita, între 9—16 mai, la Patriarhia Ortodoxă Bulgară a delegației Bisericii Ortodoxe Române în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian. Din delegație au făcut parte: I.P.S. Mitropolit Iustin al Moldovei, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, P.S. Episcop Teofil al Clujului și P.S. Episcop Visarion Ploieșteanul, vicar patriarhal. Delegația a fost însoțită de P.C. Pr. Dr. Olimp Căciulă, inspector patriarhal. Vizita a fost prilejuită de aniversarea a 13 ani de la reînființarea Patriarhiei Ortodoxe Bulgare și a intronizării Prea Fericitului Patriarh Chiril.

6. Ridicarea de către Patriarhia Ecumenică a anatemei pronunțate acum 250 ani asupra mitropolitului Țării Românești, Antim Ivireanul.

*

Un mare număr de preoți — din fiecare protopopiat — au prezentat rapoarte de activitate.

Din ele se constată și participarea preoților la ședințele Comitetelor de luptă pentru pace locale.

Epuizându-se problemele înscrise în ordinea de zi a conferințelor, delegații Centrului Eparhial și-au exprimat satisfacția cu privire la modul în care s-au desfășurat lucrările.

Îndemnându-i spre noi realizări în activitatea pastorală și obștească, aceștia au felicitat călduros pe pp. cc. protoierei și preoți prezenți, mulțumindu-le pentru buna primire și ospitalitate și asigurându-i că vor aduce la cunoștința Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian frumoasele lor roade în activitatea pastoral-socială și patriotică și-i vor încredința de tot devotamentul lor față de Biserica Ortodoxă Română și față de scumpa noastră patrie, Republica Socialistă România.

REDACTIA

ÎNSEMNĂRI FUGARE DIN EXCURSIE

Cu înalta binecuvântare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, în zilele de 28, 29 și 30 mai a. c. un grup de salariați din serviciul Patriarhiei Române au făcut o excursie de documentare și agrement cu autobuzul în Moldova și Ardeal, pe un traseu care a însumat aproape 1000 km. Așternem în rândurile de mai jos câteva însemnări luate în fugă de pe meleagurile pe unde am colindat.

*

Sîmbătă 28 mai, ora 6,30 dimineața. Plecarea din fața Tipografiei Institutului Biblic.

După ce s-au dat ultimele instrucțiuni și indicații, autobuzul se pune în mișcare. Toată noaptea a plouat. Spre dimineață ploaia a stat, dar vremea este încă închisă. Întrebările pe care ni le punem fiecare sint: se va îndrepta vremea? Vom avea timp frumos? Va apare soarele?

La ieșirea din București mașina rulează printr-un peisaj verde: de o parte și de alta lanuri de grîne cît vezi cu ochii. care se leagănă în bătaia vîntului și sub mîngîierile prietenoase ale soarelui ieșit de sub nori, întrerupte din cînd în cînd de așezări omeneste — satele frumoase ale Bărăganului.

De la Urziceni o luăm spre Buzău. Același peisaj. La Buzău se ajunge pe la orele 9.30. Se face un scurt popas în centrul orașului pentru mici cumpărături. Orașul e în animație de dimineață. După o jumătate de oră plecăm mai departe. În drum. între Rîmnicu-Sărat și Focșani, pe teritoriul comunei Plăinești, locul de naștere al romancierului Duiliu Zamfirescu, pe o colină în stînga noastră, zărim din depărtare un monument — masiva statuie ecvestră a generalului rus Suvorov. Trecem prin Rîmnicu-Sărat.

Aproape de Focșani, ne întîmpină un riu cu puțină apă în albie. E rîul Milcov, hotarul de pe vremuri dintre Țara Românească și Moldova. Pătrundem în Focșani. Fără să vrem. ne ducem cu gîndul la anii dinainte de Unirea Principatelor. cînd Focșanii erau orașul de graniță. de vamă. despărțitor de frați. partea de sud aparținînd Munteniei. partea de nord, Moldovei. Astăzi, pe linia de demarcație de altădată. în piață se găsește un monolit, pe care este consemnată realitatea istorică de odinioară.

De la Focșani înainte, șoseaua e străjuită o bună bucată de cale, de o parte și de alta, de podgorii. Aracii pe care se sprijină coardele de viță sînt așezați într-o perfectă aliniere. Peisajul încintă ochii. În mașină se glumește pe seama lui Bacus... Trecem prin sate bine gospodărite, cu case și curți curate. În grădinițele din fața caselor, flori. Pe acoperișurile caselor, antene de radio și de televizoare. Viață nouă în satele noastre...

Pe la orele 13 ajungem la Mărășești. Oprim în fața Mausoleului, imens monument funerar ridicat în amintirea ostașilor români căzuți în primul război mondial, în crîncenă înclăstare cu dușmanii care — la un moment dat — invadaseră și puseseră stăpînire pe trei sferturi din pămîntul țării și voiau să cucerească și Moldova, singura parte din țară rămasă liberă.

Pe frontispiciul Mausoleului stă scris cu litere mari ce se văd de la distanță, în semn de recunoștință și aducere amînte: *Spre slava eroilor neamului*. De o parte și de alta, pe fațada principală, sînt săpate în piatră numele tuturor localităților din țară pe unde s-au desfășurat luptele din timpul primului război mondial.

Aici la Mărășești, s-au acoperit de glorie nepieritoare, înscriind una dintre cele mai strălucite pagini de viteză din istoria neamului nostru, ostașii regimentului de infanterie 32 Mircea — Ploiești. care în cămăși, pe la vremea prînzului, cu baioneta la armă, în luptă corp la corp, care

a uimit lumea, au respins atacurilor dușmanului semet și lacom, făcându-l să înțeleagă că *Pe aceea nu se trece!*...

Vizităm interiorul. Pășim în taină... Morminte ale eroilor, în marmură. Steaguri tricolore ale regimentelor care au participat la lupte. Punem cu sfială mâna pe ele... Mătase străpunsă de gloanțe, învechită, patinată de vreme. Pe pereți, înscrise localitățile unde au avut loc lupte... Nume de eroi...

La ieșirea din Mausoleu, scriem în cartea de impresii: «Toată admirația și recunoștința eroilor care au căzut, luptând vitejește, pentru apărarea pământului străbun»...

Vizităm apoi Muzeul-anexă al Mausoleului. Arme, obuze, uniforme militare zdrențuite, căști... O întreagă panoplie...

În fața monumentului funerar, ceva mai la vale, gara...

Plecăm mai departe. Trecem pe lângă gospodăria de Stat Pufești. Trecem prin Adjud, prin Sascut, comună mare, cu o veche fabrică de zahăr.

Mașina aleargă mereu, înghite, lacomă, kilometri... Pe la orele 13.30 intrăm în orașul Bacău, locul de naștere al poezilor Vasile Alecsandri și George Bacovia. Oprim în centru, lângă grădina publică. Hotărîm să rămînem aici pînă la orele 15. Fiecare excursionist dispune de acest răs-timp cum vrea: servește masa în mașină sau la restaurant, se plimbă prin parc, vizitează orașul. În numele tuturor excursioniștilor, responsabilul principal al excursiei trimite Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian o telegramă de mulțumire și recunoștință.

Orașul este frumos, curat, plin de animație. Ca pretutindeni în orașele din țară, și aici, blocuri noi, viață nouă. Oraș industrial centru universitar... În grădina publică străjuiește statuia-bust a lui Vasile Alecsandri.

Timpul de popas a trecut repede. A sosit ora 15. Ne îmbarcăm, ne luăm rămas bun de la Bacău și pornim mai departe. Peisajul se schimbă, capătă noi nuanțe. Iată Bistrița marele afluent al Siretului. Ne vin în minte Vlahuță, Hogaș, Sadoveanu, care au închinat minunate pagini frumuseților acestei ape. Șoseau-și taie cale printre bogate lanuri verzi.

La intrarea în orașul Roman, trecem peste apa Moldovei, cel mai important afluent al Siretului. La vederea acestui rîu, gîndul te poartă departe în trecut, pe firul istoriei și al legendei. Îți apare în minte legenda lui Dragoș Vodă cu zimbrul și originea numelui acestei ape, de la care își trage numele însăși această minunată provincie, fostă pe vremuri vestita Țară a Moldovei lui Ștefan cel Mare.

Trecem prin Roman, oraș vechi, fondat la sfîrșitul veacului al XIV-lea de voievodul Moldovei Roman Vodă. În vremea noastră și acest oraș a cunoscut o puternică dezvoltare industrială. Ne gîndim în primul rînd la laminorul de țevi de aici, intrat în funcțiune în 1957. Aici se află scaunul celei mai vechi episcopii ortodoxe din Moldova, Episcopia de Roman, care datează de la începutul domniei lui Alexandru cel Bun (1400—1432).

O facem la stînga, spre Tîrgu-Neamț. În zare se profilează semețe înălțimi... Privirea este atrasă de arhitectura populară a caselor din satele prin care trecem și mai cu seamă de coloritul, cînd albastru senin, cînd albastru închis, al pereților de la fațadă, de ancadramentul ferestrelor, de basoreliefurile florale colorate de pe pereți. Lumină electrică, antene de radio și televizoare. Pătrundem în Tîrgu-Neamț, în minte cu imaginea vie a «Amintirilor» lui Ion Creangă, fiul acestor meleaguri. Mergem pe strada care poartă numele marelui povestitor. Cîntă riul Ozana, martorul atîtor pozne din viața copilului cu părul bălai...

Mai departe, prin comuna Vinători, spre Mînăstirea Neamțului. În dreapta, sus pe o muchie de munte se zăresc ruinele cetății Neamțului. Cîte amintiri nu trezește vederea ei! Cîtă istorie națională nu cuprind aceste ruine. Ne gîndim în primul rînd la epoca ei de glorie din vremea lui Ștefan cel Mare. Cronicarii, C. Negruzzi, V. Alecsandri, Bolintineanu, Vlahuță, Coșbuc, Sadoveanu au scris măestrite pagini de evocare a acestei cetăți, mărturie a vitejiei străbune...

Cetatea, după toate probabilitățile, a fost construită pe la sfîrșitul secolului al XIV-lea, sub cei dintii Mușatini. Ștefan cel Mare a refăcut-o și întărit-o. Sub Petru Rareș și Vasile Lupu i s-au adus din nou îmbunătățiri și consolidări. În vremuri de restriște, aici era locul de refugiu al familiilor domnitorilor și al averilor lor; aici se refugiau și marii demnitari. Din poruncă turcească, voevodul Dumitrașcu Cantacuzino (a doua jumătate a secolului al XVII-lea) distruge zidul exterior al cetății, micșorînd din puterea ei de rezistență și apărare. Cea mai veche parte a ruinelor care se păstrează este turnul central de formă patrată situat în colțul de nord-vest al ansamblului.

Ajungem la Mînăstirea Neamțului. Oprim și coborîm din mașină. Sîntem întîmpinați cu căldură de P. C. Arhim. Nestor Vornicescu starețul Mînăstirii. Vizităm ansamblul de edificii ale Mînăstirii, bisericile, muzeul, trapeza. Ni se dau explicații interesante.

Mînăstirea e așezată pe valea pîrului Nemțișor, într-o largă poiană, fiind înconjurată de jur împrejur de înălțimi împădurite. Clădirile sînt dispuse în forma unui patruleter, avînd în mijloc marea biserică a Înălțării Domnului, ctitorită la 1497 de Ștefan cel Mare. Cea dintii biserică de zid a fost ridicată însă în secolul al XIV-lea, cînd sînt puse începuturile Mînăstirii. Sub Alexandru cel Bun (1400—1432), Mînăstirea este refăcută și înzestrată. Sub Ștefan cel Mare, aceasta a cunoscut o epocă de deosebită prosperitate. După tradiție, marele voievod aici ar fi primit primele învățături de carte de la părintele Teoctist, cel care, ajuns mitropolit al Moldovei, avea să-l pomăzuiască domn pe Cîmpia Direptății, în aprilie 1457. Deosebită grijă de Mînăstire au purtat și Petru Rareș și unii dintre urmașii săi. În secolul al XVIII-lea, în vremea lui Paisie Velicovschi (1722—1794), marele monah reformator, viața monahală cunoaște aici la Neamțu o deosebită înflorire, ca de altfel și în alte mînăstiri din Moldova. Sub mitropolitul Veniamin Costache se aduc o serie de îmbunătățiri Mînăstirii.

Biserica lui Ștefan cel Mare, principalul monument din cuprinsul Mănăstirii, de o înfățișare impunătoare, este o culme a arhitecturii în stilul moldovenesc, atît în ceea ce privește planul, structura, cît și modul de decorare a fațadelor. «Decoratia fațadelor avînd în partea superioară două rînduri de ocnite suprapuse și cu firide alungite, brîul de cărămizi smălțuite, care înconjoară întreaga biserică, discurile care decorează bazele stelate ale turlei octogonale. — toate aceste elemente dau o notă de eleganță discretă întregului edificiu...» În interior, pictura a fost executată în două etape: în altar, naos și gropniță, în vremea lui Ștefan cel Mare; în pronaos și pridvor, ceva mai tîrziu, în timpul lui Petru Rareș (1527—38 și 1541—46). Pictura de pe turnul-clopotniță a fost executată în secolul al XV-lea.

În biserică, în gropniță, se află mai multe morminte, între care al lui Ștefan fiul, lui Alexandru cel Bun și al starețului Paisie.

În urma ultimelor lucrări de restaurare făcute în anii noștri, pentru a pune și mai mult în valoare ctitoria lui Ștefan cel Mare, vechea biserică în stil neoclasic, aflată în centrul patruleterului de clădiri, construită în veacul trecut pe temeliiile vechii biserici a lui Petru Mușat, a fost demolată și reconstruită în incinta de est a patruleterului.

Vizităm în grabă frumosul și interesantul muzeu al Mănăstirii în care se păstrează vechi icoane din secolele al XVII-lea — al XIX-lea, paftale, evanghelii din secolul al XVIII-lea, admirabile broderii datînd din secolele al XVII-lea — al XIX-lea, vechea tiparniță a Mănăstirii. Aici, la Neamțu, învățații călugări-cronicari Macarie, în timpul lui Petru Rareș și Eftimie, în timpul lui Alexandru Lăpușeanu și-au scris în slavonește, cronicile lor.

Vizităm tot în grabă, marea trapeză a Mănăstirii, în care conducerea Mănăstirii servește tuturor excursioniștilor o mică gustare...

Aici, la Mănăstirea Neamțu, a stat Mihail Eminescu cîtva timp, în anii suferinței sale. Aici au gustat clipe de plăcută odihnă și de reverie creatoare Mihail Sadoveanu și Gala Galaction.

A sosit vremea de plecare. Ne despărțim cu o umbră de regret că nu putem vizita totul. Din clopotniță, dangățul unui clopot spintecă văzduhul pentru ruga de seară. Din înaltul cerului plumburiu, coboară ploaia... Plecăm spre Agapia. Trecem pe lîngă Aghiasmatar, a cărui turlă are o formă curioasă, trecem pe lîngă Seminarul teologic. Plouă mereu. A început să se întunece...

Iată-ne la Mănăstirea Agapia. Sîntem întîmpinați cu aceeași căldură și bucurie. Ni se indică încăperile unde vom găzdui peste noapte. Constatăm peste tot o curățenie desăvîrșită. Cu toată ploaia, nu stăm în camere, ieșim afară, în balcon sau în curte. Ce aer proaspăt! Îl sorbim cu nesaț. O! de-am fi avut norocul de o noapte senină, cu lună, ce minunat ar fi fost!...

Duminică 29 mai, dimineața. Vizităm pe-ndelete biserica, muzeul, în tovărășia unei maici-ghid și a maicii starețe.

Biserica se află situată în mijlocul curții, care o înconjoară cu un patruleter de clădiri albe cu etaj; în partea de răsărit este turnul clopotniței, pe sub a cărui boltă arcuită se intră în curtea Mănăstirii. Albul luminos al pereților contrastează plăcut cu verdele catifelat al ierbii și al codrilor, creînd un peisaj de o rară frumusețe.

Biserica actuală — Agapia din vale sau Agapia nouă, spre deosebire de Agapia din deal sau Agapia veche, în prezent un schit situat la vreo 2 km. mai spre munte, pe drumul ce duce la Secul — datează, ne spune pisania cu slove vechi săpate în piatră, de la mijlocul secolului al XVII-lea. A fost zidită de hatmanul Gavriil, fratele domnitorului Vasile Lupu, împreună cu soția sa Liliانا. «Agapia apare (însă) în documente încă în prima jumătate a secolului al XV-lea: este vorba de «hotărnicia lui Ilieș-Vodă» din 1437. La acea dată, ea exista deja, însă cînd a fost înființată, este greu de precizat. În tradiția locală circulă și astăzi legenda după care călugărul Agapie, venit de la Mănăstirea Neamțu, ar fi înfiripat aici, cu aproape un veac mai devreme, o așezare monahală, desigur modestă. Refăcută și mutată în mai multe rânduri, ea ar fi ajuns pe locul unde se găsește astăzi Agapia din deal, în prima jumătate a secolului al XVI-lea. Petru Rareș și soția sa Elena, au înlocuit vechea biserică, simplă și de proporții reduse cu alta mai mare. Biserica lui Rareș, ajunsă în ruină, va fi rezidită între 1582—1585, de către Petre Schiopul și soția sa Ruxandra, așa cum arată și pisania păstrată pînă astăzi. Refăcută apoi și rezidită de cîteva ori, din vechiul edificiu n-a mai rămas aproape nimic. Biserica actuală, cu unele reparații, datează de pe la 1832».

Ceea ce strănește deosebit interes și nețărmită admirație pentru orice vizitator, român sau străin care vizitează Agapia, este pictura Bisericii din vale, opera penelului genial al pictorului Nicolae Grigorescu. Rămii pur și simplu fascinat, extaziat, privind frescele care decorează interiorul bisericii. Nu știi ce să admiri mai mult: «Cina cea de Taină», «Calvarul», «Punerea în mormînt», «Fecioara cu Pruncul», «Sfîntul Gheorghe», «Sfîntii Arhangheli», expresiva privire a ochilor «Sfîntului Teodor Tiron»?!, — imagini pentru care pictorul s-a inspirat. pe de o parte, din marii pictori universali Rembrandt, Tizian, Rafael, da Vinci, ș. a. ale căror modele le adaptează însă la cerințele impuse de spațiu, imprimînd totodată un colorit nou, original; iar pe de altă parte. în zugrăvirea personajelor. Grigorescu își alege modele vii, oameni de ai locului, țărani și țărance, călugări, ba chiar în portretul proorocului Daniil se ia ca model pe sine însuși. Aceasta face ca pictura lui să aibă un caracter realist, profund uman.

Pictura de la Agapia realizată de Grigorescu la vîrsta de 20—22 ani însemnează apogeul activității lui ca pictor bisericesc și ea reprezintă cea mai remarcabilă realizare din întreaga artă religioasă a secolului al XIX-lea din România.

Lucrările executate de el la Agapia fac trecerea spre activitatea sa ca artist laic, domeniu în care a creat opere de valoare universală.

Vizităm interesantul muzeu al Mînăstirii, în care se păstrează o prețioasă colecție de icoane, mai vechi sau semnate de Grigorescu, țesături, broderii, odoare, manuscrise vechi, unele frumos ferecate, covoare în stil popular moldovenesc, lucrate în atelierul Mînăstirii.

Plecăm de la Agapia încîntați, cu imagini de neuitat.

Vreme închisă, cer înnorat, umezeală. Nu putem merge la Mînăstirea Văratec, alt obiectiv al excursiei noastre, așa cum am fi dorit, șoseaua fiind în reparație, iar drumul pe jos dus și întors ne-ar fi luat mult timp. Întemeiată de o călugăriță în 1785, pe locul unui vechi schit ridicat de Ieremia Movilă în 1598, — aici, la Văratec, se află mormîntul domniței Safta Brîncoveanu, care, călugărindu-se, pe la începutul secolului al XIX-lea, și-a trăit restul vieții între zidurile acestui lăcaș. Aici, în curtea Mînăstirii, se găsește mormîntul poetei Veronica Micle, femeia care i-a inspirat marelui Eminescu o bună parte din lirica sa erotică. Aici veneau, vara, să guste farmecul locurilor, Eminescu, Calistrat Hogaș, Al. Vlahuță, Gala Galaction, M. Sadoveanu. Ni se spune că în incinta Mînăstirii se află, ca și la Agapia, un frumos și interesant muzeu. Ce păcat însă că nu putem vedea toate acestea...

Mergem înaintea spre Piatra Neamț, pe o splendidă șosea în serpentină. Mașina urcă... În jurul orei 9 ajungem la Piatra-Neamț. Facem un scurt popas. Ce frumos oraș! Așezat între munți îmbrăcați în multă verdeață, în partea de sud orașul e scăldat de apele Bistriței. Arhitectura nouă, blocurile înalte, între care marele hotel turistic internațional cu 13 etaje din centru, se armonizează perfect cu decorul natural în care e situat orașul.

Vizităm în grabă — la asta ne obligă și ploaia măruntă și deasă care a început — biserica Sfîntul Ioan, ctitoria lui Ștefan cel Mare, căruia orașul acesta îi era foarte drag, și care avea aici și o curte domnească. Biserica este construită în stil moldovenesc, pe la anii 1497—1498. Înaltă, elegantă, fără turlă. Fațadele păstrează aproape nealterată decorația originală: discuri și cărămizi smălțuite de culoare verde, galbenă și cafenie.

Lîngă biserica se află înaltul turn al clopotniței. Citim pisania săpată pe o lespede de piatră prinsă în zid: «Io Ștefan Voievod, cu mila lui Dumnezeu, Domnitorul Țării Moldovei, fiul lui Bogdan voievod, a zidit această campanare, avînd doamnă a sa pe Maria fata lui Radu voievod în anul 7007. iar al domniei lui anul 43-lea curgător, octombrie 24» (1499).

Plecăm mai departe, renunțînd la vizitarea muzeului regional. Treccem pe lîngă casa unde a locuit Calistrat Hogaș, fiul acestor locuri, neîntrecutul cîntăreț al munților Neamțului.

Tot în fugă vizităm și Mînăstirea Bistrița, ctitoria lui Alexandru cel Bun. Datează din 1402. Între timp a fost refăcută și împrejmuită cu ziduri groase, de cetate, de către Petru Rareș și mai tîrziu de către Alexandru Lăpușeanu, de la care ea s-a păstrat în forma în care o vedem astăzi. Între naos și pronaos se află gropnița ctitorilor. Adevărată necropolă voievodală, aici se află între altele, mormintele lui Alexandru cel

Bun și al soției sale Ana Doamna, al lui Alexandrel, unul din fiii lui Ștefan cel Mare, mort în lupta de la Războieni, al domnitorului Petru Lăcustă și al soției sale Chiajna. Ghidul ne mai informează că tot aici e înmormântat marele cronicar Grigore Ureche. Trecem în muzeul Mînăstirii, în care se păstrează obiecte de preț: icoane vechi din secolele al XVI-lea — al XVIII-lea, fragmente din mantaua brodată a lui Alexandru cel Bun, pafdale, ferecături de Evanghelii, clopotul donat de Ștefan cel Mare în 1494 etc.

Aici la Bistrița s-au scris primele încercări de istoriografie la noi. Cel mai vechi document istoriografic este «Pomelnicul de la Bistrița», care începe cu anul 1407. Cel dintîi letopiseț scris în țările române — «Letopisețul moldovenesc» (1459—1506) — tot aici s-a scris.

Plecăm... Direcția: Cheile Bicazului. Plouă mereu... Îndesat și rece... Din mașină, pe stînga, privim valurile majestuoase ale Bistriței... În orașul Bicaz oprim puțin... Timpul trece... Ne îmbarcăm din nou și pornim mai departe... Oprim la baraj. Admirăm încîntătoare priveliște ce ne-o oferă lacul de acumulare.

Sîntem informați că acesta este cel mai mare lac artificial din țara noastră. Are o lungime de 35 km., o lățime maximă de 2 km., o adîncime în unele locuri de peste 90 m. și cuprinde 1.200.000 mc. de apă.

Iarăși pornim. Nu mai plouă. Orele 3 după amiază. Sîntem la Cheile Bicazului. O priveliște unde măriția se îmbină cu sălbăticia și — paradoxal! — cu teama unei frumuseți neobișnuite... Cheile încep cam din dreptul satelor Bicazul Ardelean și Dămuc. Drumul prin Chei îl străbatem pe jos. Șoseaua urcă în șerpuiți largi sau cotituri bruște între Suharul Mare, în dreapta și Surducul, în stînga. Înălțimile pereților sînt amețitoare. Uneori sînt așa de apropiați pereții acolo sus!... Avem senzația că se prăvălesc peste noi... Jos, pe marginea șoselei, apa Bicazului se zbate în spume, zdrențuindu-se de colții de piatră care-i stau în cale. Printre pereții stîncilor înalte zărim acum seninul cerului și raze de soare. Trecem printr-un tunel... Ieșim din Chei... Din nou în mașină, și iarăși mai departe...

Lacul Roșu... Stațiune balneo-climaterică mult cunoscută, grupată în jurul lacului cu același nume. Interesantă originea Lacului Roșu, cunoscut și sub numele de Tăul Ucigașului și Ghilcoș.

«În 1837, într-o zi de vară, spre seară, pe masivul Giurgeului s-a iscat o furtună puternică, care a surprins tot ținutul pînă la Borsec. În noaptea care a urmat, zgomotul unui puternic cataclism a tulburat somnul tuturor, de la Gheorghieni pînă la Borsec. Un pinten al muntelui Ucigașu, de aproape 2 km. lungime, s-a surpat, deplasîndu-se cu pădurea ce-l acoperea în Valea Bicazului, la confluența acestuia cu Valea Oii. S-a format astfel lacul din apa Văii Oii, care crescînd a acoperit brazii aduși de muntele surpat... Lacul are o ciudată proprietate optică, aceea de a reflecta purpuriu Muntele Suhardului Mic, care-l străjuiește, datorită aluviunilor roșiatice de natură calcaroasă aduse de Pîriul Roșu, de unde și denumirea de Lacul Roșu». Peisajul e fermecător.

Orașul Gheorghieni... Oprim în piața Tudor Vladimirescu. Sintem la sfârșitul lunii mai și aici de abia acum liliacul e în floare. Explicația e simplă: Gheorghienii sînt una din localitățile cu cea mai scăzută temperatură din țară în timpul verii.

Pornim... Treceam prin localitatea Izvorul Mureșului. De aici, mai departe, prin orașul Miercurea Ciuc... La Tușnad Băi facem din nou o mică escală. Localitatea e așezată într-o splendidă regiune naturală, plină de pitoresc. Brădet mult...

Ne continuăm drumul prin Sfîntul Gheorghe spre Brașov, unde ajungem pe înserat. Orașul de la poalele Tîmpei e scaldat în lumină. Nu oprim, ci mergem spre Poiana, unde vom găzdui în această noapte. Mașina urcă greu — pare și ea obosită de atîta cale! — pe șoseaua în serpentină care leagă stațiunea turistică Poiana de orașul Brașov. Din mașină, cînd pe o parte, cînd pe alta, după cum cotește șoseaua, la dreapta sau la stînga, vedem în vale Brașovul, o panoramă de lumini. Splendidă feerie nocturnă! La ora 9 seara ajungem la Poiana. Oprim în fața Hotelului-restaurant «Poiana Ursului»... În camere, o ambianță plăcută. Căldură... Schimbăm impresii despre cele văzute.

Luni 30 mai, dimineata. Vizităm stațiunea Poiana și împrejurimile. Vremea rece... Frig care te pătrunde... Postăvarul — alb, acoperit de chiciură. Norii plumburii apasă greu pe virfuri.

În stațiune lume destulă. Excursioniști și oameni veniți la odihnă din toată țara.

În curtea hotelului unde poposim, un mic colț zoologic: un voinic urs carpatin de culoare brună, un vultur, o rață sălbatică cu cinci bobocei...

Părăsim Poiana la orele 10,30. Coborîm în Brașov. Timp de o oră și jumătate rămînem aici. Vizităm Biserica Neagră, apoi catedrala ortodoxă a orașului și biserica Sfîntul Nicolae-Schei. Vremea tot închisă și rece...

În oraș, gătit sărbătorește, se așteaptă vizita Șahinșahului Iranului, M. S. Imperială Mohammad Reza Pahlavi Arjamehr. Lume multă venită în întîmpinare. Participăm și noi la această bucurie a localnicilor.

Plecăm spre Sinaia pe la orele 14. Din mașină admirăm construcțiile din cartierul industrial Steagul roșu din marginea de sud a orașului. Numele cartierului vine de la uzinele de autocamioane «Steagul roșu», cunoscute și mult apreciate, atît în țară cît și peste hotare.

Timișul de Jos... Timișul de Sus... Șoseaua urcă în serpentină spre Predeal. Peisajul ce se desfășoară în fața ochilor e încîntător. Păduri de molid și brad... Predealul ne salută cu vilele lui, unele cățarate pe coaste, cu decorul lui natural, verde. În stînga, linia ferată electrică... Lăsăm în urmă Predealul... Lăsăm Azuga, orașel industrial, cu fabrică de postav, fabrică de sticlă și becuri electrice, fabrică de bere... Intrăm în stațiunea Bușteni. Aici Arhiepiscopia Bucureștilor are o casă de odihnă. O vedem din mașină. Nu și-a primit încă oaspeții, pentru odihna de vară...

Sinaia!... Cea mai frumoasă stațiune de pe Valea Prahovei. E plină de vizitatori, de turiști.

Ne îndreptăm cu autobuzul spre Mănăstire. Facem un popos de un ceas... Vreme închisă, umezeală, frig. Intrăm în incinta Mănăstirii. Sintem întâmpinați cu bucurie de P. C. Protos. Neofit Nica. Vizităm mai întâi cele două biserici ale Mănăstirii, apoi muzeul. Ni se dau interesante și competente informații cu privire la istoricul și arhitectura ansamblului mănăstiresc, la numeroasele și valoroasele piese care alcătuiesc fondul muzeal al Mănăstirii.

Așezată într-o mică poiană de munte, înconjurată de codrii deși de brad și șerpuită de apele argintii, de cristal, ale Peleşului, — loc de o măreață sălbăticie naturală în vremurile de demult —, mănăstirea Sinaia a fost întemeiată la sfârșitul veacului al XVII-lea de marele demnitar domnesc, spătarul Mihai Cantacuzino, ctitorul actualei biserici Colțea din București și al altor locașuri de închinare din Țara Românească. Numele Mănăstirii este pus în legătură cu mănăstirea de pe muntele Sinai din Arabia. «În 1682, spătarul Mihai Cantacuzino împreună cu mama sa, doamna Iilca și cu sora lui Stanca, a fost în pelerinaj la Ierusalim. Cu acest prilej, spătarul a fost și la Muntele Sinai. După o legendă, numele de «Sinaia» l-a dat spătarul Mihai Cantacuzino în amintirea unei întâmplări a lui de la Muntele Sinai, și anume că fiind urmărit de niște turci, și-a găsit scăparea în ascunzișurile aceluia munte. După o altă legendă Mănăstirea a fost ridicată pe locul în preajma căruia ctitorul ei a scăpat de urmărirea gonacilor trimiși de Grigore Ghica în 1672 — în a doua domnie — pentru a prinde și a aduce viu sau mort pe spătarul Mihai, când iarăși se abătuse urgia asupra familiei postelnicului Constantin Cantacuzino, tatăl lui Șerban, pe care Grigore Ghica îl ucisese la Snagov, în prima sa domnie».

Muzeul Mănăstirii posedă interesante icoane, obiecte de cult, piese de vestminte bisericesti, cărți, obiecte de podoabă, gravuri, costume de epocă, piese arheologice, a căror valoare documentară crește tot mai mult, cu cât timpul înghite anii... Ți-ar trebui ceasuri întregi, zile chiar, să stai în tovărășia acestor *rara vestigia*, să le examinezi cu de-amănuntul, să reflectezi asupra lor... Nouă însă timpul nu ne îngăduie așa ceva. Ne mulțumim deci cu ce am putut prinde... «din zbor».

La plecare, amabilul ghid ne oferă cărți poștale ilustrate în culori cu imaginea Mănăstirii Sinaia.

Purcedem din nou la drum... La Cîmpina privim din mașină, pe dreapta șoselei, Castelul-muzeu al lui Bogdan Petriceicu Hașdeu, ridicat aici după moartea genialei sale fiice, poeta Iulia Hașdeu, dispărută în plină tinerețe. Aici, adînc zbuciumat sufletește, de pierderea fiicei sale, și-a trăit marele savant ultimii săi ani, închizînd ochii în 1907... Ceva mai la vale, pe stînga șoselei, casa memorială Nicolae Grigorescu, unde marele artist al penelului și culorilor și-a trăit ultimii ani ai vieții, pînă tot în anul 1907, cînd și-a dat sfârșitul aici... Tot din fuga mașinii, zărim pe dreapta șoselei, la trecerea prin comuna Bănești, într-o grădină, un monument reprezentînd un vultur cu aripile întinse. Este monumentul ridicat pe locul unde inimosul aviator român Aurel Vlaicu s-a prăbușit cu aero-

planul său, la 31 august 1913, cînd voia să treacă în zbor Carpații, în Ardeal...

La Ploiești facem ultima oprire din lungul nostru traseu. Stăm circa trei sferturi de oră. Intrăm în grabă prin librării, prin magazine, privim vitrine frumos aranjate. Deși e soare, bate un vînt puternic și rece...

Opt și jumătate seara. Iată-ne din nou acasă, la București... Ne despărțim unii de alții cu voie bună, avînd în minte și în suflet imaginea vie a locurilor pe unde am umblat și convingerea cit de frumoasă-i țara noastră!...

ADRIAN N. POPESCU

SERBAREA DE SFIRȘIT DE AN ȘCOLAR LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

Duminică 26 iunie 1966 a avut loc serbarea de sfîrșit de an școlar la Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic din București.

De dimineață un sobor de preoți în frunte cu P. C. Pr. Gh. Sîrbu, spiritualul Seminarului teologic, a oficiat în biserica Sfînta Ecaterina, paraclisul Institutului și Seminarului teologic, slujba Sfîntei Liturghii și a Polihroniului. Răspunsurile stranei au fost date de elevii seminariști. Erau de față profesori de la Seminar și Institut, studenți, părinți și rude ale elevilor și alți credincioși.

După terminarea serviciului divin, profesorii, studenții, elevii și părinții lor au trecut în sala de festivități a Institutului teologic, unde s-a desfășurat serbarea, în prezența P. S. Episcop Visarion Ploieșteanul, vicar patriarhal, reprezentantul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicar mitropolitan și a P. C. Pr. Stan C. Dimancea, consilier administrativ mitropolitan.

Din partea Departamentului Cultelor a fost de față Domnul director Ion Onțanu.

La intrarea în sală, oaspeții au fost întîmpinați cu imnul arhieresc, — după care a început programul festiv propriu-zis.

În prima parte a programului, corul elevilor seminariști sub conducerea d-lui Victor Frangulea, care a suplinat temporar catedra de muzică psaltică și liniară a interpretat următoarele piese muzicale: *Rugăciune* de E. N. Mehul, *Marșul primăverii*, de I. Popescu-Pasărea, *Corul captivilor* din opera «Nubucodonosor» de G. Verdi, *Cumătrița* de I. M. Potolea și *Cîntecul păcii* de C. Drăgușin. În interpretarea mai multor elevi seminariști au fost recitate poeziile: *Trei Doamne și toți trei*, *La oglindă*, *Poetul*, toate de George Coșbuc (de la a cărui naștere se împlinesc

în luna septembrie a. c. o sută de ani) și fragmente dialogate din *Scrisoarea a III-a* de Mihai Eminescu.

În partea a doua a programului, P. C. Pr. Dumitru Popescu, directorul școlii, a prezentat o dare de seamă asupra activității desfășurate în anul școlar 1965/1966.

Vorbitorul a făcut o trecere în revistă a activității didactice administrative și gospodărești desfășurate în acest an școlar.

Toate realizările au fost și sînt posibile grație caldelor îndrumări părintești și înaltului sprijin acordate de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care a pus la dispoziție cea mai mare parte din fondurile necesare.

În ultima parte a expunerii sale, Părintele Director a dat expresie unui mișcător omagiu de recunoștință și de devotament față de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru neîncetata purtare de grijă față de Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic din București, aflate sub directa și înalta Prea Fericirii Sale oblăduire.

A exprimat sentimente de respectuoasă recunoștință Onor. Departament al Cultelor.

A adus mulțumiri Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor — P. C. Pr. Vicar Alexandru Ionescu și P. C. Pr. Consilier Stan C. Dimancea, titularul Sectorului Cultural, pentru interesul și grija arătate școlii în direcția îmbunătățirii condițiilor de viață din internat și a procesului de învățămînt.

A mulțumit P. C. Părintelui Rector N. I. Nicolaescu pentru înțelegerea, bunăvoința și pentru spiritul călduros, plin de solitudine, arătate în rezolvarea unor probleme comune de activitate.

Un cald cuvînt de felicitare și de îndemn a fost adresat celor 25 de proaspeți absolvenți ai Seminarului.

Înceind cuvîntarea sa, P. C. Părinte Director a spus: «La sfîrșit gîndurile noastre se îndreaptă către bunul Dumnezeu, căruia îi mulțumim din adîncul inimii pentru tot ce ne-a ajutat să realizăm și îl rugăm fierbinte să ne dăruiască înțelepciune și puteri sporite de muncă, spre a ne îndeplini cu rîvnă, pricepere și dragoste datoria noastră față de Biserica pe care o slujim, față de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și față de societatea care ne este un permanent imbold în muncă și progres».

A urmat apoi distribuirea premiilor. A fost un moment de nespusă bucurie și de mulțumire sufletească.

După împărțirea premiilor, a luat cuvîntul Prea Sfințitul Episcop Visarion Ploieșteanul, care în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și al Prea Sfinției Sale personal a felicitat pe profesorii și elevii școlii pentru munca depusă în cursul anului și i-a îndemnat spre noi realizări încununate de tot mai mari succese.

Adresîndu-se proaspeților absolvenți, Prea Sfințitul Episcop Visarion i-a îndemnat să-și facă și de acum înainte datoria cu sîrguință și devotament, fie la parohie — cei care vor îmbrăca imediat haina preotească, fie ca studenți — cei care se vor înscrie să urmeze cursurile Institutului teologic. «Imi exprim speranța — a spus Prea Sfinția Sa — că oriunde vă

veți duce, veți dovedi că sinteți oameni al Evangheliei lui Hristos, ai păcii și înfrățirii semenilor».

Împărtășind tuturor celor prezenți binecuvântările Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și ale Sale personal, Prea Sfințitul Episcop a mulțumit gazdelor pentru primirea făcută, pentru reușita serbării.

†

În sufrageria internatului, frumos împodobită, a urmat apoi o agapă, la care au participat distinșii oaspeți, profesorii de la Institut și Seminar, elevii, studenții străini care urmează cursurile la Institutul teologic și licențiații în Teologie.

În timpul agapei, au rostit cuvântări de evocare, pline de semnificația unui astfel de moment unic la sfârșitul fiecărui an școlar: P. C. Pr. Prof. D. Popescu, Directorul Școlii de cântăreți bisericești și Seminarului teologic, P. C. Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, rectorul Institutului teologic, care adresându-se noii promoții de licențiați în Teologie, le-a dat îndemnuri să trăiască și să-și desfășoare activitatea în concordanță cu învățăturile primite pe băncile școlii —, idealul lor în viață trebuind să fie dragostea față de Evanghelia și de Biserica lui Hristos, dragostea față de oameni.

O splendidă alocuție pe aceeași temă a rostit P. C. Pr. Stan C. Dimancea.

În numele seminariștilor absolvenți a vorbit fostul elev Nicolau Dan, care a mulțumit corpului profesoral pentru purtarea de grijă, căldura și competența cu care le-a împărtășit cunoștințele în cei cinci ani de seminar, și l-a asigurat că îi vor urma îndemnurile și îi vor păstra totdeauna o profundă recunoștință împletită cu frumoase amintiri. În numele proaspeților licențiați a vorbit părintele Tatu Simion, iar în numele absolvenților cursurilor de magisteriu a vorbit absolventul Vasiliu E. Cezar.

Înceind seria cuvântărilor, Prea Sfințitul Episcop Visarion a reînnoit îndemnurile și sfaturile adresate în sala de festivități, la serbare, asigurând pe absolvenții de seminar și pe licențiați de sprijinul și permanenta purtare de grijă a Bisericii în activitatea lor de preoți, de slujitori ai Evangheliei lui Hristos și de demnă slujire cetățenească a Patriei. «Cu inima plină de bucurie — a spus Prea Sfinția Sa — eu voi transmite Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care, deși acum se află departe, în vizită oficială în Anglia, ca invitat al Căpeteniei Bisericii Anglicane, dar care cu sufletul și gândul este aproape de noi, este în mijlocul nostru — toată afecțiunea frățiilor voastre față de Prea Fericirea Sa, precum și întregul atașament față de sfânta noastră Biserică străbună Ortodoxă... Vă îmbrățișez cu sinceră dragoste pentru sentimentele exprimate față de Biserica noastră Ortodoxă, maica ocrotitoare și călăuzitoare a credinței noastre și față de conducătorii ei și să vă împărtășesc tuturor arhieresti binecuvântări din partea Prea Fericitului Părinte

Patriarh Justinian și a mea personal, urîndu-vă să trăiți în deplină sănătate și ani îndelungați».

După rugăciunea de la sfîrșitul mesei, oaspeții au părăsit sala în acordurile Imnului arhieresc și ale urării «Mulți ani trăiască».

ASISTENT

BISERICA DIN SATUL CĂLDĂRARU

Biserica din satul Căldăraru, comuna Cernica, raionul 23 August, avea nevoie de unele reparații.

La chemarea și stăruința vrednicului și inimosului paroh, preotul N. Rentea, enoriașii respectivi au pornit la lucrarea de înnoire a sfîntului locaș și au reușit să-l readucă la starea sa cea dintru început.

Pictura a fost spălată și refăcută de zugravul bisericesc, ieromonahul Simion Tatu.

Cînd lucrările de refacere au fost sfîrșite, credincioșii au cerut să li se aprobe slujba de sfințire a acestor lucrări, iar Prea Fericitul Patriarh Justinian a aprobat-o, dînd delegație pentru aceasta Părintelui Alexandru Ionescu, Vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Astfel, în ziua de 21 mai a. c., un sobor de preoți alcătuit din: P. C. Preot Alexandru Ionescu, vicarul Sfintei Arhiepiscopii, P. C. Preot Octavian Popescu, protoiereul Circ. II Capitală, P. C. Preot Gh. Bădie-Cernica, P. C. Preot M. Teodorescu-Tînganu și P. C. Preot N. Rentea, parohul respectiv, a oficiat slujba de sfințire, potrivit rînduielilor canonice bisericești.

După aceea, s-a oficiat Sfînta Liturghie, răspunsurile fiind date de către credincioși.

Înainte de oficierea Polihroniului, P. C. Protopop Octavian Popescu a rostit o scurtă cuvîntare, stăruind asupra realizărilor de ordin gospodăresc din cuprinsul Protoieriei II Capitală, subliniind și elogiind munca desfășurată de enoriașii bisericii Căldăraru, la stăruința și îndrumarea bunului și vrednicului lor preot N. Rentea, — fapt pentru care l-a supus Înaltei atenții a Prea Fericitului Patriarh, pentru a fi onorat cu o distincție bisericească.

A luat cuvîntul după aceea preotul Nicolae Rentea, care a făcut un scurt istoric al bisericii Căldăraru, menționînd costul lucrărilor ce s-au efectuat, printre care cea mai de seamă este restaurarea picturii.

În continuare, părintele N. Rentea aduce mulțumiri călduroase enoriașilor și celorlalți credincioși care l-au ajutat în lucrarea de refacere a sfîntului locaș și roagă pe Părintele Vicar să transmită cuvînt de adîncă

recunoștință Prea Fericitului Patriarh Justinian, pentru sprijinul moral și material acordat credincioșilor parohiei Căldăraru, cit și Prea Cucerniciei Sale, asigurându-l că pe viitor va lucra cu tot mai multă însuflețire pentru slujirea enoriașilor săi, care sînt buni creștini și loiali susținători ai cauzei păcii și cetățeni cinștiți ai scumpei noastre patrii, Republica Socialistă România.

Cel din urmă a vorbit P. C. Vicar Alexandru Ionescu, care a transmis credincioșilor din Căldăraru și vrednicului lor păstor binecuvîntările Prea Fericitului Patriarh Justinian.

Părintele Vicar felicită pe părintele Rentea pentru frumoasele rezultate ale activității sale, îndeamnă pe credincioși ca, alături de preotul lor, să sprijine toate lucrările de folos obștească care se realizează în satul Căldăraru și făgăduiește că va informa pe Prea Fericitul Patriarh Justinian de lucrarea frumoasă ce s-a realizat în acest sat.

S-a oficiat după aceea Polihroniu, iar în casa parohială a urmat o agapă.

ASISTENT

HIROTONIRI

Duminică 8 mai 1966. în frumoasa Biserică Domnița Bălașa din Capitală a avut loc hirotonirea în treapta de diacon a tînărului Modrogan St. Gheorghe, licențiat al Institutului teologic din București.

Hirotonirea în diacon a fost oficiată de P. S. Dr. Teofil Herineanu, Episcopul Clujului, ajutat de următorii slujitori: P. C. Pr. Cons. Mihai Marinescu, P. C. paroh Al. Zaharescu, și C. C. Diaconi Pavel Zuzu și Vladimir Trandafir. Răspunsurile au fost date de corul bisericii dirijat de dl. Prof. I. D. Chirescu.

O săptămîină mai tîrziu, adică în ziua de duminică 15 mai, C. diacon Gheorghe Modrogan a primit hirotonirea în treapta de preot pe seama parohiei Nașterea Maicii Domnului din comuna Băneasa, satul Meletie, raionul Giurgiu. Slujba hirotonirii în treapta de preot a avut loc în Catedrala Sfintei Patriarhii și a fost oficiată de P. S. Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul. Vicar patriarhal, împreună cu următorul sobor: PP. CC. Arhimandriți Benedict Ghiuș, Justinian Dalea, Gherontie Ghenoiu, protos. Calist Berea, și C. C. Diaconi Evghenie Dascălu și Miron Mihuț.

A fost de față și I. P. S. Firmilian, Mitropolitul Olteniei.

Răspunsurile la slujbă au fost cîntate de Corala Sfintei Patriarhii, dirijată de dl. Asistent C. Drăgușin.

Tot duminică 15 mai 1966, a avut loc în Catedrala Sfintei Patriarhii hirotonirea în diacon a tînărului Chițescu N. Gheorghe, licențiat și student la cursurile de magisteriu de la Institutul teologic Universitar din București. Hirotonirea a fost oficiată de P. S. Episcop Dr. Antim Țirgovișteanul, Vicar patriarhal.

Joi 19 mai 1966, în ziua praznicului Înălțării Domnului la cer, în Catedrala Sfintei Patriarhii, C. Diacon Gheorghe Chițescu a primit hirotonirea în treapta de preot pe seama parohiei Sfinții Împărați Constantin și Elena din comuna Moțăeni, raionul Țirgoviște. Slujba hirotonirii a fost oficiată, în prezența Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, de către P. S. Episcop Dr. Antim Țirgovișteanul. Din sobor au făcut parte: PP. CC. Arhimandriți: Justinian Dalea, mare eclesiarh, Gherontie Ghenoiu, PP. CC. Protosingheli Maxim Mereanu și Calist Berea și CC. Diaconi Evghenie Dascălu și C. Dumitrescu. A cîntat corala Sfintei Patriarhii sub conducerea d-lui Prof. Nicolae Lungu.

*

Tot în ziua praznicului Înălțării Domnului, C. Diacon Gheorghe Buda a primit hirotonirea în treapta de preot pe seama parohiei Înălțarea Domnului din Protoieria III Capitală.

Hirotonirea a fost făcută în Biserica Domnița Bălașa de către P. S. Episcop Dr. Visarion Ploieșteanul, Vicar patriarhal, care a oficiat-o împreună cu următorii slujitori: PP. CC. Pr. Traian Ghica, directorul Casei de Pensii și Ajutoare a Salariaților Bisericii Ortodoxe Române. Pr. Al. Zaharescu, parohul bisericii Domnița Bălașa. Pr. Al. Săvulescu de la biserica Sfîntul Spiridon Nou. CC. Diaconi Evghenie Dascălu, Pavel Zuzu, Cornel Codrea și C. Diaconescu, iar răsunsurile au fost cîntate de corul bisericii, dirijat de maestrul I. D. Chirescu.

Tuturor celor hirotoniți le urăm păstorire îndelungată întru dreaptă credință, plină de bogate roade duhovnicești.

ASISTENT

MOMENT FESTIV LA PAROHIA BĂRCĂNEȘTI

Duminică 8 mai 1966. credincioșii din parohia Bărcănești, protoieria Urziceni, care au fost prezenți la slujba Sfintei Liturghii, au gustat clipe de aleasă trăire sufletească și încîntătoare aducere aminte, prilejuite de instalarea ca preot al lor a părintelui Ioan A. Popescu, transferat de la parohia Năsturelu din raionul Zimnicea.

Slujba Sfintei Liturghii a fost oficiată de un sobor alcătuit din P. C. Pr. Gh. Constantinescu, protoiereul raionului Urziceni și PP. CC. preoți Vasile Mocanu, parohul girant, Mihail Fluture, preot pensionar, fostul paroh al bisericii din Bărcănești, Ioan Radu de la parohia Speteni, Ioan Petrescu de la parohia Pelinu și Ioan A. Popescu, noul paroh.

Atît la slujba Utreniei, cit și la slujba Sfintei Liturghii, răspunsurile au fost cîntate omofon de cîntăreții de strană împreună cu credincioșii din biserică. Predica zilei a fost rostită de pr. Vasile Mocanu, care a explicat pericopa zilei.

A luat apoi cuvîntul P. C. Protoiereu, care a prezentat enoriașilor pe noul lor păstor sufletesc și care a dat acestuia îndemnuri și sfaturi pentru buna desfășurare a activității liturgice, pastorale și obștești, în rîndurile credincioșilor încredințați spre păstorire. De asemenea, a evidențiat și activitatea fostului paroh, Mihail Fluture, astăzi pensionat, și a preotului Vasile Mocanu, prin strădaniile cărora a fost construită și împodobită biserica parohială, unul din cele mai frumoase locașuri de închinare din raion.

Răspunzînd, noul numit a asigurat pe toți că va desfășura o activitate care să justifice încrederea acordată, exprimîndu-și în încheiere, recunoștința față de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

La urmă, a luat cuvîntul pr. Vasile Mocanu, care ca împreună-slujitor cu pr. Ioan A. Popescu, i-a urat bun venit și păstorire rodnică. Cucernicia Sa, a mulțumit de asemenea, Prea Fericirii Sale pentru grija față de această parohie.

La ieșirea din biserică, credincioșii au felicitat pe noul lor părinte sufletesc.

ASISTENT

INSTALARE DE PREOT

Duminică, 15 mai 1966, a avut loc instalarea preotului Ștefan C. Ene, ca paroh al bisericii Sfîntul Nicolae din comuna Maia, raionul Urziceni.

Slujba Sfintei Liturghii, în cadrul căreia s-a făcut instalarea noului preot paroh, a fost oficiată de un sobor alcătuit din P. C. Pr. Gh. Constantinescu, protoiereul raionului Urziceni, împreună cu preoții Al. Marinescu de la parohia Maia-Catargi, Vasile Constantinescu, fostul paroh, azi preot pensionar, și Ștefan C. Ene, noul preot paroh. Răspunsurile stranei au fost cîntate omofon de credincioșii care au participat la slujbă. Predica zilei a fost rostită de Pr. Al. Marinescu.

După Sfinta Liturghie, au luat cuvîntul mai mulți vorbitori. Mai întîi P. C. Protoiereu a prezentat celor de față pe noul paroh, Pr. Ștefan C. Ene, căruia i-a dat îndemnuri și sfaturi în legătură cu activitatea sa liturgică, pastorală și obștească. Totodată, a mulțumit fostului paroh, Pr. V. Constantinescu, în prezent pensionar, pentru rodnică activitate desfășurată în parohia Maia, timp de 40 de ani.

Luînd cuvîntul apoi, Pr. Ștefan C. Ene, a spus printre altele: «Mă închin cu evlavie în fața Providenței dumnezeiești și aduc mulțumirile mele milostivului Dumnezeu, care după cuvîntul Psalmistului «m-a încins cu putere, și desăvîrșită a făcut calea mea, și pe înălțimile mele m-a pus, iară cu dreapta Sa m-a sprijinit și mila Sa m-a ridicat» unde mă aflu astăzi... Mă voi strădui să-mi îndeplinesc cu sirguintă misiunea mea de preot, învățîndu-mi păstorii ce mi-au fost încredințați adevărurile Sfintei Biserici Ortodoxe, mă voi strădui a sădi în sufletele lor credința curată, a-i îndemna să se roage, să facă fapte bune, să trăiască în pace și bună înțelegere, să se ajute între ei, să-și agonisească prin acestea toate mîntuirea sufletelor». În încheiere, Pr. Ștefan C. Ene a mulțumit credincioșilor de față pentru dragostea ce i-au arătat participînd la instalarea sa ca preot și paroh.

Cel din urmă a vorbit părintele pensionar Vasile Constantinescu, care a mulțumit P. C. Protopop pentru aprecierile făcute în conducerea parohiei Maia timp de 40 de ani.

Momentul festiv a luat sfîrșit printr-un concert religios liturgic.

ASISTENT

BISERICA PĂTROAIA-DEAL

Terminîndu-se și recepționîndu-se lucrările de restaurare, duminică 22 mai 1966, a avut loc redeschiderea bisericii filiale Pătroaia-Deal din parohia Potlogeni-Deal, comuna Pătroaia, raionul Găești.

Slujba de resfințire a fost oficiată de un sobor de slujitori, în frunte cu P. C. Pr. Nicolae V. Popescu, protoiereul raionului Găești, care a primit delegați în acest sens din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

După oficierea Sfintei Liturghii au rostit cuvîntări preotul paroh Const. N. Popescu, care a făcut o scurtă dare de seamă asupra lucrărilor de restaurare, și P. C. Protoiereu. Ambii au mulțumit călduros și cu recunoștință Prea Fericitului Patriarh Justinian, pentru ajutorul material acordat în vederea ducerii la bun sfîrșit a lucrărilor de restaurare. În nu-

mele Prea Fericirii Sale, P. C. Protoiereu a împărtășit Înaltele binecuvântări chiriarhale tuturor enoriașilor și credincioșilor care au luat parte la slujba de ăsfintire a bisericii.

ASISTENT

ACADEMICIANUL PROFESOR NICOLAE GH. LUPU

În seara zilei de 30 aprilie a. c. a încetat din viață Academicianul Profesor Dr. Nicolae Gh. Lupu.

Vestea trecerii lui din această viață a făcut repede înconjurul țării, revărsînd tristețe și amărăciune în lumea colegilor de breaslă, dar mai ales în inimile a mii și mii de oameni aflați oarecînd pe patul suferințelor fizice și redăți, prin știința lui, comunității naționale, sănătoși și cu sporite puteri de muncă.

Academicianul Profesor Dr. Nicolae Gh. Lupu, a intrat în istoria culturii românești și universale ca savant cu renume mondial, ca organizator și conducător incomparabil de instituții spitalicești, ca profesor și clinician.

Fiecare dintre aceste realizări ale sale ar fi fost de ajuns să consacre meritele unui om: statul nostru i le-a recunoscut, le-a răsplătit și i-a dat mijloacele de a le pune în slujba progresului științei, în slujba poporului, a culturii și vieții în general.

Ceea ce a înfăptuit Academicianul Profesor Dr. Nicolae Gh. Lupu poartă însă o pecetě care îl deosebește de mulți alți semeni ai săi: aceea a unei simplități desăvîrșite și mai ales aceea a unui umanitarism cald, pătrunzător, total.

În concepția lui, omul este dator să se pună în slujba fraților săi. oamenii, în duhul unei dăruiri totale, pentru ca astfel, prin efortul fiecăruia, comunitatea omenească să înainteze, atingînd piscurile ei de progres, ferită de micșorările pe care i le dau membrilor ei suferința și moartea.

La învățătura sa teoretică, el a adăogat — după exemplul adevăraților înțelepți ai tuturor timpurilor — exemplul propriei sale vieții.

Omenia caracterizează întreaga operă a academicianului profesor dr. N. Gh. Lupu. Originea acestui umanitarism profund nu poate fi decît aceea pe care o indica chiar el: ridicarea lui din mijlocul poporului obidit și exploatat în trecutele vremi; ea îi venea de la generațiile de ascendenți din popor prin tatăl său. — *preotul Gheorghe Lupu din Arsura*, în casa căruia s-a născut la 24 februarie 1884 și a cărui figură profesorul Lupu o evoca în dese împrejurări.

Profesorul Dr. N. Gh. Lupu a fost bun și convins creștin, fiind în fofurile de conducere ale Bisericii Ortodoxe Române.

Astfel, a fost membru al Adunării Eparhiale a Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei, a fost membru al Adunării Naționale Bisericești și membru al Consiliului Național Bisericesc. Adînc cunoscător de oameni și de situații, părerile sale privitoare la rezolvarea marilor probleme de conducere ale Bisericii au avut totdeauna o greutate deosebită și au fost mult prețuite de Conducerea Bisericii Ortodoxe Române.

Înmormîntarea a avut loc la cimitirul Bellu, în ziua de 4 mai 1966. Serviciul religios al înmormîntării a fost oficiat de un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu Prea Sfinția Sa Episcopul Dr. Antim Tîrgovișteanul, vicar patriarhal.

În numele Prea Fericitului Patriarh Justinian și al Conducerii Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei, a rostit o cuvîntare P. C. Preot Alexandru Ionescu, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor.

Slujitorii Bisericii Ortodoxe Române vor pomeni neîncetat numele academicianului profesor dr. Nicolae Gh. Lupu.

ASISTENT

† PREOTUL DUMITRU TEODORESCU

Vineri, 22 aprilie 1966, a închis ochii pentru totdeauna părintele Dumitru Teodorescu, fost slujitor al bisericii Albă-Postăvari, unul dintre cei mai vîrstnici preoți din Capitală.

Născut la 27 iulie 1879 în satul Vlădaia de pe plaiurile Mehedinților, preotul Dumitru Teodorescu a urmat cursurile școlii primare în satul natal, iar pe cele secundare la liceul Traian din Turnu-Severin. După absolvirea liceului, s-a înscris și a urmat cursurile facultății de teologie din București, în 1906 obținînd titlul de licențiat în teologie. Scurtă vreme, tînărul licențiat a fost corector la Tipografia Cărților Bisericești.

În ziua de 6 mai 1907, a primit taina hirotoniei în treapta de diacon, pe seama bisericii fostei mitropolii din Tîrgoviște. Ca slujitor al acestei biserici, a făcut parte din comitetul pentru restaurarea acestui monument istoric bisericesc. Diacon a rămas pînă în vara anului 1910, cînd, primind taina hirotoniei în treapta de preot, a fost numit preot ajutător la biserica Sfîntul Gheorghe; în același timp, a ocupat și funcția de secretar al liceului de băieți Enăchiță Văcărescu din Tîrgoviște.

De la 1 decembrie 1911, timp de peste o jumătate de veac, părintele Dumitru Teodorescu a slujit fără întrerupere la altarul bisericii Albă-Postăvari din Capitală, — între 1 iunie 1925 și 1 decembrie 1947 îndepli-

nind și oficiul de paroh al acestui sfânt locaș, căruia în mai multe rînduri, în deosebi după bombardamentele aeriene din 1944, i-a făcut însemnate reparații.

Pentru îndelungata și rodnică sa activitate pastorală și gospodărească, Înalta Chiriarihie l-a cinstit cu rangul de iconom stavrofor și cu dreptul de a purta brîu roșu.

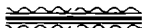
Slujba prohodirii celui ce a fost preotul Dumitru Teodorescu a avut loc duminică 24 aprilie 1966 în biserica Albă-Postăvari. A fost oficiată de un sobor, avînd ca protos pe părintele profesor Eugen Bărbulescu.

Personalitatea și meritele celui decedat au fost evocate într-o simțită și duioasă cuvîntare rostită de pr. dr. Nicolae Șerbănescu, parohul bisericii Albă-Postăvari. C. Sa a spus, printre altele: «Părintele Dumitru Teodorescu era o fire retrasă, dar sincer coleg, iscusit gospodar și bun bisericaș. La capătul a 55 de ani de păstorire la biserica Albă-Postăvari, părintele Dumitru, de care ne despărțim cu durere acum, lasă enoriașilor săi amintirea unui păstor cuminte, cumpătat, săritor, punctual și neîmpovărat de fapte străine sarcinii de păstor sufletesc. Și aceasta pentru că părintele Teodorescu și-a iubit enoriașii, i-a povățuit la tot lucrul bun i-a îndemnat pe calea iubirii, bunăînțelegerii și păcii, și a fost mereu alături de bucuriile și durerile lor, așa cum se cade unui adevărat păstor de suflete».

După slujba de prohodire, sicriul cu trupul neînsuflețit al preotului Dumitru Teodorescu a fost transportat și înmormîntat în cimitirul Belu.

Dumnezeu să-l odihnească și veșnică să-i fie amintirea!

N. I. Ș.

† PREOTUL BUCUR STRAFALOGEA

În ziua de 25 mai 1966, a încetat din viață, în vîrstă de 77 ani, preotul Bucur Strafalogea de la parohia Sfîntul Ilie din orașul Cîmpulung-Muscel.

Slujba înmormîntării a fost săvîrșită de un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Pr. Ion G. Becuț, protoiereul raionului Muscel, în biserica unde defunctul a servit 44 ani.

Despre viața și activitatea părintelui Strafalogea au vorbit: P. C. Protoiereu Ion Becuț, și pp. cc. preoți Ilie Dragomirescu-Schei și Alexandru Bucur-Nicuț.

Din cuvîntările lor, reținem cîteva date: preotul Bucur Strafalogea s-a născut la 21 iulie 1889, în comuna Albești, satul Cîndești, raionul Muscel. După terminarea școlii primare în satul Ciulnița, raionul Găești, a urmat cursurile Seminarului Central din București, pe care l-a absolvit în 1911. În 1915 a obținut titlul de licențiat al Facultății de teologie din Bu-

curești. În decembrie 1914 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Cetățeni-Deal, unde a slujit pînă la 1 aprilie 1916, cînd, la cerere, a fost transferat la parohia Bughea de Jos-Muscel. Aici a păstorit pînă în 1922, cînd a fost transferat la parohia Sfintul Ilie-Cîmpulung, la care a slujit pînă la moarte.

Cel adormit în Domnul a fost un bun slujitor al altarului, cu alese însușiri sufletești: fire deschisă, sinceră, iubitoare de semeni, ceea ce explică dragostea și prețuirea din partea enoriașilor și a celor ce l-au cunoscut. Pentru rodnicia sa activitate liturgică și pastorală, Centrul Eparhial i-a acordat rangul de sachelar.

Înhumarea preotului Bucur Strafalogea s-a făcut în cimitirul Flămînda, alături de soția sa Filofteia, decedată încă din 1941.

ASISTENT

LA ÎNMORMÎNTAREA SCULPTORULUI GH. ANGHEL

După o grea suferință, sculptorul Gheorghe D. Anghel, artist al popoului, a încetat din viață în ziua de 7 aprilie 1966, la Mînăstirea Pasărea, unde se restrăsese în ultima vreme, în casa ce-i fusese pusă la dispoziție de mînăstire, cu aprobarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Înmormîntarea defunctului s-a făcut în ziua de 9 aprilie a. c., în cimitirul Mînăstirii Pasărea, locul de veșnică odihnă fiind ales de mai înainte de marele sculptor.

La cererea familiei, slujba înmormîntării a fost oficiată în biserica Mînăstirii, de către P. S. Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, vicar patriarhal, însoțit de P. Cuv. Arhimandrit Justinian Florea, exarhul mînăstirilor din Arhiepiscopia Bucureștilor, și alți preoți și diaconi slujitori. Răspunsurile au fost date de soborul călugărițelor din Mînăstirea Pasărea.

La sfîrșitul prohodirii, P. S. Episcop Dr. Antim Tîrgovișteanul, a vorbit despre personalitatea celui dispărut. Printre altele, P. S. Sa a spus că l-a cunoscut personal pe sculptorul Anghel într-o fază înaintată a vieții, aici la Mînăstirea Pasărea, unde își instalase atelierul, în care a putut dăltui cu inegalată măiestrie chipul lui Eminescu și alte valoroase lucrări, care vor rămîne nepieritoare în vistieria artei românești.

«L-am vizitat în modesta sa chilie — a spus P. S. Sa — și l-am revăzut de câteva ori pe patul durerii. Dorea să mai trăiască și nutrea speranța în legătură cu lucrările sale și cu privire la Mînăstire. Totuși, cunoscînd, cu dreaptă judecată, că vremea sfîrșitului se apropie, și-a ales singur locul de veșnică odihnă în cimitirul Mînăstirii și a rînduit cele de trebuință asupra felului cum trebuie să arate acesta la vremea cuvenită.

În zilele sale de suferință, s-a bucurat de multă atenție din partea statului și de purtarea de grijă a prietenilor săi, care l-au vizitat. De asemenea, este de remarcat îngrijirea cu abnegație din partea maicilor din Mînăstire, care au străjuit neîncetat la căpătiul lui și s-au ostenit să-i ușureze ultimele ceasuri ale vieții.

Se poate afirma de cei care i-au cunoscut sufletul lui de o structură cu totul aparte, că acest suflet se oglindește și viețuiește în opera sa, în lucrările lui de artă.

Opera lui Anghel este mărturia unui artist interiorizat, cu profunde preocupări spirituale. În toate lucrările sale, el a exprimat ceea ce este mai nobil în om: duioșia, puterea gîndului adunat, a tăcerii, nu forța sau violența.

În același timp, în opera sa el a căutat să dea curs calităților spirituale ale poporului nostru: elanul, delicatetea, cuviința față de aproapele, puterea creatoare și altele. Opera sa de artă este suprema dăruire pe care el a dat-o poporului și țării sale și care, în semn de recunoștință, i-au conferit titlul de «artist al poporului».

În acest ceas de dureroasă despărțire, aduc celui plecat dintre noi omagiul Bisericii Ortodoxe Române, în numele Prea Fericitului Patriarh Justinian».

În sunetul clopotelor, în cîntările duioase ale călugărițelor, în atmosfera de gravă întristare și doliu, sicriul cu trupul neînsuflețit al sculptorului Gheorghe D. Anghel a fost purtat de către prieteni, colegi și admiratori spre locul de veșnică odihnă, prin mijlocul unei mulțimi impresionante și stăpînite de profundă întristare, ce venise la Mînăstirea Pasărea ca să aducă un ultim omagiu marelui artist, care prin geniul său creator, a știut să insuflă spirit și viață întregii sale opere, îmbogățind tezaurul artistic al patrimoniului național.

În fața mormîntului deschis din cimitirul Mînăstirii Pasărea, criticul de artă Petru Comarnescu, în cuvinte emoționante, și-a spus părerea autorizată despre valoarea artistică a operii lui Gheorghe Anghel, — operă inspirată din puritatea geniului creator al poporului român, adăogînd la coroana de nestemate a frescelor de la Voroneț și a Coloanei infinitului lui Brîncuși, alte nestemate care vor străluci pe veșnicia cerului românesc.

ASISTENT

EPISCOPIA BUZĂULUI

SERBARE DE SFÎRȘIT DE AN

la Școala de cântăreți și Seminarul teologic din Buzău

În ziua de 26 iunie a. c. a avut loc serbarea de sfîrșit de an, onorată cu prezența P. S. Episcop Antim Angelescu, însoțit de P. C. Preoți Consilieri Ion C. Zamfir și Arghira Dumitru. Au fost de față: corpul profesoral, elevii școlii și alți participanți. Programul serbării a cuprins coruri religioase și patriotice, executate de elevii absolvenți, sub conducerea absolventului Popa Gh. Nicolae, și poezii recitate de o parte din elevi.

La sfîrșitul programului, absolventul Stoleru Nicolae a rostit un cuvînt de mulțumire adresat P. S. Episcop Antim și P. S. Episcop Chesarie pentru grija ce le-au arătat în răstimpul celor cinci ani de studii, corpului profesoral în frunte cu P. C. Pr. Director Dumitru Luca.

P. C. Pr. Dumitru Luca a prezentat modul cum s-a desfășurat procesul de învățămînt, munca întregului corp profesoral, administrativ și de serviciu, grija spirituală și materială arătată de cele două Eparhii.

Tuturor le-a răspuns P. S. Episcop Antim apreciind munca depusă în procesul de învățămînt, și sesizările P. C. Pr. Director cu privire la manualele școlare. P. S. Sa aduce omagiu de recunoștință Prea Fericitului Patriarh Justinian, Sfîntului Sinod și conducerii Departamentului Cultelor, pentru larga înțelegere arătată problemelor școlii teologice de la Buzău. Tinerilor absolvenți le-a dat sfaturi pentru o comportare corectă bisericească și socială.

La urmă s-au împărțit premii pentru învățatură și bună purtare.

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena pe anul 1966, întocmit prin osîrdia Preotului Profesor Dr. Gheorghe Moisescu, parohul bisericii ortodoxe române din Viena, care a purtat și grija tipăririi, Viena, Tipografia Paul Gerin, 1966, 280 p.

Cel de al cincilea Almanah al Parohiei Ortodoxe Române din Viena este — după cum mărturisește, în prefață. — Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian — un «prilej de aleasă bucurie». De aceea binecuvîntînd această «osîrdie», Prea Fericirea Sa laudă silințele românilor din Austria de a fi dat la lumină această lucrare «spre folosul celor ce viețuiesc pe alte meleaguri și simt nevoia unei cărți ziditoare de suflet, scrisă în grai străbun».

Cuprinsul bogat și variat, ca și condițiile tehnice ireproșabile în care a apărut, fac din acest Almanah o adevărată desfătare pentru orice bibliofil oricît de pretențios ar fi el. De asemenea, conținutul său de înaltă ținută teologică și literară îl recomandă cu prisosință printre reușitele genului.

Adevărată carte de familie, bună de citit, mai ales în clipele de răgaz sufletești și în sărbători, Almanahul românilor ortodocși din Viena atrage atenția cititorului prin mulțimea articolelor și spicuirilor literare din bogatul ogor al literaturii române. În sugestiva rubrică «Făclii pentru suflet», iubitorii de hrană duhovnicească vor întîlni învățăturile I. P. S. Mitropolit Firmilian al Olteniei despre «Taina întrupării» și ale I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, care vede în opera Sfinților Părinți «un izvor de neseacăta înțelepciune». Rubrica este completată de Gheorghe Alexe cu evocarea intitulată «Datini și obiceiuri românești de Sfintele Paști».

Prezent în fiecare volum al Almanahului românesc de la Viena, Tudor Arghezi deschide rubrica «Însemnări și amintiri» cu o duioasă scrisoare adresată P. C. Prof. Dr. Moisescu Gheorghe, animatorul vieții culturale și religioase a parohiei noastre ortodoxe din Viena. Tot în această rubrică, Prof. Marțian Negrea publică «Amintiri despre Eusebiu Mandicevski», iar Dr. Virgil Ciobanu despre «Clubul român din Viena». Valeriu Ripeanu scrie «Zile și mai ales nopți la Viena», iar Prof. Ana Voileanu-Nicoară deapănă «Amintiri».

Ca întotdeauna bogată și interesantă rubrica «Amintiri din trecut» cuprinde următoarele colaborări: Prof. Const. Daicovici, *Continuitatea românilor pe pămîntul strămoșesc*; Prof. Alexandru Elian, *Ienăchiță Văcărescu la Viena*; Prof. Damian P. Bogdan, *Legăturile slavistului Ion Bogdan cu Viena*; Prof. Dan Simonescu, *Sibiul, centru de cultură română în prima jumătate a secolului al XVI-lea*; Prof. Dr. George Potra, *Un român din Sibiu, Zenovia C. Pop, director al Băncii Naționale din Viena*; Pr. Dr. Nicolae Șerbănescu, *Constantin Brîncoveanu și Viena*; Mircea Păcurariu, *Un student român la Viena*; Ion Molnar Piuariu, Ioan F. Stănculescu, *Eusebiu Mandicevski și Viena*; Viorel Cosma, *Muzicienii și trupe lirico-dramatice austriace pe me-*

leagurile românești pînă la jumătatea secolului al XIX-lea; Dinu A. Dumitrescu, *Trei tipărituri italiene despre crucea ridicată de Șerban Vodă Cantacuzino la Viena* și Olivier Velescu. *Arhitecți și constructori austrieci în Țările Române*.

În continuare Almanahul oferă cititorilor «Spicuirii literare» din Tudor Arghezi, Mihail Kogălniceanu, Grigore Alexandrescu, Alexandru Sihleanu, I. L. Caragiale, Constantin Negruzzi, Cezar Bolliac, Vasile Alecsandri, George Cosbuc, Mihail Sadoveanu, Octavian Goga și Lucian Blaga. Nelipsită din fiecare an, rubrica «Cuvinte din bătrîni» publică unele bine alese extrase din Grigore Ureche, Miron Costin, Varlaam, Mitropolitul Moldovei și Ion Neculce.

Frumusețile țării noastre sînt evidențiate în rubrica «Meleaguri românești» de Geo Bogza, Vasile Goronescu, Ernest Dressler și Theresia Erker.

Almanahul se încheie cu rubrica «Pe firul vremii», cuprinzînd bogate cronici ale vieții culturale și cronici ale vieții bisericești din Patriarhia Română și Parohia Ortodoxă Română din Viena.

«Ediție luxoasă, imprimată cu literă românească frumoasă și mult lăudată atît la noi cît și în lumea austriacă», după cum constată maestrul Tudor Arghezi, Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena este așa cum spune și Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian «osfrdie binecuvîntată ce rodește din an în an tot mai spornic spre folosul celor ce viețuiesc pe alte meleaguri și simt nevoia unei cărți ziditoare de suflet, scrisă în grai străbun».

GHEORGHE ALEXE

Hanfried Krüger. Ökumenische Bewegung. 1963-64. Stuttgart 1966, . 186 p.

Revista «Ökumenische Rundschau», după cum indică titlul ei, se ocupă de problemele în legătură cu Mișcarea ecumenică. Pentru a înlesni cunoașterea acestora în cercuri cît mai largi, redacția revistei a început publicarea periodică a unor «caiete» — ca suplimente ale revistei —, care sintetizează materialul publicat în legătură cu anumite probleme sau aruncă o privire de ansamblu asupra evenimentelor ecumenice dintr-un anumit interval de timp.

Primul «caiet», avînd ca autori pe prof. Wolfgang Schweitzer și preotul Claus Kemper tratează despre «Autoritate și putere spirituală»; al doilea «caiet» de W. Schweitzer are titlul «Creștinii în rapida prefacere socială de azi» și vоеște să ofere o contribuție pentru Conferința mondială care se ocupă de problema «Biserică și societate», iar «caietul» 3/4 de Hanfried Krüger se ocupă de «Mișcarea ecumenică 1963/64», — de conferințele și evenimentele ecumenice din acești doi ani.

Volumul are 9 capitole. Vom reda sumar cîteva date din unele.

Cap. I este intitulat: «Dezvoltarea internă și externă a Consiliului ecumenic». Se expun aici problemele discutate la a patra Conferință mondială a comisiei pentru «Credință și constituția Bisericii», ținută la Montreal (12—16 iulie 1963).

Lucrările acestei conferințe se caracterizează — spune autorul — îndeosebi «prin colaborarea activă a Bisericilor ortodoxe, ceea ce nu fusese cazul mai înainte». Este știut că la această conferință a participat și Biserica Ortodoxă Română. Conferința s-a ocupat, între altele, și de problema «comuniunii euharistice», notînd că «în cadrul comunității Consiliului ecumenic există deosebiri nerezolvate în ce privește teologia și practica Euharistiei». Se recomandă însă ca la săvîrșirea Sfintei Euharistii de către o confesiune să fie invitați să asiste și reprezentanții ai celorlalte confesiuni și grupări creștine.

În sesiunea ținută la Aarhus (Danemarca, 15—27 august 1964), Comisia pentru «Credință și constituția Bisericii» s-a ocupat intens de căile care ar duce spre înfăptuirea unității creștine, stăruind, în privința aceasta, îndeosebi asupra dialogului, ca mijloc de cunoaștere reciprocă a confesiunilor.

Comisia pentru «Misiune și evanghelizare» s-a întrunit la Mexico City, între 8—19 decembrie 1963, participând la lucrările ei, pentru prima dată, și Biseri-cile ortodoxe.

Cap. II tratează despre «Biserica romano-catolică și al doilea Concil Vatican».

Cap. III se ocupă de «Biseri-cile Ortodoxe». Dezvoltarea ecumenică în Biseri-cile Ortodoxe, în anii 1963/64, — spune autorul — se caracterizează sub aspect intern prin tendința după concentrare, iar sub aspect extern prin intensificarea contactelor in-terbisericești. Amîndouă tendințele s-au vădit la serbările jubileului de 1000 de ani al așezării monahale din Muntele Atos (22—24 iunie 1963). Cu această ocazie, pentru prima dată după veacuri, s-a întrunit un impozant număr de înalți ierarhi ortodocși. Se știe că a participat și Prea Fericitul Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Ro-mâne. Au participat și reprezentanți ai altor Biserici creștine.

Sînt menționate «conferințele panortodoxe de la Rhodos» (a doua și a treia) cu remarcă autorului că mesajul trimis celei de a treia conferințe panortodoxe de la Roma, Papa Paul VI îl semnează simplu «episcop de Roma», deci «un titlu pe care și ortodocșii îl admit Papei».

Cap. IV, intitulat «Probleme internaționale» tratează despre coexistența între state, despre tensiunile rasiale și etnice, dezarmare ș. a.

Cap. V, se ocupă de «Alianțe confesionale mondiale și organizații creștine mondiale».

Menționăm: Congresul Alianței luterane mondiale (30 iulie — 10 august 1963 la Helsinki); Congresul Alianței reformate mondiale (3—13 august 1964 la Frank-furt-Main); Congresul anglican mondial (13—24 august la Toronto); A doua Con-ferință pancreștină de la Praga (28 iunie — 3 iulie 1964).

Cap. VI se ocupă de activitatea «Conferinței creștine est-asiatice», înființată în anul 1959; asemenea de «Conferința Biseri-cilor din toată Africa», constituită în apri-lie 1963 la Kampala (Uganda); de «Consiliul bisericesc din Orientul aprciat» întemeiat în 1964, precum și de «Conferința Biseri-cilor Europei» (Conferința «Nyborg»).

Cap. VII aruncă o privire asupra tratativelor de unire între o serie de Biserici și grupări creștine, menționîndu-se că îndeosebi se străduiesc în privința aceasta anglicanii, presbiterianii, metodistii și congregaționaliștii. În America se duc astfel de tratative din partea Biseri-cilor evanghelice unite, Conventului internațional al Bi-seri-cilor creștine, Bisericii presbiteriane unite, Bisericii metodiste, Bisericii unite a lui Hristos și Bisericii protestante episcopale.

În America de sud s-au inițiat în 1964 discuții unionale între metodisti, uec-nicii lui Hristos și valdenzi. Astfel de discuții se duc și în Africa, în Ceylon; în Ja-ponia s-a constituit în 1963 din 8 grupe luterane: «Biserica luterană evanghelică japoneză». În Europa sînt tratative între Biserica anglicană și metodisti; Biserica anglicană și presbiteriani, presbiteriani și congregaționaliști.

Cap. VIII dă informații asupra institutelor și seminariilor ecumenice protes-tante: 1) Institutul ecumenic de pe lîngă Universitatea din Heidelberg; 2) Seminarul ecumenic al Facultății de teologie de pe lîngă Universitatea Philipps din Marburg; 3) Institutul pentru teologie ecumenică de pe lîngă Universitatea Wilhelm din Mûnster; 4) Institutul pentru știința misionară și teologia ecumenică de pe lîngă Universitatea din Tûbingen; 5) Seminarul ecumenic de pe lîngă Universitatea din Hamburg; 6) Institutul ecumenic al Facultății de teologie evanghelică din Bonn; 7) Seminarul Ecumenic al școlii superioare bisericești din Berlin; 8) Centrala ecumenică din Frankfurt-Main; 9) Institutul pentru studiul confesiunilor din Bensheim; 10) Arhiva ecumenică din Soest (Westfalia); 11) Institutul ecumenic din Berlinul răsă-ritean; 12) Institutul ecumenic din Bossey ș. a.

Dar și Biserica romano-catolică a înființat o serie de institute ecumenice: 1) Institutul ecumenic catolic de pe lîngă Universitatea Wilhelm din Mûnster; 2) Insti-tutul pentru cercetări ecumenice de pe lîngă Universitatea din Tûbingen; 3) Insti-tutul pentru teologia ecumenică de pe lîngă Universitatea din Mûnchen; 4) Institutul

pentru istoria europeană, secția pentru istoria religiilor din Mainz; 5) Institutul Iohann Adam Möhler din Paderborn; 6) Institutul ecumenic din Niederaltaich.

Cap. IX induce o serie de teologi creștini (unii decedați, alții în viață) cu activitate bogată în domeniul mișcării ecumenice.

Materialul bogat și bine sistematizat de care dispune, face ca volumul acesta să fie foarte util pentru cunoașterea mișcării ecumenice, cu toate problemele ei.

ob.

Edith F r ü n d t, *Sakrale Plastik*, Union Verlag Berlin, 1965, 250 p.

Volumul se ocupă de «plastica sacrală» din evul mediu — sfârșitul secolului VIII pînă la începutul secolului XV — și anume de piese aflate în partea răsăriteană a Europei centrale.

În evul mediu, sculptura în general — spune autoarea lucrării — era mai bine apreciată decît pictura, probabil fiindcă «icoana plastică», cu substanța sa palpabilă, exercita o mai mare influență asupra oamenilor decît «icoana pictată» pe care «abia fantezia privitorului o transformă în imagine tridimensională». Predominarea plasticei încetează abia în preajma Renașterii. Reținut trebuie — subliniază autoarea — că, în pofida stilurilor care se schimbau, aproape toate piesele sculpturii medievale au ca element comun faptul că stau în serviciul religiei creștine, reprezentînd, aproape exclusiv, persoane, scene biblice și obiecte de cult. Astfel ele sau serveau direct pentru serviciile divine, sau erau încorporate în arhitectura lăcașurilor de închinare, avînd unele și semnificație simbolică. Deși cinstirea sfinților, firește, nu se adresa icoanei ca atare — materiei deci —, ci persoanei reprezentate pe ea, totuși pentru credincioșii evului mediu «persoana și imaginea ei materială» formau oarecum o unitate și de aici prețuirea dată sculpturii.

Atelierele de sculptură se aflau de obicei în incinta minăstirilor. Acestea erau doar în evul mediu centre de cultură, de știință și artă. În minăstiri funcționau școli, se creau opere de știință, de artă, și sporeau manuscrisele.

Sculptorii, în marea lor majoritate, erau călugări și atelierele de sculptură erau conduse de clerici cu pregătire de specialitate. În secolele XII și XIII, cu apariția marilor catedrale gotice și la mare avînt arta cioplirii în piatră și lemn. Apar monumentale statui de piatră.

Sculptorii erau organizați pe bresle, care dispuneau de regule severe privitoare la dreptul și datoriile lor.

În perioada de timp amintită a apărut o serie foarte bogată și variată de foarte prețioase piese de sculptură, reprezentînd persoane și scene biblice. Volumul de față reproduce 144 de astfel de piese, cu explicațiile necesare, privind autorul și vechimea lor, ce reprezintă ele, în care Biserica se află, școala căreia aparțin ș. a. Sînt piese reprezentînd pe Iisus Hristos în diferite situații. Fecioara Maria, Maria Magdalena, unii apostoli, sfinți, madone, catapetesme ș. a.

Publicată în execuție tipografică optimă lucrarea prezintă importanță de specialitate.

ob.

Herbert R e i c h, *Es geht ums Leben! Der Kampf gegen die Bombe. 1945 — 1965. Eine Dokumentation*. Hamburg, 1965, 228 p.

Bomba atomică atîrnă ca o sabie a lui Damocles asupra omenirii. În toate continentele, popoarele se ridică împotriva acestei primejdii. Politicienii, oamenii de știință și oamenii ai Bisericii, de două decenii atrag atenția asupra catastrofei

pe care ar produce-o în lume un eventual război nuclear. Volumul de față cuprinde o serie bogată de afirmații făcute de frunțași ai vieții umane, în diferitele ei aspecte, în privința armei nucleare, urmărind să contribuie la luptă împotriva unui război nuclear și împotriva războiului peste tot.

A. Rădulescu, *Monumente romano-bizantine din sectorul de vest al cetății Tomis*, ed. Muzeul regional de Arheologie Dobrogea, 1966, 84 p.

Comunicarea D-lui A. Rădulescu constituie nu numai o pagină din istoria Dobrogei, ci ea conține și elemente de interes pentru istoriografia românească și viața paleocreștină de pe teritoriul țării noastre. Deaceia, vom spăci din cuprins datele mai importante privind două vechi basilici recent descoperite în zona fostei gări de la Constanța — sectorul de vest al anticului Tomis. Vom lăsa la o parte alte date, privitoare la descoperirea unor cuptoare de ars cărămidă, pe care, deși de interes arheologic, le socotim de mai puțină importanță pentru noi.

Cercetările arheologice în zona anticului Tomis au fost întotdeauna dificile, deoarece pe această zonă s-a suprapus orașul Constanța de astăzi. Autorul remarcă faptul că un rol de seamă în documentația arheologică îl ocupă dovezile materiale referitoare la dezvoltarea socială, economică, politică și culturală a Tomisului între secolele V—VI d. Hr., cu îngerentele și repetatele referiri la viața paleocreștină. Cercetările au format obiectul unor importante studii, citate în notă, pe care o reproducem¹. Prezența unor vechi basilici creștine în această zonă este atestată atât de izvoarele literare, cit și de cele arheologice². Cercetările recente conduse de Muzeul

1. CILIII, 7582: 7583: 7584: 14451: Gr. Tocilescu, în AEM VI, 1882, p. 26 nr. 53, p. 28 nr. 55, p. 55, nr. 76; AEM VIII, 1884, p. 6, nr. 15; p. 13, nr. 33; p. 15, nr. 41; p. 16, nr. 47; p. 19, nr. 53; p. 59, nr. 108; AEM, XI 1887, p. 59, nr. 116; p. 61, nr. 121; AEM, XVI 1891, p. 30, nr. 53; AEM XVII 1894, p. 99, nr. 38; AEM XIX, 1896, p. 103, nr. 57; idem, Fouilles et recherches archeologiques en Roumanie, București, 1900, p. 227, nr. 58, p. 216, nr. 47, fig. 101; idem, Monumente-epigrafice și sculpturale, București, 1902, p. 389; V. Pârvan, Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman, București, 1911, p. 62—64; idem, Zidul cetății Tomis, în ARMSI, s. II, XXXVII, 1914—1915, p. 410—422 și 438; D. M. Teodorescu, Monumente inedite din Tomis, în BCMI, VIII, 1915, p. 6, nr. 21; p. 29 și urm., nr. 17—19, p. 152—153, 68; R. Netzhammer, Die christlichen Alertümer der Dobrogea, București, 1918, p. 70—88, fig. 16—17, p. 92—11, nr. 4, 8, 11, 15—19, fig. 22—23; idem, Die Altchristlichen Kirchenprovinz Skythien (Tomis) in „Strena Buliciana“, Zagreb, 1924, p. 409—411, nr. 2—23; V. Pârvan, Nouve Considerazioni sul Vescovato della Scizzia Minore, 1924, p. 129 și 133—134; I. D. Ștefănescu, Monumente d'art chrétiens trouvés en Roumanie în „Byzantion“, VI, 2, 1931, p. 572, nr. 23; I. Mincu, Călușa vizitatorului în Muzeul regional Dobrogea, în Analele Dobrogei, XVIII, 1937, p. 4, nr. 1; p. 7—8, nr. 15; p. 11—12, nr. 39; R. Vulpe, Histoire ancienne de la Dobroudja, București, 1938, p. 208, 241, 337—339, 345—348; Em. Condurachi, Monument cristian în Illiric în „Ephemeris Daco-romana“, IX, 1940, p. 11—12, fig. 34; p. 34—35 și 112—113, fig. 75; I. Barnea, Το παλαιοχριστιανικόν θυσιαστήριον Atena, 1940, p. 58—59, fig. 9; idem, Discul episcopului Paternus, în „Analecta Bollandiana“, II, București, 1944, p. 1—15, fig. 1—4; M. Macrea, A propos de quelques découvertes chrétiennes en Dacie, în „Dacia“, XI—XII, 1945—1947, București, 1948, p. 288 nota 3; I. Barnea, Creștinismul în Scythia Minor după inscripții, în „Studii teologice“, nr. 1—2, 1954, p. 65—112; idem Quelques considerations sur les inscriptions chrétiennes de la Scythie Mineure, în „Dacia“, I, n. s., București, 1957, p. 265—288; idem, Romani-Byzantine basilicae discovered in Dobrogea, în „Dacia“, II, n. s., p. 342—343, fig. 10; Istoria României, vol. I, p. 609—613; Dinu Teodorescu, L'édifice romano-byzantin de Callatis, în „Dacia“, XII, n. s., București, 1963, p. 257 și u.

2. Sozomenos, VI, 21 indică existența a cel puțin două basilici la Tomis cu prilejul vizitei pe care o face în această cetate împăratul Valens, în anul 369; Zosimos IV, 40, relatând conflictul din 386 dintre locuitorii cetății, conduși de Gerontios și o ceată de barbari federați, lasă să se înțeleagă că în afara zidurilor cetății funcționa o altă basilică; D. M. Teodorescu, Monumente inedite din Tomis, p. 29—35, nr. 16, publică o inscripție care atestă pe un oarecare Heracleides, lector într-o basilică din Tomis

Regional de arheologie al Dobrogei au scos la lumină ruinele a 4 basilici. Comunicare D-lui A. Rădulescu se ocupă de două dintre aceste basilici. O a treia biserică s-a cercetat în curtea școlii nr. 2 Constanța, aflându-se o criptă cu frescă și ziduri care permit reconstituirea parțială a palatului, iar o a patra, construită lângă intrarea principală — de pe faleza Cazinoului — în portul modern, reprezintă acum un interesant monument sub cerul liber².

Cele două basilici de care se ocupă D-l A. Rădulescu s-au aflat pe terenul fostei gări din Constanța. Ambele prezintă caracteristici comune, integrându-se în același tip de edificii paleocreștine grecești (p. 75). S-a putut stabili pentru ambele basilici o compartimentare în cîte 3 nave — una centrală și cîte două laterale — o absidă semicirculară și cîte o criptă la răsărit. Aflarea acestor două basilici pe o suprafață restrînsă — la numai 35 m. una față de cealaltă — constituie o primă dovadă că în această parte a cetății au funcționat mai multe basilici, ceea ce marchează un centru religios, foarte posibil un *episcopium*, după felul celui cunoscut la Chersones (p. 77). Dintre aceste două basilici, cea mai mare are o criptă cu 7 compartimente de dimensiuni egale, sugerînd un *martyrium*. Autorul crede că scopul acestor compartimente trebuie căutat într-un fapt istoric cunoscut: Tomisul a avut de timpuriu numeroși adepți ai cultului creștin, cazurile de martiraj fiind frecvente în perioadele de persecuții. Deasemenea, la Tomis a funcționat principalul centru episcopal, în fruntea căruia și-au exercitat atribuțiile episcopi ale căror nume sînt atestate istoric. Este de admis că basilica cea mare a fost construită după indicațiile unuia dintre prelații Tomitani.

Cripta-martyrium amintită, de caracter onorific — comemorativ, accesibilă publicului, constituie în felul ei un *unicum* pentru regiunile balcanice (p. 79). Asociind datele rezultate din cercetări, reiese că basilica mare a fost construită în secolele V—VI, probabil pe locul unei basilici mai vechi din secolele III—IV.

Basilica mare a avut o lungime axială care, incluzînd și adîncimea absidei, totalizează 48 m. Lățimea este de 23 m. Absida este semicirculară, atît în afară cît și la interior. Temeliile sînt în parte distruse. O construcție complementară a basilicii a reprezentat poate atrium-ul. Împărțirea basilicii în 3 nave este dovedită mai întîi de existența decroșeurilor indicînd începutul stilobatelor pentru cele două șiruri de coloane care separau navele laterale de nava centrală. Nartexul formează o încăpere dreptunghiulară, care dispusă transversal, echivalează cu lungimea celor trei nave. Dinspre vest, printr-un culoar cu trepte de marmură, se coboară în criptă. Pornind de la nivelul basilicii către criptă, s-au păstrat 9 trepte. O constatare care a reținut atenția cercetătorului este că toate blocurile de marmură folosite la construcția scării provin din monumente vechi, fapt dovedit de fețele lor inferioare, care păstrează ornamentele reliefate ale unor monumente distruse. Cripta este cruciformă, avînd lungimea de 8,10 m. Așa cum am mai spus ea cuprinde 7 compartimente care rezultă că erau acoperite de calote sferice.

În general basilica a fost pardosită cu cărămizi, dispuse în așa fel încît creiază un frumos aspect ornamental cu caracter geometric. În interiorul basilicii au fost descoperite fragmente de amforé și patru monede de bronz: una din timpul lui Gallienus (253—268), a doua aparținînd lui Licinius (317—323) și alte două Constantiniene. Materialul ceramic din această zonă este specific secolelor V—VI.

Între fragmentele arhitectonice descoperite în ruinele basilicii și criptei se află capituluri ionice, capituluri compozite cu cruci, fragmente de imposte cu caneluri și crucii fragmente de marmură cu ornamente vegetale sau geometrice, fragmente de ornamente traforate ale plăcilor de la ferestre, fragmente din mesele de ofrandă, etc.

V. Părvan. Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman, București, 1911, p. 64; I. Barnea, Nouvelles considerations sur les basiliques chrétiennes de Dobroudja, in „Dacia”, XI—XII, 1945—1947, p. 230—231; Istoria României, vol. I, București, 1960, p. 613.

3. Cf. Gh. Poenaru-Bordea, Revista muzeelor, nr. special, 1965: o nouă biserică creștină la Tomis, p. 438.

Basilica mică a avut lărgimea de 18,80 m și lungimea de circa 35 m. Și această basilică a avut o criptă.

A. Rădulescu își ilustrează bogat comunicarea și redă, în text și planșe, planurile celor două basilici cercetate, cu principalele lor elemente arhitectonice.

M. G. POPESCU

Simone și Roger Waisbard, *Mumiile din Peru*, Editura Științifică, București, 1965, 252 p.

Lucrarea aceasta a apărut în limba franceză cu titlul: Simone et Roger Waisbard: *La vie splendide des momies peruvienes*. Radu Olteanu o traduce în românește. Lucrarea conține un Cuvînt înainte, datorat lui Romulus Vulcănescu. Prefața de arheologul Arturo Jimenez-Borja, *Introducerea autorilor și capitolele*:

I. O explorare în preistorie: 1. Peru, țara mumiilor; 2. Preincașii din Lima;

II. Uluitoare viață a mumiilor peruviene; 3. Walla-Marka, oază în pustiu; 4. Marea carte a nisipurilor; 5. Viața de toate zilele a poporului walla; 6. Despre mumiile numite Munaos și Malkis. 7. Rituri funerare incase. 8. Bagajele preincașe pentru lumea cealaltă; 9. Enigma piciorului smuls; 10. Valea piramidelor la sosirea lui Pizarro;

III. Zei și demoni, culte și sacrificii; 11. Wakoto, «Drumul sufletelor». 12. Faimosul oracol al Rimacului; 13. Cultul păgin al piramidelor Waka; 14. Wallallo, zeu al focului și al singelui; 15. Divinitățile indienilor de pe țărmul Pacificului. 4 Anexe: Cronologia precolumbiană a litoralului central (Pacificul peruvian). Bibliografie, Glosar checina, aimara și spaniol.

Istoria popoarelor din Peru a fost, după cum prefațează Romulus Vulcănescu, incompletă și incertă și în bună parte lipsită de perspective unei încadrări tematice în istoria universală, însă plină de personalitate și umanism. După utilizarea bogatelor materiale culturale scoase la iveală de arheologii peruvieni, contradicțiile ei inerente, judicioase în substanța lor dialectică, și-au pierdut conținutul și valoarea lor documentară. În fond arheologii peruvieni au revoluționat istoria vechiului Peru. Multe aspecte necunoscute sau nesigure ale istoriografiei peruviene au fost lămurite.

Dintre materialele arheologice descoperite recent, care aduc o contribuție istorică importantă prin conținutul lor, merită o atenție deosebită cele referitoare la cultura spirituală a vechilor populații care au locuit pe teritoriul Perului de azi. Necropolele funerare sau sarcofagele de pînă și mumiile lor solicită tot mai mult atenția arheologilor. Studiul lor aduce contribuții noi la istoria culturii peruviene și prin aceasta la istoria culturii universale. Despre această senzațională descoperire arheologică informează soții Roger și Simone Waisbard. În domeniul arheologiei autorii volumului nu sînt debutanți. Nu de mult dinșii au publicat o lucrare interesantă intitulată: *Féerie peruvienne (feerie peruviană), 1959*. Menționăm apoi: *Decouvertes au Peru, 1957*; *Pérou, tourisme au Pays des Incas, 1957*; *Mirages et Indiens de la Selva, 1958*; *Zauberland Peru, 1959*; *Les Indiens Schamas de l'Ucayli, 1959*.

Peru are o importanță deosebită pentru istoria culturii universale. Dintre țările Americii latine numai Mexicul poate sta alături de Peru în privința aceasta.

Mumiile descoperite în Peru au devenit comoara și faima arheologiei peruviene p. 11). Mumiile descoperite au rămas intacte, ca prin minune în somptuoasele lor veșminte de mii de ani. Autorii înfățișează o istorie a lor.

Cu ajutorul săpăturilor dirijate soții Waisbard au creat posibilitatea de a pătrunde într-o lume necunoscută. Au ridicat masca de lemn sau de pînă de culoarea singelui a mumiilor ieșite la lumina zilei din fundul piramidelor de nisip, cu obraji

fardați cu albastru sau auriu, cu ochii bulbucați făcuți din scoici și pupile de catran, stăpinite pînă acum de cel puțin un mileniu de tăcere adîncă.

Autorii descriu: 1. Fardourile unor mumii din Paracas, un loc în deșert, cunoscut pe plan mondial pentru țesăturile lui brodate, cele mai frumoase din toată America, în care sînt îmbrăcate nobilele personaje, așezate fiecare într-un coș în fundul unei necropole;

2. Morminte, în formă de «butelie», care strîng la un loc clanuri întregi; 429 de mumii înghesuite la un loc;

3. O admirabilă maimuță mică sculptată, dintr-o bucată de lemn;

4. O mîină mumificată, degetele tatuată cu roșu, avînd arătătorul ridicat, ca și cînd ar anunța o primejdie.

5. Ulcioare înalte în formă de ou, intacte și așezate, parcă ieri, pe un fond de nisip;

6. Păpuși sfinte de argilă, cu nasul corioat și ascuțit, cu brațele și ochii înălțați, ca și cînd ar implora cerul;

7. Descoperirea, la San Isidro, în 1958, a celei mai extraordinare femei. Îmbrăcată, s-ar putea spune, după ultima modă, cu o rochie sac și o pieptenătură cu «coadă de cal», dar în vîrstă de multe secole, și posedînd, ceea ce nici o frumusețe din lume, fie ea Cleopatra, Venus din Milo sau Gioconda n-a avut vreodată: un păr lung de mai mult de doi metri.

Minunatele mărturii care țîșnesc din nisipuri, ne fac să cunoaștem obiceiurile, credințele, îndeletnicirile, artele și petrecerile peruvienilor. Istoria acelor timpuri o regăsim autorii Waisbard urcînd pas cu pas terasele piramidelor din Peru. Se constată că piramidele au fost locaș de rugăciune mai înainte de a deveni loc de îngropăciune și pe măsură ce săpăturile au devenit mai adînci, au citit acolo ca într-o carte cu chipuri succesiunea diferitelor civilizații, care au lăsat înlăuntrul ei o moștenire de neprețuit.

Se constată că vechii peruvieni credeau în posibilitatea unei reîncarnări, dovadă că dezintegrarea trupului este lucrul de care se temeau ei mai mult. Descoperirile arheologice aduc dovezi despre aceasta cînd descriu acele schelete cu vertebre înșirate cu grijă pe un bambus ca să nu se poată dezarticula. Pentru a o împiedica să putrezească, mumiei i se făcea, din cînd în cînd, o baie de soare. Bagaje importante însoțeau pe morți în lumea cealaltă; adică în noua viață: provizii, instrumente muzicale, talismane, coliere, mărgelile, unelte de vînat, plase de pescar, coșuri pentru lucru de mîină, lungi suluri de pînză etc.

Credința peruvienilor anticolumbieni era atît de puternică încît pe cel care lua numele lui Dumnezeu în deșert sau nu-i dădeau cîntea cuvenită îl aștepta o pedeapsă cruntă.

Vestigiile lăstate confirmă că Peru, înainte de venirea spaniolilor pe acel pămînt, era locuit de indieni. Aceștia trăiau în niște case făcute din bambus, sau numai sub copaci sau adăposturi de crengi și pe care cuceritorii îi socoteau oameni de puțină valoare, care nu erau buni de nimic. Dar descoperirile arheologice aruncă o lumină nouă asupra vechilor peruvieni. Ele dovedesc că au fost un popor muncitor, cu o experiență de viață exprimată prin irigații, care sînt un triumf al tehnicii agricole. El avea o putere de speculație de nebănuit. Iată b. o. cum defineau ei sufletul omului: «Sufletul e ca vîntul, nu poți nici să-l vezi, nici să-l atingi cu mîna, dar îl simți... este o ființă înaripată, invizibilă...» (p. 144).

Ei practicau abținerea de la îmbuibări și temperanța. Se îmbrăcau curat, în timpul sărbătorilor. Se înțelege că aveau și unele concepții stranie despre viață și unele practici ciudate. Între acestea este așa numită jertfirea de fecioare, pentru a cîștiga bunăvoința zeilor sau pentru a le oferi ca hrană acelorora.

Erau însă cinstiți din cale afară. Colibele lor nu aveau încuietoare și nimeni nu-și găsea astîmpăr pînă ce un eventual hoț nu era prins.

Multe descoperiri de pe litoralul Pacificului nu sînt, desigur, decît un grăunte al căutării în acele nisipuri milenare a adevărului despre viața peruvienilor. Dar ceea ce a reușit să prezinte cartea soților Waisbard este mărturia artistică și culturală a unui popor, pînă acum uitat, dar scos din negura uitării prin dragostea de știință a cîtorva arheologi și istorici peruvieni.

Descoperirile arheologice din Peru sînt o mărturie că dobîndirea independenței peruviene a fost pregătită cu o răbdare îngerească de clanurile de pe malul Pacificului, și este binemeritată pentru poporul care și-a avut un mod de viață propriu, o cultură a lui și o rafinată concepție despre viață și lume.

Meritul traducătorului R. Olteanu ca și a arheologului Romulus Vulcănescu e că fac cunoscute aceste realități și cititorilor de limbă română.

N. NEAGA

i c. s.

